
धम्मपदट्टकथा

[प्रथम-भाग]

भिक्षु अमृतानन्द

धर्मोदय ग्रन्थमाला—१

भदन्ताचार्य बुद्धघोष महास्थविर
या
धम्मपदट्टकथा

अनुवादक—

भिक्षु अमृतानन्द

प्रकाशक—

धर्मोदय सभा, सारनाथ

बनारस

सर्वाधिकार सुरक्षित

प्रथम संस्करण]

बुद्ध सं०—२४८८
नैपालि सं०—१०६४

[मूल्य ३॥]

प्रकाशक
मंत्री, धर्मोदय सभा
सारनाथ, (बनारस)

मुद्रक
श्री अपूर्वकृष्ण वसु,
इंडियन प्रेस, लिमिटेड
बनारस-ब्रांच ।

समर्पण

जिगु नुगले च्वंगु दृष्टि रूपि कँ
यात प्रज्ञारूपि शस्त्रं छेदन
याना विज्याकहा गुरु
वर कर्मस्थान आचार्य
महाप्रज्ञा स्थविर
यागु चरण
कमल
स ।

उद्गार

श्रद्धा दुर्पां जन पिनि भगती खनावो ।
श्रद्धा जिनं अति बलं वलन्हां दनावो ॥
श्री बुद्धघोष वर या सफुती स्वयावो ।
पाली सु-धम्मपद अट्टकथा स्वयावो ॥

चोया जिनं थ्व थन थैं थव मात्रि भाषां ।
सोया व पाठक पिसं थुय केगु खाशां ॥
'साहित्य लोप जुलहा !' थुगु दुक्ख सीका ।
उद्धार यांगु मनती थुगु ग्रन्थ प्वीका ॥

भो बौद्ध-लोक जनपीं जिगु मूल आशा ।
साहित्य-जीवन फितः पुन दैगु खाशा ॥
आशा मती जिगु थुली जिन धर्म भिंगु ।
ज्वीमा प्रकाशित फुकं पिटकोगु खंगू ॥

विषय-सूचि

विषय	पौल्या
१—भूमिका	१
२—निगू शब्द	२६

धम्मपददृकथा :—

३—१ चक्खुपाल स्थविर या कथा (चक्खुपाल वत्थु)	१
महापाल या गृह त्याग	४
महापाल या भिन्नुचर्या	७
पालित श्रामणेर	१८
चक्खुपाल स्थविर या पूर्वकथा	२७
४—२ मट्टकुण्डली या कथा (मट्टकुण्डली वत्थु)	३६
अदिन्नपुब्बक ब्राह्मण यातः उपदेश	४०
अदिन्नपुब्बक ब्राह्मण या त्याग	४८
५—३ थुल्लतिस्सत्थेर या कथा (थुल्लतिस्सत्थेरवत्थु)	५५
देवल व नारद या कथा	५७
६—४ कालियक्खिनि या कथा (कालियक्खिनि या वत्थु)	६६
लिथु-न्ध्यथु या वैर भाव	६७
कालियाक्खिनि यातः उपदेश	७२

विषय	पौल्या
७—५ कोसम्बिक (भिन्नुपिनि) कथा (कोसम्बिक वत्थु)	७७
भगवान् बुद्ध या एकान्त वास ...	८१
पारिलेय्यक किशि या उपस्थान ...	८३
स्वर्गेंवंह्न माकः ...	८५
पारिलेय्य बने आनन्द भिन्नु या आगमन ...	८६
८—६ चूलकाल महाकाल पिनि कथा (चूलकाल महाकाल वत्थु)	९५
श्मशानिक नियम ...	९८
महाकाल या अरहन्त्वा ...	९९
महाकाल या ऋद्धि ...	१०१
९—७ देवदत्त या कथा (देवदत्तस्स वत्थु)	१०९
प्यता प्रकार या दान ...	१०६
देवदत्त या अतीत कथा ...	११२
१०—८ अग्गसावक या कथा (अग्गसावक वत्थु)	११७
दीपङ्कर बुद्ध या भविष्यद् वाणी ...	११७
संक्षिप्त बुद्ध चरित्र ...	११८
उपतिस्स व कोलित पिनि गृह कथा ...	१२३
उपतिस्स व कोलित पिनि गृह-त्याग ...	१२५
अस्सजित भिन्नु या उपदेश ...	१२६
उपतिस्स व कोलित पिनि प्रथम भगवान् दर्शन ...	१३०
कोपडञ्ज भिन्नु या पूर्व कथा ...	१३४

विषय	पौल्या
यशकुमार या पूर्व कथा ...	१३७
भद्रवर्गिय पिनि पूर्व कथा ...	१३८
उरुवेल काश्यप पिनि पूर्व कथा ...	१३८
अग्रभ्रावक पिनि पूर्व कथा ...	१४४
११-९ नन्दस्थविर या कथा (नन्दस्थेर वत्थु) ...	१५८
नन्द कुमार या प्रत्रज्या ...	१५८
राहुलकुमार या प्रत्रज्या ...	१६०
नन्द या भिन्नु भावे उदासीनता ...	१६३
नन्द स्थविर या पूर्व कथा ...	१६६
१२-१० चुन्दसूकरीक या कथा (चुन्दसूकरीक वत्थु)	१७४
१३-११ धम्मिक उपासक या कथा (धम्मिक उपासकरस्स वत्थु) ...	१७६
१४-१२ देवदत्त या कथा (देवकेत्तस्स वत्थु) ...	१८५
अनुरुद्धादि खुह्ण शाक्यपुत्र पिनि प्रत्रज्या ...	१८५
बुद्ध या प्रति देवदत्त या वैर भाव ...	१९१
भगवान या प्रति आनन्द भिन्नु या जीवन समर्पण	१९४
देवदत्त यागु अकीर्ति ...	१९५
देवदत्त संघभेद याःगु ज्या ...	१९६
अग्रभ्रावक पिनि प्रातिहार्य ...	१९८
१५-१३ सुमना देवी या कथा (सुमना देविया वत्थु)	२१२
१६-१४ निह्णसहायक भिन्नुपिनि कथा (द्वे सहायक भिक्ष्वूनं वत्थु) ...	२१८

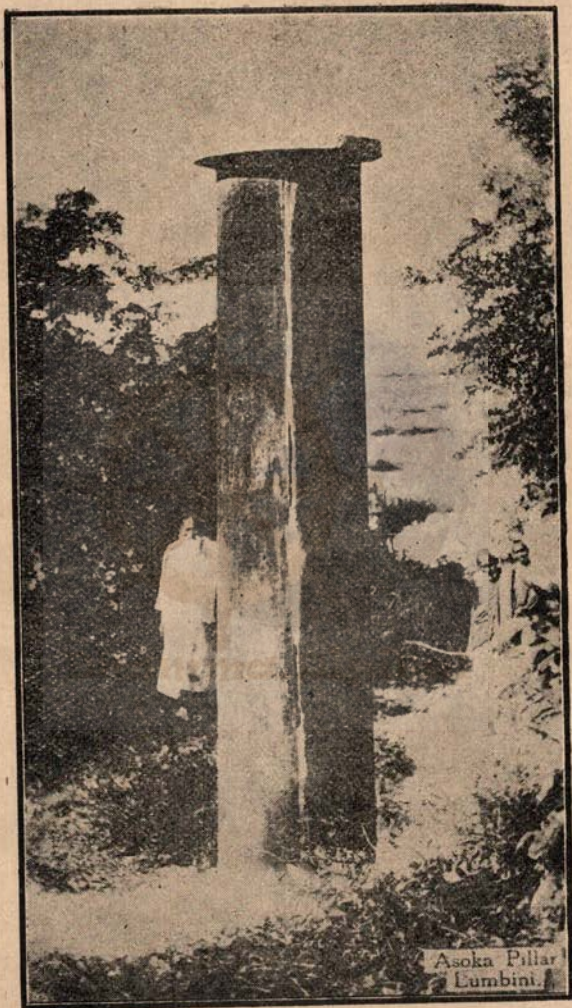
विषय

पौल्या

परिशिष्ट :—

१७—१ बोधिनी	१
१८—२ शब्दावली	६८
१९—३ नामानुक्रमणी	८६
२०—४ शुद्धि-पत्र	९७

लुम्बिनी—थन हे सिद्धार्थकुमार या जन्म जुल ।

महामति महेन्द्र महास्थविर

भूमिका

यनिं निदोत्या दँ न्हापा नेपाल यागु मदेस फाँत पाखे सुविख्यातगु शाक्य क्षत्रिय पिनि छगू समृद्ध राज्य दुगु खः । अमि अग्रनायक महाराज शुद्धोदन अत्यन्त प्रतापी हानं प्रजावत्सल जुजु दुगु खः । श्वस्पोल यातः सिद्धार्थ धैह्य पुत्र रत्न उत्पन्न जुल, गुह्यसयागु बारे जोतिषज्ञ पिसं भविष्यद्वाणी यात कि—श्व कुमार यदि गृहस्थ जुया च्वन धासा महान चक्रवर्ती सम्राट् हानं यदि छ्यैँ तोता प्रव्रजित जुल धासा दशबल*

* (१) कारण अकारण यातः यथार्थतः सीकई ।

(२) अतीत, अनागत, वर्तमान यागु कर्म तथा विपाक यात यथार्थतः सीकई ।

(३) सर्वत्रगामिनी प्रतिपदा (= मार्ग,) यातः यथार्थतः सीकई ।

(४) अनेक धातु (= स्वभाव, चर्या) नाना धातु यापी सत्त्व प्पिन्त यथार्थतः सीकई ।

(५) नानाधि मुक्ति (= स्वैके स्वैके गुजागु बल दु—श्रद्धा, वीर्य प्रज्ञा, समाधि, स्मृति) सत्त्व प्पिन्तः यथार्थतः सीकई ।

(६) इन्द्रियपरोपरियत्त (श्रद्धेन्द्रियादि यागु सबल दुर्बल) यातः यथार्थतः सीकई ।

सम्यक् सम्बुद्ध जुई । जुजु या गबले जक ययू, दतं-फतं वहे छह याककां
उकिसन भन् अपांचो तद्वंगु राज्य या वैभव त्याग याना संन्यास ग्रहण
याईगु !! अक्रिया निति जुजुं सिद्धार्थ यातः वैराग्य मज्जीके या निति
हानं वस्पोल या चित्त राज्य यागु हे श्री सम्प्रतिष प्यपुंके या निति अतिकं
हे प्रयत्न यात । किन्तु अथे यां मफुत । बाल्य अवस्थां नसे हे
सिद्धार्थ या मन राज्य यागु ऐश आराम पाखे उभनं आकर्षित मजुल ।
स्वभावतः वस्पोल एकान्त प्रिय हानं चिन्ताशीलद्व जुया च्वन । संसारे
दुक्ख हे दुक्ख जक खनाः वस्पोल या मने करुणां जाया बल । प्राणिपीं
दुक्खं मुक्त ज्वी फुला कि मफु ! यदि फु धैगु जूसा उकियागु साधना
छु खः—थुकि थागु हे तत्वान्वेषण यांगुली वस्पोलं तन् मन् बी लगेजुल ।
न्यीगुदँ यागु वैसे गृहत्याग याना प्याहा विज्यात—वहे तत्व यात ल्वीका
कांया निति । खुदँ तक कठिन तपस्या तथा साधना यां लीपा गया यागु
अविदूरे अश्वत्थ (= वंगल) सिमा यागु मूले ध्याने च्वना विज्यागु

(७) ध्यान, विमोक्ष, समाधि, समापत्ति यागु संक्लेश (= बुलुईगु,
मल) व्यवदान (= निर्मल ज्वीगु), हानं उत्थान (= दनेगु) यातः
यथार्थतः सीकई ।

(८) पूर्वजन्म यागु खँ यथार्थतः सीकई ।

(९) अमानुष दिव्यचक्षुं प्राणिपीं उत्पत्ति व मरण जुया च्वंगु
यात यथार्थतः खंकई ।

(१०) आस्रवक्ष्य जुल धांवं आस्रवक्ष्य जुल धका चित्तविमुक्ति
यात यथार्थतः सीकई ।

अवस्थां वस्पोल यातः बुद्धस्व प्रात जुल । बुद्ध ज्वी धुंका वस्पोलं
चेदं (८०) यागु वैस तक उत्तर भारते कोसी-कुर्देत्र हानं हिमाचल-
विध्य थ्यंकं चाःचा हिला थःगु धर्म या प्रचार याना विज्यात । अनन्त
प्राणि पित्तः परम शान्तगु निर्वाण-पद यागु लाभ याका विज्यात । बुद्ध
या धर्म हानं मार्ग मौलिक है खः, गुकि यागु सत्यता तथा गम्भीरता
म्येथं दुगु मखु । ऋषियतने धर्मचक्र प्रवर्तन याना विज्यागु बखते
बुद्ध भगवानं स्पष्ट आज्ञाजुथा विज्यागु दु—“अननुस्सुतेसु धम्मसेसु
चक्खुं उद्पादि पञ्चाउद्पादि.....।” अर्थात्—भिक्खुपी !
गुवल्ले न्यने मनंगु धर्मे जितः चत्तु उत्पन्न जुल, प्रज्ञा उत्पन्न जुल । अने
अनेगु दृष्टिले तक्यना च्वं चोपी जनता, भ्रम यागु जाले क्यना थुकि यागु
निश्चय यीं मफया च्वंगु खः कि ‘सत्य’ छु खः । थुजागु अवस्थां
बुद्ध यागु मध्यम-मार्ग वस्पोल यातः अत्यन्त है चित्त बुझे जुल, युक्त
थहरे जुल । अन्धकार यातः नाश याईगु आलोक या धारा थे अविद्या-
न्धकार यातः नाश याना वया चोंगु बुद्ध या धर्म, देशे चोपी व्याकं
वर्गयापी जनता विथं तक नं थ्यंकः वने । तद्धनां तद्धनां अतिकं
समृद्ध जुजु, क्वह्यनां क्वह्यनां अतिकं हीनह्य अकिञ्चन भिखारी, तपस्वी,
योगी, खूँ, डाँकु, लुच्चा, बेष्ठा; सुं छह्य है भगवान या अमृतमय धर्म
वञ्चित मजुल । अत्यन्त ऐश्वर्य पूर्णह्य गृहस्थ नं थःके च्वंगु वस्तु
फुकं त्याग यानाः काषायवल्त्र धारण याना भगवान या अनुगामी जुल ।
बुद्ध या भिक्खु संघ पीं सर्व प्रकारं वृद्धि जुल । बुद्धं थःह्य शिष्य पित्तः
सम्बोधन याना धया विज्यात—“चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय
बहुजन सुखाय.....देसेथ भिक्खवे धम्मं.....” अर्थात्—

भिन्नुपी ! सर्वसाधारण जन पित्तः हित यांया निति, सुख यांया निति चाह्यु हुँ.....धर्म देशना याःहुँ भिन्नुपी !'.....। थुगु प्रकारं प्रचार यांया निति भिन्नु पित्तः छोया विज्यासे हानं भगवानं आशा जुया विज्यात—“मा एकेन मग्गेन द्वे गच्छथ* ।” अर्थात्— भिन्नुपी छपु लँष्वी निह्व वने मते । गुलि भिन्नुपी दु उलि हे दिशा पाखे वनाः धर्मप्रचार याःहुँ । थ्व हे प्रचार यागु फल खः कि थौं जनता पिनि थुलि मछिं अंशं बौद्ध धर्म यात माने याना च्वन ।

बुद्ध या इच्छा दुगु खः कि वस्पोल या धर्म सूर्य या प्रकाश थे' सकल श्रेणी यार्पी जनता पित्तः समानरूपं प्राप्त ज्वीमा । उकिया निति वस्पोलं थःगु धर्मोपदेश उगु बखत यागु जनसाधारण पिनि भाषा— 'पालि' विद्या विज्यात । थनि निदोत्या दँ न्हापा, गुगु बखते बुद्ध लोके विज्याना च्वंगु खः, पालि हे भारतवर्ष या राष्ट्रभाषा जुया च्वंगु खः, गथे थौं कन्हे हिन्दी खः । पालि भाषा हे थौं निदोत्या दँ यागु कालान्तरे रूप हिला-हिला हिन्दी भाषा जुया वल । बुद्ध भगवानं देश यागु राष्ट्रभाषा पालिं यातः थःगु याना विज्यागु या निति थौं तक्र नं पालि साहित्य थुगु समृद्ध अवस्थं भ्नीतः प्राप्त जुया च्वन तिनि । छन्हु या दिने ब्राह्मणकुलं प्रव्रजित जुया वोपीं सुं भिन्नुपीं भगवानं यथं वयाः यथे प्रस्ताव यात—बुद्ध यागु उपदेश व्याकं संस्कृत भाषं बद्ध याना विज्यांमा । बुद्ध यातः थ्व खँ उभनं प्रसन्न मजुल । बुद्ध

* विनय पिटक महावग्ग ।

वचन यातः संस्कृते बद्ध यांगु वस्पोलं छगू दोष ठहरे यानाः विज्यात । हानं आज्ञाजुया विज्यात—“भिच्छुर्गी ! जिं छिमितः अनुज्ञा बीतिना यःगु (= पालि) भाषां बुद्ध वचन च्वेगु व व्वनेगु^१ ।”

भगवानं स्यू कि संस्कृते बद्ध जुल धांवं वस्पोल या धर्म यागु नं वहे गति जुई कि गथे थौं ब्राह्मण धर्म यागु संस्कृत ग्रन्थ केवल सुं पण्डा पिनिगु हे जक सम्पत्ति जुल । संस्कृत ग्रन्थ जनसाधारण पिनिगु वस्तु ज्वी फैगु मखु । थ्व हे कारणं बुद्धं यःगु उपदेश संस्कृते मचोसे पालीस च्वेया नितिं अनुमति विद्या विज्यात ।

यथार्थतः यःगु जीवन समये बुद्धं न थर्म स्वयं च्वया विज्यात न म्येपिन्तः यःगु उपदेश च्वेया नितिं प्रेरणा हे यात । वस्पोलं यःगु उपदेश श्रीमुखं हे विद्या विज्यायू । स्वैतं छुं शंका ज्वीगु धरी स्वयं थःहे विज्याना उद्ध सयागु शंका निवारण याना विज्यायू । उगु समये च्वेगु व व्वनेगु या सामाग्रि अभाव जूया नितिं, ठाकु ठाकुगु विद्या या अध्ययन अध्यापन स्मेतं श्रुति द्वारा चले जुया च्वंगु जुल । पण्डित उद्ध जुयू कि गुद्ध बहुश्रुत जूयू । बुद्धं विद्या-विज्याइगु उपदेश फुकं यथार्थ रूपं वस्पोल या शिष्यपिसं न्वेवेका तइगु जुया च्वन । वथे हे श्रोत परम्परा न्यना न्वेवेकाः देश यागु दूर दूर थ्यंकं उकि यागु प्रचार जुया वनीगु जुल । थुगुप्रकारं बुद्ध या जीवन समये हे वस्पोल या उपदेश व्याकं श्रुति यागु रूपे संगृहित ज्वी धुकःगु जुल । धुकि

१ “अनुजानामि भिक्खवे, सकाय निरुत्तिया बुद्ध-वचनं परियापु-
णि तुं ।” विनय पिटक ।

सीदु कि श्रुति द्वारा हे धर्म व्वनीगु व व्वंकईगु या पट्टिपाटी बुद्ध या समय नसे हे चले जुया वया च्वंगु खः । बुद्धं नं थुकि यागु बारे प्रोत्साह बिया विज्याईगु जुया च्वन । बुद्ध तथा वस्पोल या संघ पिसं नं थःगु याना व्यूगु या नितिं पालि भाषा बल्लाना बल तथा उकियागु सन्मान नं अपो दया बल । जनता पिसं थुकि यातः अतिकं हे स्वागत यात । थ्व हे कारण खः कि प्राय ईस्वी पूर्व श्वंगू शताब्दिस सम्राट् अशोकं गुलि शिला-लेख च्वकाः विज्यागु खः व फुकेसं पालि भाषां हे च्वका विज्यात ।

बुद्ध परिनिर्वाण जुया विज्यागु अवस्थां कुशीनगरे आनन्द, उपालि, काश्यप प्रभृति प्रधान २ शिष्यपिनि महा सन्निपात जुया च्वंगु खः । उगु समये गुलि सिनं शोक प्रकट याना च्वंगु खनाः छ्द्व हीन अभिप्राय दुह्व वृद्ध भिन्तुं अमितः सम्बोधन याना घाल—“भो किजापीं ! भगवान् निर्वाण जुलं छिमितः थपं चो शोक छं ! वस्पोलं नाना प्रकार यागु नियम उपनियम देका भीतः बन्धने क्यंका तःगु खः, आः वस्पोल या अभाव ज्वीधुंकल, गथे माल अथे यं ।” थ्व खं तायाः महाकाश्यप यागु मने थथे जुल—बुद्ध या मिखां तिसीवं हे आः तुरन्त थुजा २ गु मभिगु प्रवृत्ति उत्पन्न जुया च्वंगु खने दया च्वन । लीपा न्ह्यौने वना भन् गजागु जक उच्छ्रंखला संघे दया वई थें । अतः सकले मुना निश्चय यात कि छगू समीति देके माल, गुगु समीति मार्गं तथागत या ब्याकं उपदेश यागु पूर्ण संग्रह याना तेमाल । तदनुसार मगध राजा अजातशत्रुं राजगृहे सभायात माःगु ब्याकं प्रबन्ध याना बिल । राजगृह सप्तपर्णि गुफां आनन्द यागु प्रधानत्वे सूत्रपिटक हानं उपालि यागु

प्रधानत्वे विनयपिटक यागु संगायन जुल । थ्व समीतिस महाक्षीणास्त्रव
प्रतिसम्भिदालाभी न्याशः अरहन्त भिन्नुपीं दुगु जुल । न्हेला देका
संगायन यागु कार्य समाप्त जुल । थ्व समीति यात प्रथमसंगीति यागु
नामं व्यवहार याई । 'पञ्चशतिक' धका नं थुकियात हे धाई न्याशःः
मुना संगायन याःगु जूया निंति । विनयपिटक चुल्लवग्ग, पञ्चसतिकम्ब-
न्ध हानं अत्यन्त महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक ग्रन्थ महावंश तृतीय परिच्छेदे नं
स्वया दिसें ।

भगवान् परिनिर्वाण जूया छगू शताब्दि लीपा कालाशोक जुजु यागु
संरक्षणे वैशालि वर्तमान मुजफरपुर, बालुकारामे न्देशः प्रतिसम्भिदालाभी
महाक्षीणास्त्रव पिनि छगू म्येगु संगीति जुल, गुगु संगीतिस रेतव स्थविर
यागु प्रधानत्वे पुनर्वार त्रिपिटक या परिमार्जन जुल । थ्व संगीति यागु
कार्य ब्याला देका समाप्त जुल । न्देशः क्षीणास्त्रव पिनि समूह जूया
निंति थुगु संगीति यातः सप्तशतिक यागु नामं हसीकई ।

अनंलो हानं छगू शताब्दि लीपा सम्राट् अशोक यागु संरक्षणे पाटलिपुत्र
वर्तमान पटना, अशोकारामे बौद्ध पिनि तृतीय संगीति जुल । थुकि
प्रधान आसन सम्राट् या गुरु मोग्गलिपुत्रतिष्य महास्थविरं ग्रहण यात ।
थुगु संगीतिस दोब्धिहा महाक्षीणास्त्रव प्रतिसम्भिदालाभी अरहन्तपिनि समूह
दुगु जुल । गुँला देका संगीति यागु कार्य समाप्त जुल । दोब्धि भिन्नु
पिनि समूह जूया निंति थुकि यातः साहसिक नामं व्यवहार याई ।
उगु समये आचार्य मोग्गलिपुत्रं परवाद यात मर्दन यासे, बौद्ध दृष्टि यात
स्पष्ट यासे छगू ग्रन्थ लेख याना विज्यागु दु, गुकि यागु नां कथावस्थु ।
थ्व ग्रन्थ अभिधर्मपिटके संग्रह याना कया तःगु दु । थ्व निश्चय खः

किं थुगु संगीति स त्रिपिटकं पूर्णवत् उगु रूप धारण याना ते धुंकल कि गुगु रूप थौं भीगु न्ह्यौने उपस्थित दु । थनंलो सम्राट् अशोक या पुत्र महेन्द्र हानं वस्पोल या पुत्री संघमित्रा पिसं लंका द्वीपे बौद्ध धर्म या स्थापना यात ।

महामति महेन्द्र प्रव्रजित जुया विज्यागु भिनिदँ दे धुंकल^१ । वस्पोल या उपाध्याय मोग्गलिपुत्र महास्थविरं तथा म्येपी महासंघपिसं वस्पोल यातः मनोरम लंका द्वीपे वनाः मनोश्च बुद्ध-धर्म (= जिन शासन) यागु स्थापना यांत आशा विया विज्यात^२ महेन्द्रं थथे मतो ल्वीकल कि थुगु समये लंकाद्वीपे वृद्धश्च मुटसीव जुजु सिंहासने तिनि, वस्पोल या पुत्र देवानांप्रियतिष्य सिंहासनारूढ जुल धांवं लंकां थ्यंकःवने धका,

१ महेन्द्र या आयु न्यीदँ दुगु बखते व संघमित्रा या भिंच्यादँ दुगु बखते प्रव्रजित जूगु जुल ।

२ “मोग्गलिपुत्ततिस्सत्थेरो किर इमं ततिय धम्मसंगीतिं कत्वा एव चिन्तेसि—“कथं नुखो अनागते सासनं सुप्पतिट्ठितं भवेय्याति ।” अथस्स उपपरिक्खतो एतदहोसि—पच्चन्तिमेसु खो जनपदेसु सासनं सुप्पतिट्ठितं भविस्सतीति । सो तेसं तेसं भिक्खूनं भारं कत्वा ते ते भिक्खू तत्थ तत्थ पेसेसि । मज्झन्तिकत्थेरं कस्मीर गन्धाररट्ठं पेसेसि—त्वं एतं रट्ठं गन्त्वा एत्थ सासनं पतिट्ठापेहीति । महादेवत्थेरं तथेव वत्त्वा महिसकमण्डलं पेसेसि । रत्थितत्थेरं वनवासिं, योानक-धम्मरत्थितत्थेरं अपरन्तकं, महाधम्मरत्थितत्थेरं महारट्ठं, महारत्थित-

उपाध्याय तथा संघ पित्त वन्दना यानाः म्येपीं प्यह्म* स्थविरपीं व संघ-
मिन्ता या पुत्र सुमन श्रामणेर स्मेतं व्वना दक्षिण गिरि (= राजगृह
पर्वत या दक्षिण पाखे) चाह्यह्यूं खुला तक वितेयानाः अनंली बुलुहुँ
बुलुहुँ विदिशागिरि वर्तमान भित्सावं प्रायः श्वंगू मिल वैसनगर (जि०
गवालियर) ध्यंकः विज्याना स्व-माता यागु दर्शन याना विज्यात ।
वस्पोल या मांया नां 'देवी' । 'देवी' या क्येहेँ या ह्य्यां या कांमचा छह
भण्डुक धैह्न वस्पोल या उपदेश द्वारा अनागामि-फल प्राप्त जुया वस्पोल
याथांसं च्वन ।

महातेजस्वी महेन्द्र लच्छि तक थःह्न माँ याथां च्वना जेष्ठ पूर्णिमा
खुनु प्यह्मं स्थविर हानं सुमन श्रामेर व भण्डुक उपासक नापं आकाश-
मार्गे मनोरम्यगु लंकं मिश्रक पर्वत यागु च्वकं अम्बस्थले क्वाहाँ
विज्यात । उखुनु यागु दिने जुजु देवानांप्रियतिष्य मिश्रक पर्वत पाखे
शिकार हिते या निति द्वाहाँ वन । अले अन जंगले चोँह्न छह्न देवतां
जुजु यातः महिन्द महास्थविर दुथं यंकेमाल धका मृग यागु भेष कयाः
जुजु यागु न्ह्यौने वना भया च्वन । जुजुं वैत कय्के धका जूगु बखते मृग

तत्थेरं योनकलोकं, मडिभूमत्थेरं हिमवन्तपदेस भागं, सोणकत्थेरञ्च
उत्तरत्थेरञ्च सुवण्णभूमिं, अत्तनो सद्धि विहारिकं महिन्दत्थेरं इट्ठि-
यत्थेरेन च सद्धि तम्बपण्णदीपं पेसेसि—तुम्हे तम्बपण्णदीपं गन्त्वा
एत्थ सासनं पतिट्ठापेथांति ।” विनयट्ठकथा । महावंश द्वादस
परिच्छेदे नं सोयादिसँ ।

* (१) इट्ठीय, (२) उत्तीय, (३) सम्बल, (४) भइसाल ।

विसे वन । जुजु नं लित्तु लिना अम्बस्थल पाखे थाहँ वन । मृग महिन्द्र स्थविर या अविदूरे अन्तरधान जुल । महास्थविरं जित जक खनेमाः म्येपिन्त मखनेमाः धका अधिष्ठान यानाः जुजु यातः सम्बोधन यात—“तिष्य ! थुखे पाखे वा !” जुजुं ‘तिष्य’ धका नां कया सःतगु तायाः थ्व देशे चोंपिसं सुनानं हे जितः नांकया सःते छाःपीं दुगु मखु, थ्व सुं यत्त जुई धका भालपा काल । अन स्थविरं धाल— “महाराज ! जि धर्मराज (बुद्ध) या श्रावक खः छुत्पोल यातः हे अनुग्रह यं धका जम्बुद्वीपे थन वयागु ।” थ्व खँ न्यना हानं थःह मित्र अशोक महाराज यागु संदेश स्मरण याना जुजुं निश्चय यात कि अवश्यनं थ्व भित्तु खः । वस्पोल नापं वयाचोंपीं सहायक भित्तुपिन्त नं खना जुजुं न्यन—“थ्वस्पोलपीं गुवले वल ?”

स्थविरं उत्तर बिल—“जि लिसे हे ।”

जुजु—“छु जम्बुद्वीपे थ्वस्पोल थे जापीं म्येपीं नं भित्तुपीं दुला ?”

स्थविर—“जम्बुद्वीप काषाय वस्त्रं प्रज्वलित जुया च्वंगु दु । अन थौंकन्हे आपलं फुकं त्रिविद्या सिद्ध, दिव्य श्रवण-शक्ति दुपीं अर्हत भित्तुपीं दु ।”

जुजु—“भन्ते ! गथेयाना थन विज्याना ?”

स्थविर—“न जलमार्गं न स्थल मार्गं ।”

जुजुं थ्वीका काल कि आकाश मार्गं वल धका ।

महास्थविरं जुजु यागु बुद्धि परीक्षा याना स्वैया निति प्रश्न यात :—

“राजन ! थ्व सिमा यागु नां छु ?”

जुजु—“भन्ते ! थ्व सिमा यागु नां ‘अ’ खः ।”

स्थविर—“राजन् ! ध्व सिमा तोता म्येगु नं अँमा दुला !”

जुजु—“भन्ते ! आपलं दु ।”

स्थविर—“राजन् ! ध्व अँमा हानं म्येगु नं अँमा तोता पृथ्वीले म्येगु सिमा दुला !”

जुजु—“भन्ते ! आपालं दु, किन्तु व अँमा मखु ।”

स्थविर—“राजन् ! ध्व अँमखुगु सिमा हानं म्येगु अँमा नं फुकं तोता पृथ्वीले म्येगु नं सिमा दुला !”

जुजु—“भन्ते अलेजा ध्वहे छुमा जक दु ।”

स्थविरं सीकाकाल कि जुजु बुद्धिमानि तथा परिडत खः । थुगु हे प्रकारं म्येगु नं गुलिखे प्रश्न द्वारा जुजु यागु बुद्धि परिच्छा यानाः स्थविरं जुजु यातः चूलहत्थिपदेापम^१ सूत्र यागु उपदेश त्रिया विज्यात । अन्तिमे जुजु त्रिशरणे प्रतिष्ठित जुल वथे म्येपी सकल परिवारपी नं । थुकथं अन चोपी व्याक प्राणिपिन्तः उद्धार याना स्वर्ग मोक्ष यागु मार्गे तथा थःगु सम्पूर्ण आयु यां बच्छि भाग ति लंकावासि पिनि हितया नितिं वितेयाना विज्यानाः चैत्य-पर्वते वर्षावास याना विज्यासे खवीदं (६०) यागु वैसे महास्थविरं अनुपादिसेस निर्वाण प्राप्त याना विज्यात । अनुराधपुरे च्वंगु प्यलांगु प्यलांगु बँ लंकावासि पिन्तः महास्थविर तथा वस्पोल या उपकार यात स्मरण याकयू । गुगु स्थाने ऋषि महेन्द्र या अन्तिम संस्कार जुल, कृतज्ञ सिंहल जाति पिसं थौं तक नं उगु स्थान

यात इसिभूमङ्गन (ऋषि-भूमि अङ्गन) धका धाई तथा उगु स्थाने
श्रद्धा यागु स्वां छाया पूजा याई ।

बौद्ध धर्मे दिक्षित जूरीं लंकावासि पिसं त्रिपिटक यात अत्यन्त हे
सत्कारपूर्वक ग्रहण यात । गम्भीर धर्म यागु मूल सुरक्षित यंया निंति
अमिसं व्याकं त्रिपिटक यागु अर्थकथा सिंहल भाषां 'अनुवाद' याना
काल । वलगम्बा जुजु या पालां (ई० पू० प्रथम शताब्दि) वसोल
या प्रेरणां मूल पालि त्रिपिटक व्याकं ग्रन्थारूढ याना विज्यात । थुगु
प्रकारं लंका द्वीपे पालि त्रिपिटक यातः सुरक्षित याना तःगु जुल ।

ईस्वी न्यागू शताब्दिस भारतवर्षे आचार्य बुद्धघोष लंकां विज्याना
अन च्वंगु सिंहल अट्टकथा यागु अनुवाद पालि भाषां याना विज्यात^१
बुलुहुँ २ ध्व हे पालिअट्टकथा यागु प्रचार यपंचो अधिक जुया वल
कि मूल सिंहल साहित्य यागु सर्वथा लोप हे जुया वन । थुगु प्रकारं,
पालि त्रिपिटक तथा पालि अट्टकथा भगवान् बुद्ध या धर्म यागु सर्व-
प्रमाणिक मूल ग्रन्थ खः । उसां नसें थौं तक नं थुगु ग्रन्थ यागु
अध्ययन तथा अध्यापन यागु क्रम अविच्छिन्न रूपं चले जुया वया च्वन ।
बर्मा, स्याम हानं हिन्दु-चीन, थुलि श्वंगू देशे नं बौद्ध धर्म यागु
स्थापना जुल । अन नं लंका यागु छांतं हे त्रिपिटक तथा पालि अट्ट-
कथा यागु प्रतिष्ठा जुल ।

भारतवर्षे बौद्ध धर्म यातः म्येगु धर्म नापं संघर्ष यागु रूपं ख्वा-
चुलाका च्वने माल, गुपिनि धर्म ग्रन्थ व्याकं संस्कृते दुगु खः । 'संस्कृत

१ बुद्धघोष यागु संक्षिप्त वर्णन न्ह्योने वई ।

भाषा' यागु प्रति जनतापिनि अतिकं सन्मान यागु भाव दुगु खः । अतः बुद्धं गनातःगु देक देकं नं, बुलुहुँ २ बौद्ध धर्म या आचार्य पिसं नं संस्कृत यातः थःगु यांगु प्रारम्भ याना विल । 'पालिभाषां' धर्म यागु अध्ययन यायां थपिंचो अधिक इमि अभ्यास ज्वी धुंकःगु दु कि ललित-विस्तर, महावस्तु थें जागु ग्रन्थ संस्कृत भाषां चोगु वखते इमिसं उकि यागु भाषां थपिंचो अधिक पालि यागु किपालु तयाविल कि, उकि यागु छगू म्येगु हे भाषा जुल, गुकि यातः भीसं गाथासंस्कृत धायू । थ्व न संस्कृत हे जुल न पालि हे । मूल 'पालि' यातः श्यंकाः 'संस्कृत' पाखे अग्रसर जुया वनेगु या बौद्ध पिनि थ्व प्रथम प्रयाश खः । लिपा जू लिसे पालि सूत्र यागु किपालु कया संस्कृते हे गुलिखे सूत्र च्वया हल, गुगु मूलतः बौद्ध जूसां तभी उकि गाक्क नवीन कल्पना प्रकट जुया वल । थुगु अनुमानं, संस्कृते नं त्रिपिटक यागु स्वतंत्र रचना जुया वन ला धैगु प्रतीत जू । सम्राट् कनिष्कं (ई० प्रथम शताब्दि) बौद्ध आचार्य पिनि प्यंगूगु संगीति पेशावरे याका विज्यात, गुगु समये श्वंगूलिं पिटक यागु बारे लखं लखं श्लोक यागु टीका रचना यात, गुगु महाविभाषा टीका यागु नामं प्रसिद्ध दु । दुर्भाग्य वश, भारतवर्षे बौद्ध धर्म या लोप जूलिसे नापं नापं थुकि यागु नं लोप जुल । किन्तु थुकि यागु चीनी अनुवाद थौं तक नं पूर्णतः प्राप्य दु । थ्व महाविभाषां बौद्ध धर्म यागु न्हुगु रूप 'महायान' धर्म यागु बीज वर्तमान दु ।

ब्राह्मण तथा अन्य सम्प्रदाय द्वारा दार्शनिक गुगु आक्षेप जुया च्वंगु खः उकियागु उत्तर विद्या थःगु स्थिति दृढ़ यांगु बौद्ध आचार्य पित्तः आवश्यक जुल । थ्व दार्शनिक ग्रन्थ या माध्यम (=भाषा) संस्कृत

दुगु खः । अतः बुलुहुँ २ बौद्ध धर्म संस्कृत दर्शन यागु तिसां तिया हल । थ्वहे कारण खः कि ई० खुगू शताब्दि तकं पालि त्रिपिटक साहित्यं भारत तोता वन्नेमाल । ई० न्यागू शताब्दि लिपा बौद्ध पिनि नालन्दा विश्वविद्यालय स्थापित जुल^१ फुकैसं संस्कृत यागु प्रधान दुगु जुल । माध्यमिक, योगाचार आदि दर्शन सम्प्रदाय पिनिगु जन्म थुकि यागु हे प्रतिफल खः । किन्तु थुलि जा अवश्य दुगु खः कि फुकं बौद्ध-दर्शन सम्प्रदाय परस्पर अत्यन्त भिन्न जूसां तभी त्रिपिटकगत मूल सिद्धान्त यागु प्रमाणिक गुवलेसनं नष्ट मज्जनिगु खः बौद्ध धर्म यागु लोप जू लिसे नापं नापं थुपी संस्कृत बौद्ध-ग्रन्थ यागु नं लोप जुया वन । खः नागाजुनं, योगाचार थे जापी कतिपय आचार्यपिनि गुलि-ग्रन्थ—पूणं अथवा त्रुटित—ल्यं दया च्वंगु दु । विशेषतः रूसी, जर्मन हानं फ्रेञ्च विद्वान पिनिगु प्रयत्नं याना थुकिमध्ये गुलि ग्रन्थ यागु सम्पादन तथा प्रकाशन जूगु दु । चीनी हानं तिब्बति अनुवाद यागु रूपे चीन वल्हासां जा छुं भति अपो सुरक्षित दु । अतिकं हे आवश्यक जुया च्वन कि भारतवर्ष यापी कुरि कुरि विद्वानपी संलग्न जुया थ्व पूर्वज पिनिगु कृति यागु पुनरुद्धार यांगु । पालि त्रिपिटक, अट्ठकथा वथे अन्य स्थविरवाद यागु ग्रन्थ थःगु मूलगु रूपं हे लंका, बर्मा, स्याम देशे वर्तमान दु । अनयापी बौद्ध जनता पिसं आतकं हे अद्दां हानं भक्तिपूर्वक रत्नायाना तल । उकिया निति भीपी भारतीय, वस्पोल पिनिगु प्रति गुलि कृतज्ञ जुया च्वनागु दु व अत्यन्त हे अल्प खः ।

×

×

×

×

१ स्थापक 'कुमार गुप्त' खः ।

“बौद्ध साहित्ये धम्मपद या स्थान”

बौद्ध-साहित्य यागु म्हेगु नां त्रिपिटक खः । त्रिपिटके सूत्र, विनय, अभिधर्म श्वंगू भाग दु^१ । थुकिमध्ये धम्मपद सूत्रपिटक या अन्तरगत जुल । सूत्रपिटके न्यागू निकाय दु—ताताहाक सूत्र दुगु दीघ निकाय, मध्यम प्रमाण थिक २ चागु सूत्र दुगु मज्झिम निकाय, संचित्तगु सूत्र दुगु संयुत्त निकाय, छगू छगू अंग बढे जुजु वनीगु सूत्र दुगु अंगुत्तर निकाय, चिचिधंगु सूत्र दुगु खुद्दक निकाय । खुद्दक निकाये भिन्यागु ग्रन्थ दु, गुकिमध्ये छगू धम्मपद नं खः । धम्मपदे न्यीखुगू वर्ग (=खण्ड) दु । थुकि जम्मा प्यशः व न्यीखुपु (४२६) शिल दु । आपलं श्लोक थुजागु दु कि गुगु त्रिपिटक यागु भिन्न भिन्न ग्रन्थं उद्धृत याना कया तल । बौद्ध भाव, दर्शन, शिक्षा, फुकं थपांचो प्रशस्त संकलन जुया च्वंगु दु कि सकल बौद्ध सम्प्रदायक पिनि नितिं थ्व छगू सर्वमान्य पुस्तक जुया च्वन । संस्कृत, प्राकृत तथा अन्य तत्सदृश भाषां नं छुं भति परिवर्तन लिसे धम्मपद यागु प्रचार व्यापक रूपं दुगु खः । थुकि यागु चीनी तथा तिब्बती अनुवाद नं प्राप्य दु । पालि धम्मपद नं थौकन्है प्रायः संसारे दकभन च्वंगु भाषां अनुदित जुया च्वने धंकःगु दु ।

×

×

×

×

१ सो बोधिनी पृष्ठ २४ त्रिपिटक यागु विस्तर ।

धम्मपदट्टकथा या स्थान

पालि त्रिपिटक ग्रन्थे अत्यन्त विस्तारपूर्वकं गुगु भाष्य च्वया तःगु दु उकि यातः पालि भाषां अट्टकथा धाई । थुकि यागु विस्तार स्वरूप यागु अनुमान थुलि वं यांफु कि आपलं आपा छुपु श्लोक (गाथा) यागु व्याख्यान यांत गुलिखे हे पृष्ठ च्वया तःगु दु । वेद, उपनिषद, आदि संस्कृत ग्रन्थे गुगु भाष्य च्वयातःगु दु .उकि थ्व हे विशेषतः प्रयत्न यानातःगु दु कि 'मूल' पाठ यागु अर्थ जक फयां फछि स्पष्ट थजू । किन्तु 'पालि' या भाष्यकार थुलि सन्तुष्ट ज्वीपीं मखुपीं जुया, च्वन । 'मूलपालि' यागु अर्थ लिसे लिसे वस्पोल पिसं थ्व प्रश्न यागु बारे पूर्ण प्रकाश यांगु प्रयत्न याना विज्यागु दु । यथा :—गुगु स्थाने ! छुकि यागु कारणे ! स्वेतः सम्बोधित यासे ? छु उद्देश्यं बुद्धं थ्व खँ आज्ञाजुया विज्यात ! वर्तमान यागु खँ व पूर्वजन्म यागु घटना लिसे गुकथं सम्बन्धित दु—व खँ स्मेतं स्पष्ट याना बीगु 'पालि' भाष्यकार पिसं उचित भालपा काल । थुगु प्रकारं छुं गाथा यागु व्याख्यान यासे उकियागु अर्थ लिसे-लिसे सम्पूर्ण 'कथा' यात नं कना बीगु प्रथा चले जुया वल । थ्वहे कारणं पालि भाष्य अर्थकथा नामं प्रसिद्ध जुल । बुद्धकालीन सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक राजनैतिक, फुकं प्रकार यागु कथा बाहुल्य दुगु जूया निति अट्टकथा यागु विशाल साहित्य भारतीय संस्कृति हानं इतिहास या विद्यार्थि पिनिगु निति छुगू अत्यन्त महत्त्व पूर्णगु साधन सिद्ध जुल । प्राचीन 'पालि' भाषा यात थ्वीके या निति थ्वसिबे तद्दंगु म्येगु छुनं साहित्य जा मदु हे खः ।

अट्टकथां थपांचो स्पष्ट ज्वीक धयातःगु दु कि मूलतः ध्व फुकं 'सिंहल' भाषां च्वयातःगु खः । किन्तु थुकिं सकसितं हित मज्जीगु जुया च्वन छंघासा, 'सिंहल' भाषां जुया च्वंगु या निति केवल लका द्वीप वासि पिन्तः हे जक हित ज्वीगु । थुकिया निति प्रसिद्ध भारतीय बौद्ध आचार्य बुद्धघोषं (ई० न्यागू शताब्दि) थःह्ल गुरु रेवत महास्थविर यागु प्रेरणां लंकाद्वीपे वना उक्कियागु अनुवाद पालि भाषां याना त्रिज्यात ।

बुद्धघोष जन्म जूगु बखते भारतदेशे बौद्ध धर्म या हास जुया वना च्वंगु जुल । बौद्ध-दर्शन तथा संस्कृत भाषा उन्नति पाले स्वयावना च्वंगु खः । बौद्ध पण्डित पिसं छुं शताब्दि न्ह्यो नसें हे ब्राह्मण-प्रिय संस्कृत भाषां च्वेगु आरम्भ यां धुकःगु जुल । ई० न्यागू शताब्दिस बुद्धगयां, सिंहल महाविहार नापं सम्बन्धित भिज्जुपी च्वं चोंगु खः, गुगु बखते बुद्धघोषं वस्पोल पिनि संघ दश्वी दिक्षा ग्रहण यात—पालि साहित्य यातः हे कयातःगु खः । गुगु बखते घोषं बुद्ध गयां च्वना-चोंल संघ महानायक रेवत महास्थविर यातः नापलात, उगु समये व श्वंगू वेदे पारङ्गत, सर्वशास्त्रे निपुण हानं अत्यन्त हे वाक्पटु जुया चोंल जुल ।

भारत देशे उगु अवस्थां धर्मशास्त्रार्थं यागु युग जुया च्वगु खः । धर्म-शास्त्रार्थं यांया निति 'घोष' छगू थासं म्येगु थासे चाहू वनील्ल जुया च्वन । छन्हु या दिने रेवत महास्थविरं ताल कि 'घोष' महाशयं पातञ्जलि यागु योग सूत्र पाठ याना च्वंगु । घोष यागु उच्चारणे शुद्धता खना वस्पोल थपांचो प्रसन्न जुल कि व तरुण यातः बौद्ध यांगु

इच्छां वस्पोलं 'घोष' लिसे वाद-विवाद आरम्भ याना विज्यात । घोषं न्यन—छु छल्पोलं थ्व सूत्र थूला ?

“जि बांलाक थू । सूत्रे दोष दु ।”

अले छुमानि, वाद-विवाद आरम्भ जुल । रेवत स्थविरं थपांचो छक्क समालोचना याना विज्यात कि 'घोष' निरुत्तर जुल । अले घोषं रेवत स्थविर यातः धाल—आः छल्पोलं थःगु सिद्धान्त यागु प्रतिपादन याना विज्याहुँ । रेवत स्थविरं अभिधर्म यागु छगू अंश व्वना विज्यात । घोष यागु बुद्धि न्ह्यं देके मफुत । वं न्यन - थ्व स्वैगु मंत्र ?

स्थविरं उत्तर बिल—बुद्ध मंत्र ।

“छु छपिसं जितः स्यना विज्यं कुला ?”

“उबले तिति स्यनावी कि, गुबले छं बौद्ध संघ पिनिगु नियमानुसार प्रव्रज्या ग्रहण याई ।”

घोष प्रव्रजित जुल अले वस्पोल यानां जुल—बुद्धघोष । वस्पोलं रेवत स्थविर याथं विनय तथा अभिधर्म—निगूळिं बांलाक अध्ययन याना विज्यात, लीपा न्ह्यौने वनाः बुद्धवाणी या असाधारण व्याख्याता जुल ।

वस्पोल या दकेसिबे न्हापां यागु रचना संस्कृत भाषां हे जुल, गुकि यागु नां 'ज्ञानोदय' । तदनन्तर 'अट्टसालिनी' टीका च्वया विज्यात अनं लीपा वस्पोलं परित्राण (= परिच्छ) यागु टीका (अर्थकथा) च्वे धका जुया च्वंगु वखते वस्पोल या उपाध्याय रेवत स्थविरं वस्पोल यातः आज्ञाविल—“अर्थकथा च्वेगु यां न्हापा सिंहल देशे वना अन सुरक्षित दुगु सिंहल अर्थकथा अध्ययन यानाः हानं उकि यागु परम्परा आगत

व्याख्या यात नं अध्ययन या ।” बुद्धघोषं थःल्ल गुरु यागु आजा सिरे फया काल ।

भारते च्वना वस्पोलं गुगु ग्रन्थ पिनिगु रचना याना बिज्यागु खः, व कृति सफल मजू धैगु ज्ञात जुयू । थुकि संदेह मदु कि वस्पोल प्रकाण्ड पण्डित खः; तर स्थविर वाद यागु परम्परा लिसे पूर्णरूपं परिचित मजूगु वस्पोल यागु न्यून खः हानं स्थविर वादी दृष्टिकेणं जा थ्व न्यून अतिकं हे तद्धंगु जुल ।

बुद्धघोष लंका द्वीपे थ्यंगु अवस्थं अन महानाम सिंहासनारूढ जुया च्वंगु खः (ई० ५ शताब्दि) उगु समये अन महाविहार या संघनायक महास्थविर संघपाल जुया च्वंगु खः । वस्पोलं महास्थविर संघपाल याके सिंहल अर्थकथा यागु अध्ययन यात । अध्ययन यां सिधेवं वस्पोलं स्थविर पिंके प्रार्थना यात कि वस्पोल यातः सिंहल अर्थकथा व्याकं बिया बिज्याहुँ धका, गुकि सोया वस्पोलं पालि अर्थकथा च्वेफयू । स्थविर पितं बुद्धघोष यागु लहाटी थपं धंगु ज्या सम्पादन याकेगु विश्वास यांगु यां न्हापा वस्पोल याके परिचा कंगुनि इच्छा यात । आचार्य बुद्धघोषं छपु श्लोक यातः विस्तार यासे फुकं त्रिपिटक यागु सार दुने लाका विसुद्धिमग्ग (विशुद्धिमार्ग) नामक प्रसिद्ध ग्रन्थ च्वया परीक्षा बिल । छगू प्रकारं थ्व वस्पोल या पाण्डित्य तथा प्रतिभा यागु परिचायक ग्रन्थ खः । संघपाल तथा अन्य महास्थविरपी वस्पोल या ज्ञान यागु गम्भीरता खना प्रसन्न जुयाः वस्पोल यातः माःगु तक ग्रन्थ सुलभ याना बिल । रुवणवेलि डागव^१ (धातुगर्भ) यां भतिचा जक

१ अनुराधपुरे च्वंगु सुप्रसिद्ध चैत्य ।

तापाक दुगु ग्रन्थकार-परिवेणे वस्पोल यातः च्वनेगु प्रबन्ध याना विल ।
 थन च्वनाः वस्पोलं पालि अर्थकथा च्वया विज्जात । थ्व ज्या पूर्णं
 यांत वस्पोल यातः सम्पूर्णं श्वीदं लगे जुल । थुकथं फुकं या फुकं
 अर्थकथा च्वे सिधेका प्रत्येकं छगू छगू ज्वनाः थःह गुरु नापला वल ।
 छुं भति लीपा बुद्धगयां सं वस्पोल या देहान्त जुल । धायू कि योधि
 मण्डप या समीपे सं गनं छुथं वस्पोल या अन्तिम संस्कार जुल ।
 थुगु प्रकारं वस्पोलं अनुवाद याना विज्यासेली 'पालि' अट्ठकथा यागु
 प्रतिष्ठा थपांचकं वदे जुया वल कि बुलुहुँ बुलुहुँ मूल सिंहल अट्ठकथा
 यागु सर्वा लोप हे जुया वन ।

प्रस्तुत धम्मपदट्टकथा च्वेत आरम्भ याना विज्यासे आचार्यं स्पष्ट
 धया विज्यागु दुः—

“परम्पराभता तस्स निपुणा अत्थवग्गणा ।
 या तम्भपग्गिणीदीपग्गि दीप भासाय सग्गिता ॥
 न साधयति सेसानं सत्तानं हितसम्पदं ।
 अप्पेवनाम साधेय्यं सव्वलोकस्स सा हितं ॥
 इति आसिंसमानेन दन्तेन समचारिणा ।
 कुमारकस्सपेनाहं थेरेन थिरचेतसा ॥
 सद्धम्मट्ठितिकामेन सक्कच्चं अभियाचितो ।
 तं भासं अतिविस्थारं गतञ्च वचनक्कमं ॥
 पहायारोपयित्वा तन्तिभासं मनोरमं ।
 गाथानं व्यञ्जन पदं यं तत्थ न विभावितं ॥

केवलं तं विभावेत्वा सेसं तमेव अत्यतो,
 भासन्तरेन भासिस्सं आवहन्तो विभाविनं ।
 मनसो पीतिपामोज्जं अत्थ धम्मूपनिस्सितंति ॥”

धम्मपद यागु गाथापीं शाक्षात बुद्ध वचन हे खः । थुकि यागु
 अधिक गाथा, गथे जिं च्वे कनेधुन, त्रिपिटक ग्रन्थं हे संगृहित याना
 कयातःगु खः । धम्मपदट्ठकथां गुगु कथा यागु उल्लेख प्राप्त जुयू व
 फुकं त्रिपिटक ग्रन्थं अथवा अन्य अट्ठकथा ग्रन्थ यागु आधारे
 च्वयातःगु खः । यदि आधारे मखुसा नं थुलि जा निश्चय खः कि
 थुकि यागु प्रामाणिकता यागु पुष्टि अनसंहे मजूगु मखु । धम्मपद अट्ठ-
 कथा या श्लोक यागु तुलना त्रिपिटक यागु स्थान लिसे गुकथं यंफयू
 थुक्रिया निति संक्षिप्त तालिका तयाबी योग्य :—

A

ताराचिन्ह दुगु अत्यन्त हे मिलेजूगु जुल

संयुत्तनिकाय	धम्मपदट्ठकथा
१. ४.३.७. अन्तिम गाथा	* ३. २२१ ^{१८-२१} = ४. ८१ ^{४-७}
३. १.९.२-३: १. ७५-७६	* २. ७६-१३
३. २.३: १. ८१-८२	* १५. ६: ३. २६४-२६७
	* २३. ४: ४. १५-१७ (brief)
३. २.१०: १. ६१-९२	* २४. ११: ४. ७६-७९

(२२)

B

महावग्ग, विनय	धम्मपदट्ठकथा
१. ६.७-६: १.८	२४. ९: ४.७१-७२
१. १४: १. २३-२४	२. ३२११-१२ (reference)
१. २३-२४. ४: १. ३६ ^{२३} -४३ ^०	१. ८ b: १. ८८ ^{१५} -९६ ^{२१}
१. ५४. १-२, ४-५: १. ८२ ^८ -१७, १. ११६ ^{१५} -११८ ^१ (जातकं, ८२ ^{३०} -८३ ^५	१. ६१ ^{१७} -६२ ^{१८})

चुल्लवग्ग, विनय	धम्मपदट्ठकथा
१. १३: २. ६ ^{२६} -१३ ^{२२}	६. २: २. १०८-१०९
१. १८: २. १५ ^{२९} -१८ ^{३०}	५. १४: २. ७४-८३
५. ८: २. ११०-११२	३. १९९ ^{१२} -२०३ ^{२२}
५. २१: २. १२७-१२९	१२. १ b: ३. १३६-१३७

C

उदान	धम्मपदट्ठकथा
१. १०: ६-९	८. २: २. २०६-२१७
बाहिय दारुचीरिय	
२. ८: १५-१८	२६. ३१: ४. १६२-१६४
सुप्पवासा	सीवलि
३. २: २१-२४	१. ६: १. ११५-१२५
नन्द	
३. ३: २४-२७	२४. १: ४. ३७-४६
यसोज	कपिलमन्धु

जातक कथा	धम्मपदट्ठकथा
४: १. ११४-१२०	(I*) २.३: १. २३९-२५०
चुल्लक सेट्ठि	चुल्लपन्थक
६: १. १२६-१३३	(I*J*) १०. ८: ३. ७२-७८
देवधम्म	बहुभण्डिक
१२: १. १४५-१४६	(I*) १२. ४: ३. १४४-१४६
निग्रोधमिग	कुमारकस्सप
१४: १. १५६-१५६	(I*) २६.३२: ४. १६४-१९९
वातमिग	सुन्दरसमुद्द

शुगु प्रकारं भीसं स्वयाच्चवना किं सर्वप्रकारं दृष्टिं धम्मपद अट्ठकथा जा भीगु निति अत्यन्तं हे प्रामाणिक हानं उपादेय हे खः । साधारणतः प्रत्येक गाथा यागु विषये गुगु अर्थकथा दु उकि या निम्नलिखित च्वागू अङ्ग दु :—

(१) प्रारम्भ यागु छुं शब्द उल्लेख यानाः गाथा यागु निर्देश,
 (२) गाथा स्वैतः सम्बोधन याना घाःगु, (३) बुद्धं थ्व गाथा आशा
 जुया विज्यागु समय (पञ्चुप्पन्न वत्थु), (४) गाथा, (५) शब्द

† थ्व तालिका फुकं यागु सविस्तर सेया दिसं—“Buddhist Legends”. By Engene Watson Burlingame. प्रथम भाग पृष्ठ ४५ नसें ।

यागु अर्थ कनेगु, (६) श्रोता पिन्तः छु फल प्राप्त जुल, (७) पूर्वजन्म या कथा, (८) पूर्वजन्म या कथा लिसे वर्तमान यागु कथा ज्वरे यांगु ।

प्रतियसमुत्पाद बौद्धधर्म या मूल सिद्धान्त खः । प्रायः प्रत्येक कर्म या फल थौं बा कन्है छनु मखु छनु विपाक दु हे दु थ्व हे खँ थुकिं सिद्ध यायू । धम्मपद अट्ठकथां थुगु विश्वास यागु भन् अपो दृढ या कयू । वर्तमान जन्म यागु खँ व पूर्वजन्म यागु घटना खँ लिसे गुगु प्रकारं सम्बन्धित जगु दु, थ्व खँ क्यनेगु धम्मपद अट्ठकथा व जातक अट्ठकथा निगूलिसं समान रूपं हे दु ।

धम्मपद अट्ठ कथा या कर्ता (= अनुवादक) या नां बुद्धघोष धयातल । प्रख्यात पण्डित श्री रायस् डेविड्स हानं श्री फास्वाल पिसं थ्व सिद्ध यांगु कोशिश याःगु दु कि थुकिया कर्ता 'बुद्धघोष' ज्वी फैमखु । बुद्धघोष या अन्य अर्थकथा यागु भाषा व थुकि यागु भाषा छुं भति पाथे चोँ (?) किन्तु, छु छद्महे लेखक द्वारा भिन्न-भिन्न समये हानं भिन्न-भिन्न प्रकारं च्वयातःगु ग्रन्थ यागु भाषां भिन्नता जुई ला ? थुजागु दु बल तर्क यागु आधारे च्वना परम्परा नसें चले जुया वयाचोंगु खँ यात अविश्वास यांगु उचित मजू । सकल बौद्ध देशे परम्परा नसें अविच्छिन्न रूपं वया च्वंगु यात छल्ल सयागु तक हे अविश्वास यां फईला ! न्यागु हे थज्वीमा, धम्मपद अट्ठकथा बौद्धधर्म थ्वीकाकं या निंतिं छगू अत्यन्त हे प्रमाणिक हानं प्रमुख ग्रन्थ खः । सिंहल, बर्मा, स्याम, आदि बौद्धदेशे बौद्धधर्म या प्रारम्भिक अध्ययन थुकिं हे शुरू याई ।

x

x

x

x

किजा भिन्नु अमृतानन्दं नेपालि (नेवा) पाठक पिनिगु सम्मुखे धम्मपदट्ठकथा या प्रथमवर्गं यागु नेवाभाषां अनुवाद उपस्थित याःगु दु थ्व जितः अतिकं आनन्दगु खँ खः । भिन्नु अमृतानन्दं पालि साहित्य यागु बांलाक पाण्डित्य प्राप्त याना तःगु दु । जिके पूर्ण विश्वास दु कि वस्पोल या थ्व अनुवाद सुन्दर तथा भाषा सरल हानं निर्दोषि जूगु दई । आशा दु कि नेपालि (नेवा) पाठक पिसं थःगु बौद्ध साहित्य यातः उन्नति यांगु कामना यासे थ्व ग्रन्थ यातः थःगु याई हानं तना च्वंगु निर्मल बौद्धधर्म यागु याकनं हे पुनरुद्धार यानाः विपुल पुण्य या भागी जुई ।

किजा महानाम भिन्नुं थुजागु कठिन अवस्थां भों यागु प्रबन्ध याना थ्व ग्रन्थ यागु प्रकाशन यांगुली तच्चोतं हे सहायता याना विज्यात । धात्ये हे धांमाल धासा किजा महानामं हे तिनि नैपालि पाठक पित्तः थ्व ग्रन्थ यागु दर्शन याकल । जिके विश्वास दु कि थुगु हे प्रकारं किजा महानामं ग्रन्थ प्रकाशन यांगुली सहायता बिया विपुल पुण्य या संग्रह याना जगतप्राणी पित्तः हित याना विज्याई ।

किजा अमृतानन्द तथा महानाम थुगु पुण्य या प्रभावं दीर्घजीवि ज्वीमा ! हानं शासन यागु सेवा अधिकाधिक यांगुली सफल ज्वीमा ! थ्व हे जिगु शुभकामना खः ।

बुद्धकुटी, }
हिन्दू विश्वविद्यालय, काशी । }
कार्तिक शुक्ल ६, वार २ }
बुद्धान्द २४८८ }

भिन्नु जगदीश काश्यप

निगू शब्द

इस्वी १९३८ विद्यालंकार परिवेषण लंका च्वना पालि-साहित्य यागु प्रारम्भ अध्ययन धम्मपदट्टकथा जुल । उगु समये ग्रन्थे च्वंगु कथा खनाः थये संकल्पोदय जुल —“थुकि यागु अनुवाद थःगु मातृ भाषां याना वी दत धासा नैपालि भाजु मेजु पितः गुलि उपकार ज्वी ।” थनंली निहंछगू घपटा अनुवाद कार्य स तथा विया । किन्तु अनुवाद यागु ज्या, म्ये म्येगु नं ग्रन्थ अध्ययन यांमाःगु ज्या निति छुं अंश मात्र अनुवाद यानाः तोता च्वने माल । लोपा जिगु स्थान नं परिवर्तन जुल गुकि यागु हेतुं छगू प्रकारं थ्व अनुवाद यांगु कार्य लोहेमना वंगु तुल्य जुल । इस्वी १९४२ लंकां ल्याहाँ वया किण्डोल विहारे कान्तिपुर बास जुल । किञ्चित काल लिपा जि मूल धम्मपद यागु नेवाभाषां अनुवाद सहित प्रकाशित यांया निति चर्चा यानाः गुगु बखते भाजु मेजु पिनि ह्युट्टं — अर्थकथा प्रकाशित जसा अतिकं हे हित ज्वी धैथे जागु खँ न्यने दत । गुगु खँ न्यने मात्रं जित लंका लुमंसी वल लिसे लिसे पुलांगु स्मृति नं दना वल तत्पश्चात् जिगु चित्त पुनर्वार उकि आकर्षित जुल ।

बिते जगु देँ जि नैपालि बौद्ध शिक्षालये कालिम्पोङ्ग, वर्षावास व्यतीत याना । अन जि थ्व अनुवाद यागु कार्य पुनर्वार च्वनसें शुरू याना । वर्षावास या दुने निगू वर्ग यागु अनुवाद समाप्त जुल । अनुवाद कार्य स प्रज्ञा-चैत्य-विहार पुस्तकालये च्वंगु धम्मपद या प्रथम भांग

बंगाली अनुवाद अतिक उपकार जुल । अनुकूल मिले जूगुया नितिं
 छगू वर्ग जक अनुवाद यां धैगु थासे निगू वर्ग यागु अनुवाद समाप्त जुल ।
 अन मती थ्व प्रश्न दना वल कि भाषा संशोधन सुनां याई ? उत्तर लुया
 वोलिसे जिगु कदम नं हिमालय यागु शुभ्र दृश्य खने दुगु पर्वत च्वकां
 बिज्याना च्छोह योगीवर महाप्रज्ञा स्थविर यागु आश्रम पाखे आकर्षित
 जुया वन । आः छुमानि प्याचाया च्छोह सितः निर्मल जलाशय खने
 मात्रं प्यास शान्त जुया वनी थें जिगु प्रश्न नं शान्त जुया वन । अकिं
 भाषा यागु वारे छिकि पित गुगु सु-रस अनुभव ज्वीगु खः व फुकं यागू
 श्रेय वस्पोल यातः हे दु । थ्व सफू छिकि पिसं स्वेदुगु या श्रेय किजा
 भिन्नु महानाम यातः हे दु । थुगु वस्पोल पिनि गुण यागु वोर जि सदा-
 कालं कृतज्ञ जुया च्वना ।

मूल सफूति थें छगू पत्तिकं शब्द या अनुवाद यानां पाठक पिसं
 उभनं अःपुक्क थ्वीके फैगु मखु छं धासा प्रत्येक भाषां थः थःगु मौलिक
 धंग दु । अतः थ्व अनुवादे थःगु मौलिक धंग नं मतंकुसे तथा फयां
 फच्छि मूल पालि स्वया अनुगमन नं यां फईगु कथं प्रयत्न याना तैगु दु ।
 पालि श्लोक (गाथा) यागु अर्थ श्वंगू प्रकारं तथा बियागु दु—अर्थ,
 पदार्थ, अर्थकथानुसार विस्तारार्थ, गुकि यागु आधार कथा पालि भाषा
 अनायासं सेका कां फयू । गुलि तक पारिभाषिक शब्द 'कथां' प्रयोग जुया
 च्वंगु दु व फुकं या संग्रह अर्थस्मेतं अकारादि क्रम मिले यानाः परिशिष्टे
 बोधिनी तै बियागु दु । गुलि कठिन शब्द या अर्थ स्मेतं शब्दावली
 तै बियागु दु । वथे संज्ञा शब्द या नामानुक्रमणी तै बियागु दु ।
 दोना-चोंगु अशुद्ध शब्द या शुद्धि-पत्र तै बियागु दु । पाठक पित्तः

सफू स्वे छिके या निति छपु छपु कथां छगू छगू विषय यागु शीर्षक नं तै बियागु दु गुकिं थौं कन्दे यापीं विद्यार्थितैतः अत्योपकार जुयू ।

श्व ग्रन्थे च्वंगु कथा यातः प्रत्येक व्यक्तिपिसं वांलाक बिचा याना स्वे योग्य हानं थःगु छ्ये जाहान मिसा, मचा पिन्तः नं थ्वीक कना बीगु अत्यावश्यक । गुकिं याना गृहस्थ पिनि गृहकलहादि अशान्ति दूर जुया मैत्रि बढे जुया बोधिसत्त्व जीवन व्यतीत यां फयू । संसारे न्हागुं भूल ज्वीगु या मूल कारण कर्म-फल यात खंके मपैगु नं खः । थुगु ग्रन्थे प्रत्येक कथां पूर्व यागु कर्म आः थये जुल घका कर्म-फल यागु बारे दृष्टांत बियू ।

गृहवास याईपीं मध्ये आपलं याना गृह कार्य मुक्त ज्वी मात्रं तास, गंजिफा, पासा इत्यादि अकुशल वर्धक ज्यां लगे जुयू ? अत्यन्त हे अल्प व्यक्ति पिनि चित्त मात्र धर्मश्रवण यांगु पुस्तक स्वेगु इत्यादि पुण्य कार्य पाखे आकर्षित जुयू गुपिन्तः मन दुसां पुस्तकादि स्वेगु मदया च्वन उजापीं सजन पिन्तः थौं थ्व छगू मात्र अमूल्य पुस्तक खः । गुकि यागु भाविता याइगु समये थः थःगु संस्कृति तथा भ्नीगु साहित्य यागु अभिवृद्धि यागु कारण नं जुयू, अन्तस खिउंगु तना प्रज्ञा मतजः नं प्राप्त जुयू ।

धर्मोदय सभा सारनाथ यातः हृदय नसें धन्यवाद बिया गुगु सभा शिशु जुसानं श्व ग्रन्थ प्रकाशन यांगु अभिभार कया दिल ।

किजा महानाम भिन्नुं थुजागु कठिन समये भौं प्राप्ति याना बीया निति तन्-मन् बिया लावंला परिश्रम याना बिज्यात । अन्तिमे वस्पोल यागु परिश्रम सफल जुल धैगु समाचार न्यने मात्रं जिगु मन अतिकं हे गद्

गद् जुल । नेवा पाठक पिनि न्हौने थ्व ग्रन्थ उपस्थित यांगु बारे गुलि परिश्रम वस्पोलं याना विज्यागु खः उकियागु वर्णन जिं च्वे फुगु मखु । थुलि जक मखु प्रत्येक अवस्थां वस्पोलं भाव पूर्णगु सलाह बिया जिगु भूल सुधार/नं याना विज्यागु दु गुकिया कारणे जि वस्पोल या प्रति कृतज्ञ जुयागु जुल । यदि वस्पोलं उपयुक्तानुसारं उद्योग याना नैपालि पिनिगु प्रति कइया दृष्टि स्वया विमज्यागु जुसा थौं थ्व ग्रन्थ छिकि पिसं गबले स्वेदयू? वस्पोल यागु थ्व अनर्घ सेवा यागु बारे बार बार धन्याद बियागु जुल । जिंके विश्वास दु कि थुगु हे प्रकारं वस्पोलं हानं म्ये म्येगु नं ग्रन्थ प्रकाशन यांगुली अधिकाधिक सहायता बिया जगतप्राणि पित्तः हित याना विज्याई ।

त्रिपिटकाचार्यं पूज्य स्थविर जगदीश काश्यप, एम० ए० प्रोफेसर (पालि) तथा दर्शन हिन्दू विश्वविद्यालय काशी, गुह्यसिनं भूमिका च्वया विज्यांगु अनुकम्पा तथा विज्यात । पूज्य महाप्रज्ञा स्थविर, गुह्यसिनं थःगु शारीरिक रोग यात नं अनगिन्ति यानाः भाषा सुधार याना थ्व ग्रन्थ यागु मूल्य बढे याना विज्यात । पूज्य ऊ कित्तिमा स्थविर हानं भिन्नु संघरत्न सहायक मन्त्री महाबोधि सभा सारनाथ, थुगु कार्यं स यथा योग्य सहायता बिया विज्यात, सकल सयागु प्रति जिं कृतज्ञ जुयागु जुल । पूज्य भदन्त आनन्द कौसल्यायन स्थविर गुह्यसिनं अवसान तकनं सुयोग्योपदेश द्वारा थ्व ग्रन्थ यागु परिमार्जन याना विज्यात । वस्पोल यागु प्रति नं० कृतज्ञ जुयागु जुल ।

अन्य सकल भिन्नु श्रामणेर भाजु-मेजुगीं, गुपिसं थुगु कार्यं स सह-योग जुया सहायता बिया दिल सकलसेतं हृदयं नसें नन्यवाद बिय

कृतञ्च जुयागु जुल । थुगु ग्रन्थ लेखन-द्वारा प्राप्त जुक्को पुण्य सम्भार
सकलसेतं समभाग प्राप्ति ज्वीमा ।

तथा ध्व पुण्य यागु प्रभावं नैपाल नरेश दीर्घजोवि ज्वीमा ! नैपाल
वासी बौद्ध जन पिनि दृष्टि सुधार जुया अन्तस सकल प्राणिपितः
निर्वाणपद प्राप्ति ज्वीमा !!

मूलगन्धकुटी विहार
सारनाथ, बनारस
मंगसिर सु० ११ वार ७
बुद्धाब्द २४८८

—अमृतानन्द

Dhamma Digital

धम्मपदट्टकथा

यमकवर्ग

[प्रथम-भाग]

Dhamma Digital

नमोतस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

महामोहतमोनद्धो लांके लोकन्तदस्सिना ।
येन सद्धम्मपज्जेतो जालितो जलितिद्धिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा सम्बुद्धस्स सिरीमतो ।
सद्धम्मञ्चस्स पूजेत्वा कत्वा सद्धस्स चञ्जलिं ॥
तं तं कारणमागम्म धम्माधम्मेषु कोविदो ।
सम्पत्तसद्धम्मपदो सत्था धम्मपदं सुभं ॥
देसेसि करुणावेगसमुस्साहितमानसो ।
यं वे देवमनुस्सानं पीतिपामोज्जवद्धनं ॥
परम्पराभता तस्स निपुणा अत्थवरणना ।
या तम्बपरिणदीपग्धि दीपभासाय सरिठता ॥
न साधयति सेसानं सत्तानं हितसम्पदं ।
अप्पेवनाम साधेय्य सब्बलोकस्स सा हितं ॥
इति आसिंसमानेन दन्तेन समचारिना ।
कुमारकस्सपेनाहं थेरेन थिरचेतसा ॥
सद्धम्मट्टितिकामेन सक्कञ्चं अभियाचितो ।
तं भासं अतिवित्थारगतञ्च वचनक्कमं ॥
पहायारोपयित्वान तन्तिभासं मनोरमं ।
गाथानं व्यञ्जनपदं यं तत्थ न विभावितं ॥
केवलं तं विभावेत्वा सेसं तमेव अत्थतो ।
भासन्तरेण भासिस्सं आवहन्तो विभाविनं ॥
मनसो पीतिपामोज्जं अत्थधम्मूपनिस्सित 'न्ति ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

धम्मपदट्टकथा

यमकवर्ग

१।१।१ चक्खुपाल स्थविर या कथा

“मनोपुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पदुट्ठेन भासति वा करोति वा ।
ततो नं दुक्खमन्वेति चक्कं ‘व वहतो पदं’ ” ॥१॥

“श्व धर्म देशना गन उपदेश याना विज्यागु ?”

“श्रावस्ती देशे उपदेश याना विज्यागु ।”

“स्वैगु कारणे ? चक्खुपाल स्थविर यागु कारणे ।”

श्रावस्तिस ‘महा सुवर्णे’ धैह्य, अतिकं समृद्धिशाली
जुयाच्चंह्य महाजन छह्य दुगु जुया च्वन, महा धनवान्
भोगसम्पत्तिं युक्तह्य । तर व महाजन निस्सन्तानह्य जुया
च्वन । छन्दु व महाजन गंगाजी वना स्नान याना ल्याहाँ वोगु
बखते लें विचे अतिकं हे बांलाक कच्चां परिपूर्णं जुयाचोंगु
सुन्दर वनस्पति (= बुँ महोसे फल सैगु सिमा) छमा खना—
“श्व सिमां निश्चय नं छह्य उजाह्य हे तद्धंह्य देवतां वास
याना चोंगु दै” धका विचार याना, उगु सिमाक्वे बांलाक
सुघर सफा याका, सिमाया छ्वाःख्यरं पक्खालं चाःउइके

बिया, न्यंक भनं न्हाया पुसें चोंक फि लोंका, ध्वजा पटाकादि व्वेकेबिया, सिमायातः फक्वनं बांलाक छांपा; सिमां चोंह्म देवता याकेः—“भो वृत्तमूल देवता ! जितः कांमचा जुसां ह्म यांमचा जुसां सन्तान छ्म दत्त धासा, छ्मपोल यातः जिं आपालं धन खर्च यानाः महासरकार पूर्वक पूजा याः वे” धका प्रार्थना याना थःगु छ्मये ल्याहाँ वन ।

संयोगं व महाजन या स्त्री गर्भवती जुल । अले व महाजननीनं थः गर्भवती जूगु खँ महाजन यातः सूचित यात । महाजनं वैतः सुसार कुसार याकेतः दास दास्त्रीपीं तयाबिल । क्रमशः भिला दयाली महाजननीया गर्भं कांमचा छ्म जन्म जुल । अले सेठं थमं पालन् याना तयाह्म वृत्त देवता यागु प्रभावं दुह्म पुत्र जूयानितिं थ्व कांमचा यातः ‘पालो’ धका नाम तयाबिल । हानं लिपा म्येह्म पुत्र छ्म जन्म जुल, तसर्थ न्हापायाह्म पुत्रयातः ‘महापाल’ लिपायाह्म पुत्रयातः ‘चूलपाल’ धका नाम तया बिल । क्रमशः बैस जाया वसेंली विधिपूर्वक विवाह याना गृहस्थाश्रमे च्वना च्वंगुजुल । उगु बखते श्रीशाक्यमुनि भगवान् बुद्धत्त्व प्राप्त यानाली मृगदावने पञ्चवर्गीयपिन्तः धर्मचक्रसूत्र व्याख्यान यानाः* अनं नं छ्मसि-निसें चारिका यासे ‘अनाथपिण्डक’ महासेठं न्येप्यंगू कोटि (५४०००००००) धन खर्च याना देकाब्यूगु ‘जेतवनमहाविहारे’ वास याना बिज्यासे देशवासी सर्वसाधारण जनपिन्तः स्वर्ग वनेगु व मोक्ष वनेगु धर्म-मार्गे तया बिज्याना चोंगु जुल ।

तथागत था जुलसां चेदोल मांया पाखें, चेदोल बौया पाखें जम्मा शच्छि व ख्वीदोल अर्थात् १६०,०००, थः थिथिपीसं देकाब्यूगु विहार नं दु । हानं ‘विशाखा’ महाउपासिकां न्यीन्हशगू कोटि धन खर्च याना देकाब्यूगु

* आषाढ पूर्णिमा खुन्हु ।

‘पूर्वारांम’ विहार नं दुगु जुया चवन । उलिमच्छि थः थिथिपिसं देकाव्यूगु विहारे, तथागतं केवल वर्षावास छुगू मात्र विहार याना बिज्यात । ‘विशाखा’ उपासिकां देकाव्यूगु विहारे खुगू वर्षावास विहार यानाबिज्यात । ‘अनाथ-पिरिडक’ महाजनं देकाव्यूगु जेतवन महाविहारे भिंंगुंगू वर्षावास विहार यानाबिज्यात ।

भगवान, अनाथपिरिडकं देकाव्यूगु विहारे जक उलि-मच्छि वर्षावास याना बिज्यागु छुं धासाः—अनाथपिरिडक व विशाखा महाउपासिका, थुपीं निह्ण सयागु (शासनिक) गुण आपलं हे दुया निंतिं भगवान, श्रावस्ती^१ देशयागु श्राधार कया न्योन्यागू वर्षावास याना बिज्यात ।

अनाथपिरिडक महाजन व विशाखा महाउपासिका थुपीं निह्णं निहं निको विहारे वना भगवान् यागु सेवा याः वनीगु जुया चवन । विहारे वनीगु बखते तरुण श्रामणेरपिसं “छुं हःला ?” धका इमिगु लहाटे स्वैगु जूया निंतिं इमिसं लहा खालिं गुबले हे मवं । बान्हि न्ह्यो वन धासा फल-मूलादि खाद्य पदार्थ ज्वंका वनीगु, बान्हिं लिपा वन धासा न्याता प्रकार या औषध^२ च्याता प्रकार या सर्वत्^३ ज्वंका वनीगु जुयाचवन । थपीं निखलयां थः थःगु छुयँ छुयँ निदोल भिन्नु संघपिन्तः आसन लाया भोजन औषध सर्वत् आदि माः माः पिन्तः माःमाःगु माक्व माक्व प्रदान याइगु जुयाचवन ।

१ श्रावस्ती नगर या पूर्व पाखे विशाखा यागु विहार, पश्चिम पाखे अनाथपिरिडक यागु जेतवन महाविहार ।

२ ध्यो, नौनी, चिकं, कस्ति, साख ।

३ च्याता प्रकार फल-मूल यागु सर्वत् ।

थुजोगु प्रकारं सेवाभक्तिं याना चोसानं अनाथपिरिडकं महाजनं भगवान् याके लुकोहे प्रश्नं न्योगुं मडु । अनाथ-पिरिडकं महाजनं या विचारं लु धासा—“तथागतं धासा क्षत्रियं कुलयाहं राजकुमारं अत्यन्तं हे सुकोमलं जुया विज्याकहं थथे जिं प्रश्नं न्यनेवं भगवान् या मती—“गृहपतिं जिह्मं अतिकं उपकारकहं खः धका जिगु उपरे करुणां तथा धर्मोपदेशं यानाविज्याई, थथे जुलं धावं भगवान् यातः परिश्रमं जुई, जिं याना दुक्खं वीथे जुई” धैगु स्नेहं वशं अनाथ-पिरिडकं भगवान् याके गुबलं हे प्रश्नं मन्यं ।

भगवानं धासा, अनाथपिरिडकं वया फेटुइवं हे “थ्वं महाजनं जितः रत्तां यां मोथां रत्तां याइगु, अक्खतं स्नेहं याना चवनीगु, जिं थथेहे लोके धर्मोपदेशं यांया नितिं हे प्यंगु अस्संखेय्यं लुगु लक्ष्णं कल्पं न्हयो नसें सालकृतं शिरं त्वाल्हाना, मिखा गो लहया, नुगः श्ये लिकया, प्राणं समानपीं कां ह्ययां स्त्रीपीं समेतं चित्तं त्यागं याना, दानं बिया पारमिता पूर्णं यानागु खः धासेंली थ्वं महाजनं अक्खतं विचारं यानाः ‘भगवान् यातः परिश्रमं ज्वी’ धका प्रश्नं मन्यं से सुमुकं चवनीगु” धका मतील्वीका अनाथपिरिडकं यातः लुगु मखुं लुगु धर्मोपदेशं जा याना हे विज्यायू ।

महापालया गृहत्याग

उगु बखते श्रावस्ती नगरे न्हशगु कोटिं मनुष्यपीं दया च्वन । उके शास्ता यागु धर्मोपदेशं द्वारा न्यागु कोटिं मनुष्यपीं आर्यं श्रावकं ज्वी धुं कः पीं जुया च्वन, निगु कोटिं मात्रं पृथग् जनपीं जुया च्वन । उके आर्यं श्रावकं पिनि निगु हे जक जया दुगु जुया च्वन । तद्यथाः—बान्हिं न्हयो भगवान् प्रमुखं भिक्षुसंघपिन्तः भोजनादि दानं बिहगु, बान्हिली नस्वा

नस्वागु स्वां माः, सुगन्धी धूप, वस्त्र, औषधी, सर्वत् आदि ज्वना धर्मकथा न्यनेतः विहारे वनीगु । अतः छुन्दु अथे हे स्वांमाः आदि ज्वनाः आपालं आर्यं श्रावकपीं विहारपाखे वना चोपीं खना महापालं न्यन—“ध्व महाजनपीं गन वनेतः वंगु ?”

“विहारे धर्म कथा न्यं वपीं” धका धाःगु न्यना “अथे जूसा जिनं वने” धका महापाल नं विहारे वन । वना शास्तायातः नमस्कार याना यथायोग्यगु थासे फेटुत ।

भगवान् बुद्धपिसं धर्मदेशना याना विज्याइगु बखते— शरणागत ज्वीपीं, शीले चवनीपीं, प्रव्रजित ज्वीपीं, पूर्वजन्म-यागु पुण्य संस्कार दुपीं, धर्म चित्त दुपीं सोसे, अम्मिगु विचार यातः योग्य कथं धर्मोपदेश याना विज्यायू । उखुनु यागु दिने तथागतं महापाल यागु पुण्य संस्कार यातः खंका न्हापां आनुपूर्वि^१ यागु उपदेश याना विज्यात । भगवान् यागु धर्मोपदेश न्यनाः महापाल महाजन पुत्रया मती—“थुगु लोक तोता परलोक वनेगु बखते, आः थन ‘जिगु जिगु’ धका धयाचवनागु लु पदार्थ हे नापं वैगु मखु खनी; न कां ह्ययांपीं नापं वयू, न भोगसम्पत्ति हे नापं वयू थःगु शरीर हे नं नापं वैमखु धासैली मेगु लु नापं वई ? लुनं वैगु आशा दुगु मखु । थुजागु संसारे गृहस्थ यागु भ्रमेला क्वंबिया लु याना चवनेगु ? बरु प्रव्रजित जुया वनेगु हे उत्तम जुई” धैगु विचार जुया वल । जब भगवानं धर्मोपदेश समाप्त याना विज्यात, अले महापाल भगवान् या न्होने वना प्रव्रज्या फोन ।

भगवानं “छं छये वचन कां योग्यपीं सुं नं मदुला ?” धका न्यना विज्यात ।

१ दान कथा, शीलकथा, स्वर्गकथा, पञ्चकाम गुण या दोषकथा, संकलेशयागु कथा, त्याग यागु वर्णन आदि ।

महापालं “किजा छुह्म दु भन्ते !” धका निवेदन यात ।

भगवानं “अथे जुसैली किजायाके वचन कया वा” धका
आज्ञाजुया बिज्यात ।

महापालं “हवस् भन्ते” धका शास्ता या चरण कमले
शिरं वन्दना याना, छुये वनाः किजायातः सःतके छोया—

“हे किजा, थ्व भोगु गृहे गुलि जीवधारी व अजीवधारी
धनसम्पत्ति दुगु खः व फुकं छंगु जिम्मा जुल, थ्व सम्पत्ति
बांलाक हेर विचार याना छ, कुले च्वना च्वं” धका धाल ।

चुल्लपालं “भो दाजु, छुल्पोल गन बिज्यांगु ?”

महापालं “हे किजा, जि गनं म्येगु ज्यां वनेत्यनागु मखु,
केवल शास्ता भगवान् बुद्धया थां वना प्रव्रजित जू वने
त्यना” धका धाल ।

चुल्लपालं “थ्व छु धयाबिज्यानागु दाजु ! जिं जुलसां
छुल्पोल यातः—‘मांयाली मां, बायाली बा, भालपा च्वना, थां
छुल्पोलं छु मती तथा बिज्यानागु ? भौके धनसम्पत्ति मदुगु
मखु, छुये च्वना नं दान पुण्य धर्म कर्म यांज्यू, दाजु !
प्रव्रजित ज्वीगु खँ छुता लहाना बिज्यांमते” धका धाल ।

महापालं “हे किजा, जिं भगवान् बुद्ध यागु उपदेश न्यना
वे धुन, संसारे दयाचवक फुकं हे अनित्य, दुक्ख, अनात्मं व्यास
जुया च्वंगु त्रिलक्षण यातः अतिकं सूद्धमरूप ध्यंके हे क्यना;
आदिसनं मध्येसनं अन्तेसनं कल्याण ज्वीगु धर्मोपदेश याना-
बिज्यात । उगु शुद्ध सूद्धमगु धर्म पालन थांतः गृहस्थाश्रमे
च्वना चोपिसं परिशुद्ध ज्वीक पालन यां फेमखु, तसर्थ हे
किजा, जिजा प्रव्रजित हे जूवने त्यना” धका धाल ।

चुल्लपालं “भो दाजु, प्रव्रजित ज्वीगु हे इच्छा जूसा वृद्ध
ज्वीकाली जूसां ज्यू, आःजा छुल्पोल या बैस दनि हथां
चांगु छां ?” धका धाल ।

महापाल 'हे किजा, वृद्धजीकाली लहा तुटी निर्बल जुया-वनी, थमं धैथें दैमखु, उजागु बखते प्रव्रजित जुया नं लुयां ? धर्म कार्यं लुं यांगु शक्ति दैमखु तसर्थ हे किजा, लुंगु लुं जिगु न्हेपने द्वाहां वंगु मखुत जिजा श्रमण-धर्म हे पालन यां' धका थुगु गाथा उच्चारण यातः—

“जराजञ्जरिता होन्ति इत्यपादा अनस्सवा ।

यस्स सो विहतत्थामो कथं धम्मं चरिस्सति” ॥

तदर्थ—जरां जीर्णं जुयावैगु थ्व शरीर, लाहा तुटी लुनं थमं धैथें दैमखु । गुह्यसया जा शरीर हे नं थमं धैथें दैमखु, तथा बल वीर्यं नं दैमखुत वं गथे धर्म आचरण याई ? उकिया निम्ति हे किजा, जिजा आःहे प्रव्रजित जूवने” धका किजाह्म हांकं हांकं हे भगवान् याथां वन । वना भगवान् याके प्रव्रज्या फोना उपसम्पन्न जुल ।

महापाल (चक्रुपाल) या भिक्षुचर्या

उपसम्पन्न जुया न्यादँ तक आचार्य उपाध्याय पिंथां वर्षावास याना, पवारणा यां सिधसैली लुहु भगवान् याथां वना चरणकमले शिरं वन्दना याना, थथे धका न्यनः—

“भगवन् ! थ्व शासने मूल = मुख्यगु धुर (=यां माःगु मुख्य ज्या) गोता दु ?”

भगवान् आज्ञाजुया विज्यात—“हे भिक्षु, थ्व शासने ग्रन्थ धुर लुता, विपश्यना धुर लुता, थ्व निता मूल = मुख्यगु धुर दु ।”

महापाल “भगवन् ! लुकियातः ग्रन्थ धुर धाई, हान लुकियातः विपश्यना धुर धाई ?” धका न्यन ।

भगवान् “(१) थःगु प्रज्ञायागु शक्ति अनुसारं छुगू बा निगू बा निकाय^१ व्वनेगु अर्थात् बुद्ध-वचन त्रिपिटक अध्ययन याना तदर्थं थःगु मती बांलाक धारण यांगु; लोकजन पिन्तः नं स्यना-कनाबियं गु, इत्यादि कार्य यातः ग्रन्थ धुर धका धाई । (२) सन्तोष ज्वीगु, अल्पाहारी जुया, एकान्ते (= जंगले) च्वना थःगु शरीरे उत्पत्ति-स्थिति-व संहार जुयाचौंगु स्वभाव यातः ध्यानं खंका च्वनेगु यातः क्रमशः वृद्धि या यां अरहन्त पद प्राप्त याना कांगु यातः विपश्यना धुर धाई” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

महापालं “भन्ते ! जि, बैस वंकाली प्रव्रजित जुयाह्य जूया नितिं ग्रन्थ धुर यागु कार्य पूर्णं यां फैमखु, तसर्थं भन्ते ! जितः विपश्यना धुर यागु उपदेश याना विज्याहुं” धका याचना जात ।

अले भगवानं महापाल यातः शुरुं नसें अरहन्त तक यागु । उपदेश याना ध्यान मार्गं प्रतिष्ठित याना विज्यात । महापालं नं भगवान् यागु उपदेश यातः सादर ग्रहण याना, शास्तायागु चरण कमले शिरं वन्दना याना ख्वीह्य भिच्छुपीं पासा व्वना श्रावस्ती देशं प्याहाँ वन । न्यीगू योजन वनाः छुगू तद्धंगु सिमान्त नामे थ्यं सौली, अन वस्पोलपीं सकलें भिच्छाचार याः विज्यात । अलेग्रामवासी पिसं; शील स्वभाव बांलापीं भिच्छुपीं खना प्रसन्न जुया भिच्छुपिन्तः आसन लाया बिया फेटुका, उत्तम उत्तमगु भोजन प्रदान याना, लाहाट जोजलपा न्यन—“भन्ते ? छुल्पोलपीं गन विज्यांगु ?”

१ दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय, संयुत्तनिकाय, अङ्गुत्तरनिकाय, खड्दकनिकाय ।

भिच्छुपिसं “गन सुविस्तागु थां दै, अन वनेगु” धका उत्तर बिया बिज्यात ।

उके विचारवान पिसं “श्वस्पोल भदन्तपिसं वर्षा-वास यांगु थां माला बिज्यागु खै” धका सीका भिच्छुपिके प्रार्थना यातः—“भन्ते ! यदि छुल्पोलपीं आगामि वर्षा वास श्वला थन संतुं विहार याना बिज्यात आसा जिपीं गामे चेपीं सकलसिनं त्रिशरण सहित शील पालन याना दान पुण्य भाव भक्ति यां द्यू ।”

भिच्छुपिसं “थमिगु हे आश्रय कया थःगु करणीय (=यां माःगु) ध्यान समाधि याना संसार दुक्खं मुक्त जुया वने” धका मती विचार याना, ग्रामवासीपिनिगु प्रार्थना यातः स्वीकार याना बिज्यात । भिच्छुपिसं स्वीकार आसेली ग्रामवासीपिसं विहारे सुघर सप्फा याना न्हिने च्वनेगु व बहन्दि च्वनेगु थां देकाः भिच्छुपिन्तः अर्पण याना बिल । भिच्छुपीं वहे ग्रामे भिच्छाचरण यासे जीविका याना धर्माचरण यासे विहार याना बिज्यात । छुन्हु वैद्य छुह विहारे वना भिच्छुपिके प्रार्थना यात—“भन्ते ! आपालं जनपीं दुगु थासे नाना प्रकार या रोग ज्वीगु सम्भव दु, यदि स्वैतं छुं रोग जुल आसा जितः सूचना बिया बिज्याहुं जिं माःगु चिकित्सा याना बिये ।”

अन वर्षावास च्वनेगु सत्तिना वसेली महापाल स्थविरं पासापीं सकलें सःता न्यना बिज्यात—“हे पासापीं, छिमिसं श्व वर्षावास श्वला तक गोगू इरियापथ^१ पाले यांगु ?”

१ दनेगु, फेटुइगु, गोटुलेगु, चंक्रमण यांगु, श्व प्यंगू यातः ‘इरियापथ’ धका धाई ।

भिन्नुपिसं “इरियापथ प्पंगूळीं हे पालन यांगु भन्ते !”
धका उत्तर बिल ।

स्थविरं “अथे यांगु उचित ज्वीला ले ? अप्रमादी जुया चवने माःगु मखुला ? भीपीं जुलसां जीवमान भगवान् बुद्ध याकें ध्यान यागु शिन्ना कया वयापीं खः, बुद्ध भगवान् पित्तः छुल् कपट् याना सन्तोष थां फैमखु, निष्कपट्गु-तप्प्यंगु-भिंगु ज्या यासा जक वस्पोलपीं सन्तोष जुई । भो पासारीं, प्रमाद जुप्पित्तः प्यंगू अपाय जा थःगु छये थें हे जुया चवनी; तस्मात् अप्रमादी ज्वीमा” धका धाल ।

भिन्नुपिसं “छुल्पोलं गथे याना बिज्यांगु ले भन्ते !”
धका न्यन ।

स्थविरं “जिंजा गोटुलेगु छमू तोताः म्येगु श्वंगू हे जक इरियापथ पाले थां” धका उत्तर बिल ।

भिन्नुपिसं “साधु भन्ते ! अप्रमादी जुया बिज्याहुं”
धका धाल ।

द्यनेगु इरियापथ छगू तोता बिज्यागुलिं स्थविर या मिखा लच्छि दुसां नसे हे स्याना वल । जोगु थपं लः सो सो वोथे मिखां खोभि सोसो वल । चच्छिं श्रमणधर्म याना, सुथे अरुणोदय जुसेली कवठां द्रहाँ वना फेटुना चवना बिज्यात । भिन्नाचार थांगु समय जुसेली भिन्नुपिसं स्थविर यागु लुखां पिने चवना—“भन्ते ! भिन्नाचार वनेगु समय जुल” धका धाल । अले स्थविरं “समय जूसा पात्र चीवर ज्वं” धका थःगु पात्र चीवर ज्वंका प्यहाँ बिज्यात । अन स्थविर या मिखां खाभि सोसो वया चवंगु खनाः भिन्नुपिसं स्थविर याके न्यन—“भन्ते ! छुल्पोलया मिखां छु जुल ?”

स्थविरं धाल—“आवुसो ! फसं मिखा स्यात ।”

भिन्नुपिसं “भन्ते ! भीतः वैद्यं धयातःगु दुमखुला ?
वैतः खबर बीमालो” धका धाल ।

स्थविरं “ज्यू छको खबर ब्यु” धका धाल ।

भिन्नुपिसं वैद्य यातः खबर बिल, वैद्यं मिखा यागु वास
चिकं दांका ‘न्हासे ठंनेगु’ धका बीके छोट । स्थविरं जा
गोटुलेगु तोता तःगु जूयानितिं फेटुना न्हासे वास चिकं
ठंनाः गामे भिन्नाचार बिज्यात । लें वैद्यं नापलाना स्थविर
याके न्यन—“भन्ते ! आः छल्पोल या मिखा स्यागु गथे चोँ ?”

स्थविरं “स्याहे स्यानि उपासक !” धका उत्तर बिल।

वैद्यं “छको सेवन याना मात्रं हे रोग शान्त ज्वीगु वास
बिया छोयागु, गथे जुया रोग शान्त मजुल” धका मती
विचार याना स्थविर याके न्यनः—“भन्ते ! छल्पोलं वास
चिकं न्हासे ठंनेतः गोटुला ठंना बिज्याना लाकि फेटुना ठंना
बिज्यागागु ?”

स्थविर न मवासें मौन जुया च्वना बिज्यात । वैद्यं
बार बार न्यनं स्थविरं उत्तर बिया बिमज्या । अले वैद्य,
“जि हे विहारे वना स्थविर च्वनीगु थां सो वने” धका
स्थविरयातः “मोल बिज्याहुं” धका छोया वैद्य विहारे वना
सो वन । अन स्थविर च्वनीगु थासे फेटुइगु व चंक्रमण
यांगु थां जकंदु गोटुलेगु थां मटुगुलिं स्थविर वे वं
वैद्यं हानं स्थविर याके न्यन--“भन्ते ! छल्पोलं न्हासे वासः
चिकं ठंनेतः गोटुला ठंना बिज्याना लाकि फेटुना
ठना बिज्याना ?” स्थविर मौन जुया च्वना बिज्यात ।

वैद्यं “भन्ते ! अथे याना बिज्यांमते, शरीरे आराम
जूसा जक श्रमण-धर्म यां फयू, तसर्थ भन्ते ! न्हासे

वासः चिकं ढँनेतः गोटुला ढँना विज्याहु” धका बार बार प्रार्थना यात ।

स्थविरं “मोल उपासक छुहुं, सलाह याना सोयाः माः कथं यां” धका धाल । वैद्य ल्याहाँ वन । स्थविर या सुनाप सलाह याई, थः थिथि दाजु किजा सुनं न्होने दुगु मखु, उकिया निंतिं स्थविरं थःगु विचार नाप—“हे पालित का छं छु धया ? छं थ्व अनित्य मिखा यातः प्रेम याना लाकि बुद्ध शासन यातः प्रेमयाना ? अनादि थ्व संसार चक्रे छु, गुलिखे हे मिखा मदुह्य जुया जन्म कां धुकल, उकियागु गिन्ती हे दुगु मखु । थ्व संसारे शलंशः, दोलंदो अनेक बुद्ध तथागतपीं उदय जुया विज्यां धुकल, छं छु छुह्य खुनु बुद्ध भगवान् ह्यस्यूला ? वस्पोल तथागतपीं मखंह्य छु मिखा दुसानं मिखा मदुह्य थें हे मखुला ? आः छं थ्व श्वला वर्षावास याःतले गोटुले मखु धका मती प्रतिज्ञा यां धुकल, तसर्थ आः छंगु मिखा श्यना हे वंसां, तज्याना हे वंसां थव ; परं छं थ्व बुद्धशासन हे धारण यांगु सो ! मिखा यातः प्रेम यां मते” धका सलाह याना पुनर्वार थःगु चातुर्महा भौतिक शरीर यातः उपदेश यासे थुगु गाथा उच्चारण याना विज्यात—

“चक्खुनि हायन्ति ममायितानि,
 सोतानि हायन्ति तथेव देहो ।
 सब्बम्पिदं हायन्ति देहनिस्सितं,
 किं कारणा पालित त्वं पमञ्जसि ? ॥
 चक्खुनि जीरन्ति ममायितानि
 सोतानि जीरन्ति तथेव कायो ।

सब्वम्पिदं जीरन्ति कायनिस्सितं,
 किं कारणा पालित त्वं पमड्जसि ? ॥
 चक्खुनि भिड्जन्ति ममायितानि,
 सोत्तानि भिड्जन्ति तथेव रूपं ।
 सब्वम्पिदं भिड्जति रूपनिस्सितं,
 किं कारणा पालित त्वं पमड्जसि ?” ॥

अर्थ—“जिगु जिगु धका ममता याना तयागु थ्व मिखा नं मदया वनीतिनि, न्हांपं नं मदया वनीतिनि, वथेंतुं थ्व शरीरे दयाच्चक फुकं हे मदयावनीतिनि, हे पालित, थुजागुली छु छ्हां भुले जुया च्वनागु ? ॥

जिगु जिगु धका ममता यानातयागु थ्व मिखा नं जीर्ण जुया वनीतिनि, न्हेपं नं जीर्ण जुया वनीतिनि, वथेंतुं थ्व शरीर नं । थ्व शरीरे दयाच्चक फुकं हे जीर्ण जुया वनीतिनि, हे पालित, थुजागुली छु छ्हां भुलेजुया च्वनागु ? ॥

जिगु जिगु धका ममता याना तयागु थ्व मिखा नं नाश जुया वनीतिनि, न्हेपं नं नाश जुया वनीतिनि, वथे हे थ्व रूप नं । थ्व रूपे दयाच्चक फुकं हे नाश ज्वीतिनि, हे पालित, थुजागुली छु छ्हां भुले जुया च्वनागु ?” ॥

थुगु प्रकारं श्वपु श्लोकद्वारा थःतः थमं बोध यानाः, गोमटुसें फेटुना हे तुं न्हासे वासः चिकं ठंन ग्रामे भित्ता-चार याः बिज्यात । अन वैद्यं नाप लाना स्थविर याके “गथे खः भन्ते ! वासः ठंन बिज्याला ?” धका न्यन ।

स्थविरं “ ठंन वया उपासक !” धका उत्तर बिल ।

वैद्यं “आः गथेचो ले भन्ते !” धका न्यन ।

स्थविरं “स्या हे स्यानि उपासक !” धका धाल ।

वैद्यं “फेटुना ठँना बिज्यानाला कि गोटुला ?” धका न्यन । अन स्थविर, नँ मवासे मौन जुया बिज्यात । बार बार न्यनं नं स्थविरं उत्तर बिया बिमज्या । अले वैद्यं “भन्ते ! छुल्पोलं पथ्यातः पालन् याना बिमज्या; थनिनसें छुल्पोलं ‘फलानाह्व वैद्यं जितः वासः चिकं दांका बिल’ धका स्वैतः नं धयाबिज्यां मते; जिं नं ‘छुल्पोल यातः वास चिकं दांका बिया’ धका सुयातः नं धांमखु” धका निवेदन यात । स्थविर नं सुमुकं तुं थःगु विहारे ल्याहाँ बिज्याना थःतः थमं बोधयाना बिज्यात । यथा :—

“हे श्रमण, वैद्यं छन्तः तोतुसानं छं थःगु इरियापथ यातः तोते मते” धका निम्न गाथा उच्चारण याना बिज्यात —

“पटिक्खत्तो तिकिच्छाय वेज्जेनासि विवडिजो ।

नियतो मच्चुराजस्स किं पालित पमज्जसीति” ॥

अर्थ—“वैद्यं छन्तः त्याग यां धुंकल, वासः नं याई मखुत, आः छ निश्चयनं मृत्युराज याह्व ज्वी धुंकल, हे पालित, छां छ भुले जुया चवना ?”

थुजोगु प्रकारं श्लोक उच्चारण यायां थःतः थमं बोध यासे श्रमण-धर्म हे पालन याना बिज्यात । अतः रात्रिया प्रथम प्रहर बितेजुसेंली न्हापा लिपा मजुसें स्थविर या मिखानं चित्तया क्लेश नं छथुं हे नाशजुल । वस्पोल स्थविर शुष्क विपश्यक अरहन्तर्पीं मध्ये छह्व अरहन्त जुयाबिज्यात । थुलि थःगु श्रमण-धर्म चर्या समाप्त याना कवठां दुने वना फेटुना बिज्यात । भिक्षाचार यांगु समय जुसेंली भिक्षुर्पीं वया स्थविर यातः सूचित यात—“भन्ते ! भिक्षाचार वनेगु समय जुल” धका ।

स्थविरं “समय जुलला ? आवुसो” धका न्यनाबिज्यात ।

भिक्षुपिसं “जुल भन्ते !” धका उत्तर बिल ।

स्थविरं “समय जूसा छिपीं जक हुं” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

भिक्षुपिसं “भन्ते ! छलपोल बिज्यां मखुला ?” धका न्यन ।

स्थविरं “आवुसो ! जि मिखामजिल, जिं मिखां छुं हे मखने धुकल” धका धाल ।

अले अन भिक्षुपिसं स्थविर यागु मिखा श्यंगु खनाः अफशोच याना मिखां ख्वभि जांःक तथाः—“भन्ते ! आः छुयां ? अथेनं, आमथे जुल धका मती शूर्ता कया विज्यांमते, जिमिसं छलपोलयागु सेवा टहल फक्व याः हे यां” धका स्थविर यातः धैर्य बिया, यां माःगु सेवा यानाः भिक्षुपीं सकलें ग्रामे भिक्षाचार याः बिज्यात । अले अन ग्रामवासी उपास-कोपासिकापिसं स्थविर छल बिज्यागु मखना भिक्षुपिके न्यन—

“भन्ते ! भी स्थविर भन्ते गो ?”

अन भिक्षुपिसं स्थविर यागु वृतान्त समाचार न्यं-काबिल । उगु समाचार न्यनामात्रं ग्रामवासीपिसं हतपतं यवागु (=क्वाति) बीके छोट । स्वयं थः थः पिसं नं सुरस भोजनादि ज्वना विहारे वना स्थविर या चरणे ग्वारा ग्वारा टुला विरह याना ख्वल । ख्वख्वं थथे निवेदन यातः— “आः छुयां भन्ते ! अथेनं आमथे जुल धका हरेस नया बिज्यां मो, जिमिसं फुचागु सेवा भक्ति याः हे यां” धका स्थविर यातः शान्त्वना बिया ल्याहौं वन । उखुनुं नसें हे ग्रामवासी पिसं स्थविर या लागी नित्यप्रति यवागु नं भोजन नं विहारे सन्तुं बीके छोटगु जुल ।

अनली स्थविरं ख्वीह्म भिच्छुपिन्तः निरन्तर उपदेश याना बिज्याईगु जुया च्वन । भिच्छुपीं सकले वस्पोल स्थविर यागु उपदेशानुसारं आचरण याना चोया नितिं पवारणा पुन्हि यां न्ह्यो हे सकल भिच्छुपीं प्रतिसम्भदा ज्ञान सहित अरहन्त पद प्राप्त जुल । पवारणा पुन्हि धुंका वस्पोलपीं सकलसयां शास्तायागु श्रीचरण कमल दर्शन याः वनेगु इच्छा जुया स्थविर याके—“भन्ते ! आः वर्षावास नं सिधल, शास्ता छक्व दर्शन याः वनेगु इच्छा उत्पन्न जुयाच्वन” धका बिग्गित यात ।

स्थविर या मती—“जि धासा दुर्वलह्म, मिखां मखंह्म, लेँ बिचे थासे थासे जीव जन्तुपीं यक्व दुगु जङ्गल दु । जितः थमिसं व्वना वने माल धांवं थमितः लेँ कष्ट ज्वीफु, भिच्छा प्राप्त यांत हे नं ठाकुई, तसर्थ थमितः नीं न्हापलाक छोयाबी माल” धैगु विचार जुया भिच्छुपिन्तः थथे धया बिज्यात—“आवुसो ! छिपीं नी वना च्वँ हुं ।”

भिच्छुपिसं “छल्पोल जक गथे याना बिज्यांगु ले ?” धका न्यन ।

स्थविरं “जि दुर्वलह्म ले बिचे जीवजन्तु अमनुष्यपिसं वास याना चोंगु भयङ्करगु जङ्गल दु; जितः नापं व्वना यंका च्वन धांवं छिपीं सकेसितं हे कष्ट जुई, तसर्थ छिपीं नी न्हापलाक वना च्वँ !” धका धयाबिज्यात ।

भिच्छुपिसं “आमथे धया बिज्यांमते जिपीं नं छल्पोल नापं हे वने” धका निवेदन यात ।

स्थाविरं “आवुसो ! थुके छिमिसं बल यां मते, थुगु कथं जुल धांवं जिगु मती सुख दैमखु । बरु छिपीं अन ध्यान धांवं जिह्म किजां छिमितः खनी, खनेव जिगु समाचार छिमिके न्यंवाई, अले छिमिसं जि मिखां मखंगु हाल न्य-

काव्यु; अले वं जिथां न्हाह्य जुसां छोया हयू । वं छोयाहःह्य
व्यक्ति नापं जि वे । बरू छगू छु धासा छिमिसं तथागत
यागु चरण कमले व च्येह्य महास्थविरपिनिगु चरणे जिगु
भाषं वन्दना यानाव्यु” धका भिच्चुपिन्तः विदा बिया छोया
विज्यात । स्थविर याके विदा कया भिच्चुपीं सकले ग्रामे
द्वहाँ वन । अन ग्रामवासीपिसं वस्पोल भिच्चुपिन्तः आसन
लाया बिल । भोजन नं प्रदान यात । भोजन याका
भिच्चुपिके न्यन—

“भन्ते ! छल्पोलपीं जा थन तोता गनं विज्याईगु लक्षण
खनेदु; छं गन विज्यांगु ?”

भिच्चुपिसं “ख; हे उपासकपीं, जिपीं जा शास्तायागु
चरण कमल दर्शन याः वने त्यना” धका उत्तर बिल ।

अन ग्रामवासीपिसं भिच्चुपिन्तः तोता छोय मफया अनहे
विज्याके कथं आपलं प्रार्थना यात नं खँ मन्योसेलो, धवाकां
पिने तक ल्यू ल्यू वना नुगः मछिका खवया ल्याहां वल ।
क्रमशः भिच्चुपीं नं जेतवने थ्यंका शास्तायातः नं च्येह्य
महास्थविर पिन्तः नं स्थविर यागु भाष वन्दना यात ।
कन्हे खुन्दु स्थविर या किजा दुगु लँ भिच्चाचार विज्यागु
बखते चुल्लपाल महाजनं वस्पोल भिच्चुपिन्तः ह्यसीका फेटुका
दुख-सुख यागु खँलहां धुंका दाजु यागु समाचार न्यन—
“भन्ते ! महापाल स्थविर थौं कन्हे गनदु ?”

अन भिच्चुपिसं स्थविर यागु हाल समाचार फुकं कना-
बिल । उगु समाचार न्यना मात्रं चुल्लपाल महाजन या चित्ते
आत्स्नेहं बिह्वल जुया वहे भिच्चुपिनिगु तुटीः ग्वारा ग्वारा
टुला खवल । चुल्लपालं खखवं लाहात जोजलपाः भिच्चुपिके
उपाय न्यन—

“भन्ते ! आः जिं वस्पोल स्थविर यातः गथे यां माली ?”

भिच्छुपिसं “स्थविर या मती—‘थनं सुं मनु छोया हई’
धैगु आशा दु; थनं सुं वन धासा व नापं तुं स्थविर थन
विज्याई” धका धाल ।

चुल्लपालं “भन्ते ! श्व पालित धैह्य जिह्य भिंचा यातः
छोय् मजीला ? ज्यूसा थ्वैतः हे छोया विज्याहुं” धका
निवेदन यात ।

भिच्छुपिसं “थ्वैतः थथे तुं छोय् जीमखु, छां धासा लेँ
आपलं भयदु, प्रव्रजित याना छोय् माली” धका धाल ।

चुल्लपालं “गथे माल अथेयाना छोया विज्याहुं भन्ते !”
धका धाल ।

पालित श्रामणेर

अले भिच्छुपिसं पालितयातः प्रव्रज्या बिया बाळि या लागी
चीवर पुनेगु स्येना, शिच्चा स्येना लेँ क्यना छोयाबिल ।
क्रमशः पालित श्रामणेर स्थविर दुगु ग्रामे थ्यंकः वन ।
वना अन बुढाह्य व्यक्ति छह्य खना वैके—“थन थ्व ग्राम
यागु आश्रये छुं अरन्य विहार दुला ?” धका न्यन ।

“दु भन्ते !”

“अन सु दुले ?”

“महापाल धैह्य स्थविर छह्य दु ।”

“अन वनेतः गनं वनेगु ?”

“भन्ते ! छल्पोल सुखः ?”

“जि वस्पोल स्थविर या भिंचाखः” धका पालित श्राम-
णेरं धाःगु न्यना अन व बुढाह्य व्यक्ति पालित श्रामणेर यातः
नापं बोनायंका विहारे स्थविर नापलाका बिल । श्रामणेरं
स्थविर या चरणे वन्दना यांना परिचय बिया सेवा चाकरी

याना च्वन । बाःछिति दसेंली श्रामणेरं स्थविर यातः
बिन्ती यात—

“भन्ते ! चिकिधिकह्य पाजुं ‘छल्पोल जिनापं बिज्याई’
धैगु आशा याना च्वन, भौथां गामे वने बिज्याहुं नु !”

स्वविरं “अथे जुसेंली छं जिगु तुटां चो ज्वं !” धका
धाःगु न्यना “हवस्” धका श्रामणेरं तुटां चो ज्वना स्थविर
यातः बोना ग्रामे द्वाहां वन । अन ग्रामवासीपिसं स्थविर
बिज्यागु खना हतपटं आसन लाया फेटुका न्यन—

“भन्ते ! छल्पोलपीं गन बिज्यां त्यनागु ?”

स्थविरं “खः हे उपासक, जिपीं जेतवने शास्ता दर्शन
याःवने त्यना” धका उत्तर बिल ।

अन ग्रामवासीपिसं नानाप्रकारं प्रार्थना याना स्थविर
यातः गन, अथेनं स्थविरं खं मन्यं या नितिं धवाकां पिने
तक ल्यू ल्यू वना, अनंलो ग्रामवासीपीं नुगः मछिंका ख्वया
ल्याहां वन । श्रामणेरं स्थविर यागु तुटां चो ज्वना क्रमशः
लं बिचे जङ्गले च्वंगु ‘काष्टनगर’ धैगु गामे थ्यंकः बिज्यातः
गुगु गामे न्हापानं छुको स्थविर बां च्वने धुंकल । अनं
पुला वना, जङ्गले सिं माः वोह्य युवति मिसा छह्यसें
म्ये हाला चौगु शब्द पालित श्रामणेरं ताल । मिसाजात
यागु शब्द धासा थ्व संसारे मिजं पिनिगु शरीरे स्निग्ध
ज्वीतः चुम्मक् थे हे खः । भगवानं आह्वा जुया बिज्यागु
नं दु—

“नाहं भिक्खवे अज्जं एक सद्दम्पि समनुपस्सामि यो
एवं पुरिसस्स चित्त परियादाय तिद्धति, यथयिदं
भिक्खवे इत्थिसद्दो’ति^१ ।”

१ अंगुत्तर निकाय, एकक निपात ।

तदर्थ—“हे भिक्षुर्षीं, जिं मेगु छगू हे थुजोगु शब्द मस्युनि कि गुगु खः पुरुष पिनिगु चित्त यातः आकर्षण याना ज्वनातेगु शक्ति दुगु, केवल थव मिसातेगु हे शब्द जकंस्यु ।”

उजोगु आकर्षण शक्ति दुगु शब्द जूया नितिं श्रामणेर यागु चित्त, व मिसायागु शब्दे आशक्त जुया चित्त थामे यां मफया—“भन्ते ! द्यौल्लि थन सं विश्राम यानाविज्याहुं” धका स्थविर यागु तुटां चो तोता स्थविर यातः छुलेयाना मिसायागु शब्द लिना वना, व मिसा दुगु थासे थ्यंकः वन । श्रामणेर वोगु खनाः व मिसा सुम्कच्चन । अन हे श्रामणेर या शील भ्रष्ट जुल । थुखे स्थविर या मती—“आः नकतिनि थन मिसा स्वरं म्ये हाला च्वंगु शब्द तां दुगु खः ; श्रामणेर नं जितः तोता वं ह्य आतले मवोनि अवश्यनं श्रामणेर या शील भ्रष्ट ज्वी धुंकल जुई” धैगु विचार जुया-च्चन । श्रामणेर नं थः मागु ज्या सिधेका व्वां वया स्थविर यागु तुटां ज्वना—“विज्याहुंनु भन्ते !” धका धाल । अन स्थविर श्रामणेर याके थथे धका न्यन—“छं अकत्तव्य ज्या याना वया लाकि छु ?”

श्रामणेर मौनजुया च्वन । स्वविरं बार बार न्यनं नं हे मवासे च्वन । उलि जुसेली स्थविरं श्रामणेर यातः तिरस्कार याना धया विज्यात—

“छथे जाह्न पापिं जिगु तुटां ज्वने मो ।”

अन श्रामणेरं स्थविर यागु वचन न्यनाः अतिकं हे दुखित मन जुया ह्येचोगु चीवर तोता गृहस्थी रूप जुया स्थविर यातः विन्ति यात—“भन्ते ! न्हापा जि श्रामणेर खः, आः जिं चीवर तोता गृहस्थी रूप धारण यां धुन;

भन्ते ! बिज्याहूँ नु; जि प्रव्रजित जुयागु नं श्रद्धां मखु, केवल लँ यागु भयं बचे ज्वीया निंतिं जक खः ।”

स्थविर “हे मूर्ख, श्रमणं यागु पाप नं पाप हे खः; गृहस्थं यागु पाप नं पाप हे खः । श्रामणेर बले हे ला छं शील रत्तायां मफु धासेली गृहस्थी जुया छं छु शील रत्ता-याई ? छथे जाह्य पापीयातः जिगु तुटां ज्वंके माःगु मडु” धका धया बिज्यात ।

पालितं “भन्ते ! अमनुष्य पिनिगु भय दुगु थ्व जङ्गले छल्पोल याकचा मिखां मखंह्य गथे च्वनाबिज्यांगु ?” धका धाल ।

स्थविरं “छं जिगु धन्ना कांमागु मडु, थन हे चत्तावाना शिना वंसा नं, उखे थुखे गोडुला कुटुं वना शिसा नं, छथे जाह्य पापी नाप जा वने हे मखु” धका धया थ्व निम्नगाथा उच्चारण याना बिज्यात —

“हन्दाहं हतचक्रवर्तुस्मि कन्तारद्धान मागतो ।

सेमानको न गच्छामि नत्थि बाले सहायता ॥”

अर्थ :—“जिगु मिखां जा खने दुगु हे मखु, थपांचो भयङ्करगु ताःहाकगु लँया बिचे लाना च्वने धुंकल; अथे नं थनहे बरु गोडुला च्वने, मूर्ख यागु संगत यांगु उचित मजू ।”

“हन्दाहं हतचक्रवर्तुस्मि कन्तारद्धानमागतो ।

मरिस्सामि न गमिस्सामि नत्थि बाले सहायता’ति ॥”

अर्थ—“जिगु मिखा नं विनाश ज्वी धुंकल, थपां च्वकं भयङ्करगु ताःहाकःगु लँ बिचे लाना च्वने हे धुंकल, थन बरु

शिनावने पापी नाप जा वने हे मखु, मूर्ख यागु संगत सहायक ज्वीमखु ।”

थुगु प्रकार यागु वचन न्यना पालित या मती दुक्खित जुया संवेग उत्पन्न जुल । मतिं मतिं थये पश्चाताप चाल—“अहो ! अपशोच ! जिं गुजागु ज्या यां लात खनी ! श्रमणत्त्व यातः अयोग्यगु भयङ्करगु कर्म यां लात खनी !” धका कपाले लहा तथा अतिकं बिरह यासे ख्वख्वं ग्वी दुने द्वाहां वंह्व वनं । थुखे स्थविर या शील यागु तेजं—ख्वीगू योजन हाक दुगु, व्या न्येगू योजन दुगु, भिन्त्यागू योजन ताज्जजाःगु ‘जयसुमन’ धैगु पुष्प यागु अलंकारं अलंकृत जुया चोंगु, फेटुईगु बखते पिचिना वनीगु, दन धांवं न्हापा गथे अथेहेतुं पुष्टजुया वैगु, देवराज इन्द्र यागु ‘परडुकम्बल’ धैगु शैलासन क्वाना वल । उक्किया निंतिं देवराज इन्द्रं “सुनां जिगु आसन यागु आशां तपस्या यात ल्या ?” धका दिव्यचल्लु फैले याना लोके सोया विज्यात । अन इन्द्रं ग्वीं च्वना चोंह्व मिखामदुह्व स्थविर यातः खंका विज्यात । पौराणिक पिसं नं थये धयातःगुदु—

“सहस्सनेत्तो देविन्दो दिब्बं चक्खुं विसोधयी ।
पापगरही अयं पालो आजीवं परिसोधयी ॥
सहस्सनेत्तो देविन्दो दिब्बं चक्खुं विमोधयी ।
धम्मगरुको अयं पालो निसिन्नो सासने रतो ॥”

अर्थ—“दोळिगो मिखादुह्व देवेन्द्रं थःगु दिव्य चल्लु फैले याना सोबले, पापयातः निन्दा यानाः थःगु जीवन यातः शुद्ध या ह्व (चक्खु) पाल स्थविर यातः खन । दोळिगो

मिखादुह्य देवेन्द्रं दिव्यचक्षु फैले याना सोबले, धर्मयातः गौरव यानाः शासने रते जुया बिज्याकःह्य वस्पोल यातः खन ।”

इन्द्रयामती—“श्वस्पोल थिं जाह्य पापनिन्दक, धर्म गौरव याना बिज्याकःह्य महारमा यार्थां यदि जि मवन धासा जिगु सिर न्हशकू टुका जुया तज्याना वनेतः नं बेर मटु । तसर्थ जि वने” धैगु विचार याना स्वर्गलोकं क्वहाँ विज्यात ।

“सहस्सनेत्तो देविन्दो देवरञ्ज सिरो धरो ।

खणेन एव आगन्त्वा चक्रवर्तुपालमुपागमी ॥”

अर्थ—“देव राज्य या श्री (=अधिपति) जुया बिज्याकह्य, दोळिगो मिखा दुह्य देवेन्द्र, क्षण भरं हे ‘चक्रवर्तुपाल स्थविर यार्थां थ्यंकः बिज्यात ।”

अन इन्द्रं चक्रवर्तुपाल स्थविर या न्होने न्होनें धुकु धुकुं शब्द वेक पलाळिना क्यन । पलायागु शब्द ताया चक्रवर्तुपाल स्थविरं न्यना बिज्यात—

“थन वोह्य सु ?”

इन्द्र—“भन्ते ! जि = मार्गगामि खः ।”

स्थविर—“गन वनेतः वयागु ?”

इन्द्र—“भन्ते ! जि श्रावस्ती नगरे वनेतः वयागु ।”

स्थविर—“हुँ सा हुँ ।”

इन्द्र—“भन्ते ! छल्पोल गन बिज्यांगु ?”

स्थविर—“जिनं अन हे वनेगु खः ।”

इन्द्र—“अथे जुसेंली बिज्याहुँसा नु भन्ते ! नापं हे वने ।”

स्थविर—“नापं वनेतः नं जि धासा दुर्वलह्म, नेत्र हीनह्म, जितः बोना यंकेबले छन्त कष्ट मज्जीला ?”

इन्द्र—“धन्ना मदु भन्ते ! जितः अपांचो हथांगु ज्या छुं दुगुमखु, छलपोल नाप वनेदत धासा जितः नं भिता प्रकार या पुण्य कृया मध्ये छता प्रकार यागु पुण्य कृया यागु फल प्राप्त जुई; नापं हे वनेका बिज्याहुं नु भन्ते !”

अन स्थविरया मती—“थ्व छह्म सत्पुरुष हे खई” धैगु विश्वास जुया—“कासा उपासक ! छं जिगु तुटां चो ज्वं !” धका ज्वंका बिज्यात । अले देवराजइन्द्रं स्थविर यागु तुटां चो ज्वना लं त्वाल्हाना संध्या यागु समये जेतवने थ्यंका बिल । अन शंख, नगरा आदि यागु शब्द ताया स्थविरं “उपासक ! थ्व शब्द गन यागु ?” धका न्यना बिज्यात ।

इन्द्रं “भन्ते ! श्रावस्ती यागु शब्द खः” धका धाल ।

स्थविरं “बडो आश्चार्य थ्व गथे ? जिपीं न्हापा वनाबले थुलि सत्ति मजू आपलं हे तापाःगु लं थौं गथे याकनं थ्यन ?” धका न्यन ।

इन्द्रं “जिं सत्तीगु लं बोना हयागुलिं याकनं हे थ्यन का भन्ते !” धका धाल ।

अले स्थविरं “थ्वजा निश्चय नं मनुष्य खैमखु, अवश्य नं सुं देवता जुई” धैगु विचार याना बिज्यात । उकिया निंतिं थथे धयातःगु दु—

“सहस्सनेत्तो देविन्दो देवरत्न सिरी धरो ।

संखिपित्वान त मग्गं खिप्पं सावत्थिमागमीति” ॥

अर्थ—“देवलोक या श्री अधिपति जुया बिज्याकःह्म,

दोलङ्घिगो मिखादुह्य देवेन्द्रं वहे लँयातः सन्निप्त याना तुरन्तं हे श्रावस्ती थ्यंकः बिज्यात ।”

अन देवराज शक्रं स्थविर यातः किजाह्यसें देका बियातःगु कुटी यंका आसने फेटुकाः, इन्द्रं भेष हीका चुल्लपाल या प्रेमी पासा यागु रूप धारण यानाः चुल्लपाल यार्थां वना —

“भो पासा ! गथेखः ? स्थविर थ्यंकः बिज्यागु खबर सिलला ?” धका न्यन ।

चुल्लपालं “जिंजा मस्यूनि पासा ! धाथे थ्यंकः बिज्यातला ?” धका न्यन ।

इन्द्रं “खः पासा ! स्थविर थ्यंकः बिज्यानाचवन, जिं विहारे खना” धका थुलि समाचार कना इन्द्र ल्याहाँ बिज्यात ।

अन स्थविर थ्यंकः बिज्यात धैगु खबर सिया कुटुम्बर्पीं सकले विहारे वना स्थविर दर्शन याः वंबले स्थविर या मिखा यागु दुर्दशा खनाः कुटुम्बर्पीं सकले हे ग्वारा ग्वारां टुला खवल । खख्वं चुल्लपालं स्थविर यातः—

“थथे ज्वी धका जिं छुल्पोल यातः ‘प्रव्रजित जुया बिज्यांमते’ धका निवारण यानागु खः, छुयां छुल्पोलं हे खँ न्यना विमज्या” धका धया निह्य दास मचातेतः थःगु अधिनं मुक्तयाना प्रव्रजित याना—“स्थविरया लागीं ग्रामं नित्यप्रति यवागु भोजनादि कया हया स्थविर यागु सेवा भक्ति या !” धका नियुक्त याना बिल । अर्पीं निह्य श्रामणेरपिसं अन स्थविर यातः माः माःगु सेवा भक्ति यानाः कर्त्तव्य पालन याना चवन ।

छन्हुया दिने अनेक दिशा यार्पीं भिच्चुपीं जेतवन विहारे वया शास्तायागु चरण कमले सिरं वन्दना याना, चेह्य महास्थविर पित्तः नं दर्शन यायां विहार चाउला वन । उगु बखते चक्रखुपाल महास्थविर यागु विहार नं खनाः अननं

सो वने धका सन्ध्या यागु समये विहार पाखे सोया वन ।
 अकस्मात् उगु हे बखते ख्यूंसे चोंक आकाशे सुपाचं तोपुया
 वल । तसर्थं भिच्चुपीं सकले कन्हे न्हापनं सो वने धका
 ल्याहाँ तुं वन । वहनी सया प्रथम प्रहरे वर्षा जुल, द्वितीय
 प्रहरे वर्षा शान्त जुल, सुपां नं फुकं चिलावन । चक्खुपाल
 स्थविर अतिकं वीर्य उद्योग दुह्ल, चंक्रमण यांगुली अभ्यास
 दुह्ल जूया निंतिं वर्षा शान्त जुसेंली त्रितीय प्रहरे चंक्रमण
 यां थां क्वहाँ बिज्यात । न्हूगु चा लाया तःगु जूया निंतिं
 चंक्रमण यां थां आपालं हे 'दम्बि' ठाँहाँ वया च्वन । स्थविर
 मिखां मखंह्ल जूया निंतिं चंक्रमण याना बिज्यागु बखते
 आपालं हे 'दम्बि' न्हुया शित । स्थविर या शिष्यपिसं इले
 हे वपुना मतःगु जुल । अन व विहार सो वंपीं भिच्चु
 पिसं चंक्रमण स्थले आपालं हे 'दम्बि' शिना च्वंगु खना
 "थन सुया चंक्रमण याइगु ?" धका न्यन । अले स्थविर
 या शिष्यपिसं "भन्ते ! थन जिमि उपाध्याय या चंक्रमण
 याइगु" धका धाल ।

अन व भिच्चुपिसं "सो ! सो ! श्रमण जुया चोंपिनि
 ज्या ! मिखां खने दुगु बखते धासा छुंछां मयासें घना
 च्वन, मिखां खने मदे का चंक्रमण याना धका थुलिमछि
 प्राणीपीं श्याना हित यां माथां अहित याना च्वन" धका
 हाहां भगवान् यथां वना जाहेर यात — "भन्ते ! चक्खुपाल
 स्थविरं चंक्रमण याना धका आपालं हे प्राणीपीं घात यां
 धुंकल ।"

भगवानं "छु छिमि मिखां हे खनागु ला ?" धका न्यना
 बिज्यात ।

भिच्चुपिसं "मिखां हे खनागु जा मखु भन्ते !" धका
 उत्तर बिल ।

भगवानं “गथे वं प्राणीघात याःगु छिमिसं मिखां मखं, अथेहे वं नं व प्राणीपीं मखं । हे भिच्छुपीं, आश्रव चीण ज्वी धुंकः पींके हिंसा चेतना गुबलें हे दैमखु” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

भिच्छुपिसं “भन्ते ! अहन्त तक ज्वीफुगु पुण्य बल दुह्य व्यक्ति या मिखा कां जूगु छां ज्वी ?” धका न्यन ।

भगवानं “हे भिच्छुपीं, वजा कर्म यागु फल भोग यागु खः” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

भिच्छुपिसं “भन्ते ! वस्पोलं छु कर्म याःगु दु ?” धका न्यन ।

भगवानं “अथे जुसेंली मनतया न्यो” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

चक्रवर्तुपाल स्थविर या पूर्व कथा

अतीत काले बनारस देशे बनारस याह्य जुजुं राज्य याना चोंगु समये वैद्य छह्य ग्राम निगमे चाःउला वासः याना जुया चोंगु बखते मिखा भतीचा बुलुह्य मिसा छह्य खना—वैके वैद्यं न्यन—“छं मिखा भतीचा बःमला लाकि गथे ?”

मिसां “खः जिगु मिखा भतीचा बुलु” धका धाल ।

वैद्यं “जिं वासः याना बोला ?” धका न्यन ।

मिसां “ज्यूका सःसा दया तथा दिस” धका धाल ।

वैद्यं “जितः छु बोले ?” धका न्यन ।

मिसां “यदि जिगु मिखा लांका दी फत धासा—जि कां ह्ययां सहितं जि नं छिगु दासत्त्व जुये” धका धाल ।

अले वैद्यं ‘ज्यूका’ धका वासः देका बिल । छुगू मात्रा वासलं हे व मिसाया मिखा बांलाक लात । अन व मिसां

“जिं श्वैतः कां ह्ययां सहितं दासी जुये’ धका धांलात ।
श्वं जितः माया तथा व्यवहार याइला मयाइला ? तसर्थ
आः जिं श्वैतः छुलेयाना खँ लहां” धैगु विचार लवीका च्वन ।
अन वैद्य वया न्यन—

“आः छुं मिखा गेचो ?”

मिसां “न्हापा सोयानं भं तच्चकं स्याना च्वन” धकाधाल ।

अन वैद्य या मती—“श्वं जितः छुलेयाना खँ लहात ।
कराल यानागु बी माली धका श्वं मखुगु ख लहात । श्वैगु
जितः छुं माःगु मदु । (श्व दुष्मन् यातः) ‘थथे’ हे कां
याना बो” धका थःगु छुये वना छुये याह्य गृहलक्ष्मी यातः
व खँ फुकं न्यंकल । गृहलक्ष्मी नँ मवासें सुमुक च्वना-
च्वन । अन व वैद्य वासः छुगू देका थंका व मिसा याथां
वना—“कयेहँ चा मँजु ! श्व वासलं छुगु मिखां उलाव्यु”
धका धया मिखां वासः उईका बिल । व मिसा या मिखा
निगलं मतशीगु थें हे ल्युंसे च्वना कां जुया वन । वहे वैद्य
आः थुगु जन्मे चक्खुपाल जुयाचोंगु जुल ।

हे भिक्षुपीं, उगु अवस्थां याःगु कर्म या फलं जिह्न पुत्र
चक्खुपाल यातः लिच्छु लिना वया च्वन । पापकर्म यागु फल
धैगु गाड़ा साला थंका चोंह्य बैल यागु ल्यूल्यु घःचा टुला
वनीगु थेंतुं ल्यु ल्यु वनी धका भगवानं श्व खँ कनाली
आदि अन्त वृत्तान्त संयुक्त याना, राजा यागु लालमोहर
तयातःगु पत्र थें याना धर्म-राज भगवान् बुद्धं थुगु गाथा
(= श्लोक) आज्ञा जुया बिज्यात—

“मनो पुब्बङ्गमा धम्मा मनो सेट्ठा मनोपया ।

मनसा चे पदुट्ठेन भासति वा करोति वा ।

ततो नं दुक्खमन्वेति चक्कं व वहतोपदंति” ॥

अर्थ—“न्हागु अवस्थांसनं मन हे न्हापालाक वनीगु, तसर्थ मन हे मुख्य जुल, मन हे फुकेसनं व्याप्त जुया चाँगु जुल । मभिँगु नियतं खँ लहासां बा ज्या यासां उकेयागु (दुक्ख) फल गडासालीह्हा बैल या ल्यू ल्यू घःचाः टुला वनीगु थें तुं ल्यू ल्यू वनी ।”

पदार्थ—“मनोपुब्बङ्गमा = मन न्हापालाक वनीगु, धम्मा = सकल वेदना, संज्ञा, संस्कार, (अवस्था), मनोसेट्ठा = मन हे श्रेष्ठ (= मुख्य), मनोमया = मनं व्याप्त जुया च्वन, मनासा = मनं, चे = यदि, पटुट्टेन = मभिँगु विचारं, भासति वा = खँ ल्हाई बा, करोति वा = ज्या याई, ततो = उगु कर्मफलं, नं = उह्हा ब्यक्ति यातः, दुक्ख-मन्वेति = दुक्ख ल्यू ल्यू वई, वहतो पदं = गाडा साला यंकैह्हा बैलया तुटि ल्यू ल्यू, चक्कं इव = घःचाः थें ।”

विस्तारार्थ—“थुके, मनो, मन घका^१—कामावचर, रूपावचर, अरूपावचर, लौकोत्तर, जम्मा थ्व प्यंगू प्रकार या चातुर्भौमिक चित्त यातः घाःगु जुल । थुगु खे^२ नं गुह्हाखः चक्रुपाल स्थविर या न्हापा यागु जन्मे वैद्य-जुया जूगु बखते ‘मिखा काँ यानावी’ घका विचार याःगु अवस्थां गुगुचित्त उत्पत्ति जूगु खः, उगु चित्त यागु अवस्था यातः उपलक्ष याना बांलाक विचार याना स्थिर याना परिच्छेद याना स्वेगु बखते “दोमनस्स-सहगतं पटिघ सम्पयुत्तचित्तमेव लब्भति” (= दौर्मनस्य वेदना नापं दैगु प्रतिघ संयुक्तगु चित्त जक हे दयू) घका धयातः थें; उगु बखते व वैद्यया चित्त अवश्यनं अकुशल मध्ये द्वेष मूलिक अकुशल चित्त हे जक

१ थुकियागु विस्तर खँ अभिधर्मार्थ संग्रहे सोयादिसँ ।

खनेदु* । छं धासा—दौर्मनस्य सहित पटिघ=द्वेष युक्त जुया चोंगु चित्त जुया निति । अतएव थुगुखे वहे मभिगु द्वेषं युक्तगु कामावचर चित्त मध्ये अकुशल चित्त यातः हे 'मनो = मन' धका धाःगु जुल । पुव्वङ्गमा, वहे न्हापालाक वनीगु मन नापं युक्त जुयाचोंगु (अवस्था) । धम्मा = धर्म; धर्मं धैगु या अर्थं प्यंगू प्रकारं कनातःगु दु । तथा—

(१) गुण-धर्म, (२) देशना-धर्म, (३) पर्याप्ति-धर्म, (४) निस्सत्त्व निर्जीव-धर्म । थ्व प्यगूलि अर्थं यातः 'धर्म' शब्दं हे व्यवहृत याना तःगु खनेदु । यथा—

“नहि धम्मो अधम्मो च उभो समधिपाकिनो ।

अधम्मो निरयं नेति धम्मो पापेति सुगतिंति ॥”

अर्थ—“(गुण =) धर्म व (अगुण =) अधर्म थ्व निगू यां फल छगू हे ज्वीमखु । अधर्मं नरके यंकर्हे, धर्मं स्वर्गलोके यंकर्हे ।” धका आशाजुया विज्यागु थासे 'धर्म' शब्द या अर्थं गुण-धर्म जुई, अर्थात् उजोगु थासे 'धर्म' शब्द या अर्थं 'भि' 'मभि' धैगु गुणवाचक शब्द यागु अर्थं जुई । भिगु गुण यागु कमं फल भि जुई, मभिगु गुण यागु कमं फल मभि जुई इति ।

“धम्मं वो भिक्खवे देसिस्सामि आदि कल्याणं
.....ति ।”

अर्थ—“हे भिक्खुपी, छिमितः जि धर्मं देशना यां गुगुखः आदि-कल्याणं.....ज्वीगु ।” धका आशाजुया विज्यागु थासे 'देशना-धर्म'

* थुकि यागु बारे न्ह्योने परिशिष्टे स्वेगु ।

जुल । अर्थात् थुके 'धर्म' शब्द या अर्थ—तथागनं उपदेश याना विज्याइगु व उपदेश याना विज्यां धु'कःगु फुकं हे 'धर्म' धका धाई ।

“इध पन भिक्खवे एकच्चे कुलपुत्ता धम्मं परिया-
पुणन्ति सुत्तं गेट्प....ति ।”

अर्थ—“हे भिक्खुपी, ध्व शासने गुलि गुलि कुलपुत्रपिसं धर्म अध्ययन याई, यथा—केवल सूत्र, हानं शिल सहित सूत्र....” थुके अध्ययन यां माःगु त्रिपिटक बुद्धवचन फुक यातः पर्याप्ति-धर्म धका धाःगु जुल । वस्पोलं देशना यानातःगु त्रिपिटक नवांग बुद्धशासन अध्ययन यां योग्य ज्ञानानिति थन 'धर्म' शब्द या अर्थ 'पर्याप्ति धर्म' धाःगु जुल ।

“तस्मिं खो पन समये धम्मा होन्ति खन्धा
होन्ती 'ति ।”

अर्थ—“उगु समये जुलसां धर्म दई स्कन्ध दई” धका आशा जुया विज्यागुली निस्सत्त्व यातः धर्म धाःगु जुल । निर्जीव धर्म धकानं थुकियातः हे धाई । उके वेदना, संज्ञा, संस्कार थ्वहे श्वंगू अरूप स्कन्ध यातः 'धर्म' धका धाःगु जुल । थुपी श्वंगुलि सत्त्वनं मखु जीव नं मखु केवल स्कन्ध मात्र खः तस्मात् थुकियातः निस्सत्त्व-धर्म धका धागु-जुल । थुगु थासे नं 'धर्म' शब्द या अर्थ निस्सत्त्व निर्जीव यागु अभि-प्राय कयातःगु खः ।

[थुके रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान थ्व न्यागू स्कन्ध मध्ये—रूपयातः 'रूपस्कन्ध' धका धाई । वेदना, संज्ञा, संस्कार यातः 'अरूप-

स्कन्ध' धका धाई । विज्ञान यातः 'नामस्कन्ध' धका धाई ।] थ्व श्वंगू अरूपस्कन्ध—मनयागु सहायता विना दे फ़ैगु मखु । थ्व श्वंगू स्कन्ध घानाः अग्रजुथा न्हापा लाक प्पाहाँ वैह्न मन् जूया नितिं मनोपुब्ब-
 ज्जमा धका धायू । मनयागु धार मदेकं वेदनादि ज्वी मखु, तसर्थं नं 'मन न्हापालाक वनीगु' धका धायू । हानं थ्व फुकं हे छ्खवलनं उत्पत्ति ज्वीगु, छ्खू हे आरम्मण काइगु खः* थुके न्हापा लिपा धैगु मदु, छ्खू क्षणे हे उत्पत्ति ज्वीगु, छ्खू हे आरम्मण काइगु खः, थुके न्हापा लिपा धैगु मदु, छ्खू क्षणे हे उत्पत्ति ज्वीगु धका नं धयातःगु दु । थ्व खँ विचार याना सेत धासा 'मन हे न्हापालाक वनीगु' धका गथे धांगु ? उत्पत्ति ज्वीगु या मुख्य (=मूजगु) हेतु जूया नितिं ।

गथे—आपालं व्यक्तिपीं छ्खू हे समागम जुया ग्राम घात आदि ज्या याना चोपिन्तः—उके 'पूर्वगामी (= नायोह्न = जेठाह्न = मुख्यह्न) सु ?' धका न्यनी बले, उके मुख्य हेतु जुया चोह्न गुह्नखः, अर्थात् गुह्नसया आधारं अमिसं उगु ज्या याःगुखः; उह्न दन्तो धेह्न वा मन्तो धेह्न हे उके पूर्वगामी (= नायोह्न०) धका धाई । वथे जागु अवस्था यातः हे थन चित्त व चैतसिक यागु खे' नं धाःगु जुल धका सीका कां माल । थुली थ्व उत्पत्ति ज्वीगु मूलगु हेतु प्रत्यय जूगुया नितिं थपीं मध्ये मन हे न्हापालाक वनीह्न खः धैगु विचारं मनोपुब्बज्जमा धका धाई ।

चैतसिक-धर्म धैगु मन हे मदेकं उत्पत्ति ज्वी फुगु मखु । बरू गुलिं गुलिं चैतसिक-धर्म मदुसानं मन उत्पत्ति ज्वीफु । अधिपति, अधिकार यागु स्वभाव दुगु जूया नितिं थुपीं मध्ये 'मनोसेट्टो' मन हे

*अभि धम्मट्ठ चेतसिक संगहो ।

श्रेष्ठ = मन हे जेष्ठ' धका धाई । गथे—खुँ ज्या याईपीं मध्ये थकालिह = अधिपतिह = मालिकह श्रेष्ठजुई, वथे' तुं थुमिगु मध्ये नं मन हे अधिपति = मन हे थकालिह जूया नितिं मनोसेट्टा धका धाई ।

हानं गथे दारु (= सिँ), लोहँ आदि यागु देका तःगु नानापदार्थ' यातः—दारुमय (=सिँ मुक्कगु), शैलमय (=लोहँ मुक्कगु) धका धाई । वथे' तुं थ्व नं मनयागु हे जक कारणं निष्पन्न (=तयार) जुगुया नितिं मनोमया, मनमुक्क वा मनं व्याप्तगु धका धाई ।

‘पदुट्टेन, प्रदुष्ट’ धैगु—वयाः वनीह अभिध्यादि द्वेषं श्यंके धुं'कःगु चित्तं । स्वभाविक चित्त भवांग अवस्था यातः धाई । उगु प्रकृति स्वभाविक चित्तयातः पिने यागु क्लेशं मश्यंकूनी । गथे—स्वच्छ, यथापुसें चोंगु लःयातः पिनेयागु वाउंगु, ह्याउंगु आदि नाना प्रकार यागु रंग-विरंगं श्यंकेधुं'कःगु लः वाउंसे, ह्याउं से च्वंक भिन्न जुयू, उगु बखते व न न्हूगु लः जुई, न न्हापायागु थें स्वच्छ निर्मलगु लः जुई । थुगु हे प्रकारं आगन्तुक (=पिनें वोह) अभिध्यादि द्वेषं दूषित याना (=श्यंका) तयू; उगु बखते व न न्हूगु चित्त खः न न्हापा यागु शुद्धगु भवांग चित्त हे खः । भगवानं आज्ञाजुया विज्यागु नं दुः—

“पभस्सरमिदं भिक्खवे चित्तं तञ्च खो

आगन्तुकेहि उपक्खिलेसेहि उपक्खिलिट्ठंति ।”*

अर्थ—‘हे भिक्षुपीं, थ्व भवांग चित्त अतिकं हे परिशुद्धगु खः, तर वहे पिनें वया वनीगु उपक्खेश द्वारा हे जक क्लिष्ट जुया च्वंगु खः ।”

* अंगुत्तर एकक निपाते ।

मनसा चे पदुट्टेन भासति वा करोति वा, थुगु प्रकारं श्यने धुं'कःगु मनं खँ ल्हाई वा ज्या याई । चित्त श्यने धुं'कःह्य व्यक्ति खँ ल्हाई बले, वचन द्वारा ज्वीगु प्यंगू प्रकार या दुश्चरित्रगु खँ ल्हाई । ज्यायाईगु बले नं शरीर द्वारा ज्वीगु श्वंगू प्रकार या दुश्चरित्रगु ज्या याई । यदि छुं हे खँ मल्हाःसां ज्या मयासां नं मन द्वारा ज्वीगु श्वंगू प्रकार या दुश्चरित्र पूर्ण याई । थुगु प्रकारं उह्य व्यक्ति भिगू प्रकार या अकुशल (दशाकुशल) पाप पूर्ण याई ।

ततो नं दुक्खमन्वेति, उगु कर्म द्वारा वैतः दुक्ख ल्यू ल्यू वई; अर्थात् कृत् श्वंगू प्रकार यागु दुश्चरित्र कर्म द्वारा उह्य व्यक्ति यातः दुक्खं ल्यू ल्यू लीना जुई । उगु दुश्चरित्र यागु पापं प्यंगू अगय (= नरक, प्रेत, तिर्यक, असुर) गती नं जन्म कावनीगु सम्भव दु । यदि मनुष्य लोके हे जन्म जूवल धासां तमी इन्द्रिय परिपूर्णं मज्जु जुया वा नाना प्रकारं शारीरिक सुख मदुह्य जुया, मानसिक सुखं नं पतन जुया जन्म काई । थुगु प्रकारं कायिक मानसिक दुक्ख विपाक ल्यू ल्यू वनी । गुगु प्रकारं ल्यू ल्यू वनी धासा—चक्कं'व वहतो पदं गाडा सालीह्य वैल यागु तुटि या ल्यू ल्यू घःचाः दुला वनी थे । गथे व वैलं गाडा यातः छन्हु निन्हु न्यान्हु भिन्हु वाळि लच्छि यंकं सालायंका चोंसानं ल्यू ल्यू वया चोंगु घःचाः यातः तोफीके फैमखु = मदेका छोय फैमखु । अतः न्ह्य साला यंकै बले जूआं ककुई क्वत्थला तःगुलि कष्ट जुई; तथा लिसाली बले गाडा यागु घःचां प्यंपा न्याःवनी । थुजोगु प्रकारं निखेरं नं दुक्ख वीगु घःचाः, व वैल या ल्यू ल्यू दया च्वनी । वथे तुं मभिंगु मनं युक्त जुया श्वंगू द्वारं (= काय, वाक्

चित्तं) दुश्चरित्र याना जूझ व्यक्तियातः नर्कादि दुर्गती, वं वंगु थासे
दुश्चरित्र मूल जुया चोंगु विपाक = फल द्वारा कायिक दुक्खं नं मानसिक
दुक्खं नं लिच्छ, लिना जुई ।

थुगु श्लोक तथागतं आञ्जाजुया विज्यां सिधःगु बखते
अन च्वना न्यना चोंपीं श्वोदोल भिच्छुपीं सकल्लं हे प्रति-
सम्भिदा ज्ञान सहितं अरहत फल प्राप्त जुल । बाकि परिषद्
पिन्तः नं श्व धर्मोपदेश सार्थक हे जुयावन ।

१।१।१ इति चक्रवुपाल स्थविर या कथा समाप्त जुत ।

१।२।२ मट्टकुण्डली या कथा

“मनोपुञ्जमा धम्मा” धैगु थुगु श्लोक श्रावस्तिस्स
‘मट्टकुण्डलि’ धैह्य ब्राह्मण-पुत्र या निम्तिं भगवानं देशना
याना बिज्यागु जुल ।

मट्टकुण्डली या मरण

तद्यथा—श्रावस्ती नगरे उगु समये अदिन्नपुब्बक धैह्य
ब्राह्मण छह्य दया च्वन । उह्य ब्राह्मणं गबले हे सुछ-
ह्लोसितः नं लुं हे दान व्यूगु मडु । तसर्थ व ब्राह्मणयातः
सकसिनं नं “न्हापा गबले हे दान मव्यूह्य” धैगु सीदेक
‘अदिन्नपुब्बक’ धका धयातःगु जुल । वहे ब्राह्मण या अतिकं
हे प्रियह्य योह्य कां छह्य दया च्वन । ब्राह्मणया थःह्य कां
यातः तिसा (= कुण्डल) देका वीगु इच्छा जुया—‘लुं कःमि
तेतः देके बीवं ज्याला बी मालि’ धका लुं दाया सः सः थं
थमं तुं देका ‘कुण्डल’ (पुण्य चा) खः ला खः सम्मज्जीक
देका बिल । उकिया निम्तिं वया कांयातः सकसिनं ‘मट्ट-
कुण्डलि’ धैगु हे नामं ह्यसीकैगु जुया च्वन । वहे ब्राह्मण-
पुत्र यातः भिंखुदं यागु बैसे परडु रोगं थिल । अले
मांह्यसिनं कांयागु ख्वाःसोया ‘परडुरोगं थिल’ धैगु सीका
ब्राह्मण यातः धाल—

“भो ब्राह्मण, छल्पोल यातः कां या परडुरोगं थिया
च्वन, याकनं वासः याका बिज्या हुं ।”

ब्राह्मणं “हे ब्राह्मणी, वैद्य सःता हया वासः याके वं वैद्ययातः नके त्वंके यां माली मखुला ? छु छं जिगु धन फुकेगु युक्ति जा मयाना ला ?” धका धाल ।

ब्राह्मणीनं “गथे यांगु ले ?” धका न्यन ।

ब्राह्मणं “धन खर्च मज्जी कथं यांमाः” धका वैद्य याथां वनाः—“भो वैद्यराज, फलानागु रोग यातः छु वासः यांगु ?” धका न्यन ।

अले वैद्यं न्होनेलागु सिमा ख्वला यागु वासः कना बिल । छं धासा व ब्राह्मण यागु कज्जूस स्वभाव मस्यूपीं सुं हे दुगु मखु । अन व वैद्यं धागु सिमाख्वला हया दांका वासः त्वंकल । थुगुहे प्रकारं वासः त्वंकू लिसे कांहासया रोग भन् भन् बढे जुया वल । लिपा जूलिसे म्येगु वासलं मथीगु सम्भव जुया वल । भन् भन् दुर्बल असमर्थ जुया वोगु खनाः ब्राह्मण या मती—“आः खैमखुत” धैथे जुया वैद्य छहा सःता हया कयना सोत । वैद्यं नं सोया ब्राह्मण यातः—“जि धासा फुसत् मडु, ब्राह्मण ! तस्मात् म्येह वैद्य सःता वासः याकि” धका धया ल्याहाँ वन ।

अले ब्राह्मणं “थ्व मचा स्वाई मखुत” धका सीका— “आः श्वैतः ‘स्वे’ धका वे वने याई पिसं जिगु धुकू पिकू धन सम्पत्ति खनी अतएव श्वैतः हे पिने तथा तल धासा जिगु धुकू सुनानं खनी मखु” धका कां यातः कोठां पिने पितहया पिने दलामे हया थ्यना तल ।

उगु समये श्रावस्ती जेतवन महाविहारे भगवान् सम्यक्-सम्बुद्ध न्हापनं हे महाकरुणा समापत्तिं दना बिज्याना—

न्हापा न्हापा बुद्ध तथागत पिके प्रार्थना याना वोपीं, कुशलकर्मं परिपूर्णं जुया चोपीं सुदु ? धका बुद्ध-चल्लुद्वारा लोके सोयाबिज्यासे भिदोल चक्रवाले (= संसारे) करुणा ज्ञान रूपी जाल फैले याना बिज्यात । उगु बखते भगवान् यागु ज्ञानरूपी जाल या दु ने मट्टकुण्डली यातः पिने ध्यना-तःगु दृश्य खने दया वल । अन भगवानं मट्टकुण्डली यातः खना तथा वैतः कोठांपिने तथातःगु कारणं नं सिया—“जि अन वनेगुलीं छुं सफल ज्वीला कि मज्जी ?” धका भगवानं विचार याना सोया बिज्याबले थथे खना बिज्यात—

“थुह्म माणवक जि खना प्रसन्न जुया, श्रद्धा तथा प्रीति चित्तं देह तोता शिना वना तावतिंस देवलोके श्वीगू योजन दुगु कनकविमाने उत्पन्न जू वनी, दोल्लिह्म अप्सरापीं थ्वया परिवार दई । बौह्म ब्राह्मणं मृत पुत्र यागु शरीर यातः अग्नि-संस्कार यानाली वहे श्मशाने ख्वया ज्वीतिनी । (मट्टकुण्डली) देव पुत्रं नं श्वंगू गावुत प्रमाणं तद्धिकःगु शरीरे ख्वीगू गाडां सालेमाःगुति प्रमाणगु आभरणं छुं पागु, दोल्लिह्म अप्सरापिसं सेवा याना चोंगु थःगु दिव्य शरीर यातः सोया—“छु पुण्यं जितः थ्व थपां चो उत्तमगु श्री सम्पत्ति प्राप्त जूगु जुई” धका विचार याना सोई; अले वैगु मनं “भगवान् बुद्ध याके श्रद्धातया सुप्रसन्न जुयागु कारणं थ्व दिव्य सम्पत्ति जितः प्राप्त जूगु खः” धका सीका— [बौया उपरे युक्ति याई] धन फुई धका जि बौवं जितः वासः मयासे (आः ज्यू फुकाली) श्मशाने वना ख्वया च्वन, ‘आः जिं वैतः संवेग प्राप्त ज्वीक दुक्खित याना बीमाल’ धका बौयागु उपरे उपेक्षित भाव मयासे मट्टकुण्डली यागु हे रूप धारण याना वयाः श्मशान न्होने सं तुं गोदुला ख्वया च्वनी । अन बौह्म ब्राह्मणं ‘छु सुखः ?’ धका

न्यनी । “जि छपिनि पुत्र मट्टकुरडली खः” धका देवपुत्र उत्तर बिई । अले बौहसे “छ गन जन्म जुल ?” धका न्यनी । “जि तावतिं स देवलोके जन्मजुल” धका कांहसे उत्तर बिई । अले बौहसे “छु कर्मं छ अन जन्म जूगु ?” धका न्यनी । अन कांहसे जितः लुमंका—“भगवान् याके श्रद्धातया सुप्रसन्न जुयागु या प्रभावं जि देवलोके जन्मजूगु” धका धाई । अनंली ब्राह्मण जिथां वया—“छल्पोल याके चित्त प्रसन्न जुया स्वर्गलोके जन्म जूवंपीं सुं दुला ?” धका न्यवई । उगु अवसरे जिं वैतः—“थोशः, थोदो, थोगू लाख धका गणना परिच्छेद दुगुमखु [जिके प्रसन्न चित्त जुया स्वर्ग लोके जन्म जूवंपीं] धका जिं गाथा द्वारा धर्मोपदेश यां, गाथा यागु अवसाने चेदोल प्राणीपितः धर्मावबोध ज्वीतिनी; मट्टकुरडली देवपुत्र स्रोतापत्ति फले प्राप्त जुई, तथा ‘अदिन्नपुब्बक’ ब्राह्मण नं स्रोतापत्ति फले प्राप्त ज्वीतिनी । थुलि थ्व कुलपुत्र यागु कारणं महानगु धर्मदान ज्वीतिनी” धका सीका विज्यात ।

थुली सीका कन्हे खुन्हु थःगु शरीर कृत्य कार्य सिधेका महाभिन्नुसंघपिसं परिवेष्टित याका श्रावस्ती नगरे भिक्षाचार्थं द्दुहां विज्यात । क्रमशः वहे ब्राह्मण या लुन्वा न्होने थ्यंकः विज्यात । उगु समये मट्टकुरडली थःगु छुयें पाखे सोया गोदुला चवन । अन भगवान् “जितः वं मखं” धका थःगु शरीरं अतिकं हे जाज्वल्यमानगु रश्मि पिकया मट्टकुरडली यातः खेका विज्यात । अन व माणवकं “थ्व छुयागु ज्योति वल ?” धका लिफः सो बले शास्तायागु दर्शन प्राप्त जुल । अले व माणवकं “अन्धाह, मूर्खह बौ जूया निंतिं थ्वस्पोल थें जाह बुद्ध भगवान् यातः छुं सेवा नं यां मखं, छुं दान् प्रदान् नं यां मखं, धर्मं नं श्रवणं यां

मखं, आः थुगु अवस्थां धासा जिगु लहा तुटी छुं चले जूगु मखु, थुजागु अवसरे जिं छुं नं यां फुगु मखुत, तथा म्येगु छुं कर्त्तव्य दुगु मखे धुंकल” धका भगवान् या प्रति श्रद्धा-चित्त मात्र उदय याना चित्त प्रसन्न यात । “थुलिं हे थ्वैतः गात” धका शास्ता ल्यहाँ विज्यात । माणवक नं तथागत यागु दर्शनीय श्रीकाय यातः प्रेम युक्त श्रद्धा नेत्रं दर्शन याना च्वं च्वं हे, घना दंढ थें चोंक देह तोता देवभुवने श्वीगू योजन दुगु कनकविमाने उत्पन्न जू वन ।

अदिन्नपुब्बक ब्राह्मणयातः उपदेश

ब्राह्मण नं मृतशरीर यातः अग्नि संस्कार यां धुंसें नसें न्हिया न्हिथं श्मशाने वना वना—“हाय ! पुता !! जि याका कां गन वन ?” धका ख्वया चों वनीगु । अन मट्ट-कुण्डली देवपुत्रं नं थःगु दिव्य सम्पत्ति खना—“गुगु पुण्यं जितः थ्व सम्पत्ति प्राप्त जुल ल्या ?” धका विचार याना सोगु बखते—“शास्ता याके मन प्रसन्न जूगु प्रभाव” धका सीका, “थ्व ब्राह्मणं जि रोगी जुया च्वना बले वासः मयाकूः आःधासा श्मशाने वनाः ख्वया चों वन । थ्वैतः संवेग ज्वीक दुक्खित मयासें हे मज्जू” धका मट्टकुण्डली यागु रूप धारण याना वया श्मशान या न्होने छगू थासे च्वना छुचने लाहातया ख्वया च्वन । अन ब्राह्मणं खना—“जि जुलसां पुत्रशोकं ख्वया च्वना, थ्व कुमार छुया निमित्तं ख्वया च्वन खनी; वैके हे छुको न्यना स्वेमाल” धका न्होने वनाः श्लोक व्वना न्यना सोत —

“अलङ्कृतो मट्टकुण्डली मालभारी हरिचन्दनुस्सदो ।

बाहापगगट्ठ कन्दसि वनमज्झे किं दुक्खितो तुवं “ति ॥”

अर्थ—“हे मट्टकुरडली, माला कवखाया अलंकृत जुया हरिचन्दनं बुला चोँह छ, छों थुजागु गुँदथ्वी चवना छयने लाहा तया ख्वया चवनागु ? छन्तः छु दुक्खजुल ?”

देवपुत्रं धाल—

“सोवणमयो पभस्सरो—

उप्पन्नो रथपञ्जरो मम ।

तस्स चक्कयुगं न विन्दामि—

दुक्खेन जहिस्सं जीवितन्ति ॥”

अर्थ—“जिके सुवर्णमयगु अतीकं भः भः धाःगु रथ छगू दु तर उके यातः लोगु घःचाः निचाः मदु, थ्व हे दुक्ख जिगु थ्व प्राण हे त्याग याना वनेगु जिया चवन बरू; छु म्वाना चवनेगु ?”

ब्राह्मणं धाल—

“सोवणमयं मणियं—लोहमयं अथ रूपियमयं ।

आचिक्ख मे भद्दमाणव—चक्कयुग पटिलाभयामिते‘ति॥’

अर्थ—“हे सुन्दर रूपह्न तरुण, नँ यागु घःचाः योला, वहः यागु योला, अथवा लुँ यागु योला, मणियागु योला; छन्तः घःचाः छु यागु माःगु खः जितः धा, जिं देका बी ।”

अन देवपुत्रं “थ्व ब्राह्मणं पुत्रयातः वासः मयाकुसे, आःजितः पुत्रसमान्ह्न खनाः ख्वख्वं सुवर्णादिमय घःचाः रथया लागी देका बी धका धाल; आसे आः थ्वैतः छुको गिजे यां माल” धका मती तया ब्राह्मणयातः धाल—

“गपां चाः याना देका बीगु ?”

ब्राह्मणं “छं गपां चाः धाल, अपां चाः याना देका बी”
धका उत्तर बिल ।

देवपुत्रं “जितः जा म्येगु मखु चन्द्रसूर्य्य निह्म व्यु”
धका फौसे धाल—

“सो माणवो तस्स पावदि—
चन्दसुरिया उभयत्य भातरो ।
सोवण्णमयो रथो मम—
चक्कयुगेन सोभतीति ॥”

अर्थ—“व माणवकं वैतः धाल—‘सुवर्णमयगु जिगु रथ
यातः चन्द्र सूर्य्य निह्म दाजु किजा हे जकं जिगु रथ यातः
घःचाः यांगु बांलाई ।”

अनंली ब्राह्मणं वैतः धाल—

“बालो खो त्वमसि मानव—
यो त्वं पत्थयसे अपत्थियं ।
मज्जामि तुवं मरिस्ससि—
नहि त्वं लच्छसि चन्द सुरियेति ॥”

अर्थ—“हे माणवक, छजा धात्थे हे मूर्ख खनीका, गुगुखः
छं अयोग्यगु वस्तु फोना च्वन । जिं सोयांजा छ शिना हे
वंसां नं छन्तः चन्द्र सूर्य्य दैमखु ।”

माणवकं धाल—“छु खले ब्राह्मण ! खने दुगु वस्तु या
लागी ख्वयाचौह बाल (= मूर्ख) ज्वीला कि खनेमदुगु

वस्तुया लागी ख्वया चोह्म मूर्ख ज्वी ?” धका निम्न गाथा
व्वना क्यन—

“गमनागमनम्पि दिस्सति,
वण्णधातु उभयत्थ वीथियो ।
पेतो पन कालकतो न दिस्सति,
कोनिध कन्तं बालतरोति ॥”

अर्थ—“गुह्यखः वोगु नं वंगु नं खनेदु हानं निखे यागु
लप्प्वीसनं वर्णं धातु नं खनेदु, थुकिया लागीं ख्वया च्वं ह्म
व हानं गुह्यखः थनं च्युतजुया खनेमदेक मरण जुया वने
धुंकःह्म, उकिया लागी ख्वया च्वं ह्म व; थर्पी निह्मे गुह्य
अधिक मूर्ख जुई ?”

अन ब्राह्मणं “ध्वं जा खःगु हे खं ल्हात” धका मती
विचार याना धाल—

“सच्चं खो वदेसि मानव—
अहमेव कन्दतं बालतरो ।
चन्दं विय दारको रुदं—
पेत कालकताभिपत्थयन्ति ॥”

अर्थ—“हे माणवक, छं खःगु हे धाल, थन च्वना ख्वया
चोनाह्म जि हे जकं अधिकं मूर्खह्म जुल । गथे मचाते सं
चन्द्रमा या लागी ख्वयी, अथे हे जिनं शिनावने धुंकःह्म
मचाया लागी प्रार्थना याना ख्वया च्वना ।” धका थुलि
धयाः माणवक यागु खे संतोष जुया निश्शोकी जुया, गाथा
व्वं से स्तुतियात—

“आदित्तं वत मं सन्तं घतसित्तं पावकं ।
 वारिना विय आसिञ्चं सब्बं निब्बापये दरं ॥
 अब्बहि वत मे सल्लं सोकं हृदयनिस्सितं ।
 यो मे सोक परेतस्स पुत्तसोकं अपानुदि ॥
 स्वाहं अब्बुल्लहसल्लोस्मि सीतिभूतोस्मि निब्बुतो ।
 न सोचामि न रोदामि तव सुत्वान मानवाति ॥”

अर्थ—“ध्या लुना तःगु मिथे च्याना दाह जुया चोंगु
 थ्व जिगु हृदये चोंगु शोकाग्नि यातः छं लः लुना मिश्यां
 थे हे शोक शान्त याना बिल । जिगु नुगले गड़े जुया चोंगु
 शोकरूपो कं, छं लिकया बिल । गुगुखः जि, पुत्र शोकं
 दुक्खित जुया च्वनाह्य यातः छं शोक दुक्ख मदेका बिल ।
 जि आः उगु शोकरूपो कं मदुह्य उओधुन, गुगुखः कं
 आः जिगु नुगले मन्त । हे माणवक, आः जिं छं गु खं
 न्यना—शोक नं यां मखुत, खवेनं मखुत ।”

अन माणवक याके प्रश्न यात—

“देवानुसि गन्धब्बो आदु सक्को पुरिन्देदे ।

का वा त्वं कस्स वा पुत्तो कथं जानेमु तं मयंति ॥”

अर्थ—“देवता ला, गन्धर्ब ला, अथवा शक्रदेव इन्द्रला ?
 सुखः छ सुया कां खः, जिमिसं छन्तः गथे ह्य सीकेगु ?”

माणवक—“यञ्च कन्दसि यञ्च रोदसि

पुत्तं आलाहणे सयं दहित्वा ।

स्वाहं कुसलं करित्वा कम्मं

तिदसं सहव्यतं पत्तोति ॥”

अर्थ—“गुह्यसथा निंतिं छु ख्वया विरह याना च्वनागु
खः, पुत्र यातः लुमंका थःतः थमं दाह ज्वीका । जि वहे
खः । कुशल कर्मद्वारा तावतिंसभुवने च्वर्पी नापं सह-
वास यं दत ।”

ब्राह्मण—“अप्यं वा बहुं वा नाहसं,
दानं ददन्तस्स सके अगारं ।
उपोसथ कम्मं वा तादिसं,
केन कम्मेन गतोसि देवलोकेति ॥”

अर्थ—“छं छ्ये च्वनाः आपा बा ह्यो छुं दान बिल धांला
धासा, छं दान व्युगु जिं मखना । हानं छु गुवल्लं हे
उपोसथ व्रतेचौगु नं मखना । छु पुण्य कार्य याना छु
देवलोके वने दत ?”

माणवक—“आबाधिकोहं दुविखतो बाल्ह गिलानो,
आतुरो रूपमिह सके निवेसने ।
बुद्धं विगतरजं वितिएणकङ्कं,
अद्विखं सुगतं अनोमपञ्चं ॥
स्वाहं मुदितमनो पसन्नचित्तो,
अञ्जलि अकरिं तथागतस्स ।
ताहं कुसलं करित्वा कम्मं,
तिदसानं सहव्यतं पत्तोति ॥”

अर्थ—“छंथां छ्ये जि अतिकं रोगी जुया कायिक पीडा
जुया तच्चकं हे दुखी जुया आतुर जुया च्वनागु बखते—

जितः; क्लेश मदे धुंकःह्य, शंका रहित ज्वी धुंकःह्य, शोभनगु
गमन याना विज्याईह्य, महान प्राज्ञह्य, भगवान् बुद्ध यागु
दर्शन नं लात । जि वस्पोल भगवान् याके हर्ष जुया
प्रसन्न चित्तं वस्पोल तथागत यातः नमस्कार याना । थ्व हे
पुण्यं जितः तावतिस देवभुवने सहवास थांगु सौभाग्य
प्राप्त जूगु खः ।”

देवपुत्रं थुगुप्रकारं बुद्ध भगवान् यागु गुण वर्णना खँ
कना च्वंकं च्वंकं हे ब्राह्मण यागु शरीरे दक भनं प्रीति
भरिपूर्णं जुया वल । अन व ब्राह्मणं नं थःतः अनुभव जूगु
प्रीतिले सन्तोष जुयाः थुगु गाथा उच्चारण यात —

“अच्छरियं वत अब्भुतं—

अञ्जलिकम्मस्स अयमीदिसो विपाको ।

अहम्पि मुदितमनो पसन्नचित्तो—

अञ्जेव बुद्धं सरणं वजामीति ॥”

अर्थ—“अहो ! आश्चर्य ! ! अहो अब्भुत ! ! गुगुखः
नमस्कार या प्रभावं थ्व थुजोगु फल ! जिनं हर्षपूर्वक प्रसन्न
जुया धनीनसें हे सत्यनं बुद्ध याके शरण वने जुल ।”

देवपुत्रं ब्राह्मण यातः धाल—

“अञ्जेव बुद्धं सरणं वजाहि,

धम्मञ्च सङ्घञ्च पसन्नचित्तो ।

तथेव सिक्खाय पदानि पञ्च,

अखण्ड फुरल्लानि समादियस्सु ॥

पाणातिपाता विरमस्सु खिप्पं,
लोके अदिन्नं परिवज्जयस्सु ।
अमज्जपो मा च मुसा भणाहि,
सकेन दारेन च हेहि तुट्ठो'ति ॥”

अर्थ—“हे ब्राह्मण, थौं हे छ प्रसन्न चित्त जुसे बुद्ध, धर्म, सङ्घ याके शरण हूं। तथा न्यागू शिक्षापद यातः नं अखण्ड परिशुद्ध ज्वीक पालन् या। याकनं हे छं प्राणिघात यांगु तोति, लोके परवस्तु मवीकं कांमते, थःह्ण स्त्री याके सन्तोष जुयाचौं, मखुगु खं ल्हां मते, मद्यपान यांमते ।”

ब्राह्मणं “साधु ! साधु ! अवश्यनं थुलि जिं पालन् यांगु जुल” धका धया थुगु गाथा उच्चारण यात—

“अत्यकामोसि मे यक्ख हितकामोसि देवते,
करोमि तुय्हं वचनं त्वंसि आचरियो मम ।
उपेमि सरणं बुद्धं धम्मञ्चापि अनुत्तरं,
सङ्घञ्च नरदेवस्स गच्छामि सरणं अहं ॥
पाणातिपाता विरमामि खिप्पं,
लोके अदिन्नं परिवज्जयामि ।
अमज्जपो नो च मुसा भणामि,
सकेन दारेन च हेमि तुट्ठो'ति ॥”

अर्थ—“भो यत्त ! छलपोल जिगु अर्थसिद्ध याना बिज्याह्ण खः, भो देव ! छलपोल जितः हित याः बिज्याकःह्ण खः, छलपोल

यागु वचन जिं सिरोपर यांजुल, छुल्पोल जिह्न गुरु जुल ।
बुद्ध या शरणे वने, उत्तमगु धर्मया शरणे वने, तथा भगवान्
बुद्ध या शिष्य संघया नं शरणे वने । याकनं हे जिं प्राणिघात
यांगु तोते जुल, लोके जिं, परवस्तु मवीकं कांमखु, परस्त्री
गमन यांमखु, मखुगु खँ वहाँ मखु; सुरापान् यांमखु ।”

देवपुत्रं “हे ब्राह्मण, छंगु छयेँ धन आपालं हे दु, शास्ता-
याथां वना: दान व्यु, धर्म श्रवण या, मती शंका जूगु खँ
प्रश्न या ।” धका थुली धया, देवपुत्र अनसंतुं अन्तरध्यान
जुयावन ।

अदिन्नपुब्बक ब्राह्मण या त्याग

ब्राह्मण नं थःगु छयेँ ल्याहाँ वना ब्राह्मणी यातः
सःता—“ हे ब्राह्मणी, जि वना श्रमण गौतम यातः निमंत्रण
याना हया छगू निगू प्रश्नयां, छं थन माःगु या” धका धया
विहारे वन । वना शास्ता छहसयातः जक वन्दना यानाः
कुशल वार्तालाप यानाः यथा योग्यगु थासे फेटुना प्रार्थना
यात—“ भो गौतम ! जिथां छयेँ कन्हे यागु भोजन स्वीकार
याना बिज्याहु, भिक्षु संघपीं नं ।”

भगवानं मौन याना स्वीकार याना बिज्यात ।

“भगवानं जिगु निमंत्रण स्वीकार याना बिज्यात” धका
सीका ब्राह्मण हतपतं छयेँ वयाः नाना प्रकार या खाद्य
भोज्य उत्तम प्रकारं जोरे याके बिल । कन्हे खुन्हु भोजन्
यागु समये ब्राह्मण वना भिक्षुसंघपीं सहितं भगवान् बुद्ध
यातः निमंत्रण याना हल । अन भगवान् बुद्ध लाया तःगु
आसने फेटुना बिज्यात । ब्राह्मणं अतिकं आदर भक्ति चित्त
याना भगवान् प्रमुखं भिक्षुसंघ पित्तः भोजन् प्रदान यात ।
नगरवासी महाजनपीं नं सकले जम्मा जुया चवन ।

मिथ्यादृष्टि पिसं भगवान् यातः निमंत्रणं याईबले निगू पन्नयापीं महाजनपीं मुना च्वनी । “थौं श्रमणं गौतमं यातः प्रश्नं याता हीः मीः चांका दुक्खविईगु सो वने” धका मिथ्यादृष्टिपीं वयू । सम्यक् दृष्टिपीं ‘थौं बुद्धं भगवान् यागु विचित्रं लीला सो वने’ धका वयू ।

अनं भगवानं भोजनं भपाविज्यां धुंकेवं ब्राह्मणं छगू क्वथ्यागु आसन् कया फेटुना भगवान् याके थथे प्रश्नं यात—“भो गौतम ! छल्पोलं यातः दानं मव्युसें, पूजा मयासें, धर्मं या खं मन्योसें, उपोसथ-व्रतं पालनं मयासें केवलं मनं मात्रं छल्पोलं याके प्रसन्नं याता वा प्रसन्नं जुया स्वर्गं भुवने उत्पन्नं जू वपीं सुं दुला ?”

भगवानं “श्वं खं न्यनागुं छं ? ब्राह्मण ! छं कायं (= मट्टकुण्डलिं) जिके प्रसन्नं जुया स्वर्गं भुवने उत्पन्नं जूवंगु थःगु खं छन्तः कनं मखुला ?”

ब्राह्मणं “गुबले ? भां गौतम !” धका न्यन ।

भगवानं “छं ह्मिगः श्मशाने वना ख्वया च्वंगुं बखते छंगुं न्होनेसं च्वना छ्यने लाहा तया ख्वया च्वंहा माणवकं नापं थुजा थुजागु खं जुलं मखुला ?” धका कां बौ निहसया जूगु खं फुकं प्रकाशं याता नं ‘मट्टकुण्डली’ यागु वृत्तान्तं खं कनाविज्यात । उकिया नितिं श्वं फुकं खं यातः ‘बुद्ध-भाषितं’ धका धायू । थुली फुकं खं कनाली भगवानं आह्वाजुया विज्यात—“हे ब्राह्मण, जिके मनं प्रसन्नं जुयाः स्वर्गादि सुगती उत्पन्नं जू वपीं—शच्छि जकं मखु, निशः जकं मखु,..... गिन्ति हे मट्टु ।” तर थुगु खं महाजनपिनि मती-च्वंगुं शंका निरोधं जूगु मखुनि । अनं भगवानं अमिगु चित्तबुद्धे मज्जुनि धैगु सीका—“मट्टकुण्डली देवपुत्रं थःगु

श्रीसम्पत्तिं क्यना विमानं सहितं थन वे मा !” धका अधिष्ठानं याना विज्यात ।

अले व देवपुत्रं श्वंगू गव्यूति प्रमाणं तद्धिकःगु थःगु शरीरे दिव्यं आभरणं भूषितं याना विमाने चवना क्वहाँ वल । वया विमानं दना वयाः शास्तायागु चरणं कमले सिरं वन्दना याना यथा योग्यगु थासे दना चवन । अले भगवानं देवपुत्रं याके—“हे देवपुत्र, छन्तः थ्व श्रीसम्पत्तिं छु यानागु पुराय या प्रभावं प्राप्तजुल ?” धका गाथा द्वारा प्रश्नं याना विज्यात—

“अभिकन्तेन वणणेन या त्वं तिद्धसि देवते,

ओभासेन्ति दिसा सव्वा ओसधी विय तारका ।

पुच्छामि तं देव महानुभाव,

मनुस्सभूतो किमकासि पुञ्जं ‘ति ? ॥”

अर्थ—“छ जा अतिकं बांलागु वर्णह्य जुयाः देवलोके चवं चवन, छंगु तेज नं तारा (=नगु) मध्ये श्रेष्ठगु शुक्ल-तारा थे सकमनं फैलेजुया चवन । महाशक्तिवान्ह्य हे देवपुत्र ! छंके थ्व खँ छगू न्यने कि—छ मनुष्य जुया चवनाबले छु पुराय याना ? गुगु पुरायं छन्तः थ्व थपां थंगु श्रीसम्पत्तिं प्राप्त जुल ?”

देवपुत्रं “भगवन् ! छलपोल याके जिगु चित्तप्रसन्नं जुगु पुराय या प्रभावं थ्व थपां थंगु श्रीसम्पत्तिं जितः प्राप्तं जूगु खः” धका उत्तरं बिल ।

भगवानं “छन्तः थ्व श्रीसम्पत्तिं जिके मनप्रसन्नं जूगुलिं दुगुला ?” धका न्यनां विज्यात ।

देवपुत्रं “खः मन्ते !” धका उत्तरं बिल ।

अले महाजनपिसं देवपुत्रं यातः सोया—“बुद्धयागु गुणं धैगु आश्चर्यं हे खः वाः ! सो सो ! अदिन्नपुब्बकं ब्राह्मणं

या पुत्रं म्येगुं ह्यं हे मखु केवल शास्ता याके मन प्रसन्न जूगु या प्रभावं थुजोगु दिव्य श्रीसम्पत्ति प्राप्त यात” धका सन्तोष भाव प्रकट यात ।

अले अमितः भगवानं “कुशल अकुशल ज्या यांगुली मनहे न्हापलाक वनीगु, न्हागु कार्यसनं मन हे प्रधान खः । प्रसन्न मनं कुशल कर्म यागु या फल, देवलोके मनुष्य लोके, न्हागु हे लोके वंसानं किपालु समानं मतोतुसें सुख ल्यू ल्यू वनी” धका इत्यादि खं उपदेश यानाली थ्व खं यागु चो पो मिले याना लध्याना तःगु पत्रे राजमुद्रा द्वारा लाल मोहर याइगु थे, धर्म राजां थुगु श्लोक आज्ञा जुया बिज्यात—

“मनो पुब्बङ्गमा धम्मा मनोसेट्ठा मनोमया ।

मनसा न पसन्नेन भासति वा करोति वा ।

ततो नं सुखमन्वेति ह्याया ‘व अनपायिनी’ति ॥”

अर्थ—“न्हागु अवस्थांसनं मन हे न्हापालाक वनीगु, तसर्थ मन हे मुख्य जुल, मन हे फुकेसनं व्याप्त जुया चोंगु जुल । भिंगु नियतं ख ल्हासां वा ज्या यासां उकेयागु (सुख) फल किपालु समानं ल्यू ल्यू वनी ।”

पदार्थ—“मनोपुब्बङ्गमा = मन न्हापालाक वनीगु, धम्मा = वेदना, संज्ञा, संस्कार (अवस्था), मनोसेट्ठा = मन हे श्रेष्ठ, मनोमया = मनं व्याप्त जुया च्वन, मनसा = मनं, चे = यदि, पसन्नेन = प्रसन्न जुया, भासति = खँल्हाई, वा = वा, करोति = ज्या याई, ततो = उगु कर्म-फलं, नं = उह्य व्यक्तियातः, सुखमन्वेति = सुख ल्यू ल्यू वई, ह्यायाव = किपालु थे, अनपायिनि = मतोतु सें ल्यू ल्यू वनी ।”

विस्तारार्थ—‘थुके मनो = मन धका छुं विशेष मयासे फुकं हे चातुभौमिक चित्त यातः धाःगु जुल । तर थुगु यासे (=पदे) निश्चय यांगु बखते, स्थिर यांगु बखते, परिच्छेद यांगु बखते च्यागू प्रकार या कामावचर कुशल चित्त दयू, वस्तु यागु आरम्मण या हिसापं हल धासा उगु च्यागू मध्ये “सोमनस्ससहगतं जानसम्पयुत्तं चित्तमेव लभति” (=मिंगु = सौमनस्य सहित ज्ञानं युक्तगु चित्तहे जकं प्रात जुयू) धका घया तःथे’तुं, उगु बखते मट्टकुण्डली या चित्त यागु अवस्था प्रसन्नं युक्तगु ज्ञान सहितगु कुशल चित्त हे दुगु थहरे जू । पुब्बङ्गमा, वहे गुगुखः न्हापलाइगु चित्तं युक्तजुया च्वंगु । धम्मा, वेदनादि श्वंगू स्कन्धपीं उत्पात्ति ज्वीतः मूलगु कारण जुया चोथा नितिं—थुके सौमनस्य सम्प्रयुक्तगु मन हे न्हापा लाःगुया नितिं—मनोपुब्बङ्गमा = मन न्हापालाक वनीगु जुल । अथे—आपालं भिन्दुपीं मुना चीवरं दानादि वा धर्मकथा न्यनेगु वा उदार (=तदंगु) पूजा वा मत च्यायेगु वा माला हनेगु आदि पुण्यकार्य याना चोथां—‘थुके मुख्यह = नायोहसु ?’ धका न्यनीगु घरी, गुह उके हेतु जुया चोह खः, गुहसयागु आधारं उगु पुण्यकार्य जूगु खः, उह तिससो धैह वा फुस्सो धैह यातः हे ‘उके अपीं मध्ये पूर्व नायो गामीह खः’ धका धाई । अथे हे थन नं सीकाः कांमाल । स्कन्धपीं उत्पात्ति ज्वीगु हेतु जुयाः अपीं मध्ये न्हापा लाःह हे मन जूया नितिं मनोपुब्बङ्गमा जुल । मननी न्हापालाक उत्पात्ति मज्जाकं सौमनस्यादि चैतसिक उत्पन्न ज्वी फुगु मखु । वरु गुलिं गुलिं चैतसिकपीं उत्पन्न मज्जाकं हे नं मन उत्पन्न ज्वीफु । मन धैह चैतसिकपिनि मालिक थे जाह जूयाः नितिं, उके प्रधानह जूया नितिं मनोसेट्ठा = मन श्रेष्ठ जुल ।

गये गणे अधिपति जुया चोह्य व्यक्ति यातः—‘गणपति, गणनायक, गणश्रेष्ठ’ धका धाई । अये हे स्कन्धपिनि मध्ये नं मन यातः ‘श्रेष्ठ ह्य = मनश्रेष्ठ’ धका धाई । मनोमया, गये सुवर्ण यागु देकातःगु छुं वस्तु यातः—‘सुवर्णमय, सुवर्णमुक्कगु, सुवर्ण व्यातगु’ धका धाई । अये हे ध्व नं मन यागु द्वारा निष्पन्न = सिद्ध = सफल = तयार जृगु जूया नितिं मनोमया धका धाई । पसन्नेन, अनभिध्यादि (= अलोभादि) गुणं युक्त जुया चोंगु प्रसन्नगु मनं ।

भासति वा करोति वा, खँ ल्हाई वा ज्या याई । अर्थात् थन च्चे कना थें भिंगु मनं खँ ल्हाईगु वखते प्यंगू प्रकार या सुचरित्रगु खँ ल्हाई । ज्या याईगु वखते श्वंगू प्रकार या सुचरित्रगु ज्या याई । छुं हे ज्या मयासा नं किम्वा खँ मल्हाःसानं लोभादि मदुगु या नितिं प्रसन्नगु मनया कारणं श्वंगू प्रकार या मन-सुचरित्र आचरण याईगु जुल । थुगु प्रकारं दशकुशल-कर्मपथ यागु पूर्णता प्राप्त याई ।

ततो नं सुखमभवेति, अजे उगु कर्मद्वारा उह्य व्यक्ति यातः सर्वदा सुख ल्यू ल्यू वनी । थन कामावचरादि त्रैभुमिक कुशल-कर्म यागु अभिप्राय यातः कया धागु जुल । उकिया निमित्तं त्रैभुमिक सुचरित्र यागु प्रभावं सुगति भुवने उत्पन्न जूह्य व्यक्ति यातः नं, सुख अनुभव ज्वीगु दुर्गती बा च्वना चोह्य यातः नं काय विषय यागु द्वारं वा म्येगु हे विषय यागु द्वारं वा विषय हे मदुगु जुमां नं कायिक व चैतसिक विपाक सुख ल्यू ल्यू वनी । अर्थात् म्येगु विषय द्वारा सुख प्राप्त मजूसानं कायिक व मानसिक विपाक सुखं गुबले हे छुटे ज्वीमखु । व गये धासा—

ह्यायाव अनपायिनि, गये ‘किपालु’ धैगु शरीरे हे प्रतिबद्ध जुया च्वनी, शरीर वने वं किपालु नं वनी, दित धासा दिई, फेटुत धासा

फेडुई । नाईक वा छाक्क वचनं 'छ थन हे च्वँ' धका धाःसानं, अथवा दण्ड द्वारा प्रहार यासानं निवारण यानां यां ज्यूगु मखु । छां धासा शरीरे हे प्रतिबद्ध जुया चोंगु या नितिं । वतो थें हे थ्व भिगू प्रकार या कर्म-पथे अभ्यास जुया चोंगु कामावचरादि कायिक व मानसिक सुख नं वं वं थां किपालु समानं मतो तुसें ल्यू ल्यू वनी ।

गाथा समाप्त जूगु अवस्थां चेप्यदोल प्राणीपिसं 'धर्म धैगु थथे' धका सीका काल । मट्टकुरण्डली देवपुत्र नं सोता-पन्न जुल । वथे तुं अदिन्नपुब्बक ब्राह्मण नं । अन व ब्राह्मणं उगु विपुल सम्पत्ति फुकं हे बुद्ध शासने प्रदान याना बिल ।

१।२।२ इति मट्टकुरण्डली या कथा समाप्त जुल ।

१।३।३ शुल्लतिस्सत्थेर या कथा

“अक्कोच्छि मं” धैगु ध्व धर्मोपदेश शास्ता जेतवने विहार याना बिज्यागु बखते ‘तिस्स’ धैह्य स्थविर या नि‘ति’ आह्वा-
जुया बिज्यागु जुल ।

व आयुष्मान् जुलसां भगवान् या निनि या कां जुया-
च्वन । बुढा ज्वीका प्रव्रजित जूह्य ।

भगवान् यातः प्राप्त जूगु लाभ-सत्कार उपभोग याना स्थूल शरीर अर्थात् उट्टु-उट्टु चोंक ल्होंक नयाः, बां बां लाक रंगं छिना तःगु चीवरं पुनाः, विहार या दध्वी चोंगु उपस्थान शालां बार बार वना बां बां लागु ततः धंगु आसने फेटुना च्वनीगु जुया च्वन । अन तथागत दर्शन याः वैपी आग-
न्तुक भिज्जुपिसं वैतः—“ध्वजा छह्य महास्थविर जुई” धका भालपा वैथां वना—भिज्जु पिनि यांमाःगु कत्तव्य-कार्य न्यनीगु, तुट्टि तीकेगु आदि थकालिपिन्तः सेवा टहल यांगु खँ न्यनी बले नमवासे च्वनीगु । अन युवक भिज्जु छह्यसे “छल्पोल उपसम्पदा जुयागु गोदँ दत” धका न्यन ।

शुल्लतिस्सं धाल—“जिगु उपसम्पदा यागु दँ जिं मस्यू;
जि वृद्ध बैसे प्रव्रजित जुयाह्य ।”

थुलि वं धासेंली युवक भिज्जु “अशिक्षितह्य आवुसे !
थःगु वर्ष प्रमाण हे नं छं मस्यू; थुलिमच्छिं महास्थविर पिन्तः
खनानं वन्दना मान आदि छुं हे छं याःगु मखु; यां माःगु
सदाचार यागु खँ न्यंसानं छं छुं हे मघा; छंकेजा—त्यो
मस्यो धैगु शंसय मात्र हे नं दुगु मखु” धका धया लाहाटं
चुत्कि न्यांकल ।

अन थुल्लतिस्सं तंपिकया, त्तित्रि यागु अभिमणं स्वभाव पिकया:—“छिर्पीं गन वनेतः वयापीं ?” धका न्यन ।

“शास्ता याथां वनेत वयागु” धका धाःगु न्यना—“जितः छिमिसं, सु धका च्वना ? छिमिगु हा समेतं ल्येहे ठना बी जि” धका थुलि धया दुक्खित मन याना, मिखां ख्वभि जांक तथा ख्वयाः, भगवान् याथां वन ।

भगवानं नं “छां छु ख्वया वयागु ? छु जुल ?” धका न्यना बिज्यात । म्येपीं भिज्जुपीं नं “ध्व अन वना गडबड याई” धका वहे भिज्जु नापं वनाः शास्ता यातः वन्दना यानाः यथा-योग्यगु थासे फेटुना च्वन ।

शास्तानं न्यना बिज्यासेली थुल्लतिस्सं “भन्ते ! जितः थमिसं बोबिल” धका

भगवान—“छु गन च्वं च्वनागु खः ?”

थुल्लतिस्स—“विहार या दध्वी उपस्थान शालां भन्ते !”

भगवान—“अमितः; छं दनावना प्रत्युगमन याना लाकि मयाना ?”

थुल्लतिस्स—“मयाना भन्ते !”

भगवान—“अमिगु लाहाटे च्वंगु वस्तु छं फोना कया लाकि मकया ?”

थुल्लतिस्स—“मकया भन्ते !”

भगवान—“यांमाःगु व्रत (=दस्तुर=नियम) ‘त्वनेगु लःलो माःला ?’ धका न्यना लाकि मन्यना ?”

थुल्लतिस्स—“मन्यना भन्ते !”

भगवान—“अमितः छं आसन लाया बियाः तुटि तीका बिया लाकि मबिया ?”

थुल्लतिस्स—“तीका मबिया भन्ते !”

भगवान—“हे तिस्स, वृद्ध भिच्चु पित्तः थ्व फुक नियम = दस्तुर यांमाः । थुगु दस्तुर मयाईह्व विहार द्दवी च्वं च्वने मज्जू । थुके छंगु हे दोष दु, थ्व भिच्चु पिंके छं त्तमा फोनेमाः फौं !”

थुल्लतिस्स—“भन्ते ! थमिसं जितः बोबिल, थमिके त्तं त्तमा फोने मखु ।”

भगवान—“आमथे धांमज्जू हे तिस्स, छंगु हे दोष दु, अमिके त्तमाफौं !”

थुल्लतिस्स—“त्तमा फोने मखु भन्ते !”

अन व म्येपीं भिच्चुपिसं भगवान यातः विन्ति यात “भन्ते ! थ्व अतिकं हे दुर्वच (= धैगु खं मन्यनीह्व)”

भगवान—“भिच्चुपीं ! थ्व आः जक दुर्वच मखु, न्हापानं (= पूर्वजन्मे नं) दुर्वच हे खः ।”

भिच्चुपीं—“भन्ते ! आः यागु थ्वैगु दुर्वच स्वभाव जिमिसं सिल । तर न्हापायागु दुर्वच स्वभाव गुजागु खः च जिमिसं मस्युनि ।”

भगवान—“अथे जूसा भिच्चुपीं ! बांलाक न्हेपँ बिया न्योँ जिं कनाहये ।”

देवल व नारद या कथा

थुलि आञ्जा देका अतीत यागु खँ हया बिज्यातः—अतीत-काले बनारसे, बनारस थाह्व राजां राज्य याना चाँगु समये ‘देवलो’ धैह्व तपस्वी छ्वा च्याला तक हिमालये च्वना—‘चि, पाउ’ यागु रस सेवन यांथा निंतिं प्यला तक नगर यागु आधार कयाः बास यांगु इच्छा जुया—हिमालयं क्वहाँ

वया नगरे वन । अन नगरे मचात खनाः मचातेके न्यन—
“हेमचात, श्व नगरे थ्यंकःवोर्पी प्रव्रजितपीं गन चवनी ?”

मचातेसं “कुह्लाः यागु छ्ये चवनी भन्ते !” धका धाल ।
अन तपस्वीवं मचातेगु खं न्यना, कुह्लाः यागु छ्ये वनाः
लुखा न्हयोने दना—“भो उपासक ! यदि छितः भ्याटु
मजूसा छिगु छ्ये जितः चच्छि वां व्यूसा अर्युत्तम
जुई” धका धाल ।

कुह्लानं “भन्ते ! बहनी श्वछ्ये जिगु ज्या दुगु मखु,
छ्ये नं अतिकं तःखा हे जू, छल्पोल यातः गन ज्याछिं अन
चवना बिज्याहुं” धका धया छ्ये जिम्मा बिल । तपस्वी
नं छ्ये द्राहाँ वना चवन ।

पलख लीपा हानं स्येह ‘नारद’ धैह तपस्वी छ्ह नं
हिमालयं वयाः कुह्लाः याके चच्छि या लागीं बास फोन ।
अन कुह्लानं “न्हापा वोह तपस्वी नाप मिलेजुया चवनीला
मचवनीला ? श्व भंभतं थःनीं न्हापा बचे ज्वीगु उपाय
यांमाल” धका मती ल्वीका—“यदि भन्ते ! न्हापलाक वया-
चोह तपस्वी या राजि जूसा, मिले जुया चवना बिज्याहुं”
धका धाल ।

लिपा वोह नारदं न्हापा वयाचोह तपस्वी या न्हाणे
वना—“भो आचार्य्य ! यदि छल्पोल यातः भ्याटु मजूसा
जि न थो चच्छि थन बासं चवने” धका धाल ।

न्हापा चवना च्वंह तपस्वीवं “छ्ये जा तःखागु हे
खः द्राहाँ वया छुगू थासे च्वं” धका धाल । नारद नं द्राहाँ
वनाः न्हापा च्वं चोह तपस्वी यां उखे पाखे वनाः फेटुत ।
निहसया परस्पर सारणीय खं ल्हानाः निहं घन । दंगु
अवस्थां नारद तपस्वीवं देवल तपस्वी गोटुला चोंगु थां
व प्याहाँ वनेगु लुखा यातः बांलाक विचार याना घन । चान्हे

देवल तपस्वीव थां हीका लुखां वनाः लं पंक द्यंवन । व
अन द्यना चोंगु नारदं मस्यू । चान्हे प्याहाँ वनेमालाः नारद
तपस्वी प्याहाँ वंगु बखते देवल तपस्वी यागु जटां न्हुल ।
अन देवल तपस्वीव “सुध्व, जिगु जटां न्हुया वंह ?” धका
न्यन ।

नारद तपस्वी व “जि, आचार्य्य !” धका धाल ।

देवल तपस्वी व “दुष्ट जटिल ! जंगलं वयाः बडो जिगु
जटां न्हुया वनीह्म छु” धका धाल ।

नारदं “आचार्य्य ! छुल्पोल लुखां द्यना बिज्यागु जिं
मस्यू, क्षमा याना बिज्याहुं” धका धयाः व क्रन्दन याना
च्चंकः च्वंकः तुं प्याहाँ वन ।

अन देवल तपस्वीव “द्राहाँ वै बलेनं लाःसा ध्वं न्हुया
वनी” धका मती तथा, लिक्व पाखे फुस लाका द्यन ।

नारद तपस्वी नं द्राहाँ वोगु बखते—“न्हाचः तिनि जिं
आचार्य्य यातः अपराध यीं लात । आःजा वस्पोल या लिक्व
पाखे वनेमाल” धका मती विचार लुया लिक्व पाखे वंगु
बखते कक्वी लाक न्हुल ।

देवल—“सुध्व ?”

नारद—“जि, आचार्य्य”

देवल—“दुष्ट जटिल ! न्हाचः जटां न्हुयावन धयां आः
भन् कक्वी हे न्हुइह्म छु ! छन्तः श्राप बी जिं ।”

नारद—“आचार्य्य ! जिगु दोष छुं दुगु मखु; छुल्पोल
थुकथं द्यना बिज्याइगु जिं मस्यू । ‘न्हाच नं आचार्य्य यातः
अपराध यींलात, आज्ञा लिक्व पाखे वने माल’ धका द्राहाँ
वयागु खः, थुके जितः क्षमा याना बिज्याहुं ।”

देवल—“दुष्ट जटिल ! छन्तः श्राप मन्हुसें तोते मखु ।”

नारद—“आचार्य्य ! अथे याना बिज्यंते मते ।”
देवल तपस्वीव वैगु खं मन्योसे—

“सहस्सरंसी सततेजो सुरियो तमविनोदनो ।
पातोदयन्ते सुरिये मुद्धा ते फलतु सत्तधाति ॥”

अर्थः—“दोलच्छि रश्मि, शच्छि तेज दुह्य सूर्य; गुह्य खः
अन्धकार नाश याईह्य; सुये उह्य सूर्य उदय जुया वैबले छुंगु
सिर न्हसकू टुका जुया तज्ज्याना वनेमा !” धका वैतः
श्राप बीहे विल ।

नारदं “भो आचार्य्य, जिगु दोष मखु धका धांक धांक
नें छुल्पोलं जितः श्राप विल । गुह्य सया दोष खः उह्य सयागु
सिर तज्ज्यांमा ! दोष मदुह्यसया मज्जीमा !” धका धयाः—

“सहस्सरंसी सततेजो सुरियो तमविनोदनो ।
पातोदयन्ते सुरिये मुद्धा फलतु सत्तधाति ॥”

अर्थः—“दोलच्छि ० टुका जुया तज्ज्याना वनेमा !” धका
श्राप विल ।

थव नारद जुलसां महानुभाव दुह्य खः । अतीतकाल
यागु प्यीगू कल्प, अनागत काल यागु प्यीगू कल्प, जम्मा चेगू
कल्प यागु खं अनुस्मरण यांफु । उकिं व नारदं “स्वैतः
थव श्राप लगे जुई” धका विचार याना सोबले—आचार्य्य
यातः लाई धैगु सीकाः देवल या उपरे करुणा वनाः
थःगु ऋद्धि बलं ‘सूर्य उदय मज्जीमा !’ धका अधिष्ठान
यात ।

सुथे सूर्य उदय मज्जूसेंलो नगर वासीपींसकलें मुना राज-
द्वारि वना—“भो देव, छुल्लपोलं राज्य याना च्वंगु बखते
सूर्य उदय मज्जुल । सूर्य उदय याना ब्यु” धका ख्वल ।

अन राजां थःगु काय-कर्मादिस विचार याना सोः बले,
छुं नं अयुक्तगु मखनाः, ‘थ्व छुकारणं जुल ज्वी’ धका
चिन्तना याना; अवश्यनं थन सुं प्रव्रजित पिनि परस्पर वाद
विवादं ज्वीमा, थैगु शंका जुयाः—‘थ्व नगरे सुं प्रव्रजितपीं
दुला’ धका न्यन ।

“ह्मिगः बहनी कुम्भकार (=कुट्टाः) यागु छुयें निह्म
तपस्वीपीं वोपीं दु” थैगु समाचार न्यना; उगु क्षणे हे राजा
चिलाख ज्वंका अन वनाः नारद तपस्वी यातः वन्दना
यानाः छुखे पाखे फेटुना थथे घाल —

“कम्मन्ता नप्पवत्तन्ति जम्बुदीपस्स नारद ।

केन लोको तपो भूतो तं मे अक्खाहि पुच्छितोति।”

अर्थः—“भो जम्बुद्वीप याह्य नारद ! थ्व संसारे छुं हे कार्य
चलेमज्वी धुंकल । छुया निंतिं थ्व लोके अन्धकार जुल ?
कृपातसे उगु कारण आह्मा जुया बिज्याहुं ।”

अन नारद तपस्वीवं उगु कारण फुकं कन । थुगु
कारणं थवं जितः श्राप बिल । जिगु दोष मदुगु या निंतिं
जिं नं “गुह्यसया दोष खः उह्यसयातः हे श्रापं केमा !”
धका श्राप बिया । लिपा हानं जिं ‘थ्व श्राप स्वैतः कई’ धका
विचार याना सोया बले—“सूर्य उदय ज्वीवं थ्व आचार्य्य
यागु सिर न्हसकू टुक्रा जुया तज्ज्याई” थैगु खना थ्वैगु उपरे
करुणा वना, सूर्य यातः उदय ज्वीके मबियागु खः ।

जुजु—“भन्ते ! आः गथे याःसा श्वैतः अन्तराय
(= बिघ्न) ज्वी मखुले ?”

नारद—“श्वं जिके त्तमा फोन धासा श्वैतः अन्तराय
ज्वीमखु ।”

“अथे जुसेली त्तमा फों” धका जुजुं देवल तपस्वी
यातः धाल ।

देवल—“महाराज ! श्वं जिगु जटां नं कक्वी नं न्हूगु
दु, छु धका जिं वैके त्तमा फोनेगु ?”

जुजु—“भन्ते ! अथेयाना बिज्यां मते, त्तमा फोना
बिज्याहुं ।”

देवल —“महाराज ! जिंजा त्तमा फोने मखु ।”

“छंगु सिर न्हसकू टुका जुया तज्ज्यानावनी” धका धाल
नं त्तमा मफों ।

अले जुजु तम्बेका—“छं थःगु खुशिं त्तमा मफोंसा” धका
देवल यातः, लाहा जोंहसें लाहा, तुटो जोंहसें तुटो, ककु
जोंहसें ककु ज्वंका, नारद यागु तुटापालो भोस्सुका भांग
याकल ।

नारदं “दना बिज्याहुं आचार्य्य ! छुलपोल यातः त्तमा
जुल” धका धयाली जुजु यातः धाल—“महाराज ! श्वं
थःगु राजि-खुशिं त्तमाफांगु मखु, तसर्थ श्वैतः बचेयांत
म्येगु हे उपाय छगू यं मानि ।” छुयांगु धासा—“नगर
या सत्तिक पुखू छगू दु, अन यंकाः श्वैगु छयों द्याने चाग्वारा
छग्वारा तथाः ककु थ्यं क लखे डुबेयानात” धका धाल ।
जुजुं अथे हे याकेबिल ।

नारदं देवल यातः सःता—“आचार्य्य ! जिं ऋद्धि तोताः
छुवेवं सूर्य उदय जुई; उगु वलते छपां लखे डुबे जुयाः म्येगु
हे थासं थाहाँ बिज्याहुं ” धका धाल ।

अन नारदं ऋद्धिं तोतां ह्योय् मात्रं सूर्य उदय जुयाः
देवल या ह्युने चोंगु चा ग्वारा न्हसकू टुका जुया तज्ज्यात ।
देवल नं लखे डुवे जुयाः म्येथासं थाहाँ वनाःविसेवन ।

भगवानं थुगु पूव कथा यागु उपदेश यासे व्यक्ति निर्देश
याना बिज्यात । “हे भिच्चुपीं, उगुबखते याह्य जुजु आः
आनन्द जुया चोह्य खः । उगुबखते याह्य देवल तपस्वी
थ्व हे तिस्स खः । उगु बखते याह्य नारद जिहेखः । उगु
बखते नं थ्व आः थें हे धैगु खँ मन्थोह्यखः ” धका थुली
आज्ञा जुया बिज्याना, भगवानं तिस्सयातः सम्बोधन याना
थथे आज्ञा जुया बिज्यात—

“हे तिस्स, ‘फलानाह्यसें जितः बोबिल, फलानाह्यसें
जितः दाल, फलानाह्यसें त्याकल, फलानाह्यसें जिगु वस्तु
कया यंकल’ धका चिन्तना याना चवनीह्य भिच्चु या मती वैर
भाव अर्थात् क्रोध स्वभाव शान्त ज्वी मखु । गुह्यसें
थुजागु खँ मन विया ज्वी मखु, वैरः हे वैर शान्त जुई”
धका उपदेश यानाः थुगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात :—

“अक्कोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं अहासि मे ।

ये च तं उपनयहन्ति वेरं तेसं न सम्मति ॥

अक्कोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं अहासि मे ।

ये तं न उपनयहन्ति वेरं तेसूपसम्मति ॥”

अर्थः—“जितः बोबिल, जितः दाल, जितः त्याकल, जिगु
हरेयाना यंकल धका गुह्यसिनं बार बार मती तथा चवनी,
उह्यसिया वैर गुबलें शान्त ज्वीमखु ।”

“जितः बोबिल जितः दाल, जितः त्याकल, जिगु हरेयाना
यंकल धका गुह्यसिनं बार बार मती तथा चवनीमुख, उह्य
सया वैर शान्त जुई ।”

पदार्थ—“अक्कोच्छि = बो बिल, मं = जितः, अजिनि =
 त्याकल, अहासि = हरन याना यंकल, मे = जिगु, ये = गुहसिनं,
 तं = उगु खँ यातः, उपनय्हन्ति = बार बार मती तई, वेर = वैर
 भाव, तेसं = अमि, न सम्मति = शान्त ज्वी मखु । उपसम्मति =
 शान्त जुई ।”

विस्तारार्थ—“अन अक्कोच्छि, आक्रोष यात, बोबिल । अवधि,
 प्रहार यात दाल । अजिनि, भूठा सान्ति बकेयानाः जितः त्याकल,
 वाद विवादे जितः त्याकल, छिने ज्वी धंकःगु खँ हानं भूयेल-ख्येल
 यानाः जितः त्याकल । अहासिमे, जिगु पात्र कया यंकल अथवा म्येगुछुं
 वस्तु कया यंकल । येत, सुं गुहं देवता वा मनुष्य वा गृहस्थ
 वा प्रव्रजितं वा ‘जितः बोबिल’ धैगु आदि कारणं—गथे गाडा यागु धुरी
 खिपतं बार बार चिना तैगु खः, गथे ‘न्या’ माःहना तःगु ध्वोग्गीगु
 पंखिपटे हे बार बार ‘न्या’ माःहना तईगु खः अथेहे तुं न्हापा छुके
 जूगु क्रोध इष्यादि ममिंगु चित्त बार बार उत्पन्न याना च्वनी, उजाद्ध
 ब्यक्तिया—वैर भाव नसम्मति, शान्तज्वी मखु । ये तं न उपनय्हन्ति,
 गुहसिनं उगु खँ यातः लोमंका छोया वा, मती मल्वी कुसें वा ‘थमं थमं
 यानागु या कर्म-फल थमं थमं हे भोगयां माः’ धका वमफल यागु खँ विचार
 याना वा; गुगुखः उगु आक्रोषादि कारण उत्पन्न जूगु छं नं पूर्वजन्मे निदोषी
 व्यक्ति यातः बोबिल ज्वी, दाल ज्वी, भूठा सान्ति बके याना त्याका काल
 ज्वी; उकिया नितिं “थःतः नं निदोषी ज्वीकं नं—बोविका, दांका आदि
 च्वने माल” धैगु इत्यादि रूपं विचार यानाः उगु खँ यातः बार बार मती
 ल्वीकै मखु । थुजोगु प्रकारं ज्ञान द्वारा उगु क्रोध वा वैर भाव यातः

मती वास मव्युसें तेफत धासा उह्व व्यत्तिया वैर भाव, मिश्याना ह्वे
थें हे शान्त जुया वनी ।”

धर्मोपदेश या अवसाने शतसहस्र भिज्जुपीं स्रोतापत्ति-
फलादिस प्राप्त जुल । थुगु धर्मोपदेशं म्येपीं महाजन पित्तः
नं सार्थक हे जुल । थैगु खँ मन्येनीह्व भिज्जु नं थैगु खँ
न्यनीह्व जुल ।

१ ३३ इति थुल्लतिस्सत्थेर या कथा समाप्त जुल ।

१।४।४ कालियखिनो या कथा

“नहि वेरेन” धैगु थ्व धर्म देशना शास्ता जे तवने विहार याना बिज्यागु समये सुं छ्द ठारीह मिसायागु कारणं आह्ना जुया बिज्यागु जुल ।

उगु समये श्रावस्तीस कुलपुत्र छ्द बौह्य मदेकाली—
छ्दयेँ नं, व्वाँ नं निख्येँ फुकं थमतुं हेर विचार यासे माँ यातः
नं वांलाक भक्तिपूर्वक सेवा टहल याना च्वं च्वन ।

छ्दु ममं कांह यातः धाल कि, बावु ! आः छ्दन्तः
मिसा छ्द हे माल धका ।

कांह—“यो माँ ! आम खँ छ्दता धां मते, जिगु थ्व ज्यू
छ्दु दतलें मां यागु चरणे सेवा याना च्वने ।”

मांह—“प्रिय पुत्र ! छ्दयेँ नं व्वाँ नं छ्द हे दुक्ख सिया
ज्या याना जूगुलिं जि साप् हे मन् मचाँ, भौमचा छ्द महसें
जिई मखु ।”

थुगु हे प्रकारं मांहसें ‘हे माली’ धैगु खँ ल्हाना वं च्वन,
कांहसें धासा ‘मयोः हे मते’ धका धयावं च्वन । छ्दु
माह, भौमचा सोवने धका वन । अन कांहसें सीका—
“मे, धयां नं जीमखुत” धका “यो माँ ! गुगु कुलयाह
ह्य्यां मचा फौ वने त्यना ?” धका न्यन । मांहसें “फला-
नागु कुल याह” धका धाल । अन कांहसें “उगुकुल
याह मज्यू” धका गना, थःतः योगु कुल याह ह्य्यां मचा
क्यना बिल । मांहसें कायं क्यंगु कुले वनाः म्येथां बोके
मव्युसें थःह कां यातः हया बिल । व भौमचा धासा ठारीह
जुयाच्वन ।

छुन्हु मांहासें कांयातः सम्बोधन याना धाल “प्रिय पुत्र ! छ थतः योहा मिसा हल; तर ह्युयां व मिसा धासा ठारीह जुल, कांमचा मदुगु कुल नाश जुई, कुल-वंश परंपरा चले ज्वीमखु । उकिया निंतिं म्येहा हे भौमचा ह्यहा हे माली ।”

कांहासें “मोल हेमते गात योमा !” धका धालं नं “हानं ह्यहा महःसें मज्यू” धका धाल । थव खँ भौहासें ताया—“कांमचा धैपिसं, माँ बौ पिनिगु खँ, न्हाथे हे धासा-नं माने मजुसें चवने फैगु मखु । आः अवश्यनं अमिसं सन्तान प्राप्त याईह म्येहा मिसा ह्यहा हयाः जितः दासी समान याना ज्या याकै, तसर्थ बरु जि हे वनाः थमं धैथे दुहा मिसा ह्यहा माला हया बी माली” धैगु विचार याना सुं ह्यहासयागु ह्ये वना, “थव ह्यथां मचा ह्यहा जिमि स्वामी (= मिजं) यातः व्यु, म्येथां बीमते” धका फोन । वखँ न्यनाः अन ह्ये यापीं आश्चर्य जुया—“हु खँ लहानागु हं ?” धका ख मन्यो । अन ठारीह मिसां धाल —“जिं मखुगु खँ मलहाना हं धासा ? जिगु पाखे सन्तान मदैगु जुया निंतिं छिकिपिनि ह्यथांमचा फोनागु । सन्तान मदुगु कुल स्थिर ज्वीमखु नाश जुई । छिकिपिनि ह्यथां यागु पाखे कां जुसां ह्यथां जुसां सन्तान ह्यहा दत धासा, कुल या मालिकनी ज्वी दयू; बिया दिस” धका कोमली जुया अनेक प्रकारं खँ लहानाः चित्त बुझे यानाः फोना हयाः मिजं यातः लः लहाना बिल ।

लिथु-न्धथु या वैरभाव

लीपा छुन्हु व न्हाथुह मिसा या गुजागु मती लुल धासा—यदि थव मिसा या पाखे कांमचा बा ह्यथां मचा

दत्त धासा थ्व हे मिसा थुगु कुल या मालिकनी जुई; जितः जा दासी समान हे याई । तसर्थ थ्वैतः मचा मदैगु उपाय यां माल । अनंली छन्दु लिथुहोसितः धाल—“क्येहें मेजु ! छं गर्भ धारण ज्वीव जितः धान्हे !”

अन लिथुहोससें “ज्यू हवस” धका स्वीकार यातः । न्ह्यथुहोससें धाथे तुं लिथुहोससें, थके गर्भ धारण ज्वीव न्ह्यथुहोसितः कन ।

लिथुहोसितः न्ह्यथुहोससें हे यवागु-भोजनादि बीगु जुया च्वन । छन्दु लिथु यातः गर्भपतन ज्वीगु वासः मिले याना बिल । गुलिचां मदुव हे गर्भ पतन जुल ।

लिपा निकोगु गर्भ धारण जूबले नं न्ह्यथुहोससें निकोगु गर्भ नं पतन याना बिल ।

छन्दु सुं विश्वासदुह जःला-खःला मिसाछुहोससें लिथुहोसिके न्यन—“छन्तः सुं शत्रुं श्यंका बिल लाकि छु ?”

अन वैतः वं उगु खँ फुकं कना न्यंकल । व खँ न्यना व विश्वासीह मिसां “धत्तेरी मूर्ख, छं छं वैतः कनागु ? वं अन छं मालिकनी ज्वी धैगु भयं छन्तः गर्भपतन ज्वीगु वासः मिले याना नकल जुई; उकिं छं गर्भपतन जूगु । आवंली छं वैतः गबलें हे कनेमते” धका अर्त्ति विल ।

लीपा हानं गर्भ धारण जूगु बखते न्ह्यथुहोसितः मकं । छं काल बिते जुयाली न्ह्यथुहोससें लिथुहोसियागु शरीर खनाः—“छं छं जितः गर्भ धारण जूगु खँ मकनागु ?” धका न्यन ।

लिथुहोससें “जितः च्वना हःहानं छःहे, हानं छं हे जिगु निकोतक गर्भ पतन नं यानाबी धुंकल । आः छन्तः छु धका कनी” धका जवाब विल ।

अन न्ह्यथुहोससें “आः धासा जि सत्यानाश जुल” धका मती चिन्तना याना; हानं नं वैतः वासः मिलेयाना नकेगु

मौका विचार या यां हे गर्भपूर्ण जुयावल । उगु अवस्थां
मौका लाका वासः मिले याना नकल । गर्भपूर्ण ज्वी धुंकःगु
जूया निंतिं गर्भ पतन ज्वीमफयाः प्वाठे मचा व्यठां च्वंवल ।
अन व गर्भिनी यातः तच्चतं हे कष्ट वेदना जुल । 'शिई
ला म्वाई ला ?' धैगु तक नं शंसय जुल । उजागु कष्ट
जुया चोंगु अवस्थां गर्भिनी मिसां, अत्यन्त हे मन ख्वेकाः
न्ह्यथुहसितः—“छं तुं जितः हयाः छं हे तुं श्वह्मर मचा
विनाश यानावी धुंकल । थौं जिगु ज्यू समेतं नाश ज्वीन ।
थुजोगु नकसां छं जितः नाश याना दुक्ख विल । जि नं
थनं शिनावनाः राक्षसनी जुयाः छं मचात नाशयां फुह
जुया जन्म काःवने देमा !” धका दृढ मन याना आशिका
यातः ।

गथे धया अथे हे, वहे व्यठां शिना वनाः वहे छये सं तुं
'भौ' जुया जन्म जुल ।

उलि जुसेंली न्ह्यथुहसितः भातहसें ज्वना “छं यानाः
जिगु कुल-वंश यागु परम्परा नाश याना बिल” धका धाधां
क्रोध पिकया चुल्यां खवानाः, पुलिं धशे यानाः दां फक्को
दाल । वहे दाःगु तोरं न्ह्यथुह नं शित । शिना वहे छये सं
तुं मिखुं चा जुया जन्म जुल । क्रमशः तद्धिक जुसेंली
ख्ये श्वत ! वं ख्ये श्वक्व फुकं, भौ वया नया बिल ।
निकोयागु नं श्वकोयागु नं नया बिल ।

लीपा माखां “छ भौनं जिगु श्वको यागु तक ख्ये नं
धुंकल, आः हानं जितः समेतं नेगु मतीतया च्वन तिनि ।”
“जि नं शिना वना छं मचात सहितं छन्त ने देमा” धका
आशिका यात ।

गथे धया अथे हे, अनं शिना वनाः—मिसाह चिटुवा
(= मा-चिटुवा) जुया जन्म जुल । भौ नं अनं शिना वनाः—

मिसाह्व चला (= मा-चला) जुया जन्म जुल । अन व मा-चला या मचात वूलिसे; मा चिदुवा वया श्वको तक नया-बिल । मा-चलां नं शीत्योगु बखते “श्व चिदुवां श्वको तक जिह्व मचात नया बिल । आः हानं जितः नं नैन । जि नं थनं शिनावना, श्वया मचात सहितं श्वैतः नं ने देमा !” धका आशिका यात ।

गथे धया अथे हे—मा-चला शिना राजसनी जुया जन्म जुल । मा-चिदुवानं अनं शिनाः श्रावस्ती नगरे छह्व कुल कन्या जुया जन्म जुल । क्रमशः बैस जाया वसेंली ग्रामं सत्तिक छह्व पुरुष या कुले गृह-लक्ष्मी जू वन । लीपा छन्हु व कन्यां पुत्र छह्व प्रसव यात । अन व राजसनी नं वहे कन्या या प्रेमह्व पासा यागु भेष धारण याना वया— “जिह्व पासा गन दु ? पासा या मचा बुल धाःगु न्यना सो वयागु; कां बुल ला कि ह्यं बुल ? स्वेमाल” धका धाधां क्वटां दुने द्रहाँ वनाः स्वे थे यानाः मचा कया नया वन ।

निह्वह्व वू बले नं अथे हे याना नया वन । श्वह्वह्व गभ धारण जुया लां पूर्ण जुसेंली व मिसां थःह्व स्वामि यातः सम्बोधन याना—“भो स्वामि ! थन राजसनी छह्वसें जि वूह्व मचा निह्व ने धुंकल । आः जि थन मचा व्वीके मखु; थःछ्ये वनाः व्वीकः वने” धका धया थःछ्ये वना मचा व्वीकल ।

उखे राजसनी या उगु समये लःलह्यो वनेगु पाः जुयाः लःलह्यो वना च्वन ।

‘वेस्सवण’ धैह्व राजाया निंति, राजसनी पिनि थः थःगु पाः थ्यंकः वेवं सकले मुनाः अनात्त दह यागु लः ल्होतः, भ्वोःलिं च्वनाः, वैगु छ्यँलं वैगु छ्यँले, वैगु छ्यँलं वैगु छ्यँले बिया थुगु प्रकारं सिरपरम्परा यानाः लःलह्यो माःगु जुया च्वन । प्यला न्याला मदेकं अमिगु पाः व्यनीगु मखुगु

जुया च्वन । गुलिंरजा ठाके जुयाः क्लान्त शरीर जुया प्राणान्त सम्म नं जुया वनेयो । उके व मचानैह्य राक्षसनी नं थःगु पाः व्यने मात्रं न्हापा यागु छ्ये व्वांवना—“जिह्य पासा गन वन ?” धका न्यन ।

अन चोपिसं “गन वनी छं मस्यूला ? थ्व छ्ये च्वनाः वया मचा बुक्व-बुक्व राक्षसनी नं नैगु, उकिया निंतिं आः थःछ्ये वन का” धका उत्तर बिल ।

थुलि खँ न्यने मात्रं व राक्षसनी या मती “यथां हे वंसां नं छ जिगु लाहाटं बचे ज्वी फैमखु” धैगु कल्पना जुया नगर या न्होने पाखे व्वां वन ।

उखे व मिसा या नं मचावू व्यंकेगु दिने मचा यातः मोल्हुकाः नां लुनाः—“भो स्वामि ! आः भीगु छ्ये वनेनु !” धका मचा कयाः स्वामि नापं ‘छ्ये वनेगु’ धका थःछ्ये प्यहाँ वया, जेतवन विहार या दथु यागु लपु लिना वन । ले बिचे थःह्य स्वामि यातः मचा बियाः विहार यागु पुखुली मोल्हुल । थः मोल्हुई सिधेकाः स्वामिह्येसिया मोल्हुया च्वं तले मचा यातः दुरु त्वंका च्वन । उगु हे मौकां; यानं नसे हे राक्षसनी व्वां व्वां वया चोंगु खनाः ह्यसीका, हथां चाचां कल्लोल शब्द यानाः “स्वामि ! स्वामि !! याकनं ठाहां भासँ, हुं खंला ? मचा नैह्य राक्षसनी व्वां वोगु” धका हा हां; भातह्य पुखुलिं ठाहाँ वया च्वं तले हे नं थातं च्वने मफया त्याहाँ वना, हतपतं विहारे दुने स्वाराक द्रहाँ वन । विहारे दुने उगु अवस्थां भगवान् बुद्धं, परिषद पिनि दथ्वी च्वनाः धर्मोपदेश याना बिज्याना च्वंगु जुया च्वन । अन हे व मिसां थःह्य कांयातः भगवान् यागु श्रीचरण कमले गोटुइका—“थ्व मचा छह्य छल्पोल या चरणे जिं अर्पण यां धुन, भगवन् ! जिंकां यागु प्राण बचेयाना बिषा बिज्याहुं !”

धका ख्वयाः बिन्ती यात । राज्ञसनी नं हथासं व्वां व्वां
वना विहारे हे स्वाराक द्वहाँ वनेतः वं बले; लुखां च्वना
चौह 'सुमन' धैह देवतां, दुत मञ्जो ।

कालियखिखनी यातः उपदेश

दुने शास्तानं आनन्द स्थविर यातः सम्बोधन याना—
“आनन्द ! व यत्तिनि यातः थन सःता हति हूँ !” धका
आज्ञा जुया बिज्यात । स्थविरं सःताः हया बिल ।

अन व मिसां ‘थ्व हे खः भन्ते ! मवानेतः वयाच्वन’
धका क्यन ।

भगवानं “ग्यांमते ! वे व्यु धका व मिसा यातः
शान्त्वना बिया, राज्ञसनी यातः सःता न्यना बिज्यात कि—
छां छं थथे यानागु धका । यदि छिपीं जिथे जाह्व बुद्ध या
सन्मुखे मवोगु जूसा—‘इस्स व फन्दन’ (= हाकुह्य भालु व
‘फन्दन’ धैगु वृत्त^१) थे; हानं को व मुलूखा^२ थे तुं
छिमिगु थ्व शत्रुता कल्पानकल्प तक च्वनीगु । छां छिमिसं
वैरी या उपरे प्रतिवैर याना सनाजुयागु ? वैरीयातः अवैरी
जूसा हे जक शान्त यां फयू सिवाय, वैरी यातः वैरीभावं
गुबले हे शान्त यां फैमखु” धका थुलि उपदेश याना बिज्या-
नाली भगवानं थुगु गाथा (=श्लोक) उच्चारण याना
बिज्यातः—

“न हि वेरेन वेरानि सम्मन्तीध कुदाचनं ।

अवेरेन च सम्मन्ति एस धम्मो सनन्तनो’ति ॥”

१ फन्दन जातक नं ४७४

२ उलूक जातक नं २७०

अर्थः—“वैरी धैर्यो, वैर भावं गुबले शान्त ज्वीमखु, अवैर भावं हे जक वैर शान्त जुई। श्वहे न्हापांनसे चले जुया वया चोंगु बुद्धपिनि धर्म खः।”

पदार्थ—“वेरेन = वैर भावं, वेरानि = वैरी, कुदाचनं = कदाचित् हे, नहि सम्मति = शान्त ज्वी मखु, अवैरे न च = अवैर भावं हे जक सम्मति = शान्त जुई, एसधम्मो = श्व हे धर्म, सनन्त-नो = न्हापां नसें दुगु पुलांगु खः।”

विस्तारार्थ—“थन नहिवेरेन धैगु शब्द या भावार्थ गये धासा— गये न्हि-खै फानाः फोहर याना तःगु थासे, वहे न्हि-खैलं हे सिला छोयां गुबले शुद्ध यां फैमखु। भन् उगु थासे अधिक फोहर यांथें जक जुई। अये हे—बोवूह यातः बोतुं थिया, दावोह यातः थमंनं दाया, वैर याना गुबले हे वैर शान्त यां फैमखु। भन् वैर भाव वृद्धि जुजुं वनी। उकिया निति वैरी यातः वैर भावं गुबले हे शान्त ज्वीमखु; भन् वदे हे जक जुई। अवैरेन च सम्मन्ति, गये व न्हि-खै यागु फोहर यातः यच्चुसे चोंगु लखे सिला छोट धासा जक शुद्ध जुई, दुर्गन्ध फुकं विनाश जुया वनी। अये हे अवैर भावं अर्थात् ज्ञान्ति, सहनशोल, मैत्रिभाव यागु ज्ञानं विचार यांगुलि (= प्रत्यवेक्षण यांगुलि) जक वैरी शान्त जुई, क्रोध मदया वनी, क्रोध यागु जइ-मूल स्मेतं चवने फै मखु। एस धम्मो सनन्तनो, ‘वैरीयातः अवैरं शान्त यांगु’ श्व हे खँ—सनातन् = पुलांगु प्राचीनगु धर्म खः। सकल बुद्ध, बोधिसत्त्व,^१ प्रत्येक बुद्ध, क्षीणाश्रवपिसं आचरण याना उपदेश जुया विज्याइगु मार्ग खः।”

१ खन्तिवाद जातके स्वेगु

गाथा या अवसाने, राक्षसनी स्त्रोतापत्ति फले प्रतिष्ठित जुल । श्रोतागण पित्तः नं थुगु उपदेश सार्थक हे जुया वन । अनंली भगवानं “छं ह मचा श्वैगु लाहाटे व्यु” धका व मिसा यातः धाल ।

व मिसां “जिलाग्या भन्ते !” धका धाल ।

भगवानं “आः ग्यां माःगु मन्तः श्वैगु पाखे छन्तः छुं हे भय दुगु मखुत, व्यु” धका धाल ।

अन वमिसां राक्षसनी या लाहाटे मचा बिल । राक्षसनीनं मचा कयाः घेपुना चुप्पा छुको नयाः मांहसयातः तुं लित बियाः राक्षसनी ह्यहलं ख्वल । ख्वेवं भगवानं “छं ह ख्वयागु” धका न्यना बिज्यात ।

राक्षसनीनं “भन्ते ! न्हापा जिं थुजोगु कर्म याना सना जुया नं प्वाः छुगः जांक नेगु चूलाके मफु धासेली आःजिं गथेयाना श्व जीवन हनेगु ?” धका प्रार्थना यात ।

भगवानं “उके छं चिन्तना यां मो !” धका राक्षसनी यातः धैर्य बियाः व मिसायातः आज्ञा जुया बिज्यात— “श्वैतः यंका छं गु छ्ये तयाः उत्तम उत्तमगु भोजनादि नकाः सेवा टहल याना तयाति ।”

“हवस भन्ते !” धका धया वमिसां राक्षसनी यातः यंकाः थःगु छ्ये या ल्युने चोगु कुटिगले तयाः उत्तम २ गु यवागु भोजनादि द्वारा सेवा टहल याना तल । तर व कुटी वास्वी बले—कुटि-मुसलं व राक्षसनी यातः छ्ये ने हे चुया चोगु धे अनुभव जीगु । उकिया निंतिं छुहु राक्षसनीनं व मिसा यातः सःता धाल—“थन जा जि च्वने मफु, जितः म्येथां हे छथां तयाव्यु ।”

अन व मिसा वैतः चिपगाले यंका तया विल । अन नं च्वने मफयाः भुटुली यंका तया विल । अन नं च्वने

मफयाः पाखाति लः हाइथां यंका तथा बिल । अन नं
 मजियाः धू वांछ्वेगु साःगले यंका तथा बिल । अन नं
 मजियाः ग्रामद्वारे (= गां यागु ध्वाकां) यंकाः तथा बिल ।
 न्हाथां ते यंकुसां उगु कुटि-मुसलं वैगु हे छ्यंने चुया
 चोंगु थें अनुभव ज्वीगु जुया च्वन । हानं “थन मचातेसं
 चिपलः वां छ्वया हइगु, थन जिनापं खिचात द्यो वैगु, थन
 मचातेसं फोहर याइगु, थन धू-धाः वां छो वैगु, थन गामे
 चोंपीं मचातेसं लोहँटं केका ह्मित्तैगु” धका, तः तः थां ‘च्वने
 मखु’ धका प्रतिक्षेप यात । लीपा वैतः गामं पिने चक्कं गु
 ख्यले यंकाः बांलाक तथा बिल । नै-स्वनेगु नं अनहे
 यंका बिल ।

अनंली व रात्तसनीनं गुजागु गुण बिया हल धासा—
 “थुगुसीः वर्षा बांलाई, सुक्खागु थासे नं ठथ्याःगु थासेनं
 वा प्यु; थुगुसीः वर्षा बांलाई मखु, क्वथ्यागु लः दुगु थासे
 हे जक वा प्यु” धका व मिसायातः समय सूचना विईह
 जुयावल ।

म्ये म्येपिनि व्वीं धासा; लः अपो जुयाः वा लः मगानाः
 वा ‘वा’ सफरे मजू । व मिसा यागु व्वीं धासा न्हाबले
 ‘वा’ सफरे जू ।

अन म्येम्येपिसं व मिसा याथां वना न्यन—“क्ये हे वा
 मेजु ! छं वा पिना तःथां गुबले हे लः अपो नं मजू, मगाः
 नं मजू, न्हाबले हे सफरे जू; वर्षा बांलाईगु व बांमलाईगु
 समय सीका छं ज्या यांसः । गथे यानाः छं थुगु प्रकारं
 सीकाः ज्या यानागु ?”

व मिसां धाल—“यत्तनी छ्म जिमि पासा दु, वहे पासां
 जितः—वर्षा बांलाईगु ष बांमलाईगु समय लक्षण कनीगु ।
 वैगु हे खं न्यनाः जिमिसं ‘थन पीज्यू, थन पी मज्यू’ धैगु

सीका वा पिनागु जूया निंतिं जिमिगु 'वामा' सफरे जूगु खः । जिमिसं नित्यप्रति यवागु भोजनादि यंका बियागु छिमिसं मखंला ? व फुकं वहे राक्षसनी यातः यंका बियागु खः । छिमिसं नं अथेहे वैतः उच्चम २ गु यवागु भोजनादि यंका ब्यु, छिमिलागिं नं वं सोया विई ।”

ध्वखं सियावोलिसे नगरवासीपीं सकसेनं व राक्षसनी यातः आदर सत्कार यात । राक्षसनीनं नं सकल नगरवासीपिनिगु ज्या-खेँ विवाः याना विल । थुगु प्रकारं व राक्षसनी आपलं हे इष्ट मित्रपीं दुह्ल जुल । लीपा अष्ट सलाक भोजन दान बीगु पुण्य कर्म स्मेतं प्रतिस्थापित यात । व दान थौतक नं चले जुया च्वन तिनि ।

१।४।४ इति कालियविलनी या कथा समाप्त जुत ।

१।५।५ कोसस्विक (भिन्नुपिनि) कथा

“परेच न विजानन्ति” धैगु ध्व धर्मोपदेश शास्ता
जेतवन विहारे विज्याना च्वंगु बखते ‘कोसम्बी’ चोपिं भिन्नु
पिनिगु कारणं आञ्जा जुया विज्यात ।

कोसम्बि यागु घोसिताराम, ‘घोसक’ धैह्म महाजनं
देकूगु आराम=विहार जूया निंतिं ‘घोसिताराम’ धका
धाल । उगु विहारे न्याशः न्याशः शिष्य दुपिं भिन्नुपिं निह्म
वास याना चोंगु जुया च्वन । उकि मध्ये छ्ह ‘विनय धर’
(= विनय अध्ययन याना तहः) छ्ह ‘धर्मकथिक’ (= धर्म
व्याख्यान याना ज्वीह्म ।)

छ्हु धर्मकथिक भिन्नु चःबि वनाः मल मुत्र त्याग यानाः
लोटा यागु लखं मलद्वार सिलाः ल्योदुगु लः लोटां सं तुं
ल्यंका थकल । व भिन्नु चःबिं प्यहाँ वेवं विनयधर भिन्नु
नं चःबिं द्वाहाँ वन । अन लोटां लः ल्यंका थकूगु खनाः
हतपतं प्यहाँ वयाः उह्म भिन्नु याके न्यन—“आवुसो ! छं
लोटां लः ल्यंकाथकाला ?”

धर्मकथिक—“खः आवुसो !”

विनयधर—“थुके आपत्ति (= दोष) दु धका छं
मस्यूला ?”

धर्मकथिक—“मस्यू ।”

विनयधर—“थुके छन्तः आपत्ति दु ।”

धर्मकथिक—“अथे जूसा उकिया प्रतिकार (= देशना-
कर्म) यां ।”

विनयधर—“आवुसो ! यदि छं धात्थे हे होस मदेक यानागु जूसा जा, थुके आपत्ति मडु ।”

धर्मकथिक या नं उगु आपत्तिस हानं, ‘आपत्ति मडु’ धैगु विश्वास जुया वन ।

अन विनयधर भिच्छु विहारे वना थः शिष्यपिन्तः—
“थ्व धर्मकथिक भिच्छु थः तः आपत्ति जुलनं ‘जितः आपत्ति जुल’ धका मस्यूह” धका कन ।

अत्ते विनयधर या शिष्यपिसं धर्मकथिक या शिष्यपिन्तः—“छिमि उपाध्यायं—थःतः आपत्ति जुलनं, ‘जितः आपत्ति जुल’ धका मस्यू” धका (हे स्याथे याना) धाल । अपी वनाः थःह उपाध्याय—धर्मकथिक यातः कन ।

अन धर्मकथिकं “थ्व विनयधर भिच्छुं न्हापा धासा जितः ‘आपत्ति मडु’ धका धया, आः हानं ‘आपत्ति दु’ धका धयाहल । मुसावादी=मखुगु खं ल्हाइहका थ्व भिच्छु” धका धाल ।

थःह उपाध्याय यागु खं न्यनाः—विनयधर या शिष्यपिन्तः—“छिमि उपाध्याय मुसावादी” धका धाल । थुगु प्रकारं अपी निखल भिच्छुपिनि खं खं ल्वापु बदे जुयावल ।

अनंली विनयधर भिच्छुं औसरे लाकाः धर्मकथिक यातः—“आपत्ति जुया नं आपत्ति जुल धका स्त्रोकार मया” धैगु खं उक्खेपनीय कम्म = उत्त्तेपनीय कर्म यात^१ अर्थात् भिच्छु संघपिनि समाजं अलग याना बिल ।

१ विशेष वर्णन सीकेत, राहुल सांकृत्यायन या अनुवादित विनयपिटक ३५८ पृष्ठे से ।

थुलि जुसॅली; भिच्छुपिन्त भोजन परिष्कारादि बीर्पी दातापीं नं सेवा टहल याइपीं उपासकोपासिकापीं नं निगू पत्त जुल । उपदेश न्यनीपीं नं, आरत्त देवतापीं नं, निगू हे पत्त जुल । आरत्त देवता पिनि बन्धु-वर्गपीं—आकाशष्ट देवतापीं नं निगू पत्त जुल । थुगुप्रकारं थ्व पत्त ब्रह्म लोके थ्यं कं चोपीं स्मेतं सकल पृथग् जनपीं निगू पत्त = पातिं जुल । चातुर्महाराजिक देवलोक नसें अकनिष्ठ ब्रह्मलोक थ्यं कं थुगु हे पत्तयागु कोलाहल फैले जुया वन ।

थुलि जुसॅली सुं छह्म भिच्छु भगवान् याथां उपस्थित जुयाः थुगु कलह यागु समाचार जाहेर यातः—“बाहिक याः पिसं ‘जिमिसं अमितः अन्याय यानागु मद्दु, धर्मानुकूलं हे बाहिक यानागु दु’ धका धया च्वन । बाहिक जुया च्वं पीं पत्तया ‘अधर्म पूर्वक जिमितः बाहिक यातः’ थैगु विश्वास जुया च्वन । बाहिक याःपिसं संघकार्ये दुमकालं नं अपीं मानेमजुसें बाहिक यापीं नाप हे सहयोग जुया विचरण याना जुल ।”

अन भगवानं “मिले जुया चो” धका निको तक खबर छेया बिज्यातं नं “भन्ते मिले उत्रीगु इच्छा मया” थैगु समाचार न्यना, श्वको खुसी—“भेद जुल भिच्छुसंघपीं, मिलेम जुल भिच्छु संघपीं” धका भगवान् अपीं दुथां बिज्यानाः—“उत्तरेप याः पिन्तः उत्तरेप कार्य यागु दोष; तथा म्येगु पत्तयापिन्तः अमितं दोष स्वीकार मयाःगु या कुफल खं, दोष खं आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि खं आज्ञा जुया बिज्याना ली—अमितः अन संतुं छगू सीमां मिले जुयाः उपोसथादि संघपिनि यांमाःगु विनय कर्म या” धका अनुज्ञा बिया; ल्वापु थला भेद जुया च्वनाचोपीं भिच्छु पिन्तः भोजन यांथां आसन अलग् याना तथा बी माः धका भोजन शाला

यागु नियम देका विज्याना पुनर्वार नं—“आः नं छगु गोल मजूसे भेद याना मिले मजूसे ल्वापु थला हे च्वं च्वन तिनि” धैगु समाचार न्यनाः—“मोल हे भिज्जुपीं, फूट जुया च्वने मते, मिले जुया च्वं । भिज्जुपीं! फूट ज्वीगु, ल्वापुथेगु, विवाद ग्रस्त जुया, अमेल जुया च्वनेगुलिं आपलं हे अनर्थ ज्वीयो । कलह यागु कारणं याना लट्टकिक पत्तिं किशि यागु ज्यू फुका विल” धका ‘लट्टकिक’^१ जातक आज्ञाजुया विज्यात । हानं—“हे भिज्जु, मिलेजु, विवाद यंमते, विवाद यागु कारणं हे आपलं दालदो वट्टक पत्तिपीं नाश जुया वन” धका भगवानं ‘वट्टक’^२ जातक यागु खँ आज्ञा जुया विज्यात ।

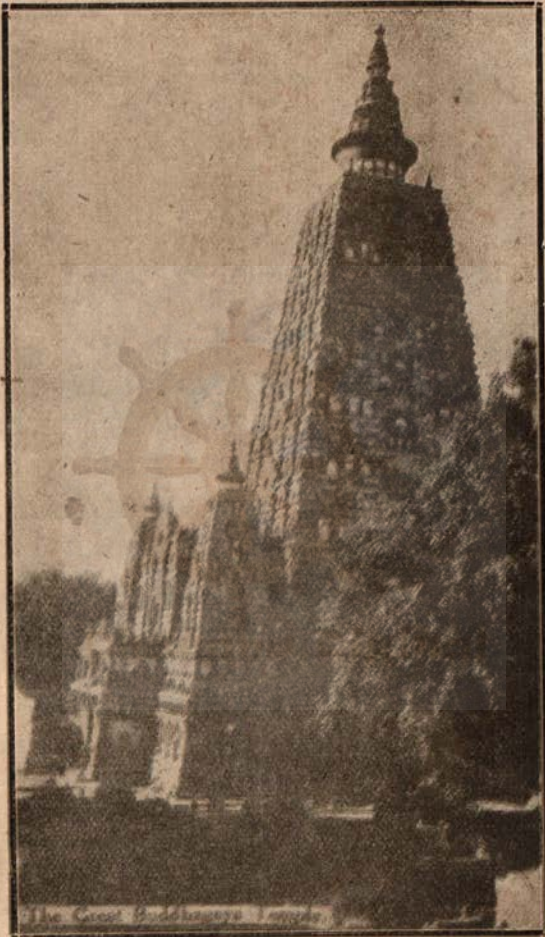
अथे नं अमिसं भगवान यागु वचन यातः माने मयाः । अन धर्मवादीह^३ भिज्जु छहसें, तथागत यातः कष्ट जूगु स्वेमफयाः भगवान् याके प्रार्थना यातः—“भन्ते! धर्म स्वामि ! छल्पोलं क्षमायाना विज्याहुँ, थुके छल्पोलं चिन्ता याना विज्यां मोल, छल्पोल प्रत्यक्ष सुख ज्वीगु विमुक्ति रस यागु अनुभव यासे विहार याना विज्याहु; जिमिसं थव भेद, कलह, विग्रह व विवाद यातः माःकथं यं ।” थुलि व भिज्जुं धासेंली भगवानं अतीत यागु खँ हया आज्ञाजुया विज्यात—

“हे भिज्जुपीं, भूतपूर्व बनारसे ‘ब्रह्मदत्त’ धैह काशी राजा छह दु । व ब्रह्मदत्त राजा; ‘दीधीतिस्स’ कोशल राजा यागु राज्य लुटेयाना काःगु खँ नं हानं सुनानं मसीक च्वना

१ जातक न० ३५७

२ जातक नं० ३५, ११८, ३९३, सम्मोदमान जा० नं० ३३

३ महावग्गे धासा अधर्मवादीह धका धैतल ।

प्रसिद्ध महा-मन्दिर, बुद्धिवागु ल्यूने श्रीधिवृत्त या क्के
सिद्धार्थ बुद्धस्वये प्राप्त जुल ।

पारलियक्किशि ।

भगवान बुद्ध पारलिय वने ।

स्वर्गबोह माकः ।

चौह्व वहे जुजुयातः श्यागु खँ नं आह्वा जुया विज्याना पुनर्वार वहे जुजु या पुत्र न्हापांनसें विदेशे चवं चौह्व दीघायु-कुमारं सिया, ब्रह्मदत्त जुजुयातः थःगु ज्यू विसे'ली अन अपीं निह्मं जुजु-खलपिनि मेल-मिलाप, समगी जूगु खँ कनाः-- हे भिन्नुपीं, जुजु जुया चौपीं--शेख-अख ज्वना ज्वीपिनि हे नं थुजागु प्रकारं क्षान्तिता व शान्तता तु धासे'ली; थ्व-शासने भिन्नुपीं आमथे ल्वाना ज्वीगु शोभा दैला ? गुगुखः थपांचो बांलाक पद-व्यञ्जन छुटे २ ज्वीक देशना याना तःगु धर्म-विनयले छिपीं प्रव्रजित जुया चौपीं खः; तसर्थ छिमिके भन् क्षान्तिता व शान्तता देके माः । सुवच भाव देके माः" धका उपदेश याना विज्यातं नं अमितः मिले यांगुली सफलता प्राप्त यां मफुत ।

भगवान् बुद्ध या एकान्त वास

अन उलि जुसे'ली भगवान् बुद्धं "जि जुलसां आः थमिगु हूले वास याना च्वनागुलीं चिन्तित ज्वीका च्वने माल । जि थन जनाकिरी ज्वीक वास याना दुक्ख ज्वीका च्वना । थ्व भिन्नुपिसं जिगु खँ न्यांगु नं मखु । थन च्वं च्वनां लुयां बरु याकचा जन समूहं अलग् जुया च्वने" धैगु विचार यानाः भिन्नुपिन्तः स्वेतःनं मसोसें कोसम्बी भिक्षाचार यानाः, थःगु पात्र चीवर कया याकचा हे जक 'बालकलोण' धैगु विहारे विज्याना भृगु (भगु) स्थविर यातः याकचा विचरण यांगु उपदेश कनाः, अनं नं प्राचीनवंश मृगदावने च्वनाचौपी श्वह्म^१ भिन्नु कुलपुत्र पिन्तः मिले-जुले जुया

१ अनुरुद्ध, नंदिय, किम्बिल ।

व्वनेगु या रस तथा गुण खँ कनाः, अनं नं गनखः पारिलेय्यक वन् अनं थ्यकः बिज्यात ।

अन भगवान् पारिलेय्यक या समीपे सुरक्षितगु वनखण्डे भद्रशाल वृक्ष या मूले 'पारिलेय्यक' धैह्य किशिं सेवा याकाः आनन्दपूर्वक वर्षाकाल^१ व्यतित याना बिज्यात ।

उखे कोसम्बीस कोसम्बिवासी उपासकपीं विहारे वंबले शास्तायागु दर्शन मदुगु जुया निंति—“भन्ते ! शास्ता गन बिज्यात ?” धका भिन्नु पिंके न्यन ।

अले भिन्नुपिसं “पारिलेय्यक वनखण्डे बिज्यात” धका धाल ।

उपासक पिसं “भगवान् अनं छुं बिज्यागु ?” धका न्यन ।

भिन्नुपिसं “जिमितः मिलेयां धका उपदेश याना बिज्यात, तर जिपीं धासा मिले मजुया” धका धाल ।

उपासक पिसं “छुं भन्ते ? छुल्पोलपीं भगवान् याथं प्रव्रजित जुयाः वस्पोलं मिले यातं नं मिले जुया बिमज्यानागु लाले ?” धका न्यन ।

भिन्नुपिसं “खः आवुसो !” धका धाल ।

अन उपासक पिसं “थ्वस्पोलपीं श्वास्तानं मिले यातं नं मिले मजुपीं, थमिसं यानाः शास्तायागु दर्शनं नं यां मखन । आः थ्व भिन्नुपिन्तः आसनं नं बीमखु, नमस्कारं नं यां मखु, भोजनं नं प्रदानं यां मखु” धका मतीतयाः उखुनुं नसे उपासक पिसं भिन्नुपिन्तः आदरं मानं छुं हे मयात । क्रमशः भोजनं लाभं मजुगुलिं, गंशिं गंशिं जुया

१ आषाढ पुन्हिसं नसे असेज पुन्हि तक ।

गनावन । गुलिचां मदुव' हे पश्चाताप चाया—“भीसं मखुगु ज्या यां लात” धका भालपा कया ऋजुपिं जुयाः परस्पर दोष दुगु देशना यानाः क्षमा फवना -उपासक पिन्तः नं थथे धाल—“उपासकर्पी ! जिपीं आः मिलेज्जी धुन, छिमिसं नं न्हापाथेंतुं जिमिगु उपस्थान या ।”

उपासकपिसं “भन्ते ! शास्ता याके क्षमा फवना बिज्यां धुन ला ?” धका न्यन ।

भिन्नुपिसं “मधुनि आवुसा !” धका धाल । उपासक पिसं “अथ जूसा शास्ता याके क्षमा फवना बिज्याहुं, शास्तानं क्षमा बिल धासा जिमिसं नं न्हापा गथे अथे हे उपस्थान यां” धका धाल ।

भिन्नुपिनि धासा—वर्षावास सिमधेकं गनं वने मज्यूगु या निंतिं शास्ता याथां वने मफयाः, उगु वर्षावास श्वलातक दुख कष्टपूर्वक व्यतीत यात ।

पारिलेयक किशि या उपस्थान

उखे पारिलेय्य बने पारिलेय्यक किशिं सेवा याकाः शास्ता आनन्दपूर्वक बास याना बिज्यात ।

व पारिलेय्यक किशि न थःगु गण-समूह यातः तोताः, ‘सुखपूर्वक बास यां’ धका वनखण्डे द्वहाँ वना चवंगु खः ।

व किशि यागु खं थथे धयातल—“जि थन थमिगु बठाने च्वनाः चित्तो गुबले हे सुविस्ता मदु । थपीं मा-किशि, बा-किशि, युवकर्पी व मचापीं किशितेगु द्वारा जिं, च्वका मदे धुंकःगु सिमाकच्चा नया च्वने माल । बुलुगु लः त्वना च्वने माल । पुखुली ठाहाँ-क्वहाँ ज्वीबले नं मा-किशितसें जितः द्वात्तु द्वाना, धित्तु धिना वनीगु । थुजागु कष्ट नया

लु च्वनेगु, बरु थ्व गण-समूहं अलग् जुयाः जि याकचा जक
 लुगू थासे वनाः सुखपूर्वक वास यां माल” धका मती तथा,
 व पारिलेय्यक किशि थःगु बठानं प्यहाँ वयाः, रत्ता यानाः
 तःगु वनखण्डे, भगवान् बिज्याना चोथां, भद्रशाल वृत्त या
 मूले थ्यंकः वन । वना भगवान् यातः वन्दना यानाः स्वया
 च्वच्चं, म्येगु लुं यांगु मखनाः, अनहे भद्रशाल सिमा कवे
 न्यंकभनं तुटिं थ्वांनाः बँ माथं वंकाः, स्वँठं सिमाकच्चा
 टोट्टुलाः तुफि देकाः सप्फा ज्वीक बँपुत । हानं ल्हा तुटि
 सिलेगु व त्वनेगु लः नं हयाः तईगु क्वाल माःसा क्वालः नं
 तयार याना बिईगु ।

गथे याना मि च्याकैगु ? हानं, गुगु प्रकारं लः क्वाकैगु
 धासा—स्वँठं सिं टोट्टुला, निका सिं ल्वाकाः मि पिकया,
 उके चिचीकाःगु गंगु सिं तथाः मिच्याकाः, उके निगः श्वंगेः
 लोहँ ह्याउँक लुयाः, सिंकाचां खित्तु खिना लोहँ लिकयाः
 लः दुगु चिचीधंगु बुंगाले कुटुंका, लः क्वाकैगु । लः क्वाः
 मक्वाः स्वँठं थिया स्वयाः, लः क्वाःसा—शास्ता याथं वनाः
 वन्दना याई । अन भगवानं “लः क्वात ला ? पारि-
 लेय्यक !” धका न्यना—बुगाले वना मोल्हुया बिज्याई ।
 अनंली व किशि तथागत यातः नाना प्रकार या फल-मूल
 हयाः बिई । गबले २ भगवानं ग्रामे भित्ताचार याः बिज्याईगु
 बखते व किशिं भगवान् यागु पात्र चीवर कया थःगु लुयँने
 तथाः शास्ता या ल्यू ल्यू वनी; ग्रामे थ्यनीथे च्वनेवं भगवानं
 “पारिलेय्यक ! थनं उखे लु वनेमज्यू, जिगु पात्र चीवर
 हति” धका कयाः ग्रामे द्रहाँ बिज्याई । शास्ता ल्याहाँ
 बिमज्याः तले, किशि अनसं तुं च्वँ च्वनी । शास्ता
 ल्याहाँ बिज्यां वं—न्होने वनाः न्हापा थे हे पात्र चीवर कयाः
 लुयँने तथाः भगवान् या ल्यू ल्यू च्वना वासस्थाने ल्याहाँ

वई । थासे थयनेवं पात्र चीवर क्वकयाः माः थां तथाः
सिमा कचा कया, पंखां गांके । चान्हे न—“शास्ता यातः
धुं भालु आदि बनजन्तु तेगु भय मदेक रत्ता यांमाः” धकाः
तच्याःगु सिंत्याः छत्याः ज्वनाः, सुथे घो तुयू मजू तले
छ्वाः ख्यलं उखे थुखं हिला जुई ।

उकिया निंतिं उगु बन या नां—“रक्षित वनखण्ड”
धका धाईगु जुया च्वन ।

सुथे घो-निभाः ल्वीवं हानं ख्वासिलेतः लः बोगु आदि
यां माक्व सेवा भक्ति याना च्वन ।

स्वर्गे बंझ माकः

व किशिं उगु प्रकारं न्हिया न्हियं दंसां दंसां तथागत
यातः सेवा याना च्वंगु, माक छ्वासे खनाः—“जिं नं छुं
छ्गू सेवा यां माल” धका मती तथाः च्वंगु बखते छ्नु
कस्ति-हापो छ्पो खनाः, क्यरा लप्ते तथाः, भगवान या
लाहाटे बिल । शास्तावं फया कया बिज्यात ।

अन माकं “ध्व कस्ति हापो, वस्पोलं भोजन याइला
मयाइला” धका स्वयाः च्वन । भगवानं धासा ल्हाटी जक
फया कया बे तया बिज्यात ।

भगवानं भपा बिमज्यागुलिं—“छ्वां भगवानं भपा बिम-
ज्यागु थेां ?” धका मती तथाः व माकं भगवान् याथां
च्वंगु कस्ति हापो कयाः पुत्तप्वीका सोबले—हापोले हाः
यागु ख्ये खन । ख्ये खना तीजकं छ्ख्ये वनाः, सिन्का
छ्पुति कुति २ याना ख्ये लिक्कयाः, कस्ति हापो जक हानं
भगवान् यातः बिल । शास्तावं कयाः भपा बिज्यात ।
भगवानं कस्ति हापो भपा बिज्यागु खनाः, माकः या मने अतिकं

हे आनन्द जुयाः—सिमा या कच्चां कच्चां टिं टिं न्हुया प्याखँ ल्हुया सना जुल । खुशि जुसे एसने थेसने मदेक सना जूबले लहाटं नं तुटिं नं ज्वना तःगु सिमा कच्चा टोड्ढुलाः सिमा कुटुं वन । उके सनं म्येगु सिमा कच्चा नं कुटुं वया माकः यागु छुर्यो हेगनाः अनहे मरण प्राप्त जुल ।

शास्ता याके चित्त प्रसन्न जुयाः मरण जूगु या निंतिं व माकः 'तावतिंस' देव भुवने श्वीगू योजन दुगु कनक विमाने उत्पन्न जू वन । देवलिह्व अप्सरणी परिवार दुगु जुल ।

पारिलेय्य बने आनन्द भिक्षु या गपन

पारिलेय्य बने पारिलेय्यक किशिं सेवा याकाः, भगवान् सुखपूर्वक विहार याना बिज्याना चोगु खँ जम्बुद्वीपे सकभनं प्रसिद्ध जुया च्वन ।

श्रावस्ती देशं अनाथ पिण्डक विशाखा महाउपासिका आदि ततः धंगु कुलयापीं महाजनपिंस आनन्द स्थविर यातः थये धका पत्र छोटः—

“भन्ते ! जिमितः शास्ता यागु दर्शन याका बिज्याहुँ ।”

म्येम्येगु देशयापीं भिक्षुपीं नं वर्षावास सिधेकाः आनन्द स्थविर याथां वनाः—“भो आवुसो ! जिमितं भगवान् यागु श्रीमुख द्वारा धर्मोपदेश न्यने मखंगु ताकालं दे धुंकल । आवुसो ! भगवान् यागु श्रीमुख द्वारा धर्मोपदेश न्यने दत्त धासा अतिकं हे उच्चम जुई । अर्थात् जिमितः भगवान् यागु न्होने च्वनाः धर्मोपदेश न्यनेगु अवसर प्राप्त यानाव्यु” धका पवन ।

अन आनन्द स्थविरं “बिज्याहुं नु !” धकाः व भिक्षुपीं सकले नापं च्वनाः, पारिलेय्य बने बिज्यात । पारिलेय्य

बन या पिने थ्यंगु बखते आनन्द स्थविरं “श्वला तक याकः-
चा सुखपूर्वक विहार याना बिज्याकह्य भगवान् याथां थुलि
मल्लिं भिन्नुपीं व्वनाः, लुक्वलनं वनेगु जा उचित ज्वीमखु”
धैगु विचार याना, व भिन्नुपीं सकले वनया पिनेसं तुं तथाः,
थः लुक्क जक बने दुने द्राहाँ बिज्यात । उखे पारिलेय्यक
किशिं; यानंनसें हे आनन्द स्थविर बिज्याःगु खनाः—
“भगवान् यातः दुक्ख बीपीं वल लाकि लु ?” धैगु कल्पना
जुया तःमागु सिमा लुमा लिना, उवनाः व्वां वन ।

भगवानं “पारिलेय्यक ! व भिन्नु थन वेव्यु, लुं यां
मते; व वोह्य भिन्नु जिह्य उपस्थाक (= सेवक) खः” धका
आज्ञा जुया बिज्यात ।

थुलि भगवानं आज्ञाजुया बिज्यासेंली किशि, सिमा वां
ल्लोयाः वनाः, आनन्द स्थविर याके च्वंगु पात्र चीवर काः
वन । परं स्थविरं किशियातः पात्र चीवर मव्यु । मव्युसेंली
किशिं—“यदि थ्व भिन्नु बांलाक शिन्ना सेकाः तःल्ल खःसा
थःगु परिष्कार, भगवान् बिज्याना च्वंगु लोहँटे दिक्कै मखु”
धका मती तथाः स्थविर या ल्यु ल्यु च्वना वन । भगवान्
या न्होने थ्यंसेंली स्थविरं थःगु परिष्कार वे ल्लुथां दिकाः,
भगवान् यातः वन्दना यानाः यथायोग्यगु थासे फेटुत ।

भगवान्—“आनन्द ! याकचा जक वयागु ला ?”

आनन्द—“भन्ते ! न्याशःल भिन्नुपीं नं नापं वोगु दु ।”

भगवान्—“गोले भिन्नुपीं ?”

आनन्द—“लुक्वलनं थन व्वनाहेमल्लालाः वनं पिनेसं
तुं तोता वया ।”

भगवान्—“अमितः नं सःति ।”

आनन्दं “हवस् भन्ते ” धकाः वनाः, भिन्नु पिन्तः
सःताः हल ।

भिक्षुपिसं भगवान् यातः वन्दना यां सिध्द लिसे छुगू छुगू
यथा योग्यगु थासे सकले फेटुत । भगवानं अमिके कुशल
प्रश्न याना बिज्यात ।

भिक्षुपिसं “भन्ते ! छुत्पोल जुलसां बुद्ध सुखुमालह्म
हानं, क्षत्रिय सुखुमालह्म, श्वला तक याकःचा थुजागु बने
बिज्यानाः अतिकं हे दुक्खभोग याना बिज्यात । व्रत-प्रतिव्रत
(= सेवा टहल) याइपीं नं सुं मटु थे, मोःलहुया बिज्यांतः
लः हया बीपीं नं सुं मटु थे” धका बिन्ति यातः ।

भगवानं “हे भिक्षुपीं, जितः थन दुक्ख कष्टं मटु,
पारिलेय्यक हस्तिराजं जितः माःमागु फुकं सेवा याना
चोंगु टु । थुजाह्म पासा चूलात धासा नापं वास यां योग्य ।
थुजाह्म पासा यदि चूमलात धासा; बरु याकः चा हे जक
विचरण यांगु असल” धका आह्मा जुया तदनन्तर थुगु
गाथा उच्चारण याना बिज्यात—

“सचे लभेय निपकं सहायं,
सद्धि चरं साधुविहारि धीरं ।
अभिभुय्य सब्वानि परिस्सयानि,
चरेय्य तेनत्तमने सतीमा ॥
नोचे लभेय निपक सहायं,
सद्धि चरं साधुविहारि धीरं ।
राजाव रट्ठं विजितं पहाय,
एको चरे मातङ्गरञ्जेव नागो ॥

एकस्स चरितं सेट्थो नत्थि बाले सहायता,

एकोचरे न च पापानि कयिरा ।

अप्पोस्सुक्को मातङ्गज्जेव नागो ॥”

अर्थ—“यदि सतसंगत यां योग्यह्य, प्रज्ञावान्ह्य, सदाचारीह्य, ज्ञानीह्य मित्र चू लात धासा; विघ्न बाधा ह्युं मदेक स्मृतिवान् जुया वित्त प्रसन्न ज्वीक विचरण या ।

यदि संगत यां योग्यह्य, प्रज्ञावान्ह्य, सदाचारीह्य, ज्ञानीह्य मित्र चू मलात धासा, पराजय जुया: थ:गु देश तोता: वोह्य जुजुथे; भयङ्कर जंगले याक:चा चा:उला ज्वीह्य किशि थें याक:चा विचरण यानाजु ।

मूर्ख पिनिगु संगत् यांगु स्वया:जा, याक:चा च्वनेगु हे असल् । इच्छा आपा: मदुह्य मुनि थें बा हस्तिराज थें बने याक:चा विचरण यानाजु, पाप यां मते ।”

गाथा या अवसाने न्याश:ल भिक्षुपिन्त: अर्हन्त-पद प्राप्तजुल ।

अनंली आनन्द स्थविरं “भन्ते ! अनाथपिरिडक प्रमुखं न्यागू कोटि आर्य-श्रावक पिसं—‘छल्पोल अन बिज्याई’ धैगु आशां याना च्वन” धका समाचार उपस्थित यात ।

भगवानं “अथे जूसा, जिगु पात्र चीवर ज्वं नु” धका: पात्र चीवर ज्वंका: ‘प्याहाँ बिज्यां’ धका बिज्यात । अन पारिलेय्यक किशि वया सकसितं न्यपना व्यथां च्वना विल ।

“भन्ते ! थ्व किशिं ह्यु यागु ?” धका भगवान् याके भिक्षुपिसं न्यन ।

भगवानं “श्वं, छिमितः भिन्ना बोगु इच्छां न्हपना च्वंगुका” धका भिन्नुपिन्तः आज्ञाजुया विज्यात ।

“भिन्नुपिं ! ताकालं नसें श्व किशि, जितः उपकार याना चोह्ण खः, श्वैगु चित्त कुपित यं मज्जु; नु ! ल्याहानु !” धका भिन्नुपिं सहितं लित व्वना यंका विज्यात ।

पारिलेय्यक किशि, बने द्वाहां वनाः केरा, कटहर आदि नाना प्रकार या फल मूल हयाः छथांसं मुंका, कन्हे खुन्दु भिन्नु संघपिन्तः दान बिल । किशिं व्युगु फल-मूल, न्याशःल भिन्नुपिसं नयां हे फूगु मखु । भोजन सिधेकाः पात्र चीवर ज्वना भगवान् प्याहाँ विज्यात । हानं नं पारिलेय्यक किशि, भिन्नुपिन्तः त्यालछिना वना भगवान् यातः न्हपना व्यथां च्वना बिल ।

अन भिन्नुपिसं “भन्ते ! श्व किशिं आः हानं छु यागु ?” धका न्यन ।

भगवानं “श्वं, छिमितः जक छ्वयाः जितः न्हपनाः गंगु” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

अत्ते भगवानं किशि यातः सम्बोधन यासे —

“हे पारिलेय्यक, आः छं न्हपने मोल, थुगु गमन तथागत या ल्याहाँ मवैगु गमन जुल । छं थुगु किशि यागु जन्मे ध्यान, ज्ञान, विपश्यना, मार्ग-फल आदि प्राप्त यं फैमखु; जिनापं वया नं छुयं ? छ थनसं तुं च्वनाच्च्वं” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

थुलि तथागत या श्रोमुखं आज्ञा जुया विज्यागु वचन न्यना किशि, तथागत यागु प्रेमं व्याकुल जुयाः, सों ग्वारा चिना ह्मट्ठी दुछोयाः, मिखां ख्वमि सो सो वेकाः तथागत या ल्यू ल्यू वन ।

किशि या चित्ते गुलितक श्रद्धा दु धासा — “यदि भगवान् यातः गने जक फुगु जूसा, म्वानां च्वं तलें हे तथागत यागु सेवा याना च्वने” धैगु तकं इच्छा याना च्वंगु खः ।

क्रमशः भगवान् ग्राम या ध्वाकां थ्यंसे लो, किशियातः सोसे—“पारिल्लेय्यक ! थनं उखे छुगु भुमि-भाग मखुत अर्थात् थनं उखे छु वनेगु, योग्य मज्जुल । मनुष्य पिसं बास याना च्वंथां छन्तः बिघ्न उवागु भय दु; छु वे मते” धका भगवानं किशि यातः कोमल वचनं आज्ञा जुया बिज्यात । थुलि भगवानं आज्ञा जुया बिज्यासे लो पारिल्लेय्यक किशि अनसंतुं दना नुगः मल्लिका मन खवेकाः, खने दतले भगवान् यातः स्वया च्वन । क्रमशः भगवान् खने मदया वंसे लो, किशिं विरह थामेयां मफथा नुगःचु तज्ज्याना प्राण त्याग याना वन । शास्ता याके श्रद्धा चित्त तथा शिना वंगु जूया निंतिं त्रायतिंस देव भुवने श्वीगू योजन दुगु कनक विमाने दोलछि अप्सरापिनि दथ्वी उत्पन्न जू वन । अन वया नां— ‘पारिल्लेय्यक देवपुत्र’ जुल ।

शास्ता क्रमशः जेतवन विहारे थ्यंकः बिज्यात । कोसम्बी-यार्पी भिन्नुपीं नं—‘श्रावस्ती भगवान् थ्यंकः बिज्यात’ धैगु खबर सिया —‘शास्तायाके क्षमा फो वने’ धकाः वन ।

अन कोसल राजां ‘कोसम्बी च्वंपीं—लवापु थःपीं भिन्नुपीं वया च्वन’ धैगु खबर सियाः, शास्ता या न्होने वना—“भन्ते ! जिं जा व भिन्नुपिन्तः जिगु राज्ये दुकां मखु” धका बिन्ती यात ।

अन भगवानं “महाराज ! अर्पीं शोलवान् भिन्नुपीं हे खः, केवल अमि परस्पर वाद-विवादं याना जक जिगु वचन स्वीकार मयागु खः । आः जिके ‘क्षमा फोने’ धका वोगु खः, वे ब्यु” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

अनाथ पिण्डिकं नं “जिगु विहारे दुकां मखु” धका विन्ती यातः, वैतः नं भगवानं अथे हे आह्वा जुया विज्यात । अनाथपिण्डिक नं मवासे सुम्क च्वना च्वन । व भिक्षुपीं च्वनेतः भगवानं, अलग्ग सुं मदुगु थां छुगू बन्दोवस्त याके बिल । अपीं नाप म्येपीं भिक्षुपीं सुंहे च्वंगु नं मखु ।

अन वो वोपिसं भगवान् याके —“भन्ते ! कोसम्बी ल्वापु जूपीं भिक्षुपीं थन वोगु दु मखुला, गो ?” धका न्यनीगु । भगवानं “थपीं का” धका क्यना विज्याईगु ।

अन वो वोपीं, गुलिसिनं ‘गो’ धका न्यनीगु, गुलिसिनं ‘थपिका’ धका च्वलापचिनं शुया क्यनीगुः, थुजागु प्रकारं जूगुलिं व भिक्षुपीं लज्या चाया ठःस्वेगु हे सामर्थं मदयाः, भगवान या चरण कमले भोस्सुना ज्ञमा फवन ।

भगवानं “भिक्षुपीं ! छिमिसं धात्थे हे तच्चोगु अपराध यात । छिपीं, जिथे जाह्न बुद्ध याके प्रव्रजित जुयाः, जिं मिले यां धका चेष्टा यानां हे छिमिसं जिगु वचन स्वोकार याना मकाः । पौराणिक परिण्डित पिसं नापं, प्राण वने त्यपीं मां बौ पिनिगु उपदेश न्यनाः, अमिगु ज्यान् काःगु खंकं खंकं नं, उगु उपदेश यातः लंघन मयागुलि लीपा निगू राज्ये-सनं राज्य याना काल”^१ धका आह्वा जुया पुनर्वार कोस-म्बोक जातक^२ यागु खँ कनाः—“भिक्षुपीं थुगु प्रकारं मां बौ पिनिगु प्राण हत्या याना च्वंगु खंकं खंकं नं ‘दीर्घायु-कुमारं’ मां बौ पिनिगु उपदेश यातः लंघन मयागुलिं, लीपा ब्रह्मदत्त राजा या ह्यद्यं लाभ यानाः काशी व कोशल निगू

१ दीर्घायुकुमार या कथा, महावग्ग, कोसम्बक खण्ड, हिन्दी अनुवाद विनयपिटके पृ० ३२५ ।

२ जातक नं० ४२७ ।

देश्यां राजा जुल । छिमिसं जा जिगु खँ हे मन्योसे अतिकं भयंकरगु अपराध यात” धका थुलि उपदेश यानाः भगवान् थुगु गाथा उच्चारण याना बिज्यातः—

“परे च न विजानन्ति मयमेत्थ यमामसे ।

ये च तत्थ विजानन्ति ततो सम्मन्ति मेधगाति ॥”

अर्थ :—“मूर्खपिसं—‘थन अवश्यनं छुन्दु शीमानि’ धैगु विचार मया । गुह्यसें ‘जिपीं शीमानि’ धैगु विचार याई, उहसया कलह शान्त जुई ।”

पदार्थ—“परे = म्येपिसं, न विजानन्ति = मस्यू, मयं एत्थ = मयमेत्थ = जिपीं थन, यमामसे = शीतिनि, ये = गुह्यसें, तत्थ = अन, विजानन्ति = सियु, ततो = अनली, सम्मति = शान्त जुई, मेधगा = कलह, ल्वापु ।”

विस्तारार्थ—“थन परे धैगु—पण्डितपीं तोताः म्येपीं कलह याः पित्तः धाःगु । अपीं अन संधपिनि विचे ल्वाना च्वंगु अवस्थां—जिपीं यम यागु ल्हाटे लानाचोपीं खः, अवश्यनं छुन्दु शीमानि, नाशज्वीतिनि, निश्चयनं जिपीं मृत्यु या पाखे स्वया वना च्वनापीं खः, धका मस्यू । ये च तत्थ विजानन्ति धैगु—गुह्यखः उके पण्डितपीं, अभिसं “जिपीं ० मृत्युया पाखे स्वया वना च्वनापीं खः” धका स्यू । ततो सम्मन्ति मेधगा, थुजोगु प्रकारं अनित्यज्ञान स्यूपिसं, योनिसो (= ज्ञानपूर्वक) मनं खंकाः कलह मदेकेगु उपाय आचरण याई । अन अभिगु उपाय आचरण द्वारा उगु कलह शान्त जुई । अर्थात् परे धैगु न्हापा जि “हे भिक्षुपीं, ल्वं मते, मिलेजु !” धका नाना प्रकारं उपदेश यानां नं

जिगु उपदेश यातः ग्रहण मयासें अकखतं धारण याःपीं परे, म्येपीं धैगु अर्थ जुल । व म्येपिसं “जिमिसं थनं छन्ददि द्वारा मिथ्यादृष्टि जुया संघपिनि विचे त्वापु वृद्धि उच्चैरेगु उद्योग याना च्वना, छन्दु अवश्यं शीमानि” धका मस्यू किन्तु आः छिपीं मध्ये गुह्य खः परिणत उद्दसें सम्प्रयुक्त ज्ञानं प्रत्यवेक्षण यानाः सीकई कि— जिपीं न्हापा असम्प्रयुक्त ज्ञानं छन्द यागु वशे लानाः, विवादं व्याप्त जुया धृणागु ज्या याना च्वनागु खः धका । आः वहे सकल परिणत पिनिगु द्वारा हे अमिगु थ्व कलह शान्त जुया वन । अर्थात् उगुसंघपिनि विचे “थुके कलह वृद्धि यांतः उद्योग याना च्वनापीं मूर्खजा जिपीं हे खनी, छन्दु मशीसें गाःगु मखु, छु त्वंगु” धका ज्ञान जुया वसेलि तिनि कलह शान्ति जुल, धैगु मुख्य अर्थ जुल ।”

गाथाया अवसाने अन उपस्थित जुयाचोपीं भिक्षुपीं सकले स्रोतापत्ति आदि फले प्रतिष्ठित जुल ।

१५।५ इति कोसम्भिक (भिक्षुपिनि) कथा समाप्त जुल ।

१।६।६ चूलकाल महाकाल पिनि कथा

“सुभानुपस्सिं विहरन्तं” धैगु थुगु धर्मोपदेश, शास्ता
‘सेतव्य’ नगर यागु आश्रय कया: विहार याना विज्यागु
बखते—‘चूलकाल महाकाल’ पिनिगु निंतिं आज्ञा जुया
विज्यागु जुल ।

‘सेतव्य’ नगरे ‘चूलकाल, मज्झिमकाल, महाकाल’ धैपीं
श्वह्य दाजु किजा दुगु कुल-गृह छगू दुगु जुया च्वन ।
उके दके सिबे ठकालिह्य व दके सिबे कोकालिह्य, थुपीं निह्य
देश विदेशे चा: उला:, वसुजा:पीं ख्येप याना, गाड़िं तथा
हैगु; मज्झिमकालं अमिसं ह:गु वसुजापीं मिया च्वनीगु जुया
च्वन । अत: छगू समये अपीं निह्य दाजु किजापीं विदेशे
वना आपालं हे वसुजापीं न्याना: न्याश:गू गाड़िं तथा:
ल्लेका हल । क्रमश: वया: श्रावस्तां व जेतवन यागु बिचे
लेँ गाड़ा दिका चोँ बले, सन्ध्या यागु समये श्रावस्ती यापीं
आर्य श्रावकपीं लाहाटी सुगन्धादि स्वांमा: तथा, ‘धर्मकथा’
न्यवनेत जेतवन पाख्ये वनाच्वंगु महाकालं खना:—
“थपीं गन वनीपीं थे” धैगु मती लुया: न्यना सो बले —
“धर्मोपदेश न्यांवनीपीं” धैगु सीका: ‘जिनं वने माल’ धका —
चूलकाल यात: सम्बोधन याना—“प्रिय किजा ! वस्तु दुगु
गाड़ा पाख्ये बांलाक होस याना चोँ, जि धर्मोपदेश न्यां वने
स्यना” धका थुलि धया: जेतवन महाविहारे वन । वना
तथागत यात: वन्दना याना: परिषद् पिनि सिथेसं तुं फेटुत ।
भगवानं वैत: खना: वैगु अभिप्राय यात: अनुकूलं आनुपूर्वि
कथा उपदेश यासे दुक्खस्कन्ध सूत्रादि द्वारा अनेक प्रकारं

पञ्चकाम यागु दोष, सेवन यां मज्जूगु, संकलेश याइगु
आदि उपदेश याना बिज्यात ।

उगु उपदेश न्यनाः महाकालं “श्व संसारे ‘जिगु’ धका
धया च्वनागु फुकं हे तोता वने मानिगु खनी । परलोक
जुया वने बले न धनसम्पत्ति नापं यंकये दई, न थः थिथिपीं
ल्यू ल्यू वई । छु च्वनेगु गृहस्थाश्रमे ? बरु प्रव्रजित ज्वी
माल” धका मती ल्वीकाः; परिषदूर्पीं ल्याहाँ वने वं शास्ता-
याके प्रव्रज्या पवन ।

भगवान—“छं, हने माःपीं वा वचन कां माःपीं सुं मदुला ?
महाकाल !”

महाकाल—“कांछाह्ण किजाटु, भन्ते !”

भगवान—“वैके न्यना सो !”

महाकाल—“हवस भन्ते !” धका वनाः किजाहोसितः
सम्बोधन याना धाल—“हे किजा, श्व धनसम्पत्ति फुकं छं
भोग या ।”

चूलकाल—“दाजु ! छु लुयांगु ले !”

महाकाल—“जि जा शास्ता याथं प्रव्रजित जू वनेगु ।”

अन चूलकालं दाजुहोसितः अनेक प्रकारं गनं नं गने
मफुसेली—“दाजु ! जिं थुलिमछिं विन्ति भाव याना नं
गनेमफुसेली ज्यू, गुकथं उचित ज्वी उकथं या !” धका
धाल । महाकाल वना शास्ता याथं प्रव्रजित जुल ।

अन चूलकाल “जिं दाजुयातः चोवर त्वका लितच्चवना
हेगु उपाय यां” धका मती तथा चूलकाल नं प्रव्रजित जू वन ।

लीपा छुन्हु महापाल उपसम्पदा प्राप्त यानाः शास्ता
याके—“श्व शासने गोगू धुर दु ? भन्ते !” धका न्यन ।
शास्ताव निगू धुर यागु ख कना बिज्यात ।

अन महाकालं “भन्ते ! जि भति वैस वंकाली प्रवजित जुयाह्म जूया निंतिं जिं, ग्रन्थ धुर (=ग्रन्थ अध्ययन यांगु ज्या) पूर्ण यां फैमखु । उकिया निंतिं जितः विपश्यना धुर (=समाधि यांगु ज्या) उपदेश याना बिज्याहुं” धका प्रार्थना यात ।

अले भगवानं महाकाल यातः अर्हन्त ज्वीगु तक, ध्यान यागु उपदेश यानाः, धूतङ्ग^१ यागु शिन्ना बिया बिज्यात । भगवान यागु उपदेश न्यनाः धूतङ्ग-शील ग्रहण याना काल ।

अनंलो महाकालं श्मशानिक-धूतङ्ग धारण यानाः, रात्रि यागु प्रथम प्रहर बितेज्वी वं, सकले घने धुंकेगु इले श्मशाने वनाः, आचरण यांमाःगु अभ्यास यानाः, सुथे सुंहे मदंनि बले थःगु विहारे ल्याहाँ वईगु जुया च्वन ।

अन श्मशाने पिवा च्वनीह्म तथा शी उईह्म ‘कालि’ धैह्म मिसा छ्म दु; वहे मिसां स्थविर या फेटुईगु, चंक्रमण याईगु व दनाच्च्वनीगु थां खनाः—“थन वया च्वनीह्म सुज्वी ? थ्वैतः ज्वने माल” धका मती तथा च्वन, परं व मिसां स्थविर यातः ज्वने मफु । छ्हु व मिसा, कां ह्य्यां पीं स्मेतं श्मशान यागु सतले मत च्याकाः छ्ख्ये ध्याक्वे सुलाः, च्वं च्वन । रात्रि या मध्यम प्रहरे स्थविर नं थ्यंकः बिज्यात । अन अमिसं स्थविर यातः खनाः, दना वना वन्दना याना न्यन—“भन्ते ! थन च्वना बिज्यानाह्म छ्खपोल ला ?”

स्थविर—“खः उपासिका !”

१ धूतङ्ग यागु विस्तर खँ विशुद्धि मार्गे स्वया दिसँ ।

श्मशानिक नियम

मिसा—“भन्ते ! श्मशाने चवनीपिसं, श्मशान यागु नियम सीका तेमाः ।”

स्थविर—“छु नियम यांमाः ? उपासिका !”

मिसा—“भन्ते ! श्मशाने चवनेगु इच्छा दुपिसं, थः श्मशाने चवनेगु खं, श्मशाने पिवाः चवनीह्व व, विहार या नायक स्थविर यात हानं, ग्राम या द्वारे यातः, जम्मा थुपीं श्वहोसितः सूचना बियातेमाः ।”

स्थविर—“छां, छु खे ?”

मिसा—“कक्क्यां छये खू वंह्व खू यातः कटकं लिना है बले, खुयाहःगु वस्तु श्मशाने तोता बिसे वनी । उगु कारणं श्मशाने चवना चोह्व यातः, खू लिना वो पिसं दुक्ख बियू । यदि थुपीं श्वह्व व्यक्ति पित्तः सूचना बिया तल धासा—उके जिमिसं छल्पोल यागु कारणे सान्नि जुया बीमाःगु जुल “श्वस्पोल भदन्त थुलि २ मछिं दे धुंकल थन बिज्याना चोगु, श्वस्पोल खू मखु, जिमिसं स्यू” धका धया न्होने वोगु उप्पद्व यातः दूर याना बियू । उक्किया निंतिं भन्ते ! थुपीं श्वह्व व्यक्ति पित्तः न्यंका तेगु असल ।”

स्थविर—“भ्येगु छु छु यांमाः ?”

मिसा—“भन्ते ! श्मशाने चवनीपिसं, ला, छवचुं, जा, द्यो, चिकं, चिनि, शाखः इत्यादि तोतेमाः । न्हिने घने मज्यू । आलसी ज्वी मज्यू । उद्योगी ज्वीमाः । थःके मदुगु गुण नं दुथे च्वंकः भाव पिकां मज्यू । छल कपट यानाः थःगु दोष यातः तोपुया मज्वीगु, भिंगु शुद्ध विचार तथा चवनेगु । बहनी सकले घने धुंकेगु इले श्मशाने वेगु । कन्हे खुनु सुथे, सुंहे मदे वं विहारे ल्याहाँ वनेगु ।” भन्ते !

छल्पोलं नं थुगु हे प्रकारं नियम पालन याना विज्यात धासा—प्रव्रजित जुया विज्यानागु कार्य सफल यं फयू । यदि सुनानं मृतक शरीर हयाः तोता थकल धासा—उके यातः जिं, कम्बल यागु पालं प्यनाः, सुगन्ध सहितगु स्वां मालादिं सत्कार यानाः, शरीर कृत्य याना विये । यदि उलि यं मफुत धासा नं, चितं मितयाः अंकुशं सालाः पिने पिकयाः 'पां' पालाः टुकरा २ यानाः मी डुयाः भष्म याना विये ।

महापाल या अरहत्त्व

अन स्थविरं "हे भद्रे, रूपारम्भणं छगू दत धासा जितः धा न्है !" धका धया तथा विज्यात । मिसां नं "ज्य हवस् !" धका स्वीकार यात । स्थविर थःगु इच्छानुसारं श्मशाने च्वनाः श्रमण-धर्म पालन याना विज्यात ।

उखे चूलकाल स्थविरं छह, दंसां दंसां छ्ये कां ह्ययां कलापीं जक लुमंका च्वन । हानं—"जि दाजु अतिकं हे मखुगु ज्या यात" धकाः धन्ना कया च्वन ।

छन्हुया दिने वहे ग्रामे, अतिकं हे बांलाह कुलपुत्री छह, धौछि यागु रोगं मरण जुल । रूपवर्णं छुं छुं हे मश्यंनि । सन्ध्या यागु समये मरण जूह जूया निंतिं परिवार पिसं, सिं, चिकं आदि माक्व सामान ज्वनाः, सन्ध्या इले हे श्मशाने थंकाः, श्मशाने पिवा च्वना च्वंह मिसा यातः— "का थ्व उना छे !" धका ज्याला स्मेतं जिम्मा विया ल्याहाँ वन ।

व मिसां, व मृतक शरीरे फिका तःगु वस्त्र त्वकाः, धौछि या रोगं शीह जूया निंतिं, रूपवर्णं छुं हे मश्यंनिगु सुन्दर

रूप खना—“थ्वजा वस्पोल स्थविर यातः, क्यने योग्यगु
रूपारम्मण खः” धका मती लवीकाः स्थविर याथां वना
वन्दना याना—‘भन्ते ! थुजोगु रूपारम्मण छगू दु, सो
विज्याहुँ” धका खबर बिल ।

“ज्यू” धका अन स्थविर विज्यानाः, मृतक शरीरे भुना
तःगु वस्त्र लिकांके बियाः—पालितःलं नसें छयने च्वंगु
शं यागु च्वका थ्यंकं स्वयाः, व मिसा यातः सम्बोधन
यानाः—“हे उपासिका, थपांच्वतं बांलागु थ्व सुवर्ण-वर्णगु
रूप यातः, मीः तैबले महानगु मि-ज्वालां थोवं जितः खबर
व्यु” धका थुलि धयाः, थःगु थासेसं तुं ल्याहाँ विज्याना
फेटुत ।

अन मिसां मृतक शरीर यातः सिंपे : तथाः, मि च्याका
बिल । मि प्रज्वलित जुया च्याना वसेंली, वनाः स्थविर
यातः खबर बिल । स्थविर वया सो विज्यागु बखते, उगु
मृतक शरीरे मिं थ्यू थ्यू थां, छ्यंगू पँ पँ ह्युया च्वंगुलिं,
दुने यागु दाः, त्वीसे चोंक खनेदया च्वंगु मानु—तुयूगु
च्याकिं २ दुह मा-सा यागु ह्य थें जुया च्वन । तुटि यागु
नशा = सेँ प्वाँ केकेकुनाः गथेख्येसे च्वना, याताक वना
च्वन । लहा यागु सेँ प्वाँ नं केकेकुनाः ठःटुला च्वन । कपाले
नं छ्यंगू मदया त्वीसे च्वंक कवेँ खने दया च्वन । उगु प्रकार
जुया चोंगु मृतक शरीर यातः सोयाः स्थविरं “अहो ! गुलि
आश्चर्यगु थ्व संसार ! नकतिनि थ्व मृतक शरीर गपांचो
बांलाःगु, स्वया चों पिनिगु मनयात नापं आकषित याइगु ।
सोसो किकि स्वे मगागु रूप, थन या थनंसं तुं हे, उगु
सुन्दर रूप मदया वने धुं कल, विनाश जुया वने धुंकल”
धका बहनी, थः च्वनेगु थासे वनाः फेटुनाः, क्षय ज्वीगु व
व्यय ज्वीगु यातः ज्ञानं खंकाः—

“अनिच्चा वत संखारा उप्पाद वय धम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरुद्धन्ति तेसं वूपसमो सुखो”ति ॥”

अर्थ—‘अहो ! श्व संसारे दया च्चक फुकं हे अनित्य खनी । उत्पत्ति जुया नं विनाश जुया वनीगु स्वभाव खनी । उत्पत्ति जुया विनाश जुया वनीगु यातः, शान्ति यं फत धांसा तिनि सुख जुई” धका गाथा व्वनाः विपश्यना ध्यान यातः वृद्धि याःगुलिं, प्रतिसम्भिदा सहित अर्हत्-पद प्राप्त जुल ।

महाकाल या ऋद्धि

महाकाल स्थविर अर्हत्-पद प्राप्त ज्वी धुंकाली, भगवान् बुद्ध भिच्चुसंघपिसं चाउयकाः, चारिका यासे, सेतव्यनगरे विज्याना, सिंसपावने द्वहाँ विज्यात ।

अन चूलकाल या खोपिसं “शास्ता थ्यंकः विज्यात” धैगु सीकाः—“जिमि स्वामि पिनतः ज्वने माल” धका मती तथाः, भगवान् प्रमुखं भिच्चुसंघ पिनतः निमंत्रण बोकल ।

बुद्धपिनि परिचय मदुगु थासे, आसन लांगु विधि कनीह्व भिच्चु छ्ह, न्हापालाक वनेमाः । बुद्ध भगवान् यातः आसन दशवी, सारिपुत्र स्थविर यातः जवे, महा मोग्गल्लायन स्थविर यातः खवे, अनंली निखे, जवं खवं स्येपीं भिच्चु संघपिनतः । थुगु प्रकारं आसन देकेमाः । उकिया निंति महाकाल स्थविरं चीवर पुनेगु थासे च्वनाः—“छ न्हापालाक वनाः, आसन लांगु विधि कनाव्यु हुँ” धका चूलकाल यातः छोया बिल ।

अन छये, चूलकाल यातः खंसें नसें, छये या जाहान्-पिसं वस्पोल नाप ख्यायानाः गिजेयं थें— तः जाःगु आसन

लं माथां, ची जाःगु आसन लायाः, ची जाःगु आसन लं माथां तः जाःगु आसन लायाः हांका च्वन, चूलकालं “आमथे मखु ! ची जाःगु च्वे, तः जागु क्वे यानाः लांगु मखु” धका हाला च्वन । व मिसातेसं धासा—वं धागु खं मताःहुं यानाः धाल—“छं ह्युयाना जुया च्वनागु ? छु छुन्तः आसन लं मोला ? छं स्वीके न्यनाः प्रव्रजित जुयागु ? सुनां छुन्तः भिक्षु यातः ? छं छ थन वयागु ?” धका इत्यादि प्रकारं धा धां न्ययातःगु चीवर नं, चिनातःगु अन्तरवासक नं, चच्चहिक लाकाः, तुयूगु वखं पुंकाः, मालां सजे याना तःगु पकडिं छुचने प्वीकाः—“हुं शास्ता यातः व्वनाहिं, जिमिसं थन आसनादि ठिक याना ते” धका ह्योया बिल ।

भिन्नु जुयाः वर्षावास छगू हे सिमधवं गृहस्थाश्रमे लाःपीं लज्या चंमसः; उकिं व उगु हे भेषं निशंकोचित जुयाः वनाः, वन्दना यानाः बुद्ध प्रमुखं भिन्नुसंघपीं व्वना यंकल । भिक्षुसंघपिनि भोजन भवा विज्यां धुंकुसेली, महाकाल या खोपिसं “थमिसं जा थःह्य पुरुष यातः ज्वनाः लितव्वना कां धुंकल, जिमिसं नं थःह्य पुरुष यात लित व्वना कां माल” धका मती ल्वीकाः, कन्हे खुनु या नितिं नं निमंत्रण यात । कन्हे खुनु आसन लं तः म्येह्य हे भिक्षु ह्यह्य वन । व मिसातया उगु मौका यागु कामना पूर्ण मजुल । बुद्ध प्रमुखं सकल भिक्षुपिन्तः भोजन दानबिल ।

चूलकाल या मिसा निह्य दु । मज्झिम काल या मिसा प्यह्य दु । महाकाल या मिसा च्याह्य दुगु जुल ।

भिन्नुसंघपीं मध्ये, भोजन यांगु इच्छा दुपीं अनसं तुं च्वना भोजन यात; पिने वनेगु इच्छा दुपीं दनाः पिने वन । शास्ता व महाकाल स्थविर अन हे भोजन यानाः विज्याना

च्वंगु जुल । भोजन भपा विज्यां धुंकुसेलो व मिसातेसं
 “भन्ते, छलपोलपीं विज्याहुँ ! महाकाल छह्ण जिमिगु
 दानानुमोदन याना वई” धका भगवान् याके बिन्ती यात ।

“ज्यू” धका थुलि आन्ना जुयाः भगवान्, न्हापालाक
 प्याहाँ विज्यात । ग्राम यागु धवाकां पिने थ्यंसेलो, भिन्नु-
 सघपिनि परस्पर थथे खँ जुल—

“भगवानं थ्व ह्यु याना विज्यागुल्या, सीकं याना विज्या-
 गुला, वां मसीकं यानाविज्यागुला, ह्मिग तिनि चूलकाल
 न्हापा वनाः चोंगुलिं प्रवज्वात्व भ्रष्ट जुल । थौं जा म्येपीं
 हे वंगु जूयानिंतिं असल जुल । आः हानं भगवानं महाकाल
 यातः, अनसं तुं तोता थका विज्यात । शोलवान् आचरणं
 युक्तह्य व भिन्नु, वैतःनं भ्रष्ट यानाः विईला मस्यु ।”

थुगु प्रकारं भिन्नुपिनि खँ जुया चोंगु भगवानं तायाः—
 “भिन्नुपीं ! ह्यु खँ जुयाच्वन छिमि ?” धका न्यना विज्यात ।
 भिन्नुपिसं जूगु खँ फुकं निवेदन यात ।

भगवान्—“भिन्नुपीं ! छिमिसं ह्यु ‘चूलकाल थें महा-
 काल नं ज्वी’ धका च्वनाला ?”

भिन्नुपीं—“अवश्यं भन्ते ! चूलकाल या जा निह्णजक
 मिसा दु, महाकाल या भन् च्याह्य मिसापीं दु । च्याह्य-
 सिनं घ्येरा बिया ज्वना, भ्रष्ट यात धासा व याकवां छुयां
 फई ? भन्ते !”

भगवानं “भिन्नुपीं ! आमथे धांमते चूलकाल धैह्य
 गुजाह्य धासा—घंसां दंसां, चानं निहनं (संसारिक पदार्थ
 यातः) ‘शुभ’ भाःलपाः, आरम्भण ज्वना च्वनीगु आपाः ।
 पर्वत् या सिथे च्वंगु बःमलागु सिमा थें जाह्य खः । जिह्य
 आर्यपुत्र महाकाल यातः चूलकाल थें खने मते । महाकाल
 धैह्य जा गुजाह्य धासा—अशुभ भावना यानाः, संसारे

दयाच्चक पदार्थं यातः अनित्यं खंकाः च्वनीह्य, परमार्थं ज्ञानं—
महाविशालगु पर्वत् समानं अबलगु लोहं थें जाह्य खः”
धका आज्ञा जुयाली, थुगु गाथा उच्चारण याना विज्यातः—

“सुभानुपस्सि विहरन्तं इन्द्रियेषु असंबुतं,
भोजनमिह अमत्तञ्जुं कुसीतं हीनवीरियं ।
तं वे पसहति मारो वातो रुक्खं व दुब्बलं ॥
असुभानुपस्सि विरहन्तं इन्द्रियेषु सुसंबुतं,
भोजनमिह च मत्तञ्जुं सद्धं आरद्धवीरियं ।
तं वे नप्पसहति मारो वातो सेलं व पब्बतं ति” ॥

अर्थ—“शुभ भालपा अज्ञानदृष्टिं स्वया ज्वीह्य यातः,
इन्द्रिय दमन यां मफुह्य यातः हानं, नेगुली मात्रा ज्ञान मदुह्य
यातः, वीर्यं मदुह्य अलसी यातः—गथे वःमलागु सिमा यातः
फसं गोटुईकै, अथेहे वैतः नं मारं गोटुईकै ।

अशुभ भालपा ज्ञानदृष्टिं स्वया ज्वीह्य यातः, इन्द्रिय दमन
यांफुह्य यातः हानं, नेगुली मात्रा ज्ञान दुह्य यातः, अद्धा-
उद्योग-वोर्यं दुह्य यातः—गथे पर्वत समान्गु लोहं यातः
फसं सके फैमखु, अथे हे वैतः नं मारं सके फैमखु ।”

पदार्थ—“सुभानुपस्सि” = शुभ = वांला धका स्वया, विर-
हन्तं = च्वनीह्य वा ज्वीह्ययातः, इन्द्रियेषु = पञ्च इन्द्रिये, असंबुतं =
संवर मयाईह्य यातः भोजनमिह = भोजने, अमत्तञ्जुं = मात्रा ज्ञान
मदुह्ययातः, कुसीतं = आलसीह्य यातः, हीनवीरियं = वीर्यं हीनहासितः,
तं वे = उजाह्य यातः हे, पसहति = मारं गोटुईकै, वातो = फसं,
रुक्खं व दुब्बलं = दुर्बलगु सिमायातः थे ।

असुभानुपस्सिं = अशुभ भालपाः ज्ञानं खंकाः च्चंझयातः, इन्द्रियेसु = पञ्च इन्द्रिये, सुसंबुतं = संवर याना चोंझयातः, भोजनमिह च = भोजने नं, मत्तञ्जुं = मात्रा ज्ञानं दुहयातः, सद्धं = श्रद्धादुहयातः, आरद्धवीरियं = उद्योग-वीर्यं दुहयातः, तं वे = उजाहयातः हे जकं, नप्पसहति मारो = मारं संके पैमखु, वातो = फसं, सेलं व पब्बतं = पवत् समानगु लोहं यातः थे' ।”

विस्तारार्थ—“थन, सुभानुपस्सिं विरहन्तं धैगु या अर्थ—‘गुलिवांलागु’ धका स्वस्त्रं इष्टारम्मने मनयातः लगेयानाः च्वनी । गुह्यव्यक्ति (निमित्तग्रहण) साधारण, शारीरिक वांलागु निमित्तग्रहण याना, अङ्ग-प्रत्यङ्ग यागु रूपे (अनुव्यञ्जनग्रहण) ‘थुथां थयेचों, उथां थयेचों’ धका मती ल्हीका—‘आहा ! पच्चिं गुलिवांलाः, पच्चियातः लोगु लुसि गुलि वांला’ धका मनं खकैः लाहा, तुटि, पिलाक्कव; खम्पा, प्यंपा, प्वा, स्तन, कम्मर, ककु, ह्हुट्टसि, वा, ह्हुट्ट, न्हां, मिखा, न्हेपं, मिखाफुसि, कपाः व शँ, इत्यादि लुमंका—‘गपांचो वांलाःगु, गुलि छत्तं वंगु’ धका मती तथा च्वनी । हानं ‘शँ, च्चिमिर्शँ, लुसि, ला, हानं छयंगू’ आदि ‘गुलि वांलाः’ धका मती तथा च्वनी । वणं व ह्य यागु छत्तं यातः ‘गुलि-वांला’ धका मनमोहं जुया च्वनीहयातः—सुभानुपस्सिं, शुभधका स्वैह्य धाई । इन्द्रियेसु असंबुतं, च्चत्तु आदि खुगू इन्द्रियथःगु वशे कां मफुह्य, असंयमी, च्चत्तुद्वारादि रत्ता मयाह्य ।

भोजनमिह अमत्तञ्जुं, भोजने मात्रा ज्ञानं मदुह्य, (१) पर्येषण = मालेगुली मात्रा, (२) प्रतिग्रहण = कांगुली मात्रा, (३) परिभोग = भोग यांगुली, सेवनयांगुली मात्रा मस्यूह्य; थ्व श्वता प्रकार यागु

कार्ये, मात्रा मस्यूह यातः—‘अमत्तञ्जु’ = अमात्रज्ञ = मात्रामस्यूह’ धका धाई । हानं (१) प्रत्यवेक्षण = ज्ञानंस्वका विचार यंगुली मात्रा व (२) विसर्जन = तोता छ्वेगुली मात्रा मस्यूह यातः नं ‘अमात्रज्ञ’ धका धाई । हानं ‘श्व भोजन धार्मिकगु खः, श्व भोजन धार्मिकगु मखु’ धका मस्यूह यातः नं ‘अमात्रज्ञ’ धका धाई । कुसीतो, अलसी । कामवितर्क, व्यापादवितर्क, हिंसावितर्क द्वारा मन यातः मभिगु कल्पनों डूवे याना, भिगु ज्यां अलसी जुयाः च्वनीह यातः कुसीतो धका धाई । हीनवीरियो, उद्यमहीन, हीनवीर्य, उत्साह मदुह, प्यंगू इरियापये उत्साह मदुह यातः—पसहति, पराभव यायू = पराजय यायू = दमन याना तयू; अर्थात् उजाह यातः मारं थःगु वशे तथा तयू । गुकथं धालसा—

वातो रुक्खं ‘व दुब्बल’, गथे तःच्वतं वोगु फसं, टोःडुलि थे’ चोंगु दुर्वलगु सिमा यातः विन्न याई, अर्थात् उगु सिमा यागु बुँ होगु स्वां व हः यातः हांकाः विनाश याई, चिची पुगु कच्चा नं टोट्टुली, तः तः पुगु कच्चा नं टोट्टुली, हा नापं ल्येहँ ठना कोठलाः, हां टस्वक, च्वकां च्वीक प्वीका थकी । वथे’ हे गुह्य भिन्नु सौन्दर्यासक्त, हीनवीर्य व अलसी जुई, उजाहसया दुने उत्पन्न जूगु क्लेश-मारं पराभव याई, तःच्वतं वोगु फसं दुर्वल सिमायागु स्वां, हः आदि हांकैगु थे’ तुं—चिचि-धंगु आपत्ति = दोष = अपराध ज्वीगु ज्या नं याई । चिचिपुगु कच्चा टोट्टुली थे’ निस्सग्गियादि आपत्ति^१ ज्वीगु ज्या नं याई । तःतः

१ हिन्दी अनुवादित विनय पिठके—भिकखु पातिमोक्ख सोया दिसें ।

पुगु कच्चा टोट्टुली थे, भिश्वंगू संघादिसेस धैगू आपत्ति ज्वीगु ज्या नं याई । ल्येहेँ ठनाः हाःच्चे, च्वका क्वे लाक प्वीकैगु येँ पाराजिका ज्वीगु ज्या स्मेतं याई । बांलाक देशना यानातःगु शासनं पिकयाः, ताकाल मदुवं गृहस्थाश्रमे लाका विई । थुगु प्रकारं क्लेशरूपी मारं उजाह्वा हीन वीर्यह्न व्यक्ति यातः थःगु वशे लाकई ।

असुभानुपरिसिं धैगु, भिता प्रकार या अशुभ भावना* मध्ये न्हागु जुसां छगू अशुभ याता सोयाः, वृणाभाव यातः मती ल्वीकाः च्वनेगु । शँ, चिमिशँ, लुसि, वा, छ्यंगू, उन व अङ्ग-प्रत्यङ्ग यातः अशुभ दृष्टिं लुमंकाः खंका च्वनेगु । **इन्द्रियेसु**, खुगू प्रकार यागु इन्द्रिये, **सुसंबुतं**, बांलाक सम्भार यानाः, चन्तु आदि द्वारा यातः रक्षायाना, निमित्त ग्रहण याना मकाईगु । **मत्तञ्जु**, च्वे कनागु या विपरीत रूपं, अर्थात् भोजने मात्रा ज्ञान स्यूह्न ज्वीगु । **सद्धं**, कर्म व उकियागु फले विश्वास यांगु, तथा त्रिरस्न यागु विषयले अत्यन्त प्रसन्न जुथा गवले हे कम्पमज्वीगु, उजागु लौकोत्तर श्रद्धां युक्त ज्वीगु । **आरद्धवीरियं**, बल्लाक ज्वना तःगु वीर्यं, परिपूर्णगु वीर्यं । **तंवे**, निश्चयनं उजागु आचरण दुह्न व्यक्ति यातः—**वातो सेलं व पब्बतं**, गथे त्रिकिचोगु फसं, विस्तारं प्रहार याइगु बखते, विशालगु लोहं यागु पर्वत यातः संके फैमखु, वतोयेँतुं नप्पसहतिमारो, अशुभ भावना याइह्न, इन्द्रिय संयम याइह्न, भोजने मात्रा ज्ञान दुह्न, श्रद्धा व आरद्धवीर्यं दुह्न व्यक्तियात दुने अभ्यन्तरे क्लेशरूपी मार उत्पन्न जूषा नं, व मारं वैतः संके फैमखु, वशेकां फैमखु ।”

* विशुद्धिमार्गं कर्मष्ठान निर्देशे स्वैगु ।

अन स्थविर यातः व मिसातेसं दथ्वीलाका “छं स्वीके
 न्यना प्रव्रजित जुयागु ? आः गृहस्थ ज्वोगु मखुला ?”
 धका नानाप्रकारं धयाः, चीवर त्वकेगु इच्छयाःपीं जुल ।
 अन स्थविरं अमिगु छांट्-कांट् बिचा यानाः, फेटुना चोगु
 आसनं दनाः, थःगु ऋद्धि बल पिकयाः, तिन्दुया छये^९ यागु
 थांमाच्च होखनाः व्वया बिज्यात । उखे भगवानं भिच्चुपिन्त
 महाकाल स्थविर यागु खं कना बिज्याना चोगु गाथा, सिनं-
 धल, उगु बलतेहे महाकाल स्थविरनं आकाशं व्वयावयाः
 शास्तायागु सुवर्णं वर्णगु शरीर यातः स्तुतियायां क्वहाँ वयाः,
 तथागत यागु श्रीचरणे वन्दना यात ।

गाथा या अवसाने मुनाचोपीं भिच्चुपीं सकलें स्रोतापन्न
 आदि फले प्रतिष्ठित जुल ।

१।६।६ इति चूलकाल महाकाल पिनि कथा समाप्त जुल ।

Dhamma Digital

१।७।७ देवदत्त या कथा

“अनिक्कसावो” धैगु थुगु धर्म देशना, शास्ता जेतवने विहार याना विज्यागु बखते, राजगृहे देवदत्त यातः चोवर लाभ जूगु बारे आझाजुया विज्यागु जुल ।

छगू समये अग्रथावकर्पीं निह्व, थः थः पिनि परिवार न्याशः न्याशः व्वना, शास्ता याके न्यनाः जेतवनं राजगृहे विज्यात । अन राजगृह यार्पीं निह्व प्यह्व आपालं मुनाः वस्पोल भिन्नुसं घपिन्तः आगन्तुक दान विल ।

प्यता प्रकार या दान

छन्हु आयुष्मान सारिपुत्रं उपासक पिन्तः सम्बोधन यासे आझा जुया विज्यात—“भो उपासकर्पीं ! (१) थ्व लाके गुलिसिनं थःमं जक दान बियाः, परजन पिन्तः दान बीगु ज्यां लगे मया । उजाह्व व्यक्ति, थुगुलोक तोता परलोक वनी बले, जन्म जूजू थां वैतः भोग यांगु सम्पत्ति धासा यक्व दर्ई परं, मित्रादि परिवार सम्पत्ति दैमखु (२) गुलिसिनं धासा परजन पिन्तः दान बीगु ज्यां लगेयाई परं, थमं दान बीगु ज्या याई मखु । उजाह्व व्यक्ति० परलोके वनी बले जन्म जू जू थां, इष्ट-मित्रादि परिवार सम्पत्ति धासा यक्व दर्ई परं, भोग सम्पत्ति दैमखु । (३) गुह्वसें थमं नं दान बीमखु, परजन पिन्तः नं दान बीगुली उत्साहित याकई मखु । उजाह्व व्यक्ति यातः ० जन्म जू जू थां, जाति लः हे जकनं प्वा जांक त्वने दैमखु अनाथह्व जुई,

सुहे सहायक मदुह्य जुई । (४) गुह्यसिनं धमं नं दान
 बिई, परजनपिन्तः नं दान यांगु ज्यां प्रेरणा याई । उजाह्य
 व्यक्ति यातः ० जन्म जू जू थां, शच्छिगू दोह्मिगू-लच्छिगू
 जन्म तक्क नं भोगसम्पत्ति नं परिवार सम्पत्ति नं
 लाभ जुई ।”

उगु उपदेश न्यनाः, परिडतह्य व्यक्ति ह्यहसें “अतिकं
 हे आश्चर्यगु धर्मदेशना खः, भिंगु हे कारण आज्ञा जुया
 बिज्यात । गुगु ज्या यानाः, थ्व निगूलिं हे सम्पत्ति लाभ
 ज्वोगु खः, उगु ज्या भोसं यांमाः” धका मतीतया—“भन्ते !
 कन्हे जिमिगु भित्ता स्वीकार याना बिज्याहुँ” धका अग्रश्रावक
 पितः निमंत्रण यात ।

अग्रश्रावक—“उपासक ! छुन्तः गोह्य भित्तु माः ?”

उपासक—“भन्ते ! छल्पोलपीं गोह्य दु ?”

अग्रश्रावक—“दोह्मिह्य दु, उपासक !”

उपासकं “भन्ते ! सकलै हे व्वनाः कन्हे जिथां भित्ता
 ग्रहण याना बिज्याहुँ” धका निमंत्रण यात । स्थविरं नं
 स्वीकार याना बिज्यात ।

अन उपासकं नगर यागु लँ लिसे व्वनाः, सकल नगर
 वासीपिन्तः सम्बोधन याना धालः—“भो दाजु किजा तता
 क्येहैपीं ! जिं दोलच्छिह्य भिक्षुपीं निमंत्रण यानागु दु,
 छिकिपिसं गोह्य भिक्षुपिन्तः भित्ता बोफु ? छिकिपिसं गोह्य
 सितः फु ?” धका थुगु प्रकारं सकसितं दानकार्यस नियुक्त
 याकल । अन ग्रामवासी पिसं थः थःगु गच्छे अनुसारं—
 गुलिसिनं “जिमिसं किह्य भिक्षुपिन्तः दान वी” धका
 धाल । गुलिसिनं “जिमिसं न्योह्य भिक्षुपिन्तः ० । गुलि-
 सिनं शच्छिह्य भिक्षुपिन्तः दानवी” धका धाल ।

उपासकं “अथे जूसा भीर्पीं सकसीगुं दान वस्तु, छुथांसं मुनाः छक्वलनं पाक यां। सकसिनं मां, जाकि, हामोः, ध्यो, साखः आदि हया दिसँ” धका धयाः, सकसीगुं दान वस्तु छुथांसं मुंकल ।

अनली छह कुटुम्बिकं, लक्षि मूल्य वंगु अतिकं बांलागु सुगन्धीगु, काषाय वख बियाः—“यदि छिगु पुण्य कार्यस- खर्च मगात धासा—थुगु वख व्यय यानाः, गुगु मगागु खः उगु पूर्ण यानाव्यु । यदि सकतां गाःसा, गुहसितः बिईगु इच्छादु उह्य भिन्नुयातः व्यु” धका धाल । उपासक या दान- बीगु पुण्यकार्येः खर्च फुकं गाःगु जुया च्वन । मगाःगु छुं हे महु । अन व उपासकं उपस्थित जुयाचौपीं सकलसिके न्यनः—“भो सजनपीं ! स्वयादिसँ ! थव काषाय वख छह कुटुम्बिकं.....थुगु प्रकारं धया व्युगु खः । आः थव उपोगु जुयाच्वन, स्वैतः बीमाली ?” ।

“सारिपुत्र स्थविर यातः बीमाली” धका गुलिसिनं धाल ।

गुलिसिनं “सारिपुत्र स्थविर केवल अन्न पाके उबीबले हे जक, थन वयाः, त्याहाँ बिज्याईह । देवदत्त भी मंगलामंगल न्यागु कार्येसनं सहायक जुयाः बिज्याकःह, (उदकमणि- विय) लखे चोगु मणिये सदानं प्रतिस्थित जुया बिज्याना चोहखः । वस्पोल यातः बीमाः थव वख” धका धाल । सकसीगुं राय बुझे जुया सोबले—देवदत्त यातः हे बीमा, थैगु आपलं जनपिनिगु इच्छा जूगु जुल । उकिया निंतिं व काषाय वख देवदत्त यातः बिल । देवदत्तां उगु काषाय वख चानाः, चीवर, अन्तरवासक देका, रंगं छिनाः, उत्तरा संघं पारुपन याना न्ययाजुल । उगु चीवरं न्ययाजुह देवदत्त यातः स्वयाः लोकजनपिसं “थव वख देवदत्त यातः

योग्य मजू, सारिपुत्र स्थविर यातः हे जकं योग्यजू । देवदत्तं
थःतः अयोग्यगु चीवरं न्ययाजुल' धका धाल ।

अन म्येथां हे चोह्म भिक्षु छ्म राजगृहं श्रावस्ती वनाः,
शास्तायातः वन्दना याना, कुशल वार्त्ता यां धुंकाली—
भगवानं अग्रश्रावकर्पीं निह्मं सुखपूर्वक विहार याना च्वंगु
खँ न्यना बिज्यासेली, व भिक्षुं अनजुक्व खँ फुकं विन्ती
याना न्यंकल ।

भगवानं “भिक्षु ! देवदत्तं थःतः योग्य मजूगु वस्त्र धारण
याःगु श्राःहेजक मखु; न्हापानं थःतः योग्य मजूगु वस्त्र
धारण याःगु दु” धका अतीत यागु खँ हया आज्ञाजुया
बिज्यात ।

देवदत्त या अतीत कथा

अतीत काले वारानशिस (बनारसे) ब्रह्मदत्तराजां राज्य-
याना च्वंगु बखते, बनारस याह्म मनु छ्म किशि श्याइह्म
जुया च्वन । व मनुं किशि यागु धँवा, लुसि, आतापुति,
तःतः फिगु छ्यंगू, ला आदि मिया, जीविका याना च्वंगु जुल ।

अतः छ्मू बने दोलदो किशिपीं गोचर ग्रहण यायां वना
च्वंगु बखते अन प्रत्येक बुद्ध छ्म खनाः, उखुनु नसें उपीं
किशिपीं बने चाःहु वनी बले नं, ल्याहाँ वै बले नं प्रत्येक
बुद्ध यातः पुलिं चुयाः वन्दना यानाः वनीगु जुया च्वन ।
छ्महुया दिने किशि श्याइह्म व्याधां, किशिपिनि उगु कृया
खनाः—“जिं थ्व किशितेतः कष्टपूर्वक श्याना च्वना, थ्व
किशितेसं धासा वनी बले नं वै बले नं थ्वस्पोल प्रत्येक-
बुद्ध यातः वन्दना याना वनीगु; बडो आश्चर्य, छु खनाः
थमीसं वन्दना याःगु ज्वी ?” धकाः विचाः याना सोबले—
“काषाय वस्त्र दुगुलिं खनी का” धका सीका—“आः जिनं

काषाय वस्त्र प्राप्त यां माल" धका मती ल्वीकाः पुखुली मोल्हुया चोह्य प्रत्येकबुद्ध यागु काषायवस्त्र खुयाकथाः चीवरं न्ययाः लाहाटे धनुष बाण ज्वनाः; व किशित गमना-गमन याईगु लँषी वनाः फेटुना च्वन । किशितेसं व व्याधा यातः—'प्रत्येकबुद्ध' भाःपाः—वंसां वोसां वन्दना याना वनीगु जुया च्वन । व व्याधां किशि बथाने दकेसिवे ल्युने च्वंह्य किशियातः बाणं केकाः श्यानाः, धँवा आदि थःतः माःमाःगु कया, बाकिगु अनहे बै थुना ल्हाकाथकैगु जुयाच्वन ।

उगु बखते बोधिसत्त्व किशियागु योनी प्रतिसन्धि कया जन्म जुयाः किशितया बथाने नाय, थुवा जुया च्वन । उगु बखते नं व्याधावं अथे हे याना च्वन । अन बोधिसत्त्व किशि थःगु बथन् ह्वो जुया वंगु सीकाः—“भोगु बथान् ह्वो जुया वन, गन वन ?” धका न्यना स्वत । अन म्येपीं किशितेसं “जिमिसं मस्यु प्रभो !” धका धाल । अन महासत्त्व “थपिं न्हाथां वंसां जिके मन्थंसे वनीपीं मखु; अवश्यनं लुं विन्न जुल ज्वीमा” धका चिन्तना यानाः सोबले—“छुगू थासे काषायवस्त्र धारण यानाः च्वंह्य छुह्य दु, वंहे यानाः थ्व थथे जुल ज्वीमाः” धैगु शंका जुयाः— “व काषायवस्त्रधारी यातः परीक्षा यां माल” धकाः, किशित सकलें न्हापा छोयाः, थः छुह्य ल्यु ल्यु विस्तारं वया च्वन । अन काषायवस्त्रधारी याथां थ्यंलिसे किशितेसं वैतः वन्दना यायां वन । दकेसिवे लीपा चोह्य बोधिसत्त्व यातः व व्याधां, चीवर तोताः बाणं केकल । बोधिसत्त्व-किशि स्मृति तथा वया चोंगु जूया निंतिं— लिचिलाः बाणं के मफेक छुलेजुल । छुलेजुयाः—“थ्वहे खः जिमि बथान् यातः नाश याना व्यूह” धका ज्वनेतः

व्वां वन । व्याधा, सिमाया ल्यूने सुला च्वन । अन
वस्पोल बोधिसत्त्वं “श्वेतः जिं सिमा नापं हे स्वँ ठं हिनाः
बेँ वस्वां माल” धका युक्ति याःबले, व्याधां लिकया क्येयंगु
काषायवस्त्र खनाः—“यदि जिं श्व काषायवस्त्र दुब्बेसितः
नाश यांला धासा, देलंदेशे बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध आदि क्षीणा-
श्राव पिनि न्होने लज्जया मदुब्ब ज्वीमालो” धका सहयानाः—
“त्तिमि थुलि थुलि मच्छिं किशि बयान् यातः नाश यानाह्म छ
खःला ?” धका न्यन ।

व्याधां “खः प्रभो !” धका धाल ।

बोधिसत्त्व-किशिं “छं छ थपांचो भयङ्करगु पाप
यानागु ? थतः योग्य मज्जुगु, वीतरागि पित्तः जक
योग्यगु वस्त्र धारण यानाः—थुजोगु अतिकं हे भयङ्करगु पाप
यात छं” धकाः थुगु प्रकारं व व्याधा यातः धासे, म्येगु नं
उत्तरोत्तर निग्रह यायां :—

‘अनिककसावो कासाव’^०, सवे कासाव मरहति” धका
इत्यादि कनाः—“छं तचोतं हे मखुगु ज्यायातः” धका धाल ।

भगवानं थुगु धर्मदेशना हया उपदेश याना बिज्याना—
“उगु बखते श्व देवदत्त वहे किशि श्याइह्व व्याधा खः । वेतः
निग्रह याःह्व हस्तिराज जुया च्वं ह्व जि हे खः” धका जातक
कथा कनाली—“भिन्नुपीं ! देवदत्तं केवल आः हे जक मखु,
न्हापानं वं श्रयोग्यगु हे वस्त्र धारण याःगु दु”^१ धका थुगु
गाथा निगु उच्चारण याना बिज्यात—

१ थुगु खँ यागु दृष्टान्त, तिसक निपाते ‘छदन्तजातक नं’
स्वे माः ।

“अनिकसावो कासावं यो वत्थं परिदहेस्सति ।
 अपेतो दमसच्चेन न सो कासावमरहति ॥
 यो च वन्तकसावस्स सीलेसु सुसमाहितो ।
 उपेतो दमसच्चेन स वे कासावमरहति ॥”

अर्थ—“थःगु मनयातः निर्मल मज्जीकं, इन्द्रिय दमन व सत्यज्ञान मदेकं, काषायवस्त्र धारण यां योग्य मजू । क्लेश मदया स्वच्छ ज्वीधुंकूह, शीलधारी, इन्द्रिय दमन यानाः सत्यज्ञान प्राप्त जूह, उजाह्य यातः हे जकं काषायवस्त्र योग्य जू ।”

पदार्थ—“अनिकसावो = मल रहित मजूह, कासावं = काषाय (वस्त्र), यो = गुह्य व्यक्ति, वत्थं = वस्त्र, परिदहेस्सति = परिधारण याई, दमसच्चेन = दमन व सत्यज्ञानं, अपेतो = रहितह, न सो = न वैतः, कासावं = काषायवस्त्र, अरहति = योग्य ज्वी । यो च = गुह्य, वन्तकसावस्स = मज्ज रहित ज्वी धुंकूह सीलेसु = शीले, सुसमाहितो = बांलाक समादान जुयं, दमसच्चेन = दमन व सत्य ज्ञानं, उपेतो = युक्तह, स वे = वैतः हे, कासावमरहति = काषायवस्त्र योग्य जुई ।”

विस्तारार्थ—“अन—अनिकसावो धैगु—कामरागादि मलं युक्तह, मल सहितह, क्लेश सहितह । परिदहेस्सति, चीःगु, न्येगु, लांगु इत्यादि प्रकारं प्रयोग याईगु । अपेतो दमसच्चेन, इन्द्रिय दमन व परमार्थ सत्य ज्ञानं हानं वाक् सत्त्यं युक्त मजूह । न सो, उजागु प्रकार याह्य व्यक्ति काषायवस्त्र धारण यांगु योग्य मजू । वन्त-

कसावस्स, प्यंगु आर्य मार्ग द्वारा गुह्यसया कामरागादि मदे धुंकल, क्लेश रूपी मल रहित ज्वी धुंकूह । सीलेसु, चतुपरिशुद्धि शीले^१ चांलाक स्थिर जुया च्चंगु । उपेतो, इन्द्रिय दमन व चतुरार्यसत्त्य यागु ज्ञान द्वारा शान्ति पदे थ्यंकः बंहा । स वे, उजाह्न ब्यक्ति यातः हे उगु सुगन्धीगु कापायवस्स धारण यीं योग्य ।”

गाथा या अवसाने आगन्तुक भिज्जु स्रोतापन्न जुल । म्येपीं नं आपालं हे स्रोता-पत्यादि फले प्राप्त जुल । बाकिपीं आपलं लोकजन पित्तः नं थुगु धर्मोपदेश सार्थक हे जुल ।

१.७।७ इति देवदत्त या कथा समाप्त जुल ।

Dhamma Digital

१।८।८ अगसावक या कथा

“असारे सारमतिने” धैगु थुगु धर्मोपदेश भगवान् बुद्ध वेलुवने विहार याना विज्यागु बखते अग्रश्रावक पिसं निवेदन याःगु—‘संजय’ मवोगु कारणे आञ्जाजुया विज्यागु जुल । अन थुगु खँ छसिंनसें प्रारम्भ जुल—

दीपङ्करबुद्ध या भविष्यत् वाणी

भो शास्ता जुलसां थनं प्यंगू असंख्य व छगू लाख कल्प न्हापा ‘अमरवति’ धैगू नगरे ‘सुमेध’ धैह्य ब्राह्मण-कुमार जुयाः, सकल प्रकार यागु शिल्प विद्यां पारंगतञ्ज जुयाः, मां बौर्षी परलोक ज्जी धुं कालो, कोटानकोटो धन यातः परित्याग यानाः, ऋषी प्रव्रजित जुयाः, हिमालय यागु आसन्ने च्वना च्वंगु बखते, दीपङ्कर तथागत यातः सुदर्शन विहारं रम्भनगरे विज्याकेतः ल देका चोर्षी लोक जनर्षी खनाः, थमं नं देकेगु इच्छा यानाः ल यागु भाग छकू फोना कयाः देका च्वच्वं, सिधेके मलाव हे दोपङ्कर तथागत थ्यंकः विज्यागुलिं, व ध्याचले हटपट थःगु शरीर हे तापू यानाः—“श्रावकर्षी सहितं तथागत, ध्याचले मविज्यासें जिगु शरोरे हे न्हुया विज्यांमा !” धका गोटुला च्वन । अन वस्पोल तथागतं ध्याचले गोटुला चोह्य सुमेध यातः खनाः—“बुद्धङ्कुर खः थ्व, भविष्यते शतसहस्राधिक प्यंगू असंख्य कल्प यां लोपा थ्व—‘गोतम’ धैह्य बुद्धज्जी तिनि” धका व्याकरण याना विज्यात ।

सक्षिप्त बुद्धचरित

वस्पोल दीपङ्करबुद्ध यां लीपा — कोण्डञ्ज, मङ्गल, सुमन, रेवत, सोभित, अनोमदस्सी, पटुम, नारद, पटुमोत्तर, सुमेध, सुजात, पियदस्सी, अत्थदस्सी, धम्मदस्सी, सिद्धात्थ, तिस्स, फुस्स, विपस्सी, सिखी, वेस्सभू, ककुसन्ध, कोणा-गमन, कस्सप, थुली न्यीश्वह्म तथागतपीं त्रिलोके आलोक प्रकाश यानाः उत्पन्न जुया बिज्यां धुं'कःगु दु । वस्पोल न्यीश्वह्म तथागत पिसं थ्व सुमेध ऋषी बातः अथे हे भविष्यद्वाणी बिया बिज्याःगु दु । वस्पोल सुमेध ऋषिं दश पारमिता, दश उपपारमिता, दश परमार्थपारमिता, थ्व श्वीगू पारमिता उथे उथे हे पूर्ण यानाः, 'वेस्सन्तर' जुजु धांका जन्म जुया बिज्यागु बखते पृथ्वी कम्प ज्वीकः कां, ह्ययां, स्त्री स्मेतं त्याग याना दान बियाः, आयु फुसेंली तुषित भुवने उत्पन्न जुया बिज्यात । अन आयु दतले विहार यानाः बिज्यानाच्चंगु बखते, भिदोल चक्रवाल या देवतापीं मुनाः गाथा द्वारा बोधिसत्त्व याके प्रार्थना यात—

“कालोयं ते महावीर उप्पञ्ज मातुकुच्छियं ।

सदेवकं तारयन्तो बुद्धस्सु अमतं पदंति ॥”

अर्थ :—“भोमहावीर ! थ्व अवस्था ठीकजुल, मां यागु गर्भे जन्म कया बिज्याहुँ । अमृत ज्ञान यातः बोध जुया देव मनुष्यपिन्तः तरेयाना बिज्याहुँ ।”

थुलि देवतापिसं प्रार्थना यागु न्यनाः, पञ्चमहा-विलोकन^१ यानाः, अनं च्युत जुयाः, शाक्य राजा यागु

१ जातक निदान कथा ।

कुले जन्म ग्रहण याना बिज्यात । अन वस्पोल महासम्पत्ति परिभोग यासे क्रमशः भद्रयौवन (= ल्यांहा) जुया वल । श्वंगू ऋतु यातः उपयुक्तगु श्वंगू महले—देवलोक यागु श्रीसम्पति थे राज्य श्री परिभोग याना बिज्यात ।

छन्दु वस्पोल, उद्यान क्रीडां बिज्यागु बखते, छुसिं नसे—जीर्णह्य वृद्ध, पीडितह्य रोगी व मृतक थर्पी श्वह्य देवदूतर्पी खनाः, अत्यन्तं हे मती संवेग जुयाः ल्याहाँ बिज्यात । प्यकःगुली—शान्त स्वभावह्य प्रव्रजित छह्य खनाः—“अहा ! प्रव्रज्यात्त्व !!” धका प्रव्रज्या ज्वीगु अभिलाषा यानाः, उद्याने द्वाहाँ वनाः, न्हिच्छं अनसं चवनाः बिज्यात । नौ यागु भेष कयाः वोह्य विश्वकर्मा देवपुत्र वयाः, मङ्गल पुष्करणी या सिथे फेटुना बिज्याना चोह्य बोधिसत्त्व या शरीरे अलंकृत याना बिल । उजागु समये राहुल कुमार जन्मजूगु समाचार वस्पोलं न्यने दत । अन वस्पोल या मती अतिकं हे पुत्र स्नेह जुया वोगु होस दया—“थुगु बन्धन बल्लं मला वं हे चप्फुना वनेमाः” धका चिन्तना यानाः संध्या या समये नगरे द्वाहाँ बिज्याबले—

“निब्बुता नून सा माता निब्बुतो नून सो पिता ।

निब्बुता नून सा नारी पस्सायं इदिसो पतीति ॥”

अर्थ :—निश्चयनं शान्त जुया चवन व माता, निश्चयनं शान्त जुया चवन व पिता, शान्त जुया चवन निश्चयनं व नारी, गुह्यसया जा थुजाह्य पति” धका कृषागौतमी, वस्पोल या निनिया ह्य्यांनं थुगु गाथा व्वना हःगु तायाः—“अहो ! श्वं जितः निवृत्ति = शान्तगु पद न्यंकाहल” धका

थःगु मोतिथागु माला त्वयाः चैतः बीके छुवया बिज्यात ।
 थःगु भवने द्वाहाँ बिज्याना श्रीशय्यां शयन यानाः—न्हावेका
 चोर्पो प्याखँमो भिसातेगु चिकृत आकार खनाः संसार या
 प्रति विरक्त जुया बिज्यात । अले अन यना चोँह छुन्न यातः
 थना, कण्टक सल कांके छुवयाः, वहे सल गयाः भिदोल
 चक्रवाल या देवतापिनिगु द्वारा पखिवृत जुसे, छुन्न छुह पासा
 व्वनाः महा अभिनिष्क्रमण याना बिज्यात । अनंली अनोम
 नदी या तीरे प्रव्रजित जुयाः क्रमशः राजगृह पाखे स्वया
 बिज्यात । अन भिक्षाचरण यानाः पाण्डव पर्वत या क्वे
 फेटुनाः बिज्याना च्वंगु अवस्थां मगधराजा वयाः—“जिगु
 राज्य ग्रहण याना बिजाहुँ” धका निमंत्रण यात । वस्पोलं
 उगु निमंत्रण स्त्रोकार याना बिमज्या । अन मगध-
 राजां वस्पोल याके सर्वज्ञ-ज्ञान प्राप्त ज्वो धुंका, थःगु राज्ये
 अर्थात् राजगृहे बिज्यांगु वचन पवना काल । अनंलो वस्पोल,
 आलार व उहक पिन्थां बिज्यात । अभिके सेना काःगु ज्ञाने
 विशेषता लुं मखनाः—“उलि ज्ञानं गाःगु मखुनि” धका
 हानं खुदँ तक कठोर तपश्वर्या याना बिज्यात । अनंलो
 वैशाख पूर्णिमा या दिने, सुथे सुजाता कन्यां दान व्यूगु
 क्षीर भोजन भयाः, नेरञ्जरा नदी या तीरे सुवर्ण यागु पात्र
 अःखटं च्चीकेल्लेया, नेरञ्जरा नदी या तीरे महावनखण्डे
 नाना समापत्ति द्वारा न्हि कटे याना बिज्यात । संध्या यागु इले
 सोत्थिय = ब्राह्मणं व्यूगु ध्याँ कयाः, काल नागराजां स्तुति
 बाकाः. बोधिभण्डले ठाहाँ बिज्यानाः ध्याँ लाया—“गन तक
 जिगु चित्त आश्रव मलं मुक्त जुया पुनर्जन्म ज्वो मोलीगु
 ज्वीमखु; अन तक थ्व जिं थत्थयानागु बज्जासन श्यंके मखु”
 धका दृढ़ पतिज्ञा यानाः, पूर्वपाखे स्वयाः फेटुना बिज्यात ।
 सूर्य अस्तगमन मजुवं हे ससैयमारपोतः विध्वंस यानाः,

रात्रि या प्रथम प्रहरे पूर्वेनिवास ज्ञान, मध्यम प्रहरे च्युति-
उत्पत्ति ज्ञान प्राप्त याना बिज्यात । शेष प्रहर या अवसाने
प्रत्ययाकारे (= पञ्चयाकारे) ज्ञान क्वत हयाः, दशबल, चतुर्वै-
शारद्यादि सर्वगुण प्रतिमण्डितगु शर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त याना-
बिज्यात ।

अनली न्हेगू सप्ताह तक बोधिमण्डले व्यतीत यानाः,
च्यागूगु सप्ताहे अजपाल धैगु बःर्मा यागु मूले फेटुना बिज्याना
चौबले, धर्म यागु गम्भोर भाव यातः प्रत्यवेक्षण यानाः—धर्म-
प्रचार यांगुली उत्साह मयासे च्वना बिज्यात । उगु बखते
सहम्पति ब्रह्मा, भिक्षेाल चक्रवाल यापीं महाब्रह्मापीं—रिवारपीं
सहितं मुनाः वयाः भगवान् याके, धर्म प्रकाश यांया निंतिं
प्रार्थना यात । अन भगवानं ब्रह्मा यागु प्रार्थना स्त्रोकार यासे
बुद्ध-चक्षु द्वारा लोके अवलोकन याना बिज्यात कि—आजिं
स्वैतः दके न्हापां धर्मदेशना यां धका । थुगु प्रकारं ज्ञान-
चक्षुं अवलोकन याना बिज्याःगु बखते—“आलार व उद्दकरीं
निहं मरण ज्जो धुं कल” धैगु सीकाः हानं पञ्चभद्रवर्गीयपीं
लुमंकाः, अमिसं आपलं हे गुण यानातःगु खँ स्मरण यानाः
आसनं दनाः काशी पाखे सोसे गमन याना बिज्यात ।
लेँ बिचे ‘उपक’ नापं खँ ल्हानाः अःपाढ पूर्णिमा खुन्दु
ऋषिपतन-मृगदावने पञ्चवर्गीयपीं च्वना च्वंगु थासे थयंकः
बिज्यात । अन अमिसं भगवान यातः अयोग्य कथं व्यवहार
यात; अयोग्य कथं व्यवहार यासे लो वस्पोलं अमितः सूचित
बियाः बोध यानाः—अञ्जाकोण्डञ्ज प्रमुखं भिंच्यागू
कोटि ब्रह्मा पिन्तः अमृतपान याकाः धर्मचक्र प्रवर्त्तन याना
बिज्यात । श्रेष्ठगु धर्मचक्र प्रवर्त्तन यानाली, वहे पत्तया
पञ्चमी तिथि या दिने, शेष सकल भिज्जु पिन्तः अर्हत् फले
प्रतिष्ठित याना बिज्यात । उखुनु या दिने हे वस्पोलं

यशकुलपुत्र यागु हेतुसम्पत्ति (=मार्गफल प्राप्त यां फँगु पुण्य=हेतु) खंका बिज्यात । उखुनु यागु चान्हे हे यशकुल-पुत्र विरक्त जुया गृह त्याग यानाः प्याहाँ वन । उगु बखते भगवान् “थन वा ! हे यश” धका सःता बिज्यानाः, उखु नु हे चान्हे वैतः स्रोतापत्ति फले थ्यंकाः कन्हे खुनु अर्हत् फल प्राप्ति याका बिल । म्येपीं—यश या पासार्पीं न्येप्यह्य सितः नं “एहि भिक्खु” धका बुद्ध-वचन-द्वारा प्रव्रजित यानाः अर्हत् फल प्राप्ति याका बिल^१ ।

थुगु प्रकारं लोके रव्वील्लुह्य अर्हन्तपीं दसेंली वर्षावास याना, पवारण सिधसेंली भिच्छुपिन्तः सम्बोधन यासे— “भिच्छुपीं ! आः छिपीं चारिका याहुँ^१” धका ख्वीह्य भिच्छु-पिन्तः देश-विदेशे लोयाः, वस्पोल थः ल्लुह्य जक उरुवेल पाखे सोया बिज्यात । लेँ विचे कपांमा यागु वने श्वीह्य भद्र-वर्गीय कुमार पिन्तः विनीत याना बिज्यात । अर्पीं मध्ये दकेसिवे उच्चमह्य अनागामी जुल, तथा दकेसिवे लिपा लाःह्य स्रोतापन्न जुल । अर्पीं सकसितः नं—“एहि भिक्खु” यागु विधिं भिच्छु यानाः अमितः नं देश-विदेशे लोयाः थः ल्लुह्य उरुवेलं बिज्यात । अन वस्पोलं श्वदोत्या (३५००) प्रातिहार्य (=ऋद्धि) क्यनाः उरुवेल काश्यप, नदीकाश्यप, गयाकाश्यप थपीं श्वह्य दाजु किजा जटिल पिन्तः व अर्पीं श्वहोसिया शिष्यपीं दोल्लिह्य सहितं विनीत यानाः “एहि भिक्खु” यागु विधिं प्रव्रजित याना बिज्यात ।

अनंली अमितः गयासीर्ष पव ते फेटुकाः—आदित्त परि-याय सूत्र* देशना याना अरहत्त्वे प्रतिष्ठापित याना बिज्यात ।

अनंली वहे दोलद्धि अर्हन्त परिवारपीं मुनाः—“बिम्बिसार जुजु या न्होणे बियागु ‘वचन=प्रतिष्ठा’ पूर्णे याः वने माल” धका राजगृह नगर या समीपे दुगु ताल-उद्याने बिज्यात । अन—‘शास्ता बिज्यात’ धैगु खबर सियाः जुजु—भिंनिगू अयुत^१ ब्राह्मण व गृहपतिपीं सहितं भगवान याथं ध्यंकः वन । अन भगवानं अमितः मधुरगु धर्म-कथा उपदेश यायां भिंलगू अयुत सहितं जुजु यातः स्रोतापत्ति फले प्रतिष्ठित याना बिज्यात । बाकिपीं लगू अयुत प्राणि पित्तः त्रिशणे प्रतिष्ठित याना बिज्यात । कन्हे खुनु भगवान राजगृह-नगरे द्वाहाँ बिज्यात । नगरे द्वाहाँ बिज्याः बले—युवक ब्राह्मण यागु भेष कया वोह्ल देवराज इन्द्रं, वस्पोल यागु स्तुति गान याना बिज्यात । राज-भवने भोजन यागु ज्या समाप्त यानाः, वेलुवनारामे द्वाहाँ बिज्यानाः अन विहार याना बिज्यात । अन हे सारिपुत्र व मोग्गल्लायनपीं ध्यंकः बिज्यागु जुल ।

उपतिस्स व कोलित पिनि गृह कथा

सारिपुत्र व मोग्गल्लायन या आगमन जूगुयां न्हापाथागु खं निम्नलिखित वर्णन जुल—

बुद्ध उत्पन्न मज्जनि बले राजगृह या समीपे उपतिस्स-ग्राम व कोलित-ग्राम धैगु ब्राह्मण-ग्राम निगू दयाच्वन^२ ।

१ भिंदोल संख्या यातः अयुत धाई ।

२ वर्त्तमान नालन्दा या समीपे उपतिस्स-ग्राम या नां—“सरीचक” कोलित-ग्राम या नां—“कुल भाण्डारी” जुया च्चन ।

उकि मध्ये उपतिस्स-ग्रामे 'रूपसारो' धैस्य ब्राह्मणी या गर्भं प्रतिष्ठित जूगु दिने, कोलित-ग्रामे 'मोगगली' धैस्य ब्राह्मणी या नं गर्भं प्रतिष्ठित जूगु जुल ।

अपीं निगू कुल यापीं परस्पर न्हसगू पुशतां नसें अतिकं हे आबद्ध-प्रतिबद्ध जुया चोपीं जुल । अपीं निह्वेसितं छुहुं हे तुं गभं परिहार तथाबिल । अपीं निह्वेसिनं भिला दसें ली पुत्र प्रसव यात । व्यंकी खुनु, उपतिस्स-ग्राम या श्रेष्ठ कुल याह्य पुत्र धकाः सारि ब्राह्मणी या कां यातः 'उपतिस्स' धका नां छुना बिल । कोलित-ग्राम या श्रेष्ठ कुल याःह्य पुत्र धकाः म्येह्वसयातः 'कोलित' धका नां छुना बिल । अपीं निह्वं हे बैस प्राप्त जुसें ली सर्वप्रकार या विद्या, शिक्षा सेकाः काल । उपतिस्स खुसो अथवा उद्याने हितेतः वनीगु बखते न्याशःगू सुवर्णं यागु सिविकां च्वना परिवारपीं सहितं वनीगु । कोलित या नाप न्याशःगू श्रेष्ठ श्रेष्ठगु अश्वरथ वनीगु । निह्वेसियां न्याशः न्याशःपीं परिजनपीं दुगु जुल ।

राजगृहे जुलसां दे दसकं (गिरग समज्जं =) अर्थात् ठेतर दुगु जुया च्वन । अन प्याखँ स्वे थां निह्वेसियां छुथांसं म्येच्च तथा च्वनीगु । नापं च्वना प्याखँ सोसों निह्वे मालीगु थासे निह्वेसिगु, विरक्त ज्वी माः थां विरक्त नं ज्वीगु, हानं 'बाह बा !' धका खुशि जुया बकशीश बी माः थां बकशीश नं विईगु । थुगु प्रकारं प्याखँ स्वसों, छुहुं या दिन अभिज्ञान परिपक्व जुयाः, न्हापा थें निह्वे माथां नं मन्हु, विरक्त ज्वी माः थां विरक्त नं मजू तथा बकशीश बी माः थां बकशीश नं मन्हु; निह्वेसिनं नं "थमिथां छु स्वेगु दु ? शच्छिद्धं दे मलां वं हे थुगु अवस्था फुकं हे मदया वनी तिनि; बरु जिमिसं छुं छुगु मोक्ष-धर्म माले

माःगु खः” धका थुगु प्रकारं मती विचार त्वीकु त्वीकुं च्वना च्वन ।

अन उपतिस्स याके कोलित माणवकं न्यन—“हे मित्र, उपतिस्स ! न्हापा २ थें थौं, छं खा सुप्रसन्न हर्ष भाव मदु छीं ? मुख कान्ति अप्रसन्न याना च्वनागु छीं ? छु मती लुया च्वन ?”

उपतिस्स—“मित्र कोलित ! थपीं फुक स्वयां सार छुं हे दुगु मखु, निरर्थक हे खः । बरु भीसं मोक्ष धर्म माला काल धासा सार जुई । थ्व हे जिं मती त्वीका च्वनागु । छुं नं अप्रसन्नगु कान्ति याना च्वन ले छीं ?”—वं नं अथे हे धका जवाब बिल ।

अन उपतिस्सं थःगु विचार व वयागु विचार छुगू हे धका सीकाः कोलित यातः धालः—

“भीपीं निहसियां मतीलुया च्वंगु खँ भिंगु हे खः, मोक्ष-मार्गं मालेतः जा—छुं छुगू प्रकार या प्रव्रज्यात्त्व प्रहण यांमाः; स्वीथीं प्रव्रजित जू वने ?”

उपतिस्स व कोलित पिनि गृह त्याग

उगु समये सञ्जय धैह्य परिव्राजक छुह, राजगृहे छुगू महापरिव्राजक दल नापं च्वना च्वंगु जुल । वैथीं प्रव्रजित जू वनेगु विचारं न्याशःपीं व्यक्ति पित्तः ‘सिविका व रथ ज्वनाहुं’ धका बिदा बिल । म्येपीं न्याशःपीं व्यक्ति सहितं सञ्जय याथीं प्रव्रजित जू वन ।

अपीं अन प्रव्रजित जूसां नसें सञ्जय यातः अतिकं हे यश व लाभ प्राप्त जुल । गुलिचां मदुबं हे अमिसं—सञ्जयं सक्व धर्म-शास्त्र सेका सीकाः वैके प्रश्न यातः—

“आचार्य्य ! छल्लोलं स्यूगु धर्मं थुलिहे जक लाल्कि म्येगु नं दनि ?”

सञ्जय--“थुलि हे जक खः, फुकं छिमिसं सेके हे धुंकल ।”

थुलि सञ्जयं धासेंली अमिसं विचार यातः--

“थथे जूसा थ्वस्पोल याथां च्वनाः ब्रह्मचर्या पालन यानाच्चनेगु निरर्थक हे खः, भीसं जा गुगु मोत्त धर्मं मालेगु या निंतिं गृहत्याग याना वयागु खः, उगु मोत्त-धर्मं थ्वस्पोल याथां च्वना लाभ यां फैमखु; थ्व जम्बुद्वीप अतिकं हे विशाल, थन भ्मापीं ग्रामे, निगमे, राजधानी चाः हिलाः जुल धासा—निश्चयनं भोतः मोत्त-मार्गं या धर्मं उपदेशक सुं आचार्य्य लाभ जुई ।”

थुलि विचार याना उखुनु नसें अमिसं—लोके गन गन ‘परिडत श्रमण ब्राह्मणपीं दु’ धका धाई, अन अन थ्यंकः वनाः धर्मयागु खँ छल्-फल् याईगु जुल । परं अमिगु प्रश्न यातः म्येपिसं सन्तोष जनकगु उत्तर बी फुगु मखु । बरु अमिसं हे जकं म्येपिनिगु प्रश्नया उत्तर बी फुपीं जुया च्वन ।

अस्सजित भिक्षु या उपदेश

थुजोगु प्रकारं अमिसं जम्बुद्वीपे सकमनं हे शास्त्रवाद् यानाः त्याकाः थःगु थासे ल्याहाँ वयाः उपतिस्सं धाल— “मित्र कोलित ! भीपीं निह्मे गुह्मसें न्हापलाक अमृत-ज्ञान लाभ यां फयू, वं म्येह्म सितः नं कनेगु” धका अरिंनिह्म-सिनं थुगु प्रकारं कतिबद्ध प्रतिज्ञा यात । अरिं निह्मसया थुगु प्रकारं प्रतिज्ञा यानाः विवरण यानाः जुयाः च्वंगु अवस्थं उपरोक्तानुसारं भगवान राजगृहे थ्यंकः विज्यानाः

वेणुवन प्रतिग्रहण यानाः अनसं विहार याना विज्याः गु जुया च्वन । उगु हे बखते भगवानं “भिन्नुपीं ! आपलं जन पित्तः हित यांया निंतिं चारिका या हुँ !” धका त्रिरत्त यागु गुण प्रकाश यांया निंतिं छोया विज्यापीं रवील्लह्न अरहन्त भिन्नुपीं मध्ये—पञ्चवर्गीय पीं मध्ये ‘अस्सजित’ धैह्य महा-स्थविर ल्लह्न राजगृहे सन्तुं ल्याहाँ वया कन्हे खुनु सुथे पात्र चीवर ज्वना, भिन्नाचरण यांया निंतं राजगृहे द्वाहाँ विज्यात उगु हे बखते उपतिस्स परिव्राजक नं भोजन यांमाः गु यानाः परिव्राजकारामे वने धका वं बले—अस्सजित स्थविर यातः खना—“थनं न्हापा जिं, थ्वस्पोल थें जाःह्य प्रवजित मखनानि । थ्व लोके अरहन्त वा अरहन्त ज्जीगु चर्या याना चोपीं मध्ये, थ्वस्पोल नं ल्लह्न अवश्यं खई । थ्वस्पोल याके ल्लको न्यनास्वे माल” धका मती कलपना याना, अस्स-जित या न्होने वना—“भो मित्र ! ल्लपोलं ल्लु उद्देश्य याना प्रवजित जुयागु ? ल्लपोल या गुरु सु ? स्वीगु धमे ल्लपोल या रुचि दु ?” धका थुकथं न्यनाली—हानं उपतिस्स या मती—“थुगु बखते थ्वस्पोल याके प्रश्न यांगु योग्य मजू ; ल्ल्ये खाप्वा पत्तिं भिन्नाचरण याना विज्याना च्वन । बरु आः थ्वस्पोल या ल्यु ल्यु वने माल, थ्वस्पोलं मोल्ल यागु मार्ग सीका थवीका तःगु दई” धैगु मती जुया ल्यु ल्यु वन ।

अन वस्पोल स्थविर भिन्ना लाभ यानाली, ल्लगू आनन्दगु थासे विज्यात । अन वस्पोलं फेदुईगु इच्छा याना विज्यागु सीकाः, उपतिस्सं थःगु परिव्राजक-आसन लाया बिल । अले स्थविर या भोजन कृत्य समाप्त जुसेली, उपतिस्सं थःगु कमण्डलु यागु लः बिल । थुगुप्रकारं गुरुपित्तः यां माःगु—आचार्य-व्रत पालन यानाः, भोजन भःपा विज्यां-

धुं कःह्य स्थविरं याके मधुर शब्द याना प्रश्न यातः--“मित्र ! छल्पोल यागु इन्द्रिय समूह अतिकं हे सु-प्रसन्न हानं, छल्पोल यागु रूप-वर्णनं अत्यन्त हे परिशुद्ध, निर्मल, यच्चुसेचो । छल्पोल ह्यु उद्देश्यं प्रव्रजित जुया बिज्यानागु ? छल्पोल यागुरु सु ? स्वीगु धर्मे छल्पोल या रुचि दु ?”

अन स्थविरं “श्व परिव्राजक धैपीं, बुद्धशासन या प्रति विरुद्धपीं खः, उकिया निंतिं थ्वैतः शासन यागु गम्भीरता क्यानाबीमाः” धका मती तथा, थः न्हूह्य मिच्छु तिति धैगु भाव प्रकाश यासे—“मित्र ! जि जुलसां छह्य न्हूह्य मिच्छु तिति, प्रव्रजित जुयागु तामदुनि, श्व धर्मे-विनये जि न्हूह्य द्वाहाँ वयाःह्य खः; जिं आतकं नं श्व धर्मेयागु महात्म्य यातः विस्तारपूर्वकं व्याख्यान यानाः उपदेश बी मफुनि” धका धाल ।

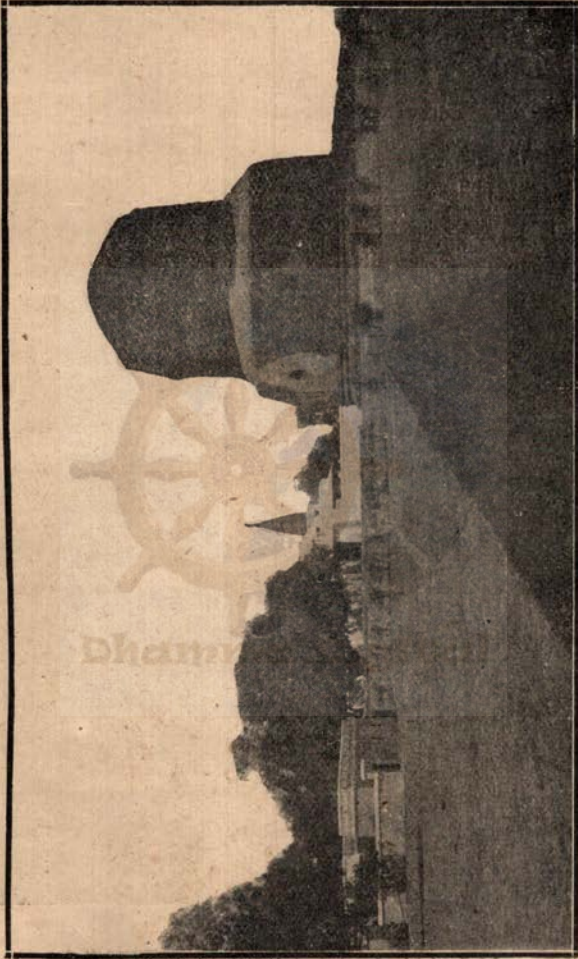
अन उपतिस्सं “जि ‘उपतिस्स’ धैह्य खः, छल्पोलं थःगु शक्त्यानुसारं आपाः वा ह्यो कना बिज्याहुँ; गुकि यातः जिं शच्छिगू प्रकारं जक मखु, दोच्छिगू प्रकारं विश्लेषण यां मातले नं यानाः, थ्वीका कांगु जिगु भाला जुल” धैगु मती तथा, निम्न गाथा द्वारा धाल—

“अपं वा बहुं वा भासस्सु अत्थञ्जेव मे ब्रूहि ।

अत्थेन मे अत्थो किं काहति व्यञ्जनं बहुं ‘ति ॥”

अर्थ—“भतिचा वा आपाः आञ्जाजुया बिज्याहुँ, अर्थ (=सार) हे जक आञ्जा जुया बिज्यासां ज्युः जितः माला बोंगु अर्थ (=सार) हे जक खः; आपाः व्यञ्जनं जक नं ह्युयंत ?”

थथे उपतिस्सं धासेली--स्थविरं निम्न गाथा आञ्जा-जुया बिज्यात—

सारनाथ—धमेक(= धर्मचक्र) स्तूप, थन हे भगवानं पञ्चवर्गी पित्तः प्रथमोपदेशे विद्या विज्यात ।

पञ्चभद्रवर्गीय पित्तः भगवान् या प्रथमोपदेश ।

“ये धम्मा हेतुप्पमवा, तेसं हेतुं तथागतो आह ।

तेसञ्च यो निरोधो, एवं वादी महासमणो”ति* ॥”

अर्थ—“गुगु धर्म (= त्रैभौमिक पदार्थ हेतु यागु प्रभावं दयावैगु खः, उगु हेतु, तथागतं आज्ञाजुया बिज्यात । उगु हेतु यागु निरोध ज्वीगु उपाय नं वस्पोलं आज्ञाजुया बिज्यात; थुजागु सिद्धान्त वादीह्य महाश्रमण (हे जिह्य गुरु, शास्ता, आचार्य) खः ।”

थुगु गाथा यागु प्रथम निगू पद न्यनाः मात्रं हे उपतिस्स परिव्राजक, सहस्र नयं युक्तगु स्रोतापत्ति-फले प्रतिष्ठित जुल । बाकिगु निगू पद स्रोतापन्न ज्वी धुंकःगु अवस्थां समाह जुल । परिव्राजक स्रोतापन्न जुयाः, अनं च्वे यागु मार्ग-फल यागु विषये थ्यंकःवने मफुगुलिं—“थनं ह्युं कारणं दु ज्वी” धैगु मती तथाः स्थविर यातः थथे धाल—“भन्ते ! थुलिनि थचो, थनं च्वे अधिक धर्मं देशना बढे याना बिज्यां मते । भी शास्ता गन विहार याना बिज्याना च्वन ?”

“आवुसो ! वेणुवने बिज्याना च्वन ।”

“अथे जूसा छलपोल न्हापा बिज्याहुँ, जि, पासा छल्ल दनि । जिपीं निह्यसिया थुजोगु प्रतिज्ञा दु कि—गुह्यसिनं न्हापालाक अमृत-ज्ञान प्राप्त याई, वं स्येह्य सितः नं कनेमाः धैगु । अकिं जि, उगु प्रतिज्ञा पुरेयानाः, पासायातः नं व्वना, छलपोल बिज्याईगु लखतं हे शास्ता याथं वे” धका धया, स्थविर या चरण कमले पंचांगं प्रणाम यानाः, श्वचाः चाःउला

वस्पोल यातः विदा विया छोट । थः छुह्य परिव्राजकाराम
पाखे स्वया ल्याहाँ वन । उखे कोलित परिव्राजकं—यानं
नसें हे उपतिस्स वोगु खनाः—मनं मनं—“थौंजा जिह्य
पासा या मुख कान्ति न्हापाथे मखु, अतिकं हे निर्मल, अवश्य-
नं वं थौं अमृत-ज्ञान लाभ याना वलज्जी” धैगु विचार
याना, पासाह्यसिके अमृत-ज्ञान लाभ जूगु बारे प्रश्न यात ।
उपतिस्सं “आवुसो ! अमृत-ज्ञान लाभ जुल” धका प्रत्युत्तर
बिल; विया वहे गाथा व्वना क्यन । गाथा समाप्त याः लिसे
लिसें कोलित नं स्रोतापत्ति-फले प्रतिष्ठित जुल ।

कोलित—“पासा ! भीह्य शास्ता थौंकन्हे गन विहार
याना बिज्याना च्वन ?”

उपतिस्स—“वेणुवने बिज्याना च्वन धका भीह्य गुरु
अस्सजितं आज्ञाजुया बिज्यात पासा !”

कोलित—“अथे जुसें ली शास्ता यागु चरण कमल दर्शन
याः वने नु पासा !”

उपतिस्स व कोलित पिनि प्रथम भगवान दर्शन

उपतिस्स (सारिपुत्र स्थविर) धासा सदाकालं हे
गुरुपिनि पूजा-सत्कार भिन्नकं याना ज्वीह्य जूया निंतिं
कोलित यातः धाल—“हे पासा, भीसं अमृत ज्ञान प्राप्त यानागु
खँ, थुह्य संजय परिव्राजक गुरु यातः नं कने; श्वीका कांफत
धासा श्वीका काई, मफुत धासां तभी भीसं कनागु खँ
विश्वास यानाः, वस्पोल नं शास्ता याथां वनी । अन
शास्ता यागु धर्मोपदेश न्यनाः, महत् फल अनुभव याना
काई ।” थुलि धया निह्यं संजय याथां वन । खनेव हे
संजयव अमिके न्यन—“हे वरसपीं, सुं अमृतोपदेशक लवीके
धुन लाकि छु ?”

“लुल खः भन्ते; लोके बुद्ध उत्पन्न जूगु दु, धर्म उत्पन्न जूगु दु, संघ उत्पन्न जूगु दु; छल्लपोल तुच्छगु असारगु-धर्मे विचरण याना विज्याना च्वन, विज्याहुँ नु! शास्ता याथां वने” धका अमिसं धाल ।

“छिपीं जक हुँ, जिजा वने फ़ैमखु” धका संजयवं धाल ।

“छां ? भन्ते !” धका अमिसं न्यन ।

“जि आपालं महाजन पिनि गुरु जुया च्वने थुंल, हानं वैह्म शिष्यत्त्व ज्वीगुजा मानो—लः दुयाकांगु धवो थें ज्वीगु जुई । जिजा ककर्या शिष्यत्त्व जुया च्वने फ़ैमखु” धका संजयवं धाल ।

“गुरु ! आमथे धया विज्यां मते” धका अमिसं धाल ।

“माल वत्स ! छिपीं हुँ, जि वे फ़ैमखु” धका संजयवं धाल ।

“गुरु ! लोके बुद्धोत्पन्न जुसां नसें आपालं हे लोकजनपीं, लाहाटे सुगन्ध मालादि ज्वना ज्वना वनाः वस्पोल भगवान यातः पूजा याः वन; जिपीं अन हे वनेत्यना, छल्लपोल या छु यांगु ?” धका अमिसं धाल ।

“छु वत्स ! लोके ज्ञानिपीं आपाः दै लाकि—अज्ञानिपीं आपाः दई ?” धका संजयवं न्यन ।

“गुरु ! अज्ञानिपीं हे आपाः दई, ज्ञानिपीं जा गुलिं गुलिं जक दई” धका उत्तर बिल ।

“अथे जूसा, ज्ञानिपीं परिडतपीं श्रमण गौतम याथां वनी, अज्ञानिपीं मूर्खपीं जक जिथां वई; हुँ छिपीं, जिजा वे मखु” धका संजयवं धाल ।

“गुरु ! छल्लपोलं लीपा खनी हे तिनि, सीहे तिनि” धका थुलि धया अपीं प्याहाँ वन । जब अपीं निह्मं प्याहाँ वन अन, सज्जय या परिषदपीं नं फूट जुया वन । अन

आश्रम शून्य जुगु खनाः संजय या हृदयं थामेयां मफयाः
 हुटुं भ्वाःहि ल्हत । अपीं नाप वपीं न्याशल परिव्राजकपीं
 मध्ये—संजय याके निश्चयदुपीं निशःत्या ल्याहाँ वन ।
 उपतिस्सपिनिगु खेँ निश्चय दुपीं निशःत्या अपीं नापं तुं
 वेणुवने वन । उख्ये भगवान्, प्यंगू परिषद्पिनि दथ्वी
 फेटुनाः धर्मोपदेश बिया बिज्याना चोवले—यानं नसे हे अपीं
 वोगु खनाः भगवानं भिक्षुपिन्तः सम्बोधन याना बिज्यासे—
 “हे भिक्षुपीं, हुं खंला ! कोलित व उपतिस्स धैपीं निह
 वयाचोंगु, थपीं निहं थ्व जिगु शासने अग्रश्रावकपीं ज्वी
 तिनि” धका भविष्य वाणि आह्वाजुया बिज्यात । अपीं नं
 भगवान् याथं थ्यकः वन । वनाः भगवान् यातः वन्दना
 यानाः यथायोग्यगु थासे फेटुत । फेटुनाः लाहाट जोजलपा
 भगवान् याके प्रार्थना यात “भन्ते ! भगवान् जिमितः
 छुल्पोल या पाख्ये प्रत्रज्या प्राप्त ज्वीमाल, उपसम्पदा प्राप्त
 ज्वोमाल ।”

भगवानं अमितः “पहि भिक्खु”=वा हे भिक्षुपीं !
 बांलाक देशना याना तैगु धर्म खः, यथार्थ थें दुक्खयातः
 अन्तः यांया नि तिं ब्रह्मचर्य्य पालन या ! धका आह्वा जुया
 बिज्यात । अपीं सकले ऋद्धिमय पात्र-चीवर धारिपीं जुयाः
 शच्छिदं दुपीं स्थविर भिक्षुपीं थें जूगु जुल ।

अनंलो भगवानं उगु परिषद् पिनिगु चित्रानुसारं
 धर्मदेशना बढे याना बिज्यात । निह अग्रश्रावकपीं बाहिक्
 म्येपीं सकले हे अरहन्त जुल । अग्रश्रावकपिनि अनं च्वेयागु
 यां मानिगु श्वंगू मार्ग यागु ज्या सिद्ध मजूनिगु जुया च्वन ।
 ह्वां धासा—श्रावक पारमी यागु महत्त्वतां याना ।

अनंली आयुष्मान् महामोग्गल्लायन, प्रत्रजित जुया
 न्हसनु दुखुनु मगधदेश या कल्लवाल धैगु ग्रामे भिन्नाः-

फोनाः अनसं विहार यानाः आलसं त्येका च्वंगु अवस्थां भगवान् यागु उपदेश द्वारा सवेग प्राप्त जुसेली आलस यातः मदेका छ्वया बिज्यात । अनली तथागतं बिया बिज्याःगु धातुकर्मस्थान यागु शिना न्यन्यं हे च्वेयागु श्वंगू मार्ग यागु ज्या समाप्त यानाः श्रावक-पारमी यागु ज्ञाने परिपूर्णता प्राप्त याना बिज्यात ।

सारिपुत्त स्थविर नं प्रव्रजित जुया बाःछि पुलावनाली शास्ता नापं राजगृहे भिक्षाचरण यानाः सूकरखतलेने (= फां ह्यायाः देका तःगु गुफां) विहार याना बिज्याना च्वंगु बखते, अन वस्पोल या भिवा—‘दीघनख’ परिव्राजक यातः ‘वेदनापरिग्गह’^१ धैगु सूत्र देशना याना बिज्याः धले सूत्रानुसारं ज्ञानं विचार यानाः, स्येपिन्तः तथाव्युगु भोजन थमं नया बिज्यां थें श्रावक-पारमी यागु ज्ञान मस्तक प्राप्त याना बिज्यात ।

आयुष्मान् सारिपुत्त लु, महाप्रज्ञावान्ह मखुला ? अले छ्वां महामोग्गल्लायन स्वयानं आपलं लोपा जक श्रावक-पारमी पूर्णता प्राप्त जूगु ? परिकर्म महत् जूगुया निंतिं ।

गथे साधारण दरिद्र व्यक्तिपीं गनं वनेमाल धासा— धांवेरनं प्याहाँ वनी । तर जुजुपीं प्याहाँ वनेमाल धासा— सल किशि आदि वाहन यागु सज-धज यां माःगु जुई । वथें तुं—सारिपुत्त यातः नं जूगु जुल । वहे दिने भगवानं वेणुवने निभाः बोथें चांगु समये श्रावकपीं मुनाः निह्न स्थविर पिन्तः अग्रश्रावक-पद् बियाः प्रातिमोत्त उद्देशन याना बिज्यात । अन मिच्चुपिसं न्हेपं दुया खल्लहां लगे-

१ मज्झिम निकाये थुगु सूत्र या नां ‘दीघनख सूत्र’ धका धया तल ।

जुल ।—“भगवानं ख्वाः स्वया भिन्ना बिया बिज्यात । अग्र
श्रावक-पदं बीह्वसिनं—न्हापालाक प्रव्रजित जूपीं पञ्चवर्गीय
पिन्तः बी माःगु खः, अमित वास्ता मयाःसा यश स्थविर
प्रमुखं न्येन्याह्व भिन्नु पिन्तः बी माःगु खः, अमितः नं वास्ता
मयात धासां भद्रवर्गीय पिन्तः बी माःगु खः, अमितः नं
वास्ता मयासा उरुवेल काश्यप प्रमुखं श्वह्व दाजु किजा
पिन्तः बी मागु खः, थुलिमहिं भिन्नुपीं तोता दके लीपा
प्रव्रजित जूपिन्तः अग्रश्रावक पद विसेली—ख्वाः स्वया मखा
बिल” धका धाल ।

भगवानं “भिन्नुपीं ! छिमिसं छु खँ ल्हाना च्वनागु ?”
धका न्यना बिज्यासेली मिन्नुपिसं जूगु वृतान्त खँ बिन्ति
यात । यासेली—“भगवानं भिन्नुपीं ! जिं थमिगु ख्वाः
स्वया भिन्ना बियागु मखु, थमिसं थमं थमं प्रार्थना याना
वोगु हे जकं जिं बियागु खः ।” अञ्जाकेएडञ्जपिसं
जुलसां छुको सःगु वा मांलं गुको तक अग्र-अन्न दान बिल नं
अग्रश्रावकपदं प्रार्थना मयाः, केवल अग्रगु धर्म—अरहत्त्व
जकं सकसिबे न्हापलाक ध्वीके देमाः धका प्रार्थना याना
दान बिल धका आज्ञा देका बिज्यात ।

भिन्नुपीं—“गुबले ? भन्ते !”

भगवानं—भिन्नुपीं ! छिमिसं न्यनेला ?”

भिन्नुपीं—“न्यने भन्ते !”

अन भगवानं अतीत यागु खँ वर्णन याना बिज्यात ।

कोएडञ्जभिक्षु या पूर्व कथा

भिन्नुपीं ! थनं न्हापा ग्वीछगूगु कल्पे लोके विपस्सी
तथागत उत्पन्न जुया बिज्यात । उगु बखते महाकाल व

चूलकाल धैर्पीं निह्म दाजु किजा पिसं अतिकं तद्वंगु व्वीं वा पिके बिल । छुन्दु चूलकाल वाव्वीं वनाः दुरुवा छुगः प्वलाः नयास्वत । वा नया सो बले अतिकं हे चाकुस्से चोंगु जुल । अले वया मती थथे इच्छा जुल कि—बुद्ध भगवान प्रमुखं सकल भिक्षुसंघ पित्तः दुरुवा दानवो धैगु । थुगु कुशलचित्तं याना तद्वीह्म दाजुह्म याथं वना थथे धाल—

“य दाजु ! दुरुवा प्वलाः बुद्ध प्रमुखं भिक्षुसंघ पित्तः उचितानुसारं भोजन श्वीकाः दान बीजु !”

“छु धैगु ? किजा ! दुरुवा प्वलाः दान वो धैगु ज्या न न्हापा जुयावंगु दु, न लिपा ज्वीगु दई; अन्न नाशयांगु ज्या यांमते मो !” धका दाजुह्मसे धाल ।

किजाह्मसे धासा, बार बार दाजुह्म याके वचन प्वना च्वन । अन दाजुह्मसे अन्तिमे थथे धाल—“अथे जूसा बुँ निगू भाग थलाः जिगु भागे मथ्यूसें छं, थःगु भाग जक योयोथे या !”

“ज्यू” धका किजाह्मसें बुँ निगू भाग यात । यानाः आपलं हे ज्यामितः सःताः हयाः दुरुवा प्वला, लः मतसें केवल दुरु जक तयाः घ्यो, कस्ति, शाख मिले यानाः क्षीर श्वीकाः; बुद्ध प्रमुखं भिक्षुसंघ पित्तः दान बिल । भोजन कार्य समाप्त जुसेली थथे धका प्रार्थना यातः—“भन्ते ! थव जिगु अग्रदान यागु पुण्य-प्रभावं अग्रगु धर्मयातः सकेसिवे न्हापलाक प्रतिबोध यांत हेतु ज्वीमा !”

अन वरूपोल तथागतं नं “तथास्तु” धका अनुमोदन याना बिज्यात । लीपा व महाजन व्वीं वनाः सो वं बले— व्वीं सकभनं न्हेपने ज्वं ज्वं तिसां तिया तःगुथे चोंकः ज्वं ज्वं वा सया बुँ फुकं भरिपूर्णं जुयाः च्वन । थुगु प्रकारं दान यागु प्रभाव खनाः न्याता प्रकार या प्रीति अनुभव

जुया, विचार यात कि—आहा ! गुजागु भाग्य जि धका । भाग्य यागु खँ लुमंकाः हानं पुथुक = वा गुजि त्वैथे चोबले — “पुथुकगं” धैगु दान बिल । गामे चोपीं नाप मिलेजुयाः — “अगसस्सं” धैगु दान बिल । वा लः बले—“दायगं” धैगु दान बिल । वा लयाः वामाः सपः थे चोक् मुकुबले—“वेण-गं” धैगु दान बिल । वा माः पच्चुं बले—“कलापगं” धैगु दान बिल । हानं वा दाकू बले अर्थात् दाईं याकूबले—“खलगं” धैगु दान बिल । हानं वा दाके धुंकाः वाद्धो च्यूं बले—“खल-भण्डगं” धैगु दान बिल । वा, भखारी स्वथं बले—“कोट्टगं” धैगु दान बिल । थुजोगु प्रकारं छक्को सःगु अन्ने गुक्व तक्क अग्रदान बिल । वं वा लया काक्को काक्को थासे हानं परिपूर्णं तुं जुया च्वंगु जुल । साबिके सनं उपो दया वोगु जुल । धर्मं धैगु गुह्यसे रत्ता याई, उहसयातः धर्मं रत्ता याई । उकि या निंतिं भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात—

“धम्मो हवे रक्खति धम्मचारिं,

धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

एसानिसंसे धम्मे सुचिण्णे,

न दुग्गतिं गच्छति धम्मचारीति ॥”

अर्थ—“धर्म यागु आचरण याहसितः हे धर्म नं रत्ता याई, धर्म यागु आचरण बांलाका याइपिन्त न्हाथं वंसां सुख जुई । धर्म चारिपीं दुर्गती भबले हे वनी मखु, धर्म आचरण यांगुली थुजोगु फल दई ।”

थुजोगु प्रकारं थव भिक्षुं (कोण्डञ्जं) सर्व प्रथम अग्रगु धर्म अनुभव यां देकेया निंतिं विपस्सी तथागत या पालां

गुको तक अग्रदान बियाः प्रार्थना यात । हानं थनं छगू
लाख कल्प न्हापा हंसवती नगरे पटुमुत्तर तथागत यागु
पालां नं न्हेनु तक महादान बियाः वस्पोल तथागत यागु
श्री चरण कमले भोसुनाः अग्र-धर्म यागु० हे प्रार्थ यात ।
“थुजोगु प्रकारं प्रार्थना याना तःगु हे जक जिं बियागु खः
सिवाय खाः स्वया बियागु मखु” धका आज्ञाजुया बिज्यात ।

यशकुमार या पूर्व कथा

“यशकुमार प्रमुखं न्येन्याह्व मिच्छुपिसं छु कर्म याना वोगु
दुले ? भन्ते !”

अमिसं नं बुद्ध भगवान् छह्वसिया न्ह्यौने “अरहन्त
ज्जी देमा” धका प्रार्थना यासे आपलं हे पुरय-कार्य याना
वोगु दु । छगू समये भगवान् बुद्ध उत्पन्न मज्जुनि बले थपीं
सकले हे पासाजुयाः मिले चले जुयाः पुरयादि कुशल-कार्य
यासे अनाथ दुखी-दरिद्रपिन्तः उपकार याना जुल । छन्हु
अमिसं गर्भिनी मिसा छह्व शिना चोंगु खनाः—अग्नि
संस्कार थांतः श्मशाने यंकल । उके न्याह्व व्यक्ति यातः
श्मशाने तथाः बाकि पासापीं गामे वन । श्मशाने, व शिह्व
मिसा यातः भालां शुयाः पुत्तु पुईका उना चोंबले यशकुमार
या मती ‘अशुभ-संज्ञा’ प्रतिलाभ जुल । अन व यशकुमारं
पासापीं प्यह्वसितः सम्बोधन याना —“सोः पासापिं ! थ्व
मृतशरीर थासे थासे छ्च गू पँ पँहुयाः च्याः च्याः दुह्व साथे
ज्जी धुंकल; सो ! गपांचो दुगन्ध ! स्वे हे घच्चायपुसें
चों, न्हाचः गेचोंगु—आः गेजुया वने धुंकल’ धका क्यन ।
अपीं प्यह्व सिथानं उगु रूप स्वयाः अशुभ-संज्ञा प्रतिलाभ
जुल । अपीं न्याह्वं हे गामे वनाः म्येपीं पासापिन्तः नं

धाः घन । यशकुमार थःगु छुये वनाः—मां बो व थःह्य
 खोयातः नं व खं कन । अर्पी सकसिनं अशुभ-भावना
 यात । थ्व हे अमिगु पूर्व-कर्म जुल । उकिया निंतिं
 यशकुमार यातः—मिसातः दुगु कोठां श्मशान थें हे विचार-
 संज्ञा प्राप्त जुल । वहे उपनिश्रय (=हेतु) संपत्ति-बलं
 अर्पी सकले अरहन्त ज्वी फुगु खः । “थुगु प्रकारं थमितः
 नं थःपिनिगु प्रार्थनानुसारं लाभ जुल । जिं खा स्वया
 बियागु मखु” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

भद्रवर्गीय पिनि पूर्व कथा

भिक्षुपिसं “भद्रवर्गीय पासापिसं छु कर्म याःगु दुले ?
 भन्ते !” धका न्यन ।

भगवानं ‘अमिसं नं न्हापायापीं बुद्धपिनि न्हौने अर-
 हन्त ज्वी देमा !’ धका प्रार्थना यासे पुणयादि कुशल-कर्म
 याना वोगु दु ।” लीपा छगू समये बुद्ध उत्पन्न मज्जुनि बले
 थपीं श्वोहं धूर्त्त जुयाः विचरण याना जूबले छुह्य ‘तुरिडल’
 धैह्य मुनियागु उपदेश न्यना ख्वीदोल दँ तक पञ्चशील पालन
 याःगु दु । “मुख्यनं थमितः नं थःथःगु प्रार्थनानुसारं हे
 प्राप्तजुल । जिं खा स्वया बियागु मखु” धका आज्ञाजुया
 बिज्यात ।

उरुवेल काश्यप पिनि पूर्व कथा

भिक्षुपिसं “उरुवेल काश्यपपिसं छु याःगु दुले ? भन्ते !”
 धका न्यन ।

भगवानं आज्ञा जुया बिज्यात—अमिसं नं अरहन्त
 ज्वीया निंतिं प्रार्थना यासे आपालं हे पुण्य कार्य्य याना

वोगु दु । थनं ग्वीतिगू कल्प ग्हापा—“तिस्स व फुस्स”
 धैपीं बुद्धपीं निह्म उत्पन्न जूगु दु । फुस्स धैह्म बुद्ध या बौ
 ‘महेन्द्र’ धैह्म जुजु । वस्पोल बुद्ध जुसेंली जुजुया चिकि-
 धिकःह्म कां—अग्रश्रावक जुल । पुरोहित या कां—द्वितीय
 श्रावक जुल । अन जुजु शास्ता याथां वनाः—“जिह्म
 तद्विकःह्म कां ‘बुद्ध’ चिकिधिकःह्म कां ‘अग्रश्रावक’, पुरोहित
 या कां ‘द्वितीय श्रावक’ धका मती तयाः अमितः स्व स्व—
 “जिमिह्म हे बुद्ध, जिमिह्म हे धर्म, जिमिह्म हे संघ” धका
 चित्ते हर्ष जुया गद्गद् जुयाः श्वको तक—“वस्पोल भगवान्
 अरहन्त सम्यक्-सम्बुद्ध यातः नमस्कार” धका उदान शब्द
 पिकया भगवान् यागु चरण कमले भोस्सुना प्रार्थना यातः—

“भन्ते आः जिगु आयु ग्वीदोल द्दे धुंकल, आयु यागु
 अन्तिमे थ्यना नं न्होवेका च्वने थें जुया च्वन; आः हानं
 जि गोन्हु तक ग्वाई तिनि ओन्हु तक छल्पोल म्येपिनिगु
 छ्ये विमज्यासे जिगु चतुप्रत्यय दान स्वीकार याना
 बिज्याहुँ ।”

भगवानं स्वीकार याना बिज्यात, जुजुं नं अन नित्यप्रति
 बुद्ध भगवान् यागु सेवा यात ।

जुजुया म्येपीं नं श्वह्म कांमचात दुगु जुया च्वन । उके
 तद्विकःह्मसिया न्याशः, दातिह्मसिया श्वशः, चिकिधिकःह्म-
 सिया निशः योधाः—सैन्य—सिपाईतः दुगु जुल । अमिनं
 दाजु यातः भोजन याके धैगु इच्छा जुल । बौह्म याथां वना
 आज्ञा फवन । तर आज्ञा मव्यु । बार-बार आज्ञा फवनं
 नं आज्ञा कां मफु । उगु बखते सिमान्त प्रदेशे अशान्ति जुया
 च्वन अर्थात् प्रजापिनि मेल् मद्याः नाना प्रकारं कलह
 कोलाहल त्वापु जुया च्वन । अन व अशान्ति यातः
 शान्त्यार्थ अमितः छोया बिल । अन अर्पीं वना अमितं

अशान्ति यातः शान्ति यानाः बौद्धसिंथां ल्याहाँ वल । अन
बौद्ध जुजुं कांपिन्तः घेपुयाः छुयँने चुप्पानया धाल—“हे
मचात, छिमितः जिं बरदान बी ।”

“हवस् पिता !” धका कांपिसं धाल ।

छुं दिन बित्ते जुसेंली जुजुं कांपिन्तः धालः—“मचात !
बरदान फवँ !”

कांपीं—“पिता ! जिमितः म्येगु छुनं माःगु मदु आवली
दाजुयातः भोजन याकेगु; श्वहे छुता जिमितः बरदान बिया
बिज्याहुँ ।”

जुजु—“मखु तात ! श्वजा बी मखु ।”

कांपीं—“सदांयातः मव्यूसानं न्हेदँ तक यातः जक
बिया बिज्याहुँ !”

जुजु—“मखु पुता ! श्वजा बी मखु ।”

कांपीं—“अथे जूसा—खुदँ, न्यादँ, प्यदँ, श्वदँ, निदँ,
दच्छि, न्हेला, खुला, न्याला, प्यला, स्वला यातः जक बिया
बिज्याहुँ ।”

जुजु—“मखु तात ! श्वजा बी मखु ।”

कांपीं—“अथे जुसेंली पिता ! जिपीं श्वह्मे, छुह्मे छुह्मे-
सितः लच्छि लच्छि जक यानाः श्वला तक या निंतिं
बिया बिज्याहुँ ।”

जुजु—“जू का. अथे जूसा श्वला तक भोजन याकि !”

अन अपीं श्वह्मसियां छुह्म हे भण्डारी, छुह्म हे कोषाध्यक्ष
तथा भिंनिगू नहुत परिषदपीं दुगु जुया च्वन । राजकुमार
पिसं अमितः सःतके छोयाः धालः—

“जिपीं श्व श्वला तक दशशीले च्वनाः काषायवस्त्र धारण
यानाः शास्ता नाप छुथांसं विहार याना च्वने त्यना ।
छिमिसं थुलि थुलि दान बीतः खर्च कयाः ग्वीदोल भिक्षुपिन्तः

व जिमि दोल्लि सैन्य पित्तः नित्यप्रति माःगु खाद्य भोजनादि बन्दोवस्त या ! थनंली जिमिसं म्येगु लुनं धां मखु ।”

अर्पी श्वह्मं दोल्लि परिजनपीं सहित दशशोल ग्रहण यानाः, काषायवस्त्र धारण यानाः विहारेसं तुं वास याना च्वन ।

भण्डारी व कोषाध्यक्ष निह्म मिले जुयाः दाजु किजा श्वह्मसिगु धुकुटीं पालं पाः. दान यांत दान-सामाग्री पिकयाः दानबिल । अन कार्यकारकपिनी मचात—जा, के, क्वाति यागु आशं ख्वया च्वनीगु । उकिया निंतिं अमिसं भिन्नु-संघपीं थयंकः मवेकं हे मचातेतः नेगु विईगु जुया च्वन । भिन्नुसंघ पिनि भोजन यां सिधं बले लुं हे ल्यनीगु मखु । लीपा जूलिसे मचातेतः बीगु धका त्वहः तथा थःथःपिसं नं नैगु जुयावल । साः साः भिंभिंगु नेगु खनाः लोभ मयासे च्वने मफुत । अर्पीं जम्मां चेप्यदोल ८४००० दुगु जुया च्वन । अर्पीं संघपित्तः बीगु दान-सामाग्री नयाः, शिनाली प्रेत-लोके पतन जुल । श्वह्म दाजुकिजा राजकुमारपीं दोलाळ्ळु परिजनपीं सहितं मरण जुयाली देवलोके उत्पन्न जूवन । अर्पीं अन देवलोकं देवलोकं हे विचरण यानाः जुजुं ग्वीनिगू कल्प व्यतीत यात । थुगु प्रकारं अर्पी दाजुकिजा श्वह्मसिनं अरहन्त ज्वीगु प्रार्थना यासे अन उगु बखते कल्याण कम यात । “अमि थःथःगु प्रार्थनानुसारं लाभ जूग खः, जिं ख्वा स्वया बियागु मखु ।” उगु बखते याह्म कोषाध्यक्ष—आःयाह्म बिम्बिसार जुजु खः । भण्डारी धासा आःयाह्म विशाखा खः । अर्पीं राजकुमारपीं श्वह्म आःयापीं श्वह्म जटिलपीं खः । कार्यकारकपीं प्रेतलोके पतन जुयाः सुगति दुर्गति आदि हित्तु हिलाः थुगु कल्पे प्यह्म बुद्ध उत्पन्न ज्वी धुंकाः तकनं प्रेतलोके हे पतन जुयाच्वन ।

अर्पीं थुगुकल्पे दकेन्हापां उत्पन्न जुया बिज्याकह्म चेदोल
आयु परिमाण दुह्म 'ककुसन्ध' तथागत याथां वनाः न्यन —
“जिमितः आहार प्राप्त ज्वीगु समये गुबले ? आज्ञाजुया
बिज्याहुँ ।”

तथागतं “जिगु समये जा छिमितः आहार प्राप्त ज्वीमखु,
जियां लीपा थ्व महापृथ्वी योजन प्रमाण ताःजा जुयाः वसेली
उगु बखते 'कोणागमन' धैह्म भगवान बुद्ध उत्पन्न ज्वी,
वस्पोल याके न्यनास्व !” धका आज्ञाजुया बिज्यात ।

अर्पीं उलितक प्रेतलोके दुक्खभोग यानाः 'कोणागमन'
तथागत उत्पन्न जुसेंली वस्पोल याथां वना न्यन ।

वस्पोल तथागतं “जिगु समये जा प्राप्त ज्वी मखु ।
जियां लीपा थ्व महापृथ्वी योजन प्रमाणं ठाहाँ वसेंली
'कस्सप' तथागत उत्पन्न ज्वी, वस्पोल याके न्यो !” धका
आज्ञाजुया बिज्यात ।

अर्पीं उलितक दुक्खभोग यानाः 'कस्सप' तथागत उत्पन्न
जुसेंली वस्पोल याथां वनाः न्यन ।

कस्सप तथागतं नं “जिगु समये जा प्राप्त ज्वी मखु ।
जियां लीपा थ्व महापृथ्वी योजन प्रमाणं ठाहाँ वसेंली
'गौतम' धैह्म तथागत उत्पन्न ज्वी, उगु बखते छिमि थःथिथि
'बिम्बिसार' धैह्म जुजु ज्वी, वं शास्ता यातः दान बिया,
उकि यागु पुण्यफल छिमितः अर्पणं याना बिई, अबले
तिनि छिमितः आहार प्राप्त ज्वी” धका आज्ञाजुया बिज्यात ।

अमितः छगू बुद्धान्तर धैगु जा 'कन्हे' थे जक जुल ।
गौतम तथागत उत्पन्न जुसेंली बिम्बिसार जुजुं दकेन्हापां
दान ब्यूगु या पुण्य अमितः प्राप्त मजुसेंली उखुनु हे वयाः
अतिकं हे ग्यानापुसे चोक्क रूप धारण याना जुजु यातः

कथन । कन्हे खुनु जुजु वेणुवने वनाः तथागत यातः उगु वृतान्त खँ निवेदन यात ।

भगवानं “महाराज ! थनं ग्वीनिगू कल्प न्हापा फुस्स तथागत या पालां थपीं छुंन थः थिथिपीं खः । भिच्चुपिन्तः बीगु दानसामग्री नयाः प्रेतलोके पतन जुयाः, संसार-चक्रे चाःहिला जुजुं ककुसन्धादि बुद्धपिंके न्यना, वस्पोल बुद्धपिनिगु श्रो मुखद्वारा थुगु थुगु प्रकारं आज्ञाजुगु न्यनाः ताकालं दत्तं छुं बिईगु दान यागु पुण्य या फल आशा याना चोणु । खिग छुं दान यातः नं अमितः पुण्य फल प्राप्त मजूगुया निंतिं अमितं छुंतः थथे याना क्यंगु” धका आज्ञाजुया बिज्यात ।

जुजु—“भन्ते ! आः व्यूसां ज्युनिला ?”

भगवान—“ज्युनि, महाराज !”

अन जुजुं बुद्धप्रमुखं भिच्चु संघपिन्तः निमंत्रण यानाः कन्हे खुनु महादान बियाः—“भन्ते ! थुगु पुण्य या फलं व प्रेतजुया चोपिन्तः दिव्य अन्न-पान प्राप्त ज्वीमा !” धका प्राप्त जूगु पुण्य फुकं अमितः अर्पण याना बिल । अन अमितः प्राप्त नं जुल । कन्हे खुनु व प्रेततसें पचिनांगा जुया कथन । जुजुं वखँ नं भगवान् याथां बिन्ति यात ।

भगवानं “महाराज ! छुं वस्त्रादि छुं मज्झुनि” धका आज्ञाजुया बिज्यात ।

जुजुं कन्हे खुनु बुद्ध प्रमुखं भिच्चुसंघपिन्तः चीवरादि वस्त्र दान बियाः—“थुगु पुण्य या प्रभावं अमितः दिव्य वस्त्र प्राप्त ज्वीमा !” धका पुण्य अर्पण याना बिल । अर्पीं सकलें प्रेतात्म भावं मुक्त जुयाः दिव्यात्म भावे प्रतिष्ठित जुल । अन भगवानं पुण्यानुमोदन याना बिज्याः बल्ले—“तिरोकुडुसु

तिट्टन्ति”^१ धका तिरोकुड्ड सूत्र द्वारा अनुमोदन याना विज्यात । अनुमोदन या अवसाने चेप्यदोल प्राणिपिन्तः धर्माव-बोध जुल ।

थुजोगु प्रकारं भगवानं जटिल श्वह्मसीगु पूर्व-जन्म यागु खँ आञ्जाजुसे थुगु धर्मदेशना याना विज्यात ।

अग्रश्रावक पिनि पूर्व कथा

भिक्षुपिसं “भन्ते ! अग्रश्रावक पिसं छु याना वोगुः दु ?” धका न्यन ।

भगवानं आञ्जाजुया विज्यात—“अग्रश्रावक ज्वी देमा ! धका प्रार्थना याना वोगु दु ।”

थनं लक्षाधिकं छगू असंख्य कल्प न्हापा सारिपुत्र, ब्राह्मण-महाशाल कुले जन्म जूगु जुया च्वन । वैगु नां ‘सरदमानव’ जुया च्वन । मौद्गल्यायन, गृहपति-महाशाल कुले उत्पन्न जुल । वैगु नां ‘सिरिवड्ड कुटुम्बक’ जुया च्वन । अपीं निह्मं मचांनसे धूः ह्मितीपीं पासा जुया च्वन । अपीं निह्म मध्ये सरदमानव, थःह्म बो मदुसेलो आपलं हे धनसम्पत्ति या अधिकारी जुयाः च्वं च्वन । छन्दु याकःचा छथां च्वनाः विचार यात—“जिं थुगु जन्म यागु जकं खँ स्यू, पुनर्जन्म यागु खँ मस्यू; जन्म जूपीं प्राणिपीं सकलें हे शिनावने मार्गगु सत्यं खः । न्हाग्गु जूसीं छगू प्रव्रज्यात्त्व ग्रहण यानाः मोत्त धमं मालेगु हे उत्तम खः ।” थुली विचार यानाः पासाह्मसिथां वना धाल—“प्रिय पासा ! सिरिवड्डक !

१ खुद्दकपाठे स्वेगु ।

जि जा प्रव्रजित जुयाः मोक्ष-धर्म अन्वेषण याः वने, छु जिनापं प्रव्रजित ज्वा फुलाकि मफु ?”

सिरिवड्डकं धाल-“मफु पासा ! छु हे जक प्रव्रजित जू हूँ।”

अन सरदमानवं मतिल्वीकल “थुगु लोक तोता परलोक वनेबले पासापीं बा थः थिथिपीं बा स्वैतंः हे सुनानं व्वना वोंपीं दुगु मखु । थःमं यानागु कर्म छुता हे जक थःगु ज्वा ।”

अनंली सरदमानवं थःगु रत्नभण्डार चंके वियाः दुखी-दग्धि व याचकपिन्तः आपलं हे दान-प्रदान यानाः पर्वत पादे वनाः ऋषि प्रव्रज्या ग्रहण यात । अनंली-छुह्म यायां निहयायां ऋषि प्रव्रज्या ग्रहण याःपीं न्हेप्यदोल जटिलपीं दत । व पञ्च अभिज्ञा व अष्टसमापत्ति ध्यान प्राप्त यानाः अन दुपीं जटिलपिन्तः “कसिना परिकम्म” धैगु ध्यानाङ्ग सम्बन्धे उपदेश बिल । अन उपीं जटिलपीसं नं पञ्चाभिज्ञ व अष्टसमापत्ति ध्यान प्राप्त यात ।

उगु समये ‘अनोमदस्सी’ धैह्म तथागत लोके उत्पन्न जूगु जुया च्वन । वस्पोल जन्म जूगु देश या नां ‘बन्धुमति’ नगर । वस्पोल या बौ ‘यसोवन्त’ धैह्म क्षत्रि जुल । मांढ ‘यसोधरा देवी’ धैह्म जुल । बोधि ज्ञान प्राप्त जूगु ‘अर्जुन’ धैगु सिमा कवे जुल । ‘निसभ व अनोम’ धैपीं निह्य अग्र-श्रावकपीं जुल । ‘वरुण’ धैह्म उपष्ठाक जुल । सुन्दरा व सुमना धैपीं निह्य अग्रश्राविका जुल । वस्पोल या आयु-प्रमाण लक्षिदं (१०००००) दुगु जुल । शरीर न्येच्याकू हाकः शरीर यागु प्रभा = ज्योति—भिंनिगू योजन तक फिजे जुया वनीगु । वस्पोल या परिजनपीं छगू लक्ष भिक्षुपीं दुगु जुल ।

वस्पोल तथागतं छुह्म सुथसिया प्रत्युषसमये महाकरुणा-समापत्ति ध्यानं दनाः बुद्ध-चक्षु द्वारा त्रिलोके अवलोकन याना सोया बिज्याबले सरद तपस्वी यातः खना बिज्यात ।

गुजोगु लक्षण वस्पोलं खना बिज्यात धासा—“थौं जि सरद तपस्वी याथां वन धासा महाधर्मदेशना जुई । वं अग्र-श्रावक यागु प्रार्थना याई । वया पासां सिरिवड्डकं द्वितीय श्रावक यागु प्रार्थना याई । देशना यागु अवसाने अमि न्हेप्यदोल जटिल परिवारपीं नं अरहन्त ज्जीतिनि” थैगु खना वथेंतु थःगु ज्ञानं निश्चय याना सीकाः—“जि अन वने माः” धका मती तथाः थःगु पात्र चीवर कयाः म्येगीं स्वैतं हे मसःतुसें सिंह थें थः याकचा जक बिज्यात । अन वस्पोलं, सरद तपस्वी या शिष्यपीं फल-मूल काःवना चोवले—“जिगु बुद्धत्व भाव व तपस्वीवं सीका कां फेमा !” धका अधिष्ठान यानाः तपस्वीवं खनेदेक आकाशं क्वहाँ बिज्याना पृथ्वीले दना बिज्यात ।

अन सरद तपस्वीवं, बुद्धानुभाव व शरीर यागु लक्षण खनाः, लक्षण शास्त्रे मिले याना सो बले व्याकं मिलेजुगु खनाः—“थुजोगु लक्षण दुह्य पुरुष गृहस्याश्रमे च्वन धासा चक्रवती जुजु जुई, त्यागी जुल धासा तृष्णाक्षय यानाः सर्वज्ञबुद्ध जुई । थ्वस्पोल निश्चय नं बुद्ध खः, थुके संशय मदु” धका सीका प्रत्युगमन यानाः पञ्चाङ्ग प्रणाम यानाः आसन लायाबिल । लाया व्यूगु आसने भगवान फेटुना बिज्यासेंली सरद तपस्वी नं थःतः योग्यगु आसन कयाः छसिलिक फेटुत ।

उगु बखते न्हेप्यदोल जटिलपीं स-रस ओज गुणं युक्तगु फल-मूल हयाः गुरु या न्होने उपस्थित जुल । अमिसं अन बुद्ध व गुरु च्वनाच्वंगु आसन खनाः धाल—“भो गुरु ! जिमिसं स्वेवले थ्व संसारे छलपोल थें तद्धंख सुंहे मदु” धका विश्वास याना च्वना तर, थ्वस्पोल महापुरुष जा छलपोल स्वया नं श्रेष्ठतर थें चो ।”

गुरुहसें “हे मचात, ह्यु धयागु छिमिसं ? ‘तू’ छगः व खवीच्यागू लाख (६८०००००) योजन ताःजागु सुमेरु व समान यांगु इच्छा यानाला ? हे तात, सर्वज्ञ बुद्ध नाप जिगु उपमा यांमते” धका धाल ।

अन व जटिलपिसं विचार यातः— “यदि श्वस्पोल महापुरुष श्वलोक यापीं थें सामान्य साधारणह्य जूगु जूसा भोह्य गुरुं थुजोगु प्रकारं उपमा संग्रह याना विज्याइ मखु; श्वस्पोल धात्थें हे श्रेष्ठोत्तमह्य महापुरुष हे खः ।” थुगु प्रकारं विचार याना अर्पीं सकसिनं वस्पोल शास्ता यागु चरणकमले सिरं वन्दना यात ।

अन अमितः गुरुहसें धाल— “शिष्यपीं ! बुद्ध भगवान यातः बीतः योग्यगु वस्तु भोके छुनं मडु । शास्ता जुलसां भिन्नायागु समये थन विज्यात, भोसं फुचाःथें भिन्ना प्रदान यांमाः । छिमिसं गुजो गुजोगु भिंभिंगु फल-मूल हयागु दु, व फुकं थन हति ।”

अन शिष्यपिसं हया बिल । हःसेंलो लाहा सिलाः थःमंतुं तथागत यागु पात्रे तथा बिल । भगवानं उगु फल-मूल प्रतिग्रहण याये मात्रं देवतापिसं दिव्य-ओज प्रत्नेप याना बिल । व तपस्वीवं लः नं थःमंतुं छाने याना तथाः बिल । शास्तां भोजन-कृत्य समाप्त याना विज्यासेंली तपस्वी सकल शिष्यपीं नाप शास्ता या न्ह्याने फेटुनाः कुशल प्रश्न यात । अन भगवानं “अग्रश्रावकर्पीं निहं भिन्नुसंघपीं व्वना थन वेमा ।” धका मती तथा विज्यात । उखे वस्पोलपिसं भगवान यागु मनोभाव सीकाः लक्ष्मि (१०००००) क्षीणाश्रव परिवारपीं व्वना वयाः शास्तायातः वन्दना यानाः यथायोग्यगु थासे दनाच्वन ।

अन सरद तपस्वीवं शिष्यपिन्तः सःता—“शिष्यर्षी !
 बुद्ध भगवान् फेटुईगु आसन नं चिकिजाः जुल, लद्धिन्न
 श्रमणर्षी फेटुईतः आसन नं मदुनि, छिमिसं थौ अत्यन्तं हे
 उत्तमगु प्रकारं बुद्धपूजा यांमाः । पर्वतकों बां बां लाःगु
 सुन्दरगु सुगन्धी स्वां कयाहिँ ” धका धाल । हालाः
 च्वंतले बिलम्ब यांथे जुई, ऋद्धिवान् पिनिगु ऋद्धि-विषय
 अचिन्तनीय । अमिसं तत्तणे हे सुन्दरगु सुगन्धगु स्वां द्वौ
 हयाः शास्तायातः योजन प्रमाणं तद्धंगु पुष्पासन तयार याना
 बिल । निह्न अग्रथावक पिन्तः श्वंगू श्वंगू गावुत प्रमाणगु
 आसन देका बिल । बाकिर्षी भिच्छुपिन्तः बागू योजनं नसे
 प्रारम्भ यानाः न्हूर्षी भिच्छुपिन्तः उसभ प्रमाण मात्र आसन
 देका बिल । ‘छगू हे आश्रमे अपां अपां धंगु आसन गथेयाना
 देका बिल ज्वी ?’ धैगु संशय यांमाःगु मदु । छ्वां धासा व
 फुक्क ऋद्धि यागु विषय खः ।

थुगु प्रकारं आसन तयार यानाः सरदतपस्वी तथागत
 या न्ह्याने दनाः लाहात जोजलपाः विन्ति यासे—“भन्ते !
 दीर्घकाल पर्यन्तं जितः हित सुख ज्वीके या निंतिं थुगु
 पुष्पासने ठाहाँ बिज्याहुँ” धका प्रार्थना यात । उकिया निंतिं
 निम्न गाथा धया तल—

“नाना पुप्फञ्च गन्धञ्च सन्निपातेत् एकतो ।
 पुप्फासनं पञ्चपेत्वा इदं वचनमब्रुवि ॥
 इदं मे आसनं वीर पञ्चत्तं तवनुच्छविं ।
 ममचित्तं पसादेन्तो निसीद पुप्फासने ॥
 सत्तरत्तिदिवं बुद्धो, निसीदि पुप्फासने ।
 मम चित्तं पसादेत्वा हासयित्वा सदेवकेति ॥”

अर्थ—“नाना प्रकार या स्वाँ व सुगन्ध छुथांसं मुंकाः पुष्पासन लायाः थुगु वचनं प्रार्थना यात—भो वीर ! थ्व जिं छुल्पोल यातः योग्यगु आसन देका बोधु नः, जिगु चित्त प्रसन्न ज्जीक पुष्पासने फेटुना विज्याहुं । वैगु चित्त नं देवता पिनिगु चित्त नं हर्षित ज्जीक भगवान् उगु पुष्पासने न्हेनु तक फेटुना विज्यात ।”

थुगु प्रकारं शास्ता आसने फेटुना विज्यासेंलो निह्न अग्रश्रावकर्पी नं, म्येपीं भिज्जुगीं नं थःथःगु आसने फेटुना विज्यात । सरदतपस्वीवं तःपाःगु स्वाँ यागु छत्र छुपा ज्वनाः तथागत यातः क्वीका दना च्वन । अन तथागतं “जटिलपिनि थ्व महासत्कार पूजा, महत्फलदायक ज्जीमा !” धकाः निरोधसमापत्ति ध्याने च्वना विज्यात । शास्ता निरोधसमापत्ति ध्याने च्वना विज्यागु खनाः, निह्न अग्रश्रावकर्पी नं निरोधसमापत्ति ध्याने च्वना विज्यात । न्हसन्हु तक तथागत निरोधसमापत्ति स च्वना विज्यागु बल्लते—सरद तपस्वीया शिष्यपीं भिज्जा यागु समय ज्जीवं बन यागु फलमूल नयाः म्येगु अवस्थां तथागत यातः लाहात ज्जीजलपाः च्वनीगु । सरद तपस्वी छुह्न भिज्जायागु समये नं गनं हे मवंसे पुष्प छत्रं क्वीकाः न्हसन्हु तक प्रीति-सुख अनुभव यानाः च्वन ।

अनंली तथागत निरोधसमापत्तिं दनाः जौपाखे च्वंझ निसभ स्थविर यातः सम्बोधन यासे आज्जाजुया विज्यात—“निसभ ! थ्व सत्कार याःपीं तपस्वी भिन्तः पुष्पासनानुमोदन या !”

अन स्थविर भिज्जु, चक्रवर्ती याके महापुरस्कार लाभो महायोद्धा थें, संतुष्ट जुयाः श्रावक पारमी ज्ञाने च्वनाः पुष्पासनानुमोदन यांगु प्रारम्भ याना विज्याव । वसोळ

यागु देशना समाप्त जुसेंली तथागतं द्वितीय श्रावक यातः सम्बोधन यानाः आज्ञाजुया बिज्यात—“हे भिक्षु, छं नं धर्म देशना या !” अन अनोम स्थविरं त्रिपिटक-बुद्ध-वचने बांलाक त्थयाकया धर्मदेशना याना बिज्यात । निह्न श्रावक पिनिगु धर्मदेशना द्वारा छहसितः हे मार्ग-फल प्राप्त जूगु मखु । अनंली तथागतं अप्रमाणगु बुद्धविषयले च्वना धर्मदेशना प्रारम्भ यानाः बिज्यात । देशना या अवसाने सरद तपस्वी छह बाहिक, म्येपीं न्हेप्यदोल जट्टि-लपीं फुकं अरहन्त जुल । अन भगवानं “एहि भिक्खू” धैगु वाणि पिकया लाहा तप्यंका बिज्यात । तत्तये हे अमिगु सँ, र्वां, दाड़ी मदया वन; अमिगु शरीरे अष्ट-परिष्कार नं दया वल ।

सरद तपस्वी छह जक छं अरहन्त मजूगु ? धासा— वैगु चित्त विद्विप्त जुया च्वंगुया निंतिं । तथागत या क्वसं द्वितीयासने फेटुना चोह्न अप्रश्रावकं श्रावकपारमी ज्ञाने च्वना गुगु धर्मोपदेश याना बिज्यागु खः उगु धर्मोपदेश ंयंसां नसें वस्पोल या मती थथे जुया च्वन । यथा— “अहो ! भविष्यते बुद्ध उत्पन्न ज्जीबले, वस्पोल या शासने थ्वस्पोल श्रावक यातः प्राप्त जूगु ‘अप्रश्रावक-पद’ जितः नं प्राप्त जूसा ज्यूखै ।” थुगु प्रकारं वितर्क याना चोया निंतिं मार्ग-फल प्रतिबोध याना कां मफुत ।

अ न व तपस्वी तथागत या ंह्योने दनाः लाहात जोज-लपाः बिन्तिबातः—“भन्ते ! छल्पोल यागु आसनक्वे फेटुना बिज्याकःह भिक्षु गुह्णखः व छल्पोल या शासने सु धैह्न जुई ?”

भगवानं “जिं प्रवर्तन यानागु धर्मचक्र यातः अनुप्रवर्तन याईह्न, श्रावक-पारमि-ज्ञान यागु अन्त प्राप्त जूह्न, सिंखुता

प्रज्ञा यातः प्रतिबोध जुया चोह; जिगु शासने अग्रशावक धैह
श्व” धका आह्ना जुया बिज्यात ।

तपस्वीव “भन्ते ! जिं गुगु खः न्हसन्हु तक पुष्प छत्रं
कवीका छल्पोल यातः सत्कार यानागु खः, उकियागु पुण्य
प्रभावं जितः—इन्द्रस्व बा ब्रह्मस्व बा छुं हे माःगु मद्दु,
श्वस्पोल निसभ स्थविर थें भविष्यते सुं छह्ण बुद्ध यागु
शासने अग्रशावक ज्वी देमा !” धका प्रार्थना यात ।

अन तथागतं भविष्यत् यागु विचार यासे—“श्व व्यक्ति
यागु प्रार्थना सफल ज्वीलाकि मज्वी” धका स्वया बिज्या
बले—“शतसहस्र कल्पाधिक छगू असंख्य कल्प अतिक्रम
जुसेली निश्चयनं सफल जुई” धैगु खंका—“छगू श्व
प्रार्थना व्यर्थ ज्वीमखु । भविष्यते लुदयाधिक छगू असंख्य
कल्प यां लीपा ‘गौतम’ धैह बुद्ध लोके उत्पन्न ज्वी तिनि ।
वस्पोलया मां—‘महामाया’ धैह देवी जुई । ‘शुद्धोदन’ धैह
जुजु वस्पोल या बौ जुई । ‘राहुलकुमार’ धैह पुत्र जुई ।
उपस्थाक ‘आनन्द’ जुई । ‘मौद्गल्यायन’ द्वितीय शावक
जुई । छ वस्पोल या धर्म-सेनापति ‘सारिपुत्र’ धैह अग्र-
शावक जुई” धका वैतः भविष्य वाणी प्रकाश याना
बिज्यासे धर्मोपदेश याना बिज्यां धुंका वस्पोल, भिन्नुसंघर्षीं
सहितं आकाश मार्गं व्वसे बिज्यात ।

अन सरद तपस्वी नं अन्तेवासिक स्थविर पिंथां वनाः,
सहायक सिरिवड्ढक कुटुम्बिक यातः खबर बीके छेात —

“भन्ते ! छल्पोलपिसं जिह्ण पासा सिरिवड्ढक कुटु-
म्बिक यातः थथे धया बिज्याहुं कि—छह्ण पासा—सरद
तपस्वीव भविष्यते उत्पन्न जुया बिज्याइह्ण गौतम बुद्ध या
शासने अग्रशावक ज्वीया निंतिं अनेामदस्सी तथागत या
दमूले प्रार्थना यात; छं द्वितीय शावक या स्थान प्रार्थना

या धका ।” थुली स्थविर पिन्तः विन्ति यानाः स्थविरपीं सोयानं न्हापलाक त्यालं वनाः सिरिवड्ढक या छुये यागु लुखा न्होने दना च्वन । अन सिरिवड्ढकं ‘तादे थुंकल थौं तिनि जिह्म मित्र थ्यंकः वल का” धका आसने फेटुका, थः पतीजाःगु आसने फेटुनाः प्रश्न यात—“भन्ते ! छुलपोल या शिष्यपीं खनेमदु, गन वन ?”

सरदतपस्वीवं “खः, हे पासा, जिमिगु आश्रमे अनाम-दस्सी तथागत थ्यंकः विज्यात जिमिसं वस्पोल यातः थःगु शक्ति अनुसारं पूजा सत्कार याना । अन वस्पोल तथागतं जिपीं सकेसितं धर्मोपदेश बिया विज्यात, धर्मोपदेश या अवसाने जि छुह बाहिकं म्येपां सकले अरहन्त-पद प्राप्त जुया प्रव्रजित जुल । जि छुहसे शास्ता या अप्रश्रावक जुया विज्याकःह्य निसभ स्थविर यातः खनाः—‘अनागते उत्पन्न जुया विज्याईह्य गोतम थैह्य तथागत या शासने अप्र-श्रावक ज्वीदेमा !’ धका प्रार्थना याना । छं न वस्पोल या शासने द्वितीय श्रावक ज्वीया नितिं प्रार्थना या” धका धाल ।

सिरिवड्ढक—“भगवान् बुद्ध नापं जिगु परिचय मदु भन्ते !”

सरद तपस्वी—“भगवान् बुद्ध यातः खं लहाना बोगु भार जिगु जुल, छं वस्पोल पिन्तः सत्कार यांगु कार्य महान-रूपं आयोजन या ।”

अन सिरिवड्ढकं तपस्वी यागु खं न्यनाः थःगु छुये न्होने, च्यागू कर्ष च्यागू कर्ष प्रमाण स्थाने समतल याके बिल, फि लांके बिल । तां सहितं न्वाताप्रकार या स्वां लांके बिल । वच्चुगु पलेस्वांनं तोपुया मण्डप देकेबिल । उके दध्वी लाक बुद्धासन देकाः म्येपां भिन्नुपिन्तः नं आसन देकाः महा-

सत्कार-पूजा यागु सामान तयार यात । तयार यानाः—
बुद्ध भगवान् यातः निमंत्रण यांतः सरद तपस्वो यातः सूचना
बिल । तपस्वोव न बुद्ध प्रमुख भिन्नु-संघपिन्तः निमंत्रण
यानाः सिरिवड्ढक या लुये व्वना यंकल । अन सिरिवड्-
ढकं भगवान् यातः प्रत्युगमन यानाः वस्पोल या लाहटो
च्वंगु पात्र कयाः मण्डपे व्वना यंकल । बुद्ध प्रमुखं भिन्नु-
संघपीं निदृष्ट आसने फेटुना विज्यासेली वस्पोलपिन्तः
तेनेगु लः ललहाना बियाः उत्तम उत्तम भोजन प्रदान यात ।
भोजन यागु कार्य समाप्त जुसेली बुद्धप्रमुखं भिन्नु-संघपिन्तः
अमूल्यगु वस्त्र दान यानाः लाहात जाजलया भगवान् याके
प्रार्थना यात—“भन्ते ! थुगु आयोजन चिकिधंगु आशिका
या नितिं मखु; उकिया नितिं थुगुहे प्रकारं न्हसन्हु तक
अनुग्रह याना विज्याहुं भन्ते !” अन भगवान् स्त्रोकार
याना विज्यात ।

सिरिवड्ढकं उगु हे प्रकारं न्हसन्हु तक महादान बियाः,
भगवान् या न्हाने दनाः लाहात जाजलयाः प्रार्थना यात—
“भन्ते ! जिह्म मित्र—सरद तपस्वोव गुह्य भगवान् या
शासने ‘अप्रश्रावक उवोदेमा !’ धका प्रार्थना याःगु खः, वहे
शासने जिनं द्वितीय श्रावक उवोदेमा !”

अन भगवान् भविष्य यागु खँ अवलोकन याना विज्या
बले—सिरिवड्ढक यागु प्रार्थना सफल उवोगु खताः, व खँ
भगवान् प्रकाश याना आज्ञाजुया विज्यात—“थनं लोपा
शतसहस्राधिकं लुगु असंख्य कल्प बितेज्जी धुंका ‘गौतम’
धैह्य बुद्ध या शासने लु द्वितीय श्रावक जुई ।”

तथागत यागु श्रोमुख द्वारा प्रकाश जुगु थुगु सत्य
वचन न्यनाः सिरिवड्ढक महाजन शत्यन्तं हे हर्षित जुल ।

अले भुक्तानुमोदन यानाः भिन्नुसंघर्षीं सहित भगवान् निहारे ल्याहाँ विज्यात ।

भिन्नुर्षीं ! श्वहे जि पुत्र पिसं प्रार्थना याःगु पद खः ।
‘अमिसं गुजागु प्रार्थना याःगु खः उजागु हे अमितः प्राप्तं
जूगु खः । जिं ख्वाः स्वयाः वियागु मखु ।’

थुली भगवानं अतीत यागु खं वरौन यानां विज्यासेंली
अग्रश्रावकर्षीं निहसिनं भगवान् यागु चरण कमले वन्दना
यानाः—“भन्ते ! जिर्षीं गृहस्थि जुया च्वना बले ‘गिरग्ग’
धैगु प्याखं सो वना” धका इत्यादि प्रकारं खं आरम्भ
याना अस्सजित स्थविर याथां सोतापत्ति-फल लाभ जूगु
पर्यन्त सम्पूर्ण थःगु हापा । यागु जीवनि ख कनाः पुनर्वार
श्वखं नं कन—“भन्ते ! जिर्षीं अनंली जिमि गुरु याथां
वना, वस्पोल यातः छत्पोल याथां व्वना हेगु इच्छा याना
वस्पोल यागु सिद्धान्त या असारत्त्व व छत्पोल या सारत्त्व
यागु खं कना, हानं थन वेगुली उपकार उवीगु खं नं
कनाः ।” अन वं “आः जि म्येपिनि शिष्य जूवनेगु जा मानो—
लः दुया कांगु धवोचा (उदञ्चन) थे तुं जूवनेगु जुई,
तस्मात् जिजा सुयानं शिष्य जुया च्वने फूगु मखु” धका
धासेंली जिमिसं “आचार्य ! थौं कन्हे आपालं लोकजनर्षीं
लाहाटे सुगन्ध र्वां मालादि तथा शास्ता यातः हे पूजा याः
वनी; छत्पोल जक थन गथे याना च्वनाविज्यांगु ?” धका
धयागु अवस्थां वंल्लु धाल धासा—“श्व संसारे परिडतर्षीं
आपाः दु लाकि मूर्खर्षीं आपाः दु ?” धकान्यन । अन
जिमिसं “आचार्य ! मूर्खर्षीं आपाः दु, परिडतर्षीं जा
गुलिं गुलिं जक दु” धका उत्तर विया । अले वं “अथे
जुसेंली परिडतर्षीं जुवव—परिडतस्स श्रमण गौतम याथां

वनी, मूर्खपीं जुक्व—जि मूर्खहसिथं वई, छिपीं हुं !”
धका धाल । थन वेगु इच्छामया भन्ते !

अमिगु व खँ न्यना भगवानं—

“भिक्षुपीं ! व संजय, थः मिथ्यादृष्टि जुया चोया नि तिं—
‘असार यातः सार, सारयातः असार’ धका ग्रहण याना
च्वन । छिपीं गुगुखः थःथःगु परिडतत्त्व यागु कारणं—
‘सार यातः सार, असार यातः असार’ धकाः सीकाः असार
यातः तोता सार यातः हे ग्रहण याना काल” धका आशा
जुया निम्न गाथा उच्चारण याना बिज्यात—

“असारे सारमतिनो सारेचासार दस्सिनो ।

ते सारं नाधिगच्छन्ति मिच्छासङ्कप्पगोचरा ॥

सारञ्च सारतो वत्वा असारञ्च असारतो ।

ते सारं अधिगच्छन्ति सम्मासङ्कप्पगोचरा ॥”

अर्थ—“असार यातः सार, सार यातः असार धका
भापाः मिथ्यादृष्टि जुया चोपीं, उजापीं व्यक्तिपिंतः सारपदार्थ
गुबल्ले हे प्राप्त ज्वी मखु ।”

“सार यातः सार, असार यातः असार धका भापाः
सम्यकदृष्टि जुया चोपीं, उजापीं व्यक्तिपिंतः हे जकं सारपदार्थ
प्राप्त जुई ।”

पदार्थ—“असारे = असार पदार्थे सारमतिनो = सारधका भालपा
च्वनीपीं, सारे च = सार पदार्थे धासा, असारदस्सिनो = असार
धका खंका च्वनीपीं, ते = उजापिसं, सारं = सार (= सत्य) यातः,

नाधिगच्छन्ति = प्राप्ति यां पैमखु, मिच्छासङ्कप्पगोचरा = मिथ्या संकल्पे गोचर याना ज्वीपी (वनीपी) । सारञ्च = सारयातः नं सारतो = सार धका, वस्वा = सोका, असारञ्च = असार यातः नं, असारतो = असार धका, ते = उजापिसं, सारं = सार (सत्य) यातः, अधिगच्छन्ति = प्राप्ति याना काई, सम्मासङ्कप्पगोचरा = सम्यक्संकल्पे गोचर याना ज्वीपी (वनीपी) ।”

विस्तारार्थ—“यन असारे सार मतिने । धैगु—प्यता प्रकार या प्रत्यय व भिक्ता प्रकार या मिथ्या दृष्टि यागु आश्रय कयाः धर्म देशना यांगु यात हे असार धका धाई; अर्थात् असारगु यातः सार धका विश्वास याईह्म जुई । सारे चासारदस्सिनो धैगु—भिक्ता प्रकार या सम्यक्दृष्टि यागु आश्रय कयाः धर्म देशना याइगु वा याना तःगु यातः सार धका धाई । उगु सारगु विषय यातः असार धका विश्वास याईपी । ते सारं, उजापीं मिथ्या संकल्प याई पिसं सार प्राप्ति यां पैमखु । मिथ्या दृष्टि परायण जुयाः काम-वितर्कादि यागु वशेलानाः मिथ्या संकल्पे गोचर याना शील-सार, समाधि-सार, प्रज्ञा-सार, विमुक्ति-सार, विमुक्तिज्ञानदर्शन-सार व, परमार्थ-सार—निर्वाण प्राप्ति यां पैमखु ।

सारञ्च, सारपदार्थ यातः सार धका सोका अर्थात् वहे शील-सारादि यातः ‘सार’ धका सोका हानं च्चे कनागु अनुसारं असार यातः ‘असार’ धका सोका कया; ते सारं, उगीं, थुगु प्रकारं सम्यक्दर्शन यातः ग्रहण याना च्चना चोर्गी पण्डितगीं, नैकम्य संकल्पादि यागु

हिसाथं सम्यक् संकल्पे गोचर ग्रहण याईपीं जुयाः च्चे कनागु सार-पदार्यं
यातः प्राप्ति याना काई ।”

गाथा या अवसाने आपलं हे लोक-जनपीं छोतापत्ति-
फले प्राप्त जुल । मुनाचोपीं सकलसेतं नं सार्थकगु हे धर्म-
देशना जुया वन ।

१।८ इति अग्गसावक या कथा समाप्त जुल ।

१।६।६ नन्द स्थविर या कथा

“यथागारं दुच्छन्न” धैगु थुगु धर्म-देशना शास्ता जेतवने विहार याना बिज्यागु समये आयुष्मान नन्द यागु कारणे आञ्जाजुया बिज्यागु जुल ।

नन्दकुमार या प्रव्रज्या .

शास्ता धर्मचक्र-प्रवर्त्तन याना बिज्यानाली राजगृहे बिज्यानाः वेणुवने विहार याना बिज्याना च्वंगु जुया च्वन । अन शुद्धोधन महाराजं भगवान राजगृहे बिज्याना च्वन धैगु खँ सियाः—“जिह्म कां यातः व्वना हयाः जितः खाः क्येयं” धका भिन्न दूतपीं छोया बिज्यात । छह्म छह्म दूत या दोछि दोछि अनुचरपीं दूगु जुया च्वन । परं अपीं मध्ये छह्म हे ल्याहाँ मवोसे अन हे प्रव्रजित जूगु जूया निंतिं दके सिबे लीपा कालुदायी यातः छोया बिज्यात । वनं अन वना प्रव्रजित जुयाः अरहन्त-पद प्राप्त यात । लीपा छुन्हु, कालु-दायी स्थविरं समय विचार यानाः शास्ता यातः कपिलनगरे व्वना थंकेगु मती तथा छगू तोहः तथा कपिलवस्तु मार्गं यागु विशेष वर्णन यात । अन भगवानं स्थविर यागु मती च्वंगु खँ सीका, न्योदोल (२००००) अरहन्तपीं सहितं कपिलपुरे गमन याना बिज्यात । अन थःथिथिपीं मुनाच्वंगु सभां पुष्करवृष्टि जुल । उगु कारण व्वना अन वस्पोलं ‘वेस्सन्तर जातक’ आञ्जा जुया बिज्यात । कन्हे खुन्हु भिन्ना यागु समये कपिलनगरे द्वाहाँ बिज्याना—“उत्तिठेट् नप्प-

मज्जेय्य" धैगु (धम्मपद लोकवर्ग) गाथा द्वारा बौ यातः उपदेश बिया, स्त्रोतापत्ति-फले प्रतिष्ठित याना विज्यात । "धम्मचरे सुचरितं" धैगु गाथा (धम्मपद लोकवर्ग) द्वारा महाप्रजापति गौतमी यातः उपदेश बिया, स्त्रोतापत्ति-फले तथा राजा यातः सकृदागामि-फले प्रतिष्ठित याना विज्यात । अन भोजन समाप्त यानाः राहुल-माता यागु गुण खँ यागु हेतुं भगवानं "चन्द किन्नर"^१ जातरु आज्ञा जुया विज्यात । अनं कन्हे खुनु नन्द राजकुमार यातः अभिषेक बिईगु दिन जुया च्वन । गृह-प्रवेश व विवाह-मंगल यागु दिन नं जुया च्वन । उखुनु यां दिने नं भगवान भिन्नातन यांतः विज्याना नन्दकुमार यागु ल्हाटे पिण्डपात्र बियाः मंगल यागु सम्बन्धे धर्मोपदेश यानाः आसनं दनाः विज्याः बले नन्दकुमारः या ल्हाटे चांगु पात्र कया बिमज्याः । राजकुमारं नं तथागत या प्रति गौरव तथाः—“भन्ते ! छुपोल यागु पात्र कया विज्याहुँ” धका धाःगु मखु । कुमार या मने धासा—“स्वाहाने फुसे थ्यनेव कया विज्याइगु ज्वी” धैथे जुया च्वन । अन नं भगवानं कया विज्यागु मखु । “स्वाहाने कवे कया विज्याई” धैथे मती तल । अन नं भगवानं पात्र कया बिमज्या । “बुके थ्यनेव कया विज्याइगु ज्वी” धैथे मती तल । अन नं भगवानं कया बिमज्या । नन्दकुमार या धासा ल्याहाँ वनेगु मती दु । अथे नं शास्ता यागु उपरे गौरव भावतां यानाः—“पात्र कया विज्याहुँ” धका धां मञ्जाला—“थुथां थ्यनेव काईला, उथां थ्यनेव काईला,” धला मती ल्वीकु ल्वीकु मंमदु मंमदु ल्यू ल्यू वना च्वन । उगु बखते

सुंछ्छ वनाः जनपदकल्याणी (नन्दकुमार या मिसा) यातः
धाल—“आर्य्य ! भगवानं नन्द राजकुमार यातः व्वना
यंकल । नन्द राजकुमार छपीं नाप फाया बिई न्हे !”

अन जनपदकल्याणी शँ छुथना चोंगु शँ हे मछ्छुयों से,
शँ फहँ फहँ तयाः जोगु धँपं लः तिकि तिकि वोगु थें मिखां
ख्वभि तिकि तिकिं वेका हट पटं भुञ्चाले वना—“भो आर्य्य-
पुत्र !! याकनं हे त्याहाँ विज्याहुँ !!” धका विशब्दं धया-
छोत । जनपदकल्याणी यागु थुगु शब्द नन्दकुमार या चित्तो
व्येथां च्वंगु थें जुया च्वन । अन भगवानं भन् नन्दकुमार
या लहाटे च्वंगु पात्र कया बिमज्यासें क्रमशः विहारे थ्यंका
यंका विज्यात । विहारे थ्यंकाः—“नन्द ! छ प्रव्रजित
ज्वीला ?” धका न्यना विज्यात । बुद्ध या प्रति गौरव
भाव तेमाःगु जुया निंतिं “जि प्रव्रजित ज्वी मखु” धका
धां मछ्छाला—“ज्यु भन्ते ! प्रव्रजित ज्वी” धका उत्तर बिल ।
अथे जूसाः—“श्वैतः प्रव्रजित यानाव्यु” धका भिच्चुपिन्तः
आज्ञाजुया विज्यात ।

राहुल कुमार या प्रव्रज्या

भगवान कपिलवस्तु नगरे विज्याना श्वन्हु दु खुनु
नन्दकुमार यातः प्रव्रजित याना विज्यात । न्हसनु दु खुनु
यशोधरा देवीं राहुल कुमार यातः अलंकारं अलंकृत यानाः
भगवान् याथां छोया विज्यात । राहुल-मातां राहुल कुमार
यातः छु धया छोट धावा—“प्रिय पुत्र ! सो ! न्यी देल
(२००००) श्रमणपिनि मध्ये सुवर्ण-वर्णह्य, ब्रह्मस्वरूपगु-
वर्णह्य श्रमण गुह्य खः, वहे छुंछ वौ खः । श्वस्पोल याके
महान् निधि-कुम्भ दु । व फुकं धन, वस्पोलं गृहत्याग

यासां नसें मखनानि । हुँ ! वनाः वस्पोल याके थुगु प्रकारं
बिन्ति याना अंश (= दायाद्य) फौं—“पूज्य पिता ! जि आः
कुमार तिनि, जि अभिषेक प्राप्त यानाः चक्रवर्ती ज्वीमानि,
जितः धन-सम्पत्ति आवश्यक जुया च्वन, धन बिया
बिज्याहुँ; बौ यागु धन या अधिकारी पुत्र हे खः ।” थुकथं
खँ स्यना छोया बिज्यात ।

राहुलकुमार भगवान् याथां वन । वने वहे कुमार
यातः पितृस्नेह प्राप्त जुयाः खुशी जुसे—“सुखा ते समण
छाया” (= भो श्रमण ! छल्पोल यागु किपालु हे जितः अतिकं
सुखदायक) धका धयाः तथा म्ये म्येगु नं मचा स्वभावं
खे ल्हा ल्हं राहुल कुमार भगवान् या लिक्क च्वना च्वन ।
भगवान्, भोजन समाप्त यानाली भुक्तानुमोदन यानाः ल्याहाँ
बिज्यात । राहुल कुमार नं—‘श्रमण ! जितः दायाद्य ब्यु,
श्रमण ! जितः धनाधिकार ब्यु’ धका धाधां भगवान्
या ल्यू ल्यू वन । भगवानं राहुल कुमार यातः लित छोया
बिमज्या । भगवान् या ल्यू ल्यू वना च्वंगु जूया नितिं
परिजन पिसं नं लित छवे फुगु मखु । भगवान् या नापं
तुं विहारे थ्यंके वन ।

विहारे थ्यंकाः भगवानं “थ्व मचां बौ याके गुगु पैतृक
धन फौंगु खः, उगु धासा दुक्ख दायक, संसार चक्रे चाःउले
मालीगु जुया च्वन । आः जिं थ्वैतः बोधिवृत्त मूले प्राप्त
यानागु न्हेता प्रकार या आर्य्य धन बी माल । लोकोत्तर
सम्पत्ति या उत्तराधिकारी याना बो” धका मती तथाः सारि-
पुत्र स्थविर यातः सम्बोधन याना—“सारिपुत्र ! अथे
जूसा राहुल कुमार यातः प्रव्रज्या यानाब्यु” धका आक्षा
जुया बिज्यात । सारिपुत्रं राहुल कुमार यातः प्रव्रजित
याना बिज्यात ।

राहुल कुमार प्रव्रजित जुसेंली राजा शुद्धोदन यातः तचोकं हे दुक्ख जुल । राजां उगु दुक्ख-वेदना यातः चित्तं सहयां मफयाः भगवान् याथां वनाः थःगु नुगले दुनेच्चोगु दुक्ख या खँ बिन्ती यासे—“भन्ते ! आजु, मां, बौ पिनिगु अनुमति विनाः पुत्र पित्तः प्रव्रजित याना विमज्जासा अशल व्वा ?” धका वरदान फोन । भगवानं राजायातः उगु वरदान बिया बिज्यात ।

हानं लीपा छुहु राजमहले सुथसिया भोजन समाप्त जुसेंली, छसिलिक्क फेटुनाः शुद्धोदन महाराजं भगवान् यातः थथे निवेदन यातः—“भन्ते ! छल्पोलं दुष्कर-चर्या याना च्वंगु अवस्थां देवता ब्रह्म जिथां वयाः—‘छल्पोल या पुत्र मरण प्राप्त जुल’ धका धाःवल । जिं वैगु खँ यातः विश्वास मयासे—‘जि पुत्र बोधिज्ञान प्राप्त मयासे’ मरण ज्वीमखु’ धका व देवता यागु खँ यातः स्त्रीकार मयाना ।”

थुलि जुजुं धासेंली भगवानं “आः छु विश्वास याना बिज्याई ? न्हापा नं छुहसें ‘छल्पोल या पुत्र मृत्यु जुल’ धका अस्थि हयाः कयनं हे जा विश्वास याना विमज्जा” धका थवहे खँ यागु अर्थ बोध यासे ‘महाधम्मपाल’ जातक^२ वर्णन याना बिज्यात । व्याख्यान समाप्त जूबले शुद्धोदन महाराज अनागामी फले प्रतिष्ठित जुल ।

थुगु प्रकारं भगवानं बौद्धसितः श्वता प्रकार या मार्ग-फले प्रतिष्ठित यानाः भिन्नुसंघर्षी सहितं पुनर्वारं राजगृह नगरेसं तुंगमन याना बिज्यात ।

नन्द या भिक्षुभावे उदासीनता

उगु बखते अनाथपिण्डिकं भगवान यातः श्रावस्ती बिज्यांके या निंतिं प्रतिज्ञा कया तःगु जुया च्वन । अतः अनाथपिण्डिक या जेतवन महाविहार देके सिधःसेली भगवान अन बिज्याना विहार याना बिज्यात । थुगु प्रकारं भगवान अन जेतवने विहार याना बिज्याना च्वंगु अवस्थां आयुष्मान् नन्द, भिन्नु जुया च्वनेगु इच्छा मजुया अनिच्छित भावगु खँ उहं थुहं भिन्नुपिन्तः थथे धाल—“भो मित्रपों ! जिं मंमदु मंमदु ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वना, जिंजा ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वने मफु, शिज्ञा तोता हानं गृहस्थाश्रमे हे ल्याहाँ वने ।”

थ्व खँ भगवानं सियाः आयुष्मान् नन्द यातः सःतके छुव्याः आह्वाजुया बिज्यात—“हे नन्द, छं भिन्नुपिन्तः थथे २ धयागु सत्यं खःला ? छं जा—मित्रपों ! जिजा ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वने मफु, मंमदु मंमदु ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वं च्वना, शिज्ञा तोता हीनगु गृहस्थाश्रमे हे ल्याहाँ वने’ धका धाल धाःगु न्यना खःला ?”

नन्द—“सत्यं खः भन्ते !”

भगवान—“छां, छुया निंतिं नन्द ? छं मंमदु मंमदु ब्रह्मचर्य्य पालन यानागु ? छां छं ब्रह्मचर्य्य पालन यां मफुला ? छांछ शिज्ञा तोता हानं हीनगु गृहस्थाश्रमे वनेगु ?”

नन्द—“भन्ते ! जि छुयें प्याहाँ वया वले शाक्य-कुमारी—जनपदकल्याणिदेविं शं फहं फहं तयाः जितः स्वया—“आर्य्यपुत्र !! याकनं ल्याहाँ बिज्याहुँ” धका धाःगु दु । वहे खँ जक जिगु चित्तो सर्वदा हे भल भल लुया च्वन । थुकिया निंतिं हे जिं ‘मंमदु मंमदु ब्रह्मचर्य्य

पालनयाना च्वनागु' धका इत्यादि खँ सकलसितं धैगु नं सस्यं खः ।”

अले भगवानं आयुष्मान नन्द यातः लप्पा ज्वनाः ऋद्धि बलं 'तावतिंस' (=त्रायत्रिंश) देवलोके यंका विज्यात । लेंविचे छुथां हाक्कुसे च्वंक क्वया च्वंगु व्वीं, मिंनया दुट्ठा जुया च्वंगु सिमा ख्वँटे, न्हेपं; न्हां च्छूह्म, न्हिप्यं दुट्ठाह्म, जीर्णवूद्धिह्म माकः छुह्म क्वनाः अनं त्रायत्रिंश देवभुवने थ्यंका अनं देवराज इन्द्रयातः सेवा याः वोपीं न्याशःह्म कपोटचरणपीं अप्सरापीं क्वना विज्यात ।

‘कपोटचरण’ धैगु बखु यागु तुटिचा थें ह्यावुंसे २ च्वंगु तुटि दूपीं अप्सरापीं । वहे अप्सरापीं क्यँसे भगवानं आयुष्मान् नन्द याके न्यना विज्यात—

“नन्द ! शाक्यकुमारी-जनपदकल्याणी व थुपीं न्याशःपीं कपोटचरणपीं अप्सरापीं मध्ये छुन्तः गुह्ययो ? गुह्य बांला थें चो ? गुह्येसितः छं स्वयो ? हानं गुह्य प्रसन्न जू ? जनपद कल्याणी प्रसन्न जू लाकि, थव अप्सरापीं प्रसन्न जू ?”

नन्द—“भन्ते ! शाक्यकुमारी जनपदकल्याणी जा, थव अप्सरापिनि न्हौने—मिं नःगु सिमा ख्वँटे फेटुना चोह्म, न्हेपं, न्हां च्छूह्म, न्हिप्यं दुट्ठाह्म, जीर्ण वूद्धिह्म माकः समानं हे खः । थमिगु न्हौने जनपदकल्याणी जा उपमा यांतः हे नं ते योग्य मजू, दांछि हे वंह्म मखु, दांछि ला छु, चुन्नां ति हे नं ग्योंगु मखु । जनपदकल्याणी स्वयाः थपीं गुलिखे हे बांलाः—स्वयो—प्रसन्न जू ।”

भगवान—“नन्द ! अथे जूसा छं बांलाक ब्रह्मचर्य्य पालनयांगुली मन लगेया, थव न्याशःह्म अप्सरापीं छुन्तः लाका बीगु जिगु भाला जुल ।”

नन्द—“भन्ते ! भगवन् ! धात्थेहे छुल्पोलं शुर्पी न्या-
शःह्य कपोटचरणपीं अप्सरापीं जितः लाका बीगु भाला कया
बिज्यात धासा, निश्चयनं जिं छुल्पोल यागु शासने बांलाक
ध्यान तथा ब्रह्मचर्य्य पालन यां ।”

अले भगवान्, नन्दयागु लप्पा ज्वना अनं अन्तरधान
जुया जेतवने थ्यं कः बिज्यात ।

अन भिक्षुपिसं—भगवान् या किजा—चिधिमाया कां—
आयुष्मान् नन्दं अप्सरापीं लाभ यांगु आशां ब्रह्मचर्य्य पालन
याना च्वंगु व हानं, व अप्सरापीं प्राप्त याना बीया निंतिं
भगवान् भाला कया बिज्याना च्वंगु खं सिल ।

अनंली आयुष्मान् नन्दं, भिक्षुपिनि—“च्यो ज्या याना
चौह्य, न्यानाकया तःह्य, दास थे जाह्य” थैगु इत्यादि वचन
द्वारा थःतः निन्दा, उपहास जुगुलिं याना मने दुक्ख ताया,
लज्याजुया, घृणितजुया, वस्तुकाम व क्लेशकामं अलग्ग
जुयाः याकःचा अप्रमादी जुसे उद्योगी जुया तन्मन् विया
भ्रमण-धर्म पालन याना च्वसेंली, ताकाल मदेवं हे—
गुगुया निंतिं कुलपुत्रपिसं गृहत्याग यानाः यथार्थ थे त्यागी
जुया प्रव्रजित ज्वीगु खः, उगु हे उत्तमगु ब्रह्मचर्य्य यातः
पूर्णयानाः वर्त्तमान शरीरं हे स्वयं निर्वाण यातः साक्षात्कार
यानाः विहार याना च्वन । पुनर्जन्म शून्य जुल, ब्रह्मचर्य्य
परिपूर्ण जुल, यां माक्व चर्या समाप्त जुल, आः बाकि लुनं
मन्त धका वस्पोलं सीका बिज्यात, थःगु हे प्रज्ञाद्वारा बोध
जुया बिज्यात । भगवान् या अरहन्त श्रावक पिनि मध्ये
आयुष्मान् नन्द नं छुह्य अरहन्त जुल ।

अनंली देवता छुह्य रात्रियागु बखते जेतवन छुगुलिं
प्रकाश ज्वीक ज्योति पिकयाः भगवान् या न्हौने वनाः वन्दना
यानाः लाहात जोजलपा बिन्ति यात—“भन्ते ! छुल्पोल

या चिधिमाँ या कां—किजा आयुष्मान् नन्द आश्रव (बन्धन) क्षय यानाः अनाश्रवह्य जुयाः विमुक्तचित्त व विमुक्तप्रज्ञा यातः वर्त्तमान शरीरं हे स्वयं बोध जुया साक्षात्कार यानाः, निर्वाण यातः प्राप्ति यानाः च्वना विज्यात ।”

अन भगवानं नं “नन्दं—आश्रव क्षययानाः अनाश्रवह्य जुयाः, विमुक्तचित्त, विमुक्तप्रज्ञा व दृष्ट-धर्म यातः स्वयं बोधजुया साक्षात्कार यानाः उपयुक्त जुया विहार याना च्वन” धका थःगु ज्ञानचक्षु द्वारा खंका विज्यात ।

आयुष्मान् नन्द उखुनु यागु चाः कटे याना कन्हेखुनु भगवान् यांथां वनाः वन्दना यानाः निवेदन यात—“भन्ते ! छुलोळं गुगु खः न्याशःह्य कपोटचरणपीं अप्सरापीं जितः प्राप्त याना बीगु भाला कया विज्यागु खः, उगु भालां आःजिं भगवान् यातः मुक्तयाना बिये ।”

भगवान्—“हे नन्द, जिं नं जिगु ज्ञानचित्तं छंगु चित्त यागु खँ सीका कां धुन कि—नन्दं आश्रव क्षय यानाः अनाश्रव जुया..... उपयुक्त जुया च्वन धका । देवतां नं जितः थुगु खँ कवल । नन्द ! गन छं पुनर्जन्म उवीमोगु आश्रवक्षय प्राप्त यात अन जि नं उगु भालाकया तयागुलिं मुक्त जुल ।”

अले भगवानं उगु कारण सीका, अन थुगु उदान (= प्रीति वाक्य) प्रकाश याना विज्यात—

“यस्स नित्तिण्णो पङ्को च महितो कामकण्टको ।

मोहक्खयं अनुप्पत्तो सुखदुक्खे न वेधती’ ‘ति* ॥”

* उदान, नन्द सुरां ।

१ उदाने ‘न वेधति स भिक्खु’ धका तु ।

अर्थ—“गुह्य व्यक्ति, मिथ्यादृष्टिरूपि साःगःलं पार तरे जुल, गुह्यसें कामरूपि कण्टक (=कं) फुक नष्ट यां धुंकल, उजाह्य—मोह यातः क्षयः यां धुंकःह्य व्यक्ति, सुख दुक्खे कम्पायमान् ज्वीमखु ।”

लोपा छन्दु भिच्छुपिसं आयुष्मान् नन्द याके थथे धका न्यन—“आवुसो ! छंन्हापा, मंमदु मंमदु ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वना धका धाङ्गु, आः छंतः गथेचो ?”

नन्दं “आवुसो ! आः जितः गृहस्थाश्रमे वनेगु इच्छा मन्त ।” धका धाल ।

अन भिच्छुपिसं “आयुष्मान् नन्दं मखुगु खँ ल्हात, मती छुता, छुट्टुई छुता याना खँ ल्हात । उखुनु तिति ‘जि मंमदु २ ब्रह्मचर्य्य पालन याना च्वना’ धका धाःह्यसें आः—‘जि गृहस्थाश्रमे वनेगु इच्छा मन्त’ धका धाल” धका व भिच्छुपीं भगवान् याथं वना व खँ जाहेर यात ।

भगवानं “भिच्छुपीं ! उखुनु उखुनु नन्द यागु चित्त, बांलाक पलिचिना मतःगु छुये थँ जूया निति अथे धाल । आः नन्द या चित्त, बांलाक पलिचिना तःगु छुये थँ ज्वी धुंकल । दिव्य अप्सरापीं खँ सांनसें प्रव्रजित जुयागु ज्या सफल यां धका उद्योग याना उगु उत्तम कार्य यातः सफल याना काय् धुंकल ।” धका आज्ञाजुया पुनर्वार तद् सम्बन्धि निम्न गाथा आज्ञा जुया बिज्यात —

“यथागारं दुच्छन्नं बुद्धि समतिविष्कृति ।

एवं अभावितं चित्तं रागो समतिविष्कृति ॥

यथागारं सुच्छन्नं बुद्धि न समतिविष्कृति ।

एवं सुभावितं चित्तं रागो न समतिविष्कृति ॥”

अर्थ—“गथे, बांलाक पलिं चिना मतःगु छ्येँ वा जोई, अथे हे भावना मदुगु चित्ते रागादि-क्लेश द्वाहाँ वई (जोई) ।

गथे बांलाक पलिं चिना तःगु छ्येँ वा ज्वै मखु, अथे हे भावना दुगु चित्ते रागादि-क्लेश द्वाहाँ वई मखु (ज्वई मखु) ।”

पदार्थ—“यथा = गथे, दुच्छन्नं = बांलाक पलिं चिना मतःगु, आगारं = छ्येँ, वुट्ठि = वृष्टि = वा, समतिविज्भति = तिकि तिकि जोई, एवं = अथे हे, अभावितं चित्तं = भावना मदुगु चित्ते, रागो = राग, समतिविज्भति = भति भति यायां द्वाहाँ वई ।

यथा = गथे, सुच्छन्नं = बांलाक पलिं चिनातःगु, आगारं = छ्येँ, वुट्ठि = वृष्टि, न समतिविज्भति = तिकि तिकि ज्वै मखु, एवं = अथे हे, सुभावितं चित्तं = बांलाक भावना याना तःगु चित्ते, रागो = राग, न समतिविज्भति = भति भति हे नं द्वाहाँ वई मखु ।”

विस्तारार्थ—“आगारं धैगु—छुं छ्वा छ्येँ । दुच्छन्नं धैगु विरल आछन्नगु, हो हो प्वाः प्वाः दुगु पलीं वुट्ठि, वृष्टि, वावैगु लः । समतिविज्भति, ज्वयाः वा द्वाहाँ वई । एवं, अथे हे, उगु प्रकारं हे । अभावितं, बांलाक पलिं चिना मतःगु छ्येँ येँ हे भावना मदुगु या निति उगु अभावित चित्ते, स्मृति मदुगु चित्ते कामरागादि द्वाहाँ वनी, वा ज्वैगु येँ छ्गू छ्गू कारणं रागादि-क्लेश, चित्ते उत्पन्न जुई । केवल राग जक मखु, द्वेष, मोह, अभिमान आदि दया च्चक क्लेश फुकं चित्ते उत्पन्न जुई, पिने यागु कारणं दया वईगु जूरा निति द्वाहाँ वई धका नं धायू । सुभावितं, समय, विदर्शना भावनां मन यातः

बांलाक अभ्यास याना ते धुंकःगु । गथे बांलाक पलिं चिनातःगु छुयें
 वृष्टि जूगु लः द्वाहाँ वने फई मखु बा ज्वे फई मखु, वयें तुं बांलाक
 स्मृति सहित भावना दुगु चित्ते रागादि क्लेश द्वाहाँ वने फैमखु अर्थात्
 भावना दुहसिया चित्ते क्लेश चित्त उत्पन्न ज्वी फैमखु ।”

गाथा या अवसाने आपलं हे लोकजनपीं, स्रोतापत्ति,
 सकृदागामी आदि फले प्राप्त जुल । वया च्वक्व परिषद्
 पित्तः नं थुगु धर्मदेशना सार्थक हे जुल ।

नन्द स्थविर या पूर्वकथा

अनंली धर्म-सभा जुया चौथं मिच्छुपिनि थये खँ जुल—
 “मित्रपीं ! बुद्ध धैह्य बडे हे आश्चर्यह्य खः बा ! जनपद-
 कल्याणी या कारणं मिच्छु जुया च्वने मफया चौह्य नन्द
 यातः, भगवानं देव-अप्सरा पिनि लोभ क्येनाः, दमन यासे,
 शिञ्जित यांना विज्यात ।”

उगु अवस्थं अन भगवान थ्यंकः विज्यात । विज्याना—
 “छिमि छु खँ जुया च्वन ?” धका मिच्छु पिंके न्यना विज्यात ।
 अन मिच्छुपिसं जूगु खँ फुकं जाहेर यात ।

भगवानं “मिच्छुपीं ! आः जक मखु, न्हापा नं जिं थ्वैतः
 मिसातेगु लोभ क्येनाः दमन यासे विनीत यानागु दु” धका
 आझा जुसे अतीत यागु खँ आझाजुया विज्यात—

अतीते वारानशी देशे (= बनारस) ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य
 याना च्वंगु बखते ‘कप्पट’ धैह्य व्यापारी छुह्य दुगु खः । व
 व्यापारी या गडाहा छुह्य नं लहिना तःगु दु । व गडाहानं
 महाजन=व्यापारी यागु वस्तुपीं क्वबीयाः यंकईगु जुया
 च्वन । न्हिच्छिया न्हेगु योजन तक नं न्यासि वने फु । छुह्य

व व्यापारीं गडाहा यातः वस्तुपीं क्वबिकाः वन । वं वं
तन्नशिलीं थ्यंबले गडाहा या ह्वेचोंगु वस्तु क्वकयाः तोताः
बिल । अन व गडाहा धःसीथे भय्याचोंबले म्येअ गडाहानी
छुह्म खना वनापं चोंघन । अन गडाहानीनं व नापं कुशल
खँ लहासे न्यन—“छु गनं वयागु ?”

गडाहा—“बारा नशीं वयागु ।”

गडाहानी—“छु ज्यां वना वयागु ?”

गडाहा—“व्यापारे वना वयागु ।”

गडाहानी—“छुं छु ‘कु’ क्वबीगु ?”

गडाहा—“चाः धम्म आदि ‘क्वबीगु ।”

गडाहानी—“‘कु’ क्वबियाः गुलि योजन लँ वनेफु ?”

गडाहा—“न्हेगू योजन तक वनेफु ।”

गडाहानी—“छु वनेगु थासे, छुन्तः ह्य तीकैह्य, तुटि
तीकैह्य सुं मिसा दुलाकि मडु ?”

गडाहा—“सुनं नडु ।”

गडाहानी—“अथे जूसा छुं अतिकं हे दुक्ख भोग याना
च्वन का, खला ?”

पशुतया तुटि तीकेगु-ह्यतीकेगु धैगु दुगु मखु, केवल
कामभोग यागु आशां उजागु खँ पिकागु जक खः । गडाहानी
यागु खँ न्यना गडाहा या चित्त कामन्धकारं आकुल-व्याकुल
जुल । कप्पट = व्यापारीं चाः थल फुकं मियाली गडाहा
याथं वना—“तात ! वा वने त्यल” धका धाल ।

गडाहा—“जिजा वे मखु, छि भासँ ।”

अन व्यापारीं गडाहा यातः बार बार धाल नं वनेगु
इच्छा मयासेलो वैतः ‘भयक्यनाः व्वना यंके माल’ धका
मती तथा धाल—

“पतोदं ते करिस्सामि सोलसङ्गुल कण्टकं ।

संछिन्दिस्सामि ते कायं एवं जानाहि गद्रभाति ॥”

अर्थ—“हे गडाहा, छंगु भिंखुलांगू दुगु बपि कवेँ टोट्टु-
लाबी जिं, छंगु ह्य त्वात्हानाबी जिं, थ्व खँ श्वीकाःका छं ।”

व्यापारी यागु थुगु शब्द न्यनाः, गडाहानं नं तँपि-
कयाः—“अथे जूसा जिं नं छन्तः यांगु स्यूका” धका निम्न
गाथा धाल—

“पतोदं मे करिस्ससि सोलसङ्गुल कण्टकं ।

पुरतो पतिट्टहित्वान उद्धरित्वान पच्छतो ।

दन्तं ते सावयिस्सामि एवं जानाहि कप्पटाति ॥”

अर्थ—“जिगु भिंखुलांगू दुगु बपिकवेँ छं टोट्टुली,
छन्तः जिं न्होने यागु निपा तुटिं चुयाः ल्यूने यागु निपा
तुटिं प्यंकाः (छंगु) वा टोट्टुला बी, कप्पट ! छं नं थ्व
खँ सीका का !”

थुलि गडाहा यागु खँ न्यनाः—“छां थथे धाल थ्वं ?”
धका व्यापारी उखेँ थुखेँ चाःउला सोबले वहे गडाहानी
यातः खन । खना—“थ्वहे गडाहानीनं थ्वैतः थथे धाः
धका स्यना बिल ज्वी” धका मती लवीका, आः थ्वैतः—“जिं
छन्तः थ्वथेँ हे जाःह्य गडाहानी छह्य हयाबी धका मिसा
यागु लोभ क्यनाः व्वना यंके माल” धैगु विचार याना
गडाहा यातः धाल—

“चतुप्पदिं संखमुखिं नारिं सब्वङ्ग सोभिनिं ।

भरियं ते आनयिस्सामि एवं जानाहि गद्रभाति ॥”

अर्थ—“प्यपा तुटी दुह्म, शंख समान तुयूह्म, अतिकं हे बांलाह्म मिसा छ्ह्म छ्न्तः ह्याबी, हे गडाहा, थुलि छं सीकि ।”

थुलि व्यपारीं धासेंली गडाहा अतिकं हे सन्तोष जुयाः निम्न गाथा धालः—

“चतुप्पदिं संखमुखिं नारिं सब्वज्ज सोभिनिं ।

भरियं मे आनयिस्ससि कप्पट भिरयो गमिस्सामि

येजनानि चतुद्दसाति ॥”

अर्थ—“प्यपा तुटी दुह्म, शंखसमानं तुयूह्म, अतिकं हे बांलाह्म मिसा जितः ह्याबीगु जूसा भो कप्पट ! न्हेगू येजन या निदुगं—भिंप्यंगू येजन तक नं वने ।”

‘कासा नु’ धका कप्पटं वीतः व्वनाः यंकाः थःगु थासे ल्याहाँ वन । लीपा छ्न्हु गडाहानं व्यापारी यातः धाल—
“छिसं जितः मिसा ह्याबी धैगु मखुला ?”

व्यापारीं धाल—“खः जिं धयागु दु, जिं धां धुंगु खँ यातः पाके मखु । छ्न्तः जिं मिसा जा ह्याबी तर, जिं छ् छ्ह्मसितः जक दानां वोफु । उलिं छ्छिपीं निह्मेसितः गाः मगाः छं हे स्यू । हानं छ्छिपीं निह्मेसीगु संयोगं मचा-खचा नं दया वयू, अमितः नं केवल छ्छे सिगु दानां गाईला मगा-ईला थ्व नं जिं मस्यू ।”

महाजनं थ्व खँ धया च्वच्वं हे गडाहा यागु चित्ते मिसा यागु इच्छा मदया वन ।

भगवानं थुगु देशना ह्या बिज्याना—“भिक्षुपीं ! उगु चखते गडाहानी जुया चोह्म थ्वहे आः याःह्म जनपदकल्याणी

खः । गडाहा जुया चोह नन्द हे खः । व्यापारी जुया
 चवनाह जि हे खः । थुगु हे प्रकारं न्हापानं जिं श्वैतः
 मिसायागु लोभ कयनाः सुधार यानागु दु” धका
 इत्यादि उपदेश याना बिज्यासे जातक-वर्णना समाप्त याना
 बिज्यात ।

१९१९ इति नन्द स्थविर या कथा समाप्त जुल ।

१।१०।१० चुन्दसूकरीक या कथा

“इधसोचति” धैगु थुगु धर्मदेशना भगवान वेणुवने विहार याना बिज्याना च्वंगु बखते ‘चुन्दसूकरीक’ धैह व्यक्ति यागु कारणे आजाजुया बिज्यागु जुल ।

व गुह्य खः चुन्दसूकरीक धैहसे न्ये न्यादँ (५५) तक फाः श्यानाः फाया ला मिनं मियाः ननं नयाः जीविका याना च्वंगु जुया च्वन । फाया मचा व्वीकिगु बखते गाडं ‘वा’ तथाः गाडा ज्वना गामे गामे वनाः छ्छ छ्छ फाचा या छश्यो निश्यो ‘वा’ बिया फाचात न्यानाः कया गाडं जांक तथा हैगु । हया थःगु छ्ये यागु ल्युने फागः देकाः अनहे अमितः नेतः—कसू, चाकुहि, तरुल आदि पिना तथा तैगु । फाचातः अनहे ने माःगु नया तद्विक ज्वीवं गुह्य श्याना नेगु इच्छा जुई उह्य उह्य ज्वना थःगु थासे यंकाः सनेहे मजीक थामे प्यपुङ्क चिनाः, फाचिया ह्ये ला फुले फुले जुयाः तःफि जुया चो मचो सीकेतः—प्यकुंलागु मुगलंदाया दाया स्वैगु । यदि ला तःफि ज्वी धुंकःह्य खत धासा, व फा यातः ह्युटु वां खांकाः, ह्युटु कट्टिके मजीक सित्या न्वकाः, न यागु थले दांका तःगु लः ह्युट्वी लुना बिईगु । उगु क्वालः प्वाठे वनाः प्वाठे तुने च्वंगु मल-मुत्र फुकं परिपक्व जुयाः मलद्वारं प्याहाँ वैगु । प्वाठे कसर दतले मलिनगु लः प्याहाँ वैगु । प्वाठे दया च्वक कसर फुकं परिशुद्ध जुयावसेंलो, गथे ह्युट्वी प्वंकःगु लः खः अथे हे निर्मलगु लः प्याहाँ वैगु । अनली बाकि क्वालः ह्ये प्वंका बिईगु । व क्वालख ह्ये चोंगु हाकुगु छ्यंगु च्वत्तला वनीगु । थुलि यानालो सु-प्वं च्याकाः

चिमिसँ उना छोईगु । उनाली अतिकं हे जःगु शखं सिर
 त्वाल्हाना छोईगु । हि यागु धारा प्याहाँ वोगु थल छगले
 फया कयाः लाहि नापं ल्वाकछ्याना गुलिं गुलिं मियानं
 छोईगु । थुगु प्रकारं वं अत्याचार यासे जीविका याना चोंगु
 न्येःयाद् (५५) बिते ज्वी धुंकल । भगवान् बुद्ध अनसं
 सत्तिक दुगु विहारे बिज्याना च्वंगु दतनं छको धका हे स्वां
 छ्छू ज्वनाः दर्शन याः वंगु नं मदु, छ्छू चमिचा धका भोजन
 दान व्यूगु नं मदु, छ्छू छ्छू हे पुण्यकार्य याःगु मदु । लोपा
 वैगु शरीरे रोग जुया वल । स्वाना चोंक चोंक हे वं
 अवीचि महानरक यागु ज्वाला अनुभव यांमाल । अवीचि
 यागु संतप्त गपांचो धासा—यदि सुनानं शच्छिगु योजन
 पाक उखे च्वनाः सोया च्वन धासा, व स्वया चोंह व्यक्ति
 या मिखा स्मेतं च्याना वनेफु । थुगु सम्बन्धे धयातःगु नं
 दु—“समन्ता योजन सतं फरित्वा तिष्ठति सब्बदाति ।”
 अर्थात् छ्छाः खयरं शच्छि शच्छि योजन तक सर्वदा हे
 (ज्वाला) स्थिर जुया फैले जुया च्वं च्वनी ।

नागसेन^१ स्थविरं साधारण अग्नि या सिनं थुके यागु
 ताप अधिक धैगु बोधार्थ थुगु उपमा तयाबिज्यात । यथा—
 “यथा महाराज ! कूटागार प्रमाणं तः गोगु लोहं हे नं
 नरक यागु अग्निं क्षणभरे लः ज्वीक नांका बिई, परं उगु
 नांके पतन जूह्य प्राणी यातः कर्म या बलं—मां यागु गर्भे थें
 च्वना च्वनी, भष्म जुया वनी मखु ।”

अन व चुन्दसूकरीक यातः नर्क डाहा जुईगु अग्नि
 सन्ताप थाहाँ वोगु बखते थमं यानागु कर्म यातः लुमं के

माःगु अवस्था प्राप्त जुल । छ्येँ दुनेसं तुं फा यागु शब्द
 थें च्वं कं हालाः, पुलिं चुयाः, पूर्व पश्चिम पाखे इट्ट-थिट्ट
 जुया च्वन । अले वैतः छ्येँ यापीं मनुतेसं ज्वनाः हाले
 मफेक ह्नुट्ट प्वाः तिना विङ्गु । कर्म विपाक धैगु सुनानं हे
 मिटे यानां यां फुगु मखु । फाः हाथे चिच्चे याना हाला
 ग्वारा ग्वारां टुला हे च्वनीगु जुया च्वन । व फाः हाथे
 हाःगु शब्दं याना छ्चाख्यरं न्हेःखा छ्येँ चोपीं जःला खःलापीं
 स्मेतं न्होवेके फुगु मखुत । व धासा मरण भयं ग्याना
 च्वन । छ्येँ या जाहान पिसं वीतः, पिने नं प्याहाँ वयाः
 हाले मफेक, दुने नं ग्वारा ग्वारां टुलाज्जी मफेक ज्वनाः,
 भ्ग्याः, लुखा फुकं तिनाः, छ्येँ छ्चाः ख्यरं पाः चं च्वन ।
 व धासा छ्येँ दुने हे नरक यागु सन्तापं तप्त जुयाः ग्वारा
 ग्वारां टुलाः जुया च्वन । थुगु प्रकार न्हेन्हु तक कष्ट भोग
 यानाली न्हेनु दुखुनु हे अवीचि महानर्क पतन जुल ।
 अवीचि महानर्क यागु वर्णन 'देवदूत सूत्र'^१ यागु अनुसारं
 वर्णना यांमाः ।

अन भिक्षुपीं वीगु छ्येँ या लुखा क्वं क्वं वं बले उगु शब्द
 तायाः 'फाः या शब्द थे' थका भाःपा विहारे वनाः भगवान
 याथां फेट्टुनाः निवेदन यात—“भन्ते ! चुन्दसुकरिक यागु
 छ्येँ खापातिना फा श्याना चोँगु न्हेनु दे धुंकल, अमिछ्येँ
 छुं मंगल कार्यं टुला लुखेँ ? भन्ते ! थुलिमछिं फा श्याना-
 चोँह सया चित्ते भतिवा हे मैत्री वा करुणा धैगु दुगु
 मखु । थुजोगु प्रकारं कठोरह, निष्ठुरह व्यक्ति म्येपीं
 सुनं मखनानि ।”

भगवानं “भिक्षुपीं ! श्व न्हेनु तक वं खापातिना फाः श्याना च्वंगु मखु, वीतः वीगु कर्मानुसारं फल प्राप्त जुल । मशिवं नसे हे अवीचि महानरक यागु सन्तापं तप्त जूगु अनुभव याना च्वंगु । वं वहे सन्ताप भोग यासे न्हनु तक फाःहाःथे हाला छुये दुने ग्वारा ग्वारा टुटुं थौं शिनाः अवीचिनरके पतन जुल ।” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

भिक्षुपिसं “भन्ते ! थुगुलोके हे अपांचो सन्ताप अनुभव याना नं हानं अथेहे सन्ताप भोग यां माःगु थासे हे पतन जुल तिनि ला ?” धका न्यन ।

भगवानं “अवश्यं भिक्षुपीं ! गृहस्थ जूसां प्रव्रजित जूसां प्रमादी जुल धासा, थुगुलोके नं परलोके नं, निगू लोकेसनं शोक सन्ताप जुई ।” धका आज्ञा जुया पुनर्वार तदनु रूप मिले ज्वीक निम्न गाथा भाषण याना बिज्यातः—

“इध सोचति पेच्चसोचति,
पापकारी उभयत्थ सोचति ।
सो सोचति सो विहञ्जति,
दिस्वा कम्मकिलिट्ठपत्तनोति ॥”

अर्थ—“पापी यातः थुगुलोके नं, परलोके नं, शोक सन्ताप जुई; निगू लोकेसनं शोक सन्ताप जुई । वं धमं यानागु मखुगु = कुकर्म खनाः शोक याई तथा दुक्ख ताई ।”

पदार्थ—“इध सोचति = थन शोक याई, पेच्च सोचति = परलोकेनं शोक याई, पापकारी = पाप याना ज्वीह्न व्यक्ति यातः, उभयत्थ = निख्येरनं, सोचति = शोक जुई, सो सोचति = वं शोक

याई, सो विहञ्चति = वं दुक्ख कष्ट ताई, दिस्वा = खना, कम्म-
किलिट्टं = मभिंणु—किलिष्टगु कर्म, अत्तनो = थःगु ।”

विस्तारार्थ—“पापकारी, नाना प्रकारं पापयाना ज्वीह्व व्यक्ति ।
“जिं कुशल-कर्म धासा यानागु मदु, अकुशल पाप-कर्म जक यानातैगु दु”
धका निश्चयनं मृत्युज्वी त्यईगु वखते शोक याई, पश्चाताप चाई ।
थ्वहे वयागु थनया थनसं थःमं यानागु कर्म या वारे शोक सन्ताप याईगु
जुल । पापयागु फल = विपाक भोग यासे शिनाली लिपा नं शोक याई,
पश्चाताप चाई । थ्वहे वैगु परलोके विपाक-शोक याईगु जुल । थुगु
प्रकारं वैतः निगू लोकेसनं शोक जक जुई । उकिया नितिं चुन्दसूकरिकं
नं मशिनि वं हे शोक-सन्ताप पश्चाताप चाल । दिस्वाकम्मकिलिट्टं,
थःमं यानागु मभिंणु वलेश-कर्म खनाः शोक यात, नाना प्रकारं विलाप
यायां दुक्ख कष्ट भोग यात ।

गाथा यागु अवसाने आपलं हे जनपीं सोतापत्ति आदि
फले प्रतिष्ठित जुल । उगु परिषद्पिन्तः धर्म-देशना सार्थक
हे जुल ।

१।१०।१० इति चुन्दसूकरिक या कथा समाप्त जुल ।

१।११।११ धम्मिक उपासक या कथा

“इध मोदति” धैगु थुगु धर्मदेशन, भगवान् जेतवने विहार याना विज्याना च्वंगु अवस्थां ‘धम्मिक’ धैह उपासक यागु कारणं आज्ञाजुया विज्यागु जुल ।

आवस्ती नगरे धाम्मिक उपासकपीं न्याशःह्य दया च्वंगु जुल । उकि मध्ये ह्यतिं ह्यतिं न्याशः न्याशः परिवार उपासकपीं दुगु जुया च्वन । उके मध्ये दकेसिवे मुख्यह्य उपासक या न्हेह्य कांपीं, न्हेह्य ह्य्यांपीं दु । अपीं छह्य छह्य सिनं पालंपाः याना यवागु, भोजन, पत्तिक भोजन (=शुक्लपत्त व कृष्णपत्त या भोजन) दान बिईगु । नवचन्द्र भोजन (=शुक्लपत्तस न्हापां चन्द्रमा खने दर्ई खुनु) दान बिईगु । वर्षावासिक भोजन (=वर्षावास जोछ्छि भोजन) दान बिईगु इत्यादि पुरय-कार्य याना च्वन । थपीं सकले हे अनुजात-पुत्र धैपीं जुया च्वन । भिंप्यह्य कां ह्य्यां पिनि भिंप्यपु व, थःपीं निह्यतिपु सिथा निपु याना जम्मा भिंखुपु सलाक-यवागु, भोजनादि दान बिईगु पुरय-कार्य चले जुया च्वन । थुगु प्रकारं स्त्री, पुत्र, पुत्रीपीं सहितं, व उपासक शीलवान्, कल्याण धर्म आचरण याना, थःतः प्राप्त जूगु पुरय-सम्भार म्येपिन्तः नं भागथला दान बिया धर्माचरण याना जुया च्वन ।

लीपा छगू समये वैतः रोगंकल, आयु फुना वन । उजागु बखते व उपासक या धर्म-कथा न्यनेगु इच्छा जुया—
“च्याह्य जुसां, भिंखुह्य जुसां, भिच्चुपीं छोया हया विज्याहुँ”
धका जगत्गुरु शास्ता यथां समाचार छोट । उखे भगवानं

भिन्नुपीं छोया हया विज्यात । भिन्नुपीं नं अन वयाः
उपासक यागु खाटा या छ्वाख्यरं लाया तःगु आसने
फेटुना विज्यात ।

अन रोगीह उपासकं भिक्षुपिके विन्तियात—“भन्ते !
आः हानं जितः छ्लपोलपिनि दर्शनं दुर्लभं जुई, आःहेनं
जि असमर्थं दुर्बलं ज्वीधुंकल । जितः सूत्रं छ्पु न्यंका
विज्याहुँ ।”

भिन्नुपिसं “उपासक ! गुगु सूत्रं न्यनेगु इच्छा दु ?”
धका न्यन ।

उपासकं “भन्ते ! सकल बुद्धपिसं तोतामतःगु ‘सति-
पट्टानं’ सूत्रं आह्वा जुया विज्याहुँ” धका धाल ।

अन भिन्नुपिसं “एकायनो अयं भिक्खवे मग्गो सत्तानं
विसुद्धिया ।” (=थ्व हे छ्गू जक खः भिन्नुपीं ! मार्गं,
सत्त्वपिन्तः विशुद्धयांया निंतिं) धका ‘सतिपट्टानं’ सूत्रं
यागु पाठं प्रारम्भं याना विज्यात ।

उगु समये देवलोकं, सर्वालङ्कारं अलंकृतं यानातःगु
दोलच्छिह्नं सलदुगु, शच्या योजनं प्रमाणं तद्वंगु, खुगु विमानं
थ्यंकः वल । उगु रथे=विमाने च्वनाचोपीं देवतापिसं,
थःथःगु देवभुवने यंकेतः, ह्यतिं ह्यतिं सःता च्वन—
“उपासक ! चायागु घः तच्छ्यानाः लुं यागु घः ग्रहणं
यांगु थें, जिमिगु देवलोके सुखभोगं यांतः थुके उत्पन्नं
जूवा ।”

अन उपासक या; धर्मकथां बाधा ज्वीक देवतापीं वया
हालाचोंगु मयेया—“थन च्वना हाला च्वने मते हुँ, विज्याहुँ”
धका धाल ।

अन भिन्नुपिनि मती—“जिमितः ‘मोलहुँ’ धाल” धका
भाःपा पाठं मयासें सुम्क च्वन । व उपासक या कां ह्यचां-

पिसं नं—“जिमि बौ न्हापा न्हापा जुसा न्हाको हे धर्म-
कथा न्योंसां नं न्यने मगाःह, थौं थःमं हे भिज्जुपीं सःतके
छोया पाठयाकाः, आः हानं थःमं हे ‘मोल’ धका निवारण
यात । मरण ज्वीगु खना मग्ग्यापीं थ्वलोके सुंहे मदुखनी”
धका ख्वयाः हाल । भिज्जुपीं नं—“आः समय ठोक मज्जुल”
धका दनाः ल्याहाँ बिज्यात ।

पलख लिपा उपासक यातः होस दया वसेली कां ह्यं यां
पिके—“छिपीं छुं ख्वया च्वनागु ?” धका न्यन ।

कांह्यंयांपिसं “पिता ! छुत्पोल थमं हे भिज्जुसंघपिन्तः
सःतके छोयाः, धर्म श्रवण यायां, हानं थमं तुं भिज्जुपिन्तः—
‘मोल’ धका निवारण याना बिज्यात । ‘थ्व संसारे मरण
खना मग्ग्यापीं प्राणीपीं सुंहे मदु खनी का’ धका जिपीं ख्वया
च्वनागु” धका धाल ।

उपासक—“वस्पोल आर्यसंघपीं आः गन बिज्यात ?”

कांह्यंयांपीं—“आः समय ठोक मज्जुल’ धका दना ल्याहाँ
बिज्यात ।”

उपासक—“पुता ! जिंजा वस्पोल आर्यसंघपिन्तः
धयागु मखु ।”

कांह्यंयांपीं—“अथे जुसा स्वैतः धया बिज्यानागु ले
पिता ?”

उपासक—“खुगू देवलोकं, देवतापीं दिव्यअलङ्कारं अलं-
कृत जुया, विमान हयाः आकाशे च्वना, वं फक्वो वं वं
फक्वो वं ‘जिमिगु देवलोके सुख-भोग याः बिज्याहुँ’ धका
हाला च्वन । जिंजा अमित धका धयागुले ।”

कांह्यंयांपीं—“पिता ! विमान् गनदु ले ? गो ? जिमिसं
जा मखना ।”

उपासक—“जितः धकाः स्वांमाः हना तयागु दुला ?”

कांङ्क्यापीं—“दु, पिता !”

उपासक—“गुगु देवलोक रमणीय ?”

कांङ्क्यापीं—“पिता ! तुषित देवलोक रमणीय बांला । अन सकल बोधिसत्त्वपीं व बुद्ध या मां बापीं बास यानाः बिज्याइगु शुद्धस्थान खः ।”

उपासक—“अथे जुसा—‘तुषित स्वर्गलोकं वोगु विमाने लांमा !’ धका थ्व स्वांमाः आकाशे तिना छे ।”

अथे हे धका प्रार्थना याना स्वांमाः आकाशे तिना छेत । स्वांमाः वनाः, विमान या घःचां तक्क्यना च्वन । अन सकसेनं आकाशे स्वांमाः यग्गाया चोगु जकं खँ तर, विमान सुनानं खंगु मखु ।

अले उपासकं—“छिमिसं स्वांमाः यग्गाया चोगु खंला ?” धका न्यन ।

अमिसं “खना” धका उत्तर बिल ।

उपासकं “व स्वांमाः, तुषित-भुवनं वोगु विमाने यग्गाया चोन । जि अनहे वने त्यना । छिमिसं लुं धन्ना कां मते । छिपीं नं जिथां हे उत्पन्न जू वेगु इच्छा यानाः जि थें हे पुण्य-कार्य यानाचों ।” धका इत्यादि खँ कनाः, अनं देहान्त जुया तुषित देवलोक यागु विमाने उत्पन्न जुल । तत्तणे हे श्वंगू गावुत प्रमाण, ख्वीगू गाडां साले मालिगु आभरणं अलंकृतगु आत्मभाव (=देव शरीर) उत्पन्न जुल । सेवा याईपीं दोलछिह्न अप्सरापीं दुगु जुल । न्यांन्यागू योजन प्रमाणगु कनक विमान छगू नं प्राप्त जुल ।

अनं त्याहाँ बिज्यापीं भिच्छुपीं विहारे थ्यनेवं भगवानं अमिके न्यन—“भिच्छुपीं ! उपासकं धर्म-कथा बांलाक न्यो मखुला ?”

भिक्षुपिसं—“न्यों भन्ते ! बांलाक न्यों, परं धर्म-कथा न्यं न्यं बिचे हे—‘मोल विज्याहुँ’ धका निवारण यात । वया कांङ्ख्यांपीं नं ख्वेगु पाखे लगे जुल, जिपीं नं ‘आः समय ठोक मजुल’ धका ल्याहाँ वया” धका निवेदन यात ।

भगवान—“भिक्षुपीं ! वं छिमितः धाःगु मखु । खुगू देवलोकं, देवतापिसं खुगू विमानं छांपाः ज्वना वोगु दु, वहे देवतापिसं उपासक यातः सःता च्वन, अले अन धर्म-श्रवण याना चौथां, बाधा ज्वोक हाला च्वंगु वैतः मययाः देवतापिन्तः धाःगु ।”

भिक्षुपीं—“ये !! उखतं ला भन्ते ?”

भगवान—“खः, उखतं जुगू का, भिक्षुपीं !”

भिक्षुपीं—“भन्ते ! आः व गन जन्म जू वन ?”

भगवान—“भिक्षुपीं ! तुषितभुवने जन्म जू वन ।”

भिक्षुपीं—“भन्ते ! व उपासक थन, थःथिथिपीं नापं आनन्दपूर्वक हर्षित जुया विचरण याना जुल । हानं थनं वनाः अन नं आनन्दपूर्वक हर्षित जुया च्वने दुगु थासे जन्म जू वनला ?”

भगवान—“खः, हे भिक्षुपीं, अप्रमादोपीं गृहस्थी जूसां भिक्षु जूसां, न्हाथांसनं आनन्दं हे विहार याना च्वनी ।”

थुलि आञ्जाजुया, तदनन्तर निम्न गाथा आञ्जा देका विज्यात —

“इध मोदति पेच्च मोदति,

कतपुञ्जो उभयत्य मोदति ।

सेो मोदति सेो पभोदति,

दिस्वाकम्मविसुद्धमत्तनो‘ति ॥”

अर्थ—“धार्मिक व्यक्ति यातः थन नं आनन्द जुई, अन (लीपा) नं आनन्द जुई । अर्थात् इहलोके नं परलोके नं निगू लोकेसं नं आनन्द जुई । थमं यानागु कुशल-कार्य खनाः, हर्षित जुई, आनन्दित जुई ।”

पदार्थ—“इध = थन, थुगुलोके, मोदति = प्रसन्न जुई, खुशी जुई, आनन्द जुई, पेच्च = लीपा, अन, परलोके, कतपुञ्जो = पुण्य यानाः तःस्य व्यक्ति, पुण्यवान्, उभयत्थ = निखयरनं, थुगुलोके नं, परलोके नं, सो मोदति = व प्रसन्न जुई, सो पमादति = व अतिकं प्रसन्न जुई, अत्तनो = थःगु, कम्मविसुद्धिं = कर्म विशुद्धि, शुद्धगु कर्म, दिस्वा = खनाः ।”

विस्तारार्थ—“थन कतपुञ्जो थैगु, नाना प्रकार या कुशल-कार्य याईह्यव्यक्ति । ‘जिंजा पाप याना तैगु मदु, पुण्य हे जक याना तैगु दु’ धका थुगु लोके थःमं यानागु कुशल-कर्म यातः लुभंका-स्मरण याना, आनन्द कया च्वनी, प्रसन्न जुया च्वनी । परलोके वने धुंकाः नं, उगु कुशल कर्म यागु फलं, आनन्द-सुख अनुभव याना च्वनी । थुगु प्रकारं वैतः निगू लोकेसं आनन्द प्राप्ति जुई । कम्मविसुद्धिं, धम्मिक उपासकं थःगु सुपरिशुद्धगु कर्म = ज्या, पुण्यसम्पत्ति खनाः, मृत्यु मजुवं थुगुलोके हे आनन्द-सुख अनुभव यात । मरणां लीपा नं आः, परलोके अत्यन्तं आनन्द-सुख प्राप्त याना च्वन ।”

गाथा यागु अवसाने आपालं हे लोकजनपीं स्रोतपन्न, सक्रदागामी आदि जुल । धर्मोपदेश न्यना च्वक्व सकसितः नं सार्थक हे जुल ।

१।११।११ इति धम्मिक उपासक या कथा समाप्त जुल ।

१।१२।१२ देवदत्त या कथा

“इध तप्पति” धैगु थुगु धर्म देशना शास्ता, जेतवने विहार याना बिज्याना च्वंगु बखते, देवदत्त यागु कारणं आञ्जाजुया बिज्यागु जुल ।

देवदत्त प्रव्रजित जुसांनसें पृथ्वीले स्वत्तुना वंगु तक्क यागु वैगु जीवनि यागु वर्णन, फुकं जातके थासे थासे याना-तःगु दु । उकि मध्ये संत्तिस विवरण खँ थथे—

अनुरुद्धादि खुह्म शाक्यपुत्र पिनि प्रव्रज्या

‘अनुपिय’ धैगु मल्लपिनिगु देश छगू दु । भगवान्, वहे देश यागु आश्रय = आधार कया, अनुपिय धैगु अँमा यागु बगिंत्वां विहार याना बिज्यागु जुया च्वन । वस्पोल बुद्ध जुया बिमज्यानि बले हे, वस्पोल यागु शरीरे लक्षण विचार याःगु दिने, चेदोल थःथिथिपिसं “जुजु जूसां बुद्ध हे जूसां क्षत्रिय परिवारपीं नापं हे विचरण याई” धका चेदोल क्षत्रिय-कुमार पिन्तः बीगु प्रतिज्ञा यानातःगु दु । यथा समये, वहे क्षत्रिय-कुमारपीं मध्ये आपालं प्रव्रजित जुल । परं भद्दिय राजापिनि मध्ये उथां तकं नं, भद्दिय, अनुरुद्ध, आनन्द, भगु, किम्बिल व देवदत्त थुपीं खुह्म—शाक्य पुत्रपीं प्रव्रजित मज्जुनिगु खनाः—“जिमिसं थः थः सन्तानपीं प्रव्रजित याये धुन, थ्व शाक्य-पुत्रपीं खुह्म आतकं नं प्रव्रजित मज्जुनि, थ्व छु ? वस्पोल भगवान् या थःथिथिपीं मखुलाकि छु ?” धका म्येपीं क्षत्रियपिसं धाल ।

अनली महानाम शाक्य, अनुरुद्ध याथां वना—“हे किजा, भीगु कुलयापीं सुहे प्रव्रजित जूपीं मडुनि, ज्युसा छ प्रव्रजित जू हूँ, मखुसा जि हे जूसां प्रव्रजित जू वने” धका धाल ।

अनुरुद्ध धासा सुकुमालह, भोगसम्पत्तिं युक्तह, ‘मडु’ धैगु शब्द हे नं गबले न्यने मनह । छन्दु गुजागु जुल धासा—अपीं खुह्य क्षत्रिय कुमारपीं गुच्चा ह्मिता (गुलकील) चांबले, अनुरुद्ध यागु छुचुमदि बुत, बुनाः, अनुरुद्ध म्येगु छुचुमदि कांके छोट । मांझसे नं मदि छुना बिया छोट । अमिसं व मदि नया, हानं ह्मितेगु ह्मितल । बार बार अनुरुद्ध हे जक बुना चवन । बुई वं अनुरुद्धं हानं हानं मदि कांके छोईगु । मांझसे नं श्वक्व तक मदि बिया छोट, प्यक्वगुली—‘मडु मदि’ धका धया छोट । दूत ल्याहाँ वना ‘मडु मदि’ धका धाः वन । अनुरुद्ध ‘मडु’ धैगु शब्द न्यने मनंगुलिं—‘मडु मदि’ धैगु नं छगू प्रकार या ‘मदि’ हे जुई धका भाःपाः—“हूँ वहे ‘मडु मदि’ धैगु मदि हे कया हति” धका छोट ।

व नं अन माह्य याथां वनाः—“अय्ये ! वहे ‘मडु मदि’ धैगु हे व्यु धका धाल” धका निवेदन यात ।

अन माह्यसया मती—“जि कायं ‘मडु’ धैगु शब्द गुबले हे न्यने मनंगुलीं ‘मडु’ धैगु खँ मसिल, आः श्वैतः ‘मडु’ धैगु शब्द या अर्थ सीका बोगु उपाय यांमाल” धकाः खालिगु सुवर्ण यागु थले, म्येगु सुवर्ण यागु पुसापां तोपुयाः बिया छोट । उगु बखते नगर आरत्तक देवतावं “अनुरुद्ध शाक्य, न्हापा यागु जन्मे, अन्नहार धैह्य जुया जन्म जूगु बखते, थःगु जाभागं क्वकयाः ‘उपरिट्टु’ धैह्य प्रत्येक बुद्ध यातः दान व्यूगु दु । उगु दान व्यूबले वं थथे धका प्रार्थना यागुः

दु—“मदु’ धैगु जिं सीके मोले मा ! आहार उत्पन्न ज्वीगु कारण नं सीके मोले मा !” यदि वं थ्व गुगु खः खालिगु थल खन धासा—“जि देवता पिनिगु सभां द्राहाँ वने दै मखु” घका विचार याना, उगु खालिगु थल जांक दिव्य-मढ़ि उत्पन्न याना बिल । वं थल यंकाः, कुमारपीं ह्मिताचोंथां तयाः, पुसा उला चांका सोबले, उगु दिव्य-मढ़ि यागु सुगन्ध, देशे सकभनं हे मग मग बासना फैले जुल । उगु मढ़ि छ्कू झुट्ठी तेवं हे रसहरणी (=शे’प्व्वां) ले रस स्निग्ध जुया वन । अन अनुरुद्ध या मती थथे जुल—“जि, मांया योह्य पुत्र मखु खनी का, छ्वां धासा—थौं तकनं जितः थुजागु रसयुक्तगु’ मदु’ धैगु मढ़ि छुना मब्यू । आवंली जिं थुजागु हे मढ़ि सिवाय म्येगु मढ़ि नेमखु त ।”

अनंली अनुरुद्ध, थःगु छ्ये वनाः मांह्य सयाके न्यन—
“यो मां ! जि छं योह्य लाकि मयोह्य ?”

माह्यसें “यो पुता ! गथे लोके मिखाछ्पा मदुह्य व्यक्ति या बाकिगु छ्गः मिखाले गुलि आदर प्रेम जुई, हानं थःगु नुगचू यातः गुलि प्रेम जुई, उलि हे प्रेम जिके नं दु” घका धाल ।

कांह्यसें “योमां ! अथे जूसा, थौंतकनं छं जितः थुगु ‘मदु’ धैगु मढ़ि छुना मबियागु छ्वां ले ?”

अन मांह्यसें चिकिधिकह्य सेवक याके न्यन —

“तात ! थले छुं दुगु खःला ?”

सेवकं धाल—“भो अर्ये ! थले जा मढ़ि जांक दुगु खः, उजागु मढ़ि जा जिं गबले हे स्वे मननी ।”

थ्व खँ न्यनाः मांह्यसें विचार यात—“जिह्य कां अवश्यं हे पुरायवानह्य खः निश्चयनं थ्वं पूर्वजन्मे प्रार्थना

याना वोगु दै, श्वैतः देवतापिसं हे थले जांक मढ़ि तथा छोया बिलज्जी ।”

अतः अनुरुद्धं माँहियातः धाल—“यो माँ ! आवंली जिं म्येगु मढ़ि ने मखुत, श्वहे ‘मदु’ धैगु मढ़ि हे जक छुनाव्यु ।”

अनंली अनुरुद्धं मढ़ि नेगु इच्छा यांवं, माँहसिनं खालिगु थले म्येगु छगू पुसापां त्वपुया बिईगु । अनुरुद्ध गृहस्थाश्रमे च्वँतले हे व देवतां वैतः दिव्य-मढ़ि छोया बियाः च्वन । थन तक नं वं मढ़ि यागु बारे छुं मस्यूनि धासेंली प्रव्रज्या यागु बारे छु सिई ? उकिया निंतिं अनुरुद्धं महानाम शाक्य याके न्यन—“श्व प्रव्रज्या धैगु छु ?”

महानाम—“शँ व डाढी खानाः, काषायवस्त्रं पुना, सिपुती वा वेत् यागु खाटां वा घनाः, भिन्ना द्वारा जीविका याना च्वनेगु ; थुके यातः हे ‘प्रव्रज्या’ धाई ।”

अनुरुद्ध—“दाजु ! जिजा सुकोमलह तिति, जिंजा प्रव्रज्या ग्रहण यां फैथे मचौं ।”

महानाम—“अथेजुसेंली, छ्येँ यागु माःगु ज्या-खँ सेका गृहस्थाश्रमे हे च्वनाच्वँ । भीपीं निहो छह जा प्रव्रजित मजूसें मज्यू ।”

अन अनुरुद्धं दाजुह याके न्यन—“दाजु ! ‘छ्येँ यागु ज्या-खँ’ धैगु छु ?”

[जाश्वीगु थांहे जा मस्यूनिह कुलपुत्रं, छ्येँ यां माःगु ज्या खँ, गवले जक सियू ?]

छन्हु श्वह त्रियकुमारपिनि खँ जुल—“जाः, गनं दया वैगु ?”

किम्बिल शाक्य—“भखारौं दैगु ।”

महिय—“छं 'जा' दैगु थां मस्युनि का, 'जा' धैगु जासि' उत्पन्न ज्वीगुका, स्यूला ?”

अनुरुद्ध—“छिपीं निहोसिनं नं मस्युनि, 'जा' उत्पन्न ज्वीगु, रत्त थुनातःगु सुवर्णं यागु थले का स्यूला ?”

अपीं श्वहो किम्बिल शाक्यं, छुको भखारीं 'वा' लिकया च्वंगु खना, “श्वफुकं भखारीं (बखारीं ?) हे उत्पन्न ज्वीग खनि” धका भाःलपाः चांगु जुया च्वन ।

महिय शाक्य कुमारं, छन्हु जासी चांगु जाताना चांगु खना “जासिं हे जा उत्पन्न ज्वीगु खनि” धका भाःपाः चांगु जुया च्वन ।

अनुरुद्ध शाक्यं जा—‘वा’ लिकया चांगु, जा थुया चांगु, जाताना चांगु इत्यादि, गुबलें हे स्वेनंगु मखु; केवल जाताना न्ह्यौने न्ह्यच्याका व्यूगु जकं स्वेनंछ जुया च्वन । उकिया नितिं अनुरुद्ध या मनं स्वेबले—“नेगु इच्छा ज्वीव”, भवी जांकः 'जा' दया वईगु खनि” धका भाःलपाः चांगु जुया च्वन ।

“गथे जुयाः जा दैगुखः” धैगु थुकिया कारण हेतु, अपीं श्वहोसिनं नं स्यूगु मखु । उकिया नितिं अनुरुद्धं “छ्ये” यांमाःगु ज्या-खं धैगु छु ?” धका न्यन ।

महानामं उत्तरबिल —“न्हापां वुँ पाले माः, अनंली वा पोमाः” धका इत्यादि प्रकारं दे दसकं यां माःगु खं कन । व खं न्यनाः अनुरुद्धं “श्व ज्या गुबले तक यां माः ?, हानं गबले श्व ज्या सिधेका फुर्सत कया आनन्दं सम्पत्ति परिभोग यां दई ?” धका न्यन । अन ज्या यागु अन्त मदैगु, ज्या धैगु गबलें हे गात थां मदैगु खनाः, दाजुहोसितः अनुरुद्धं धाल—“अथेजूसा छु हे छ्येचो, जितः थुकिं प्रयोजन मदु”

धका माँह्य याथां वनाः थथे धाल—“यो माँ !, जिजा प्रवजित
जू वने त्यना, जितः आज्ञा बिया बिज्याहुँ ।”

माँह्यसें श्वको तक गनं नं काँह्य माने मजुसँली—“यदि
छँह्य पासा भदियराजा नं प्रवजित ज्वी धाल धासा, व नापं
तु छः नं प्रवजित जू हुँ” धका, थुलि माँह्यसें धासँली भदिय
याथां वन । वनाः—“हे पासा, जिगु प्रवज्या छंगु लहाटे”
धका नाना प्रकारं खँ कनाः चित्तबुझे यानाः, न्हेन्दुत्वालां
थःलिसे प्रवजित ज्वीगु पतिज्ञा याकल ।

अनंली शाक्यराजकुल याःपीं, भदिय, सनुरुद्ध, आनन्द,
भगु, किम्बिल व देवदत्त, थपीं खुह्य क्षत्रियपीं तथा ‘उपालि’
धैह्य नौ छह्य, जम्मा थुपीं न्हेह्यसिनं न्हेन्दु तक देवतापिसं
दिव्यसम्पत्ति यागु सुख अनुभव याः थें तुं सुखु-भोग यानाः,
न्हेन्दु खुनु उद्याने वपीं थें चौक चतुरङ्गिणी सेनापीं सहितं
छयें प्यहाँ वन । क्रमशः थःगु देश पुला, म्येगु देशे थ्य सँली,
सेनापिन्तः लितछेया अपीं न्हेह्य जक म्येगु देशे द्राहाँ वन ।
अन खुह्य क्षत्रियपिसं थःथःगु आभरण फुकं तोताः,
पोचिनाः उपालि यातः बियाः धाल—“हे उपालि, छ थनं
ल्याहाँ हुँ, थुलि दत धासा छन्तः जीविका यांतः यक्वोगाः,
हुँ ।” उलि अमिसं धाय मात्रं उपालि—अमिगु चरणे
भोसुना ग्वारा ग्वारा टुलाः विरह याना खवल । परंतु
उपालिं अमिगु वचन यातः लंघन यां मफया ल्याहाँ वन ।
अपीं बिदा बाजि जुया वं बले, उगु बन छगूलिं हे खवया
हःगु थें चवनावल, पृथ्वी कम्प जूगु थें जुया वल । उपालि
भतिवा ल्याहाँ वयाः “शाक्य कुलयापीं क्षत्रिय धैपीं तँभिपीं
मखु “श्व हे कुमार पिन्तः श्याना थकल ज्वी” धका जिगु
ज्यू कांतः नं ब्येर मदु । श्व शाक्य-कुमार पिसं हे नं,
थुजागु महासम्पत्ति त्याग यानाः, हानं थुजागु बहुमूल्यगु

आभरण फुकं, 'ई फां थे' हाकुतिनाः प्रव्रजित जू वनेफु धासेंली, जिथे जाह्न सितः जक छु ?" धका मती तथाः पो फ्येनाः, उगु आभरण फुकं सिमं खायाः—'यो योपिसं थका !' धका तोताः राजकुमारपिन्तः नापलाकः वन ।

अन राजकुमार पिसं "छु छ्वां हानं वयागु ?" धका न्यन । उपालिं थःगु मतीलूगु खं फुकं कन । राजकुमारपीं उपालि यातः नं व्वना, भगवाग याथां वनाः, भगवान् याके विन्ति यात "भन्ते ! जिपीं शाक्य जुक्व सिके अभिमानं जाया च्वांगु दु, थव उपालि जिमितः ताकालं नसें सेवा याना च्वांह्म खः, तसर्थ थ्वैतःनी न्हापलाक प्रव्रजित याना बिज्याहूँ । जिमिसं न्हापलाक थ्वैतःनी अभिवादन थां, अथे याःसा जक जिमिगु अभिमान नाश जुई ।"

थुगु प्रकारं विन्ति यानाः न्हापलाक उपालि यातःनी प्रव्रजित याकाः थःपीं सकले लीपा प्रव्रजित जुल ।

अपीं मध्ये आयुष्मान् भद्विय उगुहे वर्षावास या भित्रे त्रिविद्या प्राप्त यानाः अरहन्त जुया बिज्यात । आयुष्मान् अनुरुद्ध, दिव्यचक्षु प्राप्त यानाः 'महापुरुषवितकक सूत्र' न्यना अरहन्त-पद लाना बिज्यात । आयुष्मान् आनन्द स्रोता-पत्ति-फले प्रतिष्ठित जुल । भगु स्थविर व किम्बिल स्थविरपीं निह्न लीपा विपश्यना भावना वृद्धि यानाः अरहन्त-पद लाभ याना बिज्यात । देवदत्त छह्न जक केवल पृथग्जन-ऋद्धि प्राप्त जूह्न जुल ।

बुद्ध या प्रति देवदत्त या वैर-भाव

लिपा भगवान् बुद्ध कोशम्बि स विहार याना बिज्याना च्वांगु अवस्थां, वस्पोल व वस्पोल या श्रावक संघपिन्तः

महा लाभ-सत्कार उत्पन्न जुग जुया च्वन । यथा—लोक-जनपीं वस्त्र, भैषर्यादि ज्वना ज्वना विहारे वनीगु । अर्पीं विहारे द्वाहां वनाः—“भगवान् गनदु ? सारिपुत्र स्थविर गनदु ? मोद्गल्यायण स्थविर गनदु ? महाकाश्यप स्थविर गनदु ? भद्दिय स्थविर गनदु ? अनुरुद्ध स्थविर गनदु ? आनन्द स्थविर गनदु ? भगु स्थविर गनदु ? किम्बिल स्थविर गनदु ?” धका इत्यादि न्यनीगु । चेह्म महाश्रावकपीं विज्याना चोंगु स्थान सोसों वन्दना यायां विचरण याईगु । तर—“देवदत्त स्थविर गनदु ?” धका धाईपीं सुंहे दुगुमखु । अन देवदत्त या मती—“जि नं थपीं नापं हे प्रव्रजित जुयाहः खः, थपीं नं क्षत्रिय प्रव्रजितपीं खः, जि नं क्षत्रिय-प्रव्रजितहः खः । तथापि लोकजनपिसं, दानबीगु वस्तु ज्वनाः अमित जक माला माला जुल सिवाय जित जा नांकाःपीं हे नं सुंमदु । आः जि सुनापं मिले ज्वी माली ? स्वैतः खुशी याःसा जितः लाभ सर उत्पन्न जुई ?”

इत्यादि भाव मने लुसेंली हानंथथे विचार वल—“श्वहे विम्बिसार जुजु, भगवान् यातः प्रथम दर्शन याःबले हे भिंखुगू अयुत (= भिदो) लोकजनपीं सहितं स्रोतापत्ति-फल लाभ जूःहः खः ; श्व नापं जा मिले ज्वी फैमखु । कोशल जुजु नापं नं मिले ज्वी फैमखु । श्वहे अजातशत्रु राजकुमार जुसा, वं स्वैगुं हे गुण-दोष मस्युनि उकिया निंतिं व नापं मिले ज्वी मालि ।”

थथे मती तयाः देवदत्त, कोशम्बि नगरं राजगृह पाख्ये वन । अनवनाः थःगु ऋद्धि बलं कुमार यागु भेष धारण यानाः निपा ल्हाटे निपा तुटी, प्यह्म विपैली सर्प हिनाः छह्म गःपटे हिन, छह्म पगडिं प्वीथे छ्मने हिन, छह्म ह्मे थगांडेथे

हिन । थुगु प्रकारं सर्प यागु तिसां तियाः, आकाशं क्वहीं वयाः, अजातशत्रु यागु मुले च्वंवल । उथां अजातशत्रु ग्याना—“छसु ?” धका न्यन । वं “जि देवदत्त” धका उत्तर बिया अजातशत्रु यातः मग्याकेया निंतिं हानं भेष हीकाः, संघाटि, पात्र, चीवर धारीह्व भिन्नु यागु रूप कया, अजातशत्रु या न्होने दनाः प्रसन्न यानाः लाभ-सत्कार प्राप्त यात । देवदत्त उगु लाभ-सत्कार द्वारा मोहित जुया— “जिं नं भिक्षुसंघपिनि संचालन यां” धका पाप मती तल । थ्वहे पाप चित्त उत्पादन यायां हे देवदत्त या ऋद्धि परिहीन जुया वन ।

लिपा छन्हु भगवान वेणुवन विहारे, पृथग्जन परिषद् पिनिगु बिचे च्वना धर्मदेशना याना बिज्याना च्वन । वहे धर्मदेशना यागु अवस्थां, देवदत्त वयाः भगवान् यातः वन्दना यानाः तथा लाहात जोजलपाः धाल—“भन्ते ! भगवान् ! छल्पोल आः जीण, वृद्ध = बैस आपालं देधुंकल; आः छल्पालं थ्व नानाप्रकार यागु लन्थां उत्साह याना बिज्यां मोल, बाकि दनिगु जीवने दृष्ट-धर्म यागु सुख अनुभव याना बिज्याहुं । भिक्षुसंघ पिन्तः जिं संचालन यां, भिक्षुसंघ पिनि अभिभार जितः बिया बिज्याहुं ।”

थुगु प्रकारं याचन याःगु देवदत्त यागु खँ यातः भगवानं पिचुस्से च्वंगु, नरमगु शब्दं तिरस्कार याना प्रतिक्षेप याना बिज्यात । अन देवदत्त तिरस्कृत जुयाः मने दुक्खताया, भगवान् या प्रति थुगु प्रथम शत्रुभाव यानाः ल्याहाँ वन ।

अनली भगवानं राजगृहे वैतः ‘प्रकाशनीय’* कर्म याना बिज्यात । अन देवदत्त या मनं धाल—“श्रमण गौतमं

* महावग्ग, कम्मक्खन्धे ।

जितः तोतल, आः जिं थ्वैतः अनर्थ मयासें तोते मखु”
 धका मती डागा तयाः अजातशत्रु याथां वनाः धाल—“भो
 कुमार, न्हापा न्हापा मनुष्य पिनि आयु ताःहाकः, आः
 पतिहाक जुल । सम्भवदु कि छहेनं कुमार यागु अवस्थां
 हे मृत्यु ज्वीफु । उकिया निंतिं कुमार ! छं छिमि बौयातः
 श्यानाः छ, जुजु ज्वीगु सो । जिं नं बुद्ध यातः श्यानाः
 बुद्ध ज्वीगु स्वे ।”

भगवान् या प्रति आनन्द भिक्षु या जीवन समर्पण

अजातशत्रु जुजु जूसेंली तथागत यातः वध यांतः
 देवदत्तं व्यक्तिपीं छोया बिल । उपीं सकले अन स्रोतापति
 फले प्रतिष्ठित जुयाः, हत्या यांगु ज्यां विरत जुया ल्याहाँ
 वोगु खना, सहयां मफयाः थःहे गृधकूट पर्वते थाहाँ वनाः—
 “जिं हे श्रमण-गौतम यागु प्राण कयाबी” धका लोहँटं केका
 छोट । उगु लोहँ म्येथां हानाः तज्ज्याना चिकिचाकूगु लोहँ
 टुक्रा छकू तिंन्दुया वंगुलिं भगवान् या तुटीपचिने लाना,
 तुटि मचिनं हि छफुति प्याहाँ वल । थुगु उपाय द्वारा नं
 भगवान् यातः वध यां मफयाः हानं ‘नालागिरि’ किशि तोता
 छोया बिल । किशि तोता हःगु अवस्थां, आनन्द स्थविरं
 भगवान् या लार्गिं थःगु जीवन हे समर्पण थानाः भगवान् या
 न्होने च्वना बिल ।

अन भगवान् किशियातः दमन यानाः, नगरं प्याहाँ
 बिज्याना विहारे बिज्याना, अनेक सहस्र उपासक पिसं
 हयातःगु महादान भोजन याना, उखुनु यागु दिने हे राजगृह
 वासीपीं भि च्यागू कोटी मुनाचोपीं महाजन पित्तः आनुपूर्वि
 कथा यागु उपदेश याना बिज्यात । गुगु धर्मोपदेश न्यनाः

च्येप्यदोल प्राणिपिन्तः धर्मावबोध जुल । अन सकलसिनं
 “अहो ! आयुष्मान् आनन्दं, उजाह्व चण्डालह्व, मत्ताह्व
 किशि दुपुया वोबले, थःगु ज्यू यातः हे त्याग यानाः भगवान्
 या न्होने च्वना बिल” धका आनन्द स्थविर यागु गुण खँ
 न्यनाः—“भिक्षुर्पी ! आःजक मखु न्हापानं आनन्दं जिगु
 निंतिं जीवन त्याग यागुः दु” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।
 अन भिच्छुपिसं वस्पोल यागु पूर्वकथा न्यनेगु इच्छायानाः
 प्रार्थना यासेली भगवान् “चूलहंस^१ महाहंस^२ कक्कट^३”
 आदि जातक यागु खँ व्याख्यान याना बिज्यात ।

‘देवदत्त यागु अकीर्ति

देवदत्तं जुजु यातः श्याकूगु खँ लोके सुनानं मस्युनि ।
 भगवान् या ज्यू फुकेया निंतिं वधकपी छोया हःगु खँ नं
 सुनानं मस्युनि । लोहँटं केकूगु खँ नं प्रकाश जूगु मखुनि ।
 देवदत्तं थुजो थुजोगु प्रकारं अत्याचार याना सनं नं लोक
 जनपी सुनानं स्यूगु मखुनि । परन्तु जब नालागिरि-किशि
 तोताः हल, अन तिनि वं याक्व कर्म फुकं विशेष रूपं प्रकट
 जुया वल । अनंली सकसिनं हे—“देवदत्तं हे जुजु यातः
 घातः याकल, देवदत्तं हे भगवान् यातः घात यकैतः वधकपी
 छोया हल. वं हे लोहँटं केकल, आः हानं वं हे तुं नालागिरि-
 किशि तोता हल । थुजाह्व पापी यातः पासा यानाः जुजु
 विचरण याना जुल” धका महा शब्द याना हाला जुल ।

१ जातक नं० ५०१ ।

२ जातक नं० ५३३ ।

३ जातक नं० १७३ ।

थुगु प्रकारं महाजनपीं अप्रसन्नरूपं महाकोलाहल शब्दं
हालाजुया चोंगु जुजु तायाः, छन्हु मंगल दिने न्याशःपा भ्वा
जा दान बियाः, उखुनुं नसे पुनः देवदत्त थागु सेवास जुजु
उपस्थित जू मवन । भिन्ना फोंवसानं नगरवासिपीं सुनानं
हे ब्यूगु मखुत ।

देवदत्तं संवभेद याःगु ष्या

थुगु प्रकारं देवदत्त, लाभ-सत्कारं हीन जुया, छल-
कपटगु धर्म यागु रूप क्यना, जीविका निर्वाह यांगु मती
तया, छन्हु भगवान याथां वनाः न्याता प्रकार या नियमः
याचना यात ।

भगवानं “देवदत्त ! मोल सुम्क चों, थ्व खँ मदेकं
मगागु मखु, गुह्यसिया इच्छा जुई उह्य अरब्जे वनेब्यु”
धका प्रतिक्षेप याना बिज्यात । अले देवदत्तं भिक्षुपिन्तः
सम्बोधन याना—“भिक्षुपीं ! तथागतं धाःगु खँ व जिं
धैगु खँ मध्ये छिमितः गुगु खँ यो ? जिं अत्यन्त हे
उत्तमगु रूपं थथे धया—‘साधु भन्ते, (१) भिक्षुपिसं
जीवन भर तक अरण्ये बास यांगु, (२) भिन्ना फवना हे
जक नेगु, (३) पांशुकुल अर्थात् -धुले बा चां वांछोया
तःगु चीवर धारण यांगु, (४) जीवन भर तक सिमाकवे
चवनेगु, (५) हानं गुवले हे मंस-मत्स्यादि मनेगु ।’ गुह्यसें
दुक्खं मुक्त ज्वीगु इच्छा याई उह्य, जिथां, जिलिसे वा !”
धका थुलि धया वन ।

देवदत्त थागु खँ न्यनाः न्हून्हूपीं भिक्षुपीं मध्ये गुलिं
गुलिं बुद्धि मगानिपीं भिक्षुपिनि—“देवदत्तं जा खःगु हे धाल,

* थन क्वेसं च्वंगु न्याता नियम ।

श्वस्पोल लिसें तुं वने माल' धका मती तथा, लिसें मिले जुया वन ।

थुगु प्रकारं देवदत्तं न्याशःह्य भिच्छुपीं मुंका यंकल ।
यंकाः देवदत्तं वहे न्याशःह्य भिच्छुपीं सहितं उगु न्यागू
रुत्तगु, कटुकगु, दुष्करगु कारण क्येनाः, उपरोक्त रुत्त
आचरणं प्रसन्न ज्वीपीं मन्द-बुद्धिपीं लोकजनपींके—‘थुगु
माल. उगु माल’ धका धया धया वचीविज्ञप्ति द्वारा नया जुजुं
संघभेद यांत यत्न-युक्ति यानावं च्वन । अन भगवानं
देवदत्त याके न्यना बिज्यात—‘देवदत्त ! छंछु संघ-भेद,
चक्र-भेद यांया निंतिं यत्न-युक्ति यानाः सनाजुयागु धात्थे
खःला ?’

देवदत्तं ‘खः, धात्थे खः भन्ते !’ धका धाल ।

भगवानं ‘देवदत्त ! ‘संघभेद’ यांगु ज्या अतिकं हे
भयंकर न्हें !!’ धका अनेक प्रकारं उपदेश यातं नं भगवान्
यागु उपदेश यातः वास्ता मतसें ल्याहाँ वन । ल्याहाँ
वंबले राजगृहे आयुष्मान आनन्द पिण्डाचरण याः बिज्याना
चोंगु खना, आनन्द स्थविर यातः थथे धाल—

“आवुसो आनन्द ! धनीनसें छं सीकाति, भगवान
व भिच्छुसंघपींतः बाहिक याना जिं उपोसथ यां तथा संघ-
कर्म यां ।”

श्व खँ आनन्द स्थविरं भगवान यातः सूचना बिया
बिज्यात । व खँ सिया भगवान यातः धर्म-संवेग उत्पन्न
जुल । “देव दत्तां, देव-मनुष्य आदि लोकजन पिन्तः अनर्थ
ज्वीगु तथा उगु कर्मं थतः नं अवीचिनकें डाहा ज्वीगु
ज्या यात” धका चिन्तना यानाः, उगु हे समये भगवानं
संवेग चित्तां थुगु उदान गाथा उच्चारण याना बिज्यात —

“सुकरानि असाधूनि अत्तनो अहितानि च ।

यं वे हितं च साधुं च तं वे परमदुक्करंति ॥”

अर्थ—“थःतः अहित ज्वीगु—अकुशल ज्या यां अःपु, गुगुखः थःतः हित ज्वीगु—कुशल-कर्म यां अतिकं ठाकु ।”

थुलि आक्षा जुया बिज्याना पुनवारं थुगु उदान गाथा उच्चारण याना बिज्यात —

“सुकरं साधुना साधु, साधु पापेन दुक्करं ।

पापं पापेन सुकरं, पापं अरियेहि दुक्करंति ॥”

अर्थ—“भिंपीतः भिंगु ज्या यां अःपु, तर मभिपिन्तः भिंगु ज्या यां ठाकु । मभिंपिन्तः मभिंगु ज्या यां अःपु, तर भिंपिन्तः मभिंगु ज्या यां ठाकु ।”

अग्रश्रावकपिनि प्रातिहार्य

अनली देवदत्तं उपोसथ यागु दिने थःगु परिषद्वीं मुंकाः छुगू थासे च्वना—“गुह्यसिया थुगु न्यागू नियम^२ शिन्ना पालन यांगु राजि जुई, उह्मसे थ्व सलाक (= सिं दुक्का) ग्रहण या” धका धाल । न्हू न्हूवीं—अल्प बुद्धिपीं न्याशह्म वज्जियपुत्र भिन्नुपिसं सलाक ग्रहण यात । थुलि याना, देवदत्त वहे भिन्नुवीं च्वनाः संघ-भेद यानाः गयासिर्श पर्वते गमन यात । ‘व अनवन’ धका धाःगु न्यनाः उपीं भिन्नुवीं लित्त च्वना हेया निंतिं, भगवानं अग्रश्रावकपीं निह्म छोया

विज्यात । वस्पोलर्षीं अन विज्याना, प्रातिहार्य्य = ऋद्धि क्यनाः नानाविध धर्मदेशना यासे अनुशासन यानाः, हानं ऋद्धि-प्रातिहार्य्य यागु बारे देशना यानाः शिक्षा वियाः, उर्षीं भिक्षु पित्तः प्रज्ञासृत पान याकाः, लित व्वना आकाश मार्ग ल्याहाँ विज्यात ।

अन कोकालिक^१ भिक्षु वनाः देवदत्त यातः खबर बिल—आबुसो देवदत्त ! छंज भिक्षुर्षीं फुकं सारिपुत्र व माग्गलायन पिसं लित व्वना यंके धुंकल, छन्तः जिं न्हापा हे धयागु मखुला ?—‘सारिपुत्र मोग्गलायन पित्तः विश्वास यं मते, पापीत अर्षीं, पाप = मभिगु इच्छा यागु वशे च्वना चोर्षीं धका । थुलि धयाः देवदत्त यागु छाती पुलिं प्रहार बिल । अनहे देवदत्तं म्वाहि छुट्टुं ल्हत ।

उखे भिक्षुर्षीं सहितं आयुष्मान् सारिपुत्र आकाश मार्गं व्वसे विज्यागु खनाः भिक्षुपिसं भगवान् यातः विन्ति यात—“भन्ते ! आयुष्मान् सारिपुत्र थनं विज्यागु समये छ्ह जक पासा व्वना विज्यागु, परं आःधासा परिवारर्षीं नापं विज्यात, गुलि जक शोभाय दुगु !”

भगवानं “भिक्षुर्षीं ! आःजक मखु, न्हापा पशु यागु जन्मे नं जिथीं वो बले परिवारर्षीं सहित मुना शोभायमान् ज्वीक वल” धका आज्ञा जुया विज्यात ।

थुगु प्रकारं ‘लक्खणमिग’^२ (=लक्षणमृग) जातक यागु वर्णन यानाली निम्न जातक यागु गाथा भाषण याना विज्यात—

१ देवदत्त या अग्रभावक ।

२ जातक नं ११ ।

“हेति सीलवतं अत्यो पटिसन्धारवृत्तिनं ।

लक्खणं पस्स आयन्तं वातिसंधं पुरक्खतं ।

अथ पस्ससिमं कालं सुविहीनं व वातिही‘ति ॥”

अर्थ—“सदाचारी जुया श्रेष्ठगु जीविका याना चवनीह्व सया, थुगु लोके नं पर-लोके नं कल्याण जुई । ज्ञाति संघ-पिनि न्हो न्हो चवना वयाः चोह्व मृग सो ! गुलि लो ! ज्ञाति विहीन ज्वीका वयाः चोह्व काल-मृग यातः जा छिमिसं खँ हे खँ ।”

भिक्षुपिसं “भन्ते ! देवदत्तं नं निह्व अग्रश्रावकपीं निख्ये जवं खवं तयाः बुद्ध-लीला थें धर्मदेशना यां धका छल्पोल थें याना सना जुल” धका निवेदन यात ।

थुलि भिक्षुपिसं धागु न्यना भगवानं “भिक्षुपीं ! केवल आःहे जक मखु थ्वं थथे याःगु, न्हापानं वं ‘जिं याःथे हेयां’ धका चेष्टा यानाः जूगु खः, तर फुगु मखु” धका प्राचीन यागु ‘वीरक’^१ (= वीरक धैह्व को) जातक खँ वर्णन याना बिज्याना अवसाने निम्न गाथा निपु आज्ञा जुया बिज्यात—

“अपि वीरक पस्सेसि सकुनं मञ्जुपाणकं ।

मयूरगीव संकासं पतिं मय्हं सयिट्ठकं ॥

वीरकं धाल—

“उदकयत्नं चरस्स पक्खिनो,
 निच्चं आमाकमच्छ भोजिनो ।
 तस्सानुकरं सविट्ठको,
 सेवाले पल्लिगुण्ठितो मतो‘ति ॥”

अर्थ—“हे वीरक, (को ।) यदि छु जिह्व सविट्ठक धैह्य,
 मञ्जुघोष दुह्य, ह्येखा यागु ग्रीव समानह्य पति खँ सा जितः
 क्यनाब्बु !”

“सदाकालं भ्वापीं न्या नईह्य, स्थले व जले वनेफूह्य
 पत्ति यागु (जिगु) अनुकरण याःगुलिं नाःले (सेवाल =
 Vallisneria) तक्यना थाहाँ वे मफया प्राणान्त जुल;
 हुँ का छह्य भात !” धका इत्यादि जातक यागु खँ आज्ञाजुया,
 हानं लिपा लिपानं अथेहे खँ लहाना जूगुलिं ‘कन्दगलक’^१
 जातक व ‘विरोचन’^२ जातक यागु खँ वर्णन यासे निम्न
 गाथा निपु आज्ञाजुया विज्यात—

“अचारितायं वितुदं वनानि,
 कट्ठङ्गरुक्खेसु असारकेसु ।
 अयासदा खदिरं जातसारं,
 यत्थब्भिदा गरुत्तो उत्तमङ्गन्ति ॥”

१ जातक नं० २१० ।

२ जातक नं० १४३ ।

अर्थ—“व (पक्षि) जुलसां असारगु काष्ठ वृक्षादि जंगले गोचर ग्रहण याना उवीह्व, थुजागु सारगु खयेरमा यागु जंगले वया अभिमान यागु वशे च्वना गोचर ग्रहण यात, गुगु जंगले मचांनसें बुपीं श्रेष्टपीं पक्षिपिसं जक गोचर ग्रहण याईगु खः; गुकि यागु फल स्वरूप वैगु त्वा स्मेतं तोद्धुल ।”

“लसी च ते निष्फलिता मत्थको च विदालितो ।

सब्बा ते फासुका भग्गा अण्ण खो त्वं विरोचसी‘ति ॥”

“छंगु छ्यो यागु न्ह्यप्पु प्याहाँ वे धुंकल, छंगु कपा तज्जयां धुंकल छंगु बपि-क्वे, क्वे फुकं तोद्धुले धुंकल, थो छं थःगु पराक्रम चमक क्यना च्वन ।” धका इत्यादि प्रकारं जातक यागु खं आज्ञा जुया बिज्यात ।

हानं छगू अवस्थां देवदत्त या अकृतज्ञता यागु सम्बन्धे ‘जवसकुन’^१ जातक यागु खं आज्ञाजुयाः निम्न गाथा निपु भाषण याना बिज्यात—

पक्षिं (Woodpecker) धाल—

“अकरम्हस ते किच्चं यं बलं अहुवम्हसे ।

मिगराज नमो त्यत्थु अपि किञ्चि लभामसे‘ति ॥”

अर्थ—“गुगु बल जिके दुगु खः उगु बलं छंतः उपकार यां धुन । भो मृगराज, नमस्कार; जितः छुं छुकू (मांस) दर्ईला ?”

सिंहं धाल—

“मम लोहित भक्त्वस्स निच्चं लुदानि कुब्बतो ।

दन्तन्तरगतो सन्तो तं बहुं यम्पि जीवसो’ति ॥”

“रौद्र कार्यं याना जिगु हि त्वनीहसितः, जिगु ह्युट्ठी
द्राहाँ वोह्य छुन्तः जिं सदाकाल या निंतिं तोता विया
धासेंली, अलं अपो छुन्तः गुलि कृपा यां ?” धका इत्यादि
जातक खँ प्रकाश यानाः आञ्जाजुया बिज्यात । पुनर्वार ‘वध
यांया निंतिं यत्न युक्ति यात’ धका धाःगुखे — ‘कुरङ्गमिग’^१
जातक आञ्जाजुयाः निम्न गाथा आञ्जाजुया बिज्यात—

“जातमेतं कुरङ्गस्स यं त्वं सेपणिण सेय्यसि ।

अञ्जं सेपणिणं गच्छामि न मे ते रुच्चते फलं’ति ॥”

अर्थ—“हे सेपणिण, (कदमवृत्त!) गुगु खः छु न्ह्यौने
वया गोटुला चवं चवन, व खँ कुरुङ्ग मृगं सीका कां धुकल ।
आः छंगु फल प्रसन्न मज्जुल म्येगु कदमवृत्ते वनेतिना ।”

थुगुहे प्रकारं भगवान् बुद्ध राजगृहे विहार याना बिज्याना
चवं चवं देवदत्त यागु कारणं आपालं हे जातक खँ आञ्जाजुया
बिज्यात । अनंली भगवान् राजगृहं श्रावस्ती बिज्याना
जेतवन विहारे विहार याना बिज्यात ।

देवदत्त या अवीचि पतन

देवदत्त नं रोगी जुया गुलातक कष्ट भोग यानाः, अन्तिम
अवस्थां भगवान् दर्शन यांगु इच्छा उत्पन्न यात । उकिया

निंतिं देवदत्तं थः श्रावकपिन्तः धाल—“भगवान् यागु दर्शनं यांगु इच्छा जुया च्वन, जितः यंकाः वरूपोल यागु दर्शनं याकि !”

वया श्रावकपिसं धाल—“छं थःके बल् इतले भगवान् यातः शत्रु भाव यानाः अनेक अनर्थं याना जुल, आः छन्तः जिमिसं अन यंके मखु ।”

देवदत्त धाल—“जितःनाश यां मते ! जिं भगवान् या उपरे गुलिखे हे शत्रु भाव याना मखु मखुगु ज्या सनाजूसां तभी, भगवान् जिगु उपरे केशाग्र मात्र नं शत्रु भाव याना बिज्यागु मडु । उकिया निंतिं छगू समये भगवान् आझा-जुया बिज्यात—

“वधके देवदत्तमिह चोरे अंगुलिमालके ।

धनपालके राहुले चेव सब्बत्थ सममानसेति ॥”

अर्थ—“वध याःका देवदत्त, खुँ जुयाचोँड अंगुलिमाल हान, ‘धनपाल’ किशि तथा राहुल, थुपीं सकलसियांगु उपरे जिगु चित्तं छगू समानं हे दु ।” थुजोड समदर्शाड तथागत यागु दर्शनं याकि धका बार बार याचना यात । अले अमिसं देवदत्त यातः खाटा नापं लहना पितहल । उखे देवदत्त वल धैगु समाचार सियाः, भिज्जुपिसं भगवान् यातः सूचना बिल—“भन्ते ! छुलपोल यागु दर्शनं यां धका देवदत्त वया च्वन हँ !”

भगवान् “भिज्जुपीं ! देवदत्तं थुगु जन्मे जितः हानं मिखां स्वेखनि मखुत” धका आझाजुया बिज्यात ।

भिज्जुपीं ! भिज्जुपिनि लागी न्यागू कारण याचना याःसां नसें देवदत्तं भगवान् यागु दर्शनं प्राप्तं यां फई मखु; थ्वहे स्वधर्मता नियम खः ।

भिक्षुणीं—“भन्ते ! देवदत्त फलाना फलानागु थासे थ्यंकः वे धुंकल ।”

भगवान—“भिक्षुणीं ! न्हाथां हे थ्यंकः वोसां तभी थुगु जन्मे वं, जिगु दर्शन प्राप्त यां फई मखुत ।”

भिक्षुणीं—“भन्ते ! जेतवने थ्यंकः वेतः छगू योजन जक मानि, वागू योजन जक मानि, छगू गावुत जक मध्यंनि, जेतवन या पुखू सत्तिक थ्यंकः वेधुकल ।”

भगवान—“भिक्षुणीं ! यदि जेतवन या दुने हे द्वाहां वल धासानं जिगु दर्शन यां खनिमखु ।”

देवदत्त यातः कुबिया हःपिसं, जेतवन यागु पुखुसिथे खाटा दिका, अन पुखूलो मोल्हो धका अर्पी सकलें पुखूली क्वहाँ वन । देवदत्त नं खाटां क्वहाँ वयाः, तुटि निपां बे चुया फेटुत । तुटिनिपां बे गारे जुया वन । थुगु प्रकारं क्रमशः गौचा तक गारे जुल, पुलि तक गारे जुल, जं थ्यंक गारे जुल, छाति व ककु थ्यंकं गारे जुया जब मनचां बे थिल, अन वं थुगु गाथा व्वनाः बुद्ध या शरण ग्रहण यात—

“इमेहि अट्ठोहि तमग्गपुग्गलं,

देवातिदेवं नरदम्पसारथिं ।

समन्तचक्षु सतपुञ्ज लक्खणं,

पाणेहि बुद्धं सरणं गतोस्मीति ॥”

अर्थ—“श्व अस्थिमय शरीरं—वस्पोल अग्रपुद्गल देवतापीं सोयानं महान देवता जुया बिज्याकःह्य, नरपिन्तः दमन यांया निंतिं सारथी जुया बिज्याकःह्य, समन्त चक्षु

दुह्य, शतपुरायलक्षणं दुह्य तथागत सम्यक्सम्बुद्ध याके जि, प्राणसहितं शरणे वनागु जुल ।”

श्वहे छगू कारण खनाः भगवानं, देवदत्त यातः प्रव्रजित याना विज्यागु । यदि व प्रव्रजित मज्जुगु जुसा, गृहस्थि जुया अत्यन्त हे भयङ्करगु छांतं पापकर्म याईगु, लिपा यागु जन्मे उद्धार ज्वीगु ज्या नं छुं हे यां फ़ैगु मखु । प्रव्रजित जुयाः भयंकरगु पाप-कर्म याःसां तभी लीपा यागु जन्मे उद्धार ज्वीगु ज्या छुं यां फ़ई । इत्यादि प्रकारं उपकार ज्वीगु खना विज्यागु लिं हे तिनि वस्पोलं वैतः प्रव्रजित याना विया विज्यागु । थनं लीपा लक्षि कल्प बिते जुयाली ‘अट्टिस्सर’ धैह्य प्रत्येकबुद्ध ज्वी तिनि । तथापि आःयाःगु भयंकर पाप यागु फलं देवदत्त बे गारे जुया वनाः अवीचि-नर्के उत्पन्न जल ।

निश्चल जुया विज्याकःह्य बुद्ध यातः अपराध याःगुलीं, निश्चल जुया कर्म-फल भोग या ! धका शच्छिगू योजन गाःवंगु अवीचि नरके, वैतः नं शच्छिगू योजन प्रमाणगु शरीर प्राप्त जुल । न्हेपनं च्वे यागु भाग-छ्येयां, च्वे यागु नं यागु क्वपुस यागु दुने द्वाहाँ वना कत्ताना च्वन, गौचांक्वे तुटिपाली जक, क्वे यागु नं यागु पृथ्वी दुने द्वाहाँ वना गारे जुया च्वन । अतिकं भयङ्करगु तःपुगु तालमा समानगु नं यागु ‘शूल’ ल्युने अङ्गलं प्याहाँ वयाः जन्हुपाः या द्धवी तियाः जुगपालं प्याहाँ वनाः न्ह्यौने यागु अङ्गले द्वाहाँ वन । हानं म्येगु जौपाखे अंगलं प्याहाँ वयाः जौपाखे तियाः देपापाखे प्याहाँ वना अंगले द्वाहाँ वन । हानं म्येगु च्वे यागु क्वपुसं प्याहाँ वयाः मष्टक होखनाः क्वे पाखे प्याहाँ वना, क्वे नं यागु पृथ्वीले धसे जुया द्वाहाँ वन । थुजोगु प्रकारं सनेमजीक निश्चल जुया कर्म-फल भोग याना च्वन ।

अन भिक्षुपिसं देवदत्तां याःगु खँ पिकाल—“थन थयंक वे धुकूह देवदत्त, भगवान् यागु दर्शन यां मखंक पृथ्वीले हे धसे जुया प्राणान्त जुया वन ।”

भगवान् “भिक्षुपीं ! देवदत्त, आःहे जक जिगु उपरे अपराध याना पृथ्वीले धसे जुया वंगु मखु, न्हापानं व थथे हे धसे जुया वंगु दु ।”

“शीलवहस्तिराजा यागु पाले, लँ दौह व्यक्ति यातः धैर्य बिया, थःगु ह्ये गेका निराशंकगु थासे थयंकाः बिल । वहे व्यक्ति हानं हानं श्वक्व तक वयाः—वहे किशि यागु, छुको धँ-वा यागु च्वका त्वाल्हाना यंकल, छुको दथुत्वाः त्वाल्हाना यंकल, छुको पोकात्वाः त्वाल्हाना यंकल । श्वकोगुली ल्याहाँ वंबले महापुरुष यागु मिखां खने मदेक वने मात्रं हे पृथ्वीले स्वत्तुना वन, धका आज्ञा जुया बिज्याना निम्न गाथा आज्ञाजुया बिज्यात—

“अकृतञ्जुस्स पोसस्स निच्चं विवरदस्सिनो ।

सब्ब चे पठविं दज्जा नेव नं अभिरादयेति ॥”

अर्थ—“गुण मस्यूह = अकृतज्ञ व्यक्ति यातः, सदाकालं दोष माला ज्वीह व्यक्ति यातः— दया च्वक पृथ्वी हे व्यूसां नं उह व्यक्ति या चित्त तृप्त, सन्तोष ज्वीमखु ” धका महासीलवनागराज^१ यागु जातक प्रकाश याना बिज्यात ।

पुनर्वार अथे हे बार बार खँ उत्पन्न जूबले ‘क्षान्तिवादी’ जुया बिज्यागु अवस्थां कलाबुराजां अपराध यानाः पृथ्वीले

स्वत्तुना वंगु खँ प्रकाश यांया निंतिं 'खन्तिवादी'^१ जातक
 आञ्जाजुया बिज्यात । हान—बोधिसत्त्व 'चूलधम्मपाल'
 जुया जन्म कया बिज्यागु अवस्थां वरूपोल यातः 'महाप्रताप'
 धैह्य जुजुं अपराध यानाः पृथ्वीले स्वत्तुना वंगु दु । वहे
 खँ प्रकाश यांया निंतिं 'चूलधम्मपाल'^२ जातक आञ्जाजुया
 बिज्यात ।

देवदत्त पृथ्वीले स्वत्तुना वंसेली आपलं हे लोकजनपीं
 खुशी जुयाः—ध्वजा-पताका व्वेकाः, कयेरामां आदि स्वानाः,
 पूर्णघट स्वनाः—“अहो ! आः तिनि भीतः महान लाभ
 जुल” धका धाधां महोत्सव माने यात । भिन्नुपिसं थुगु
 उत्सव यागु खँ भगवान् या न्ह्यौने चर्चायात । भगवान्
 थथे आञ्जाजुया बिज्यात—

“भिक्षुपीं ! देवदत्त मृत्युजुगुलिं उत्सव याःगु आःहे
 जक मखु, न्हापानं थथेहे उत्सव मानेयाःगु दु” धका आञ्जा
 जुसे—सकल लोकजन पिनि मयोह्य चण्डाल, अतिकं हे
 छाःह्य, दया-माया धैगु लुंहे मदुह्य वारानशी याःह्य—पिङ्गल
 धैह्य जुजु मरण जूगु बखते लोकजनपीं खुशी जूगु खँ वर्णन
 यांया निंतिं निम्न गाथा आञ्जा जुया बिज्यात—

“सब्बो जनो हिंसितो पिङ्गलेन,
 तस्मिं पते पच्चया वेदियन्ति ।
 पियोनु ते आसि अकण्ढनेत्तो,
 कस्मानु त्वं रोदसि द्वारपाल ?”

१ जातक नं० २२५ ।

२ जातक नं० ३५८ ।

अर्थ—“सकल जनपीत पिङ्गल द्वारा दुख कष्ट पीड़ा जुल, अकिं व मरण जूगु बखते सकलसिनं उत्सव माने यात; छं छु व भुयूमिखा दुह्न पिङ्गल या प्रति अतिप्रेम दुला कि छु ? द्वारपाल ! छु छुं ख्वया च्वनागु ?”

द्वारपाल धाल—

“न मे पियो आसि अकएहनेत्तो,
भायामि पच्चागमनाय तस्स ।
इतो गतो हिंसेय्य मच्चुराजं,
सो हिंसितो आनयेय्य पुन इधाति॥”

“व भुयूमिखा दुह्न पिङ्गल जुजु जितः प्रियह्न मखु, तर व थनं वना यमराज यातः नं कष्टपीडु बिई, गुगु कष्ट पीडु द्वारा अमिसं हानं वैतः थन लितबोना हई धका ग्याना ख्वया च्वनागु सिवाय प्रिय जुयालिं मखु” इत्यादि प्रकारं ‘पिङ्गल’^१ जातक आज्ञाजुया विज्यात ।

भिक्षुपीं—“भन्ते ! आः देवदत्त गन उत्पन्न जुलले ?”

भगवान—“भिक्षुपीं ! वजा आः अवीचि महानरके उत्पन्न जुल ।”

भिक्षुपीं—“भन्ते ! व देवदत्त थुगुलोकेनं तापं तस जुया विचरण याना जुल । हानं थनं च्युत जुया वनानं तापं तस ज्वीमाःगु थासे उत्पन्न जुल ला ?”

भगवान—“खः, भिक्षुपीं ! प्रव्रजितपीं हे ज्वीमा चाहे गृहस्थपीं हे; गुह्यसे प्रमादी जुया पापकर्म याना अनर्थज्या

सना जुई, उह्वसयातः निख्येरनं तत्त हे जुई' धका इत्यादि
खँ आह्वाजुयाली निस्स गाथा भाषण याना विज्यात—

“इध तप्पति पेच्च तप्पति,
पापकारी उभयत्थ तप्पति ।
पापं मे कतन्ति तप्पति,
भिय्यो तप्पति दुग्गतिं गतो'ति ॥”

अर्थ—“पापीह्य व्यक्ति यातः थुगु लोके नं परलोके नं
तत्त जुई, निगू लोकेसनं ताप जुई; 'हाय ! जिं पाप-कर्म
याना खनी का' धका ताप काई, लिपा दुर्गति वनाः थनया
सिनं भन् अपो तप्त ज्वी ।”

पदार्थ—“इध = थन, थुगु लोके, तप्पति = तत्त जुई, पेच्च =
लीपा, परलोके, पापकारी = पाप याना ज्वीह्य, उभयत्थ = निख्येसनं,
पापं = पाप, मे = जिं, कतन्ति = याना खनीका धका, भिय्यो =
अधिक, दुग्गतिं गतो = दुर्गती वनाः ।”

विस्तारार्थ—“इधतप्पति, थुगु लोके पाप-कर्म यानाः सना
ज्वीगु बखते दौर्मनस्य द्वारा तत्त जुई । पेच्चतप्पति, परलोके कर्म
विपाक यागु तापं अत्यन्तं हे भयङ्करगु सहयानां याम्फूगु अपाय यागु
दुबखं तत्त जुया च्वनी । पापकारी, नाना प्रकार या पाप-कर्म याईह्य ।
उभयत्थ, थुगु लोके नं परलोके नं उक्त प्रकारं तापं तत्त जुई । पापं मे,
उगु तापं तत्त जुयाः—‘हाय ! जिं पाप याना खनीका' धका पापकर्म यागु
तापं तत्त जुई । थुगु ताप जा अपांचो तचोगु मखुनि, विपाक फल
भोग यं माली बले—भिय्यो तप्पति दुग्गतिं गतो, दुर्गती वनाः

थन या सिनं हे अत्यन्त भयंकरगु विपाक दुःखभोग याना, ताप ज्जीका च्चने माली ।”

गाथा यागु अवसाने आपलं हे लोकजनपीं स्रोतापन्न आदि जूपां जुल । म्येपीं लोकजनपिन्तः नं थुगु धर्मोपदेश सार्थक हे जूग जुल ।

१।१२।१२ इति देवदत्त या कथा समाप्त जुज ।

१।१३।१३ सुमनादेवो या कथा

“इध नन्दति” धैगु थुगु धर्मदेशना शास्ता जेतवने विहार याना विज्याना च्वंगु अवस्थां सुमनादेवो यागु कारणं आञ्जाजुया विज्यागु जुल ।

श्रावस्ती अनाथपिण्डक यागु छ्ये न्हिं निदोल भिच्छुपीं भोजन याईगु जुया च्वन । महाउपासिका विशाखा यागु छ्ये नं उगु हे प्रकारं भोजन याईगु जुया च्वन । श्रावस्ती वासी महाजनपिनि गृह्ण गृह्णसिया भिच्छुपिन्तः दान बोगु इच्छा जुई, उह्ण उह्णसिनं न्हापालाक अपीं निह्णसिके अनुमति कया हे जक दान विईगु जुया च्वन । छ्णं धासा— छ्णिमगु दान पुण्य याःथां अनार्थपिण्डक महाजन व विशाखा महाउपासिकापीं थ्याःलाकि मथ्या ? धका न्यती बले— ‘मथ्याः’ धका धांमाल धांवं; लखं लख धन फुका दान व्यूगु जूसानं--“छु धैगु दान-पुण्य थ्व ?” धका लोकजन पिसं हेस्याईगु जुया च्वन । अर्थात् अपीं निह्णे छ्ण हे नं मथ्याःगु ज्वीवं, न्हावव हे खर्च याना दान व्यूसानं तुच्छ, मामुलि भाःपिईगु जुया च्वन । छ्णं धासा—अपीं निह्णे-सिनं भिह्णसंघ पिनिगु इच्छा व यांमाःगु रिति-थिति फुकं बांलाक स्यूगु जुया च्वन तथा यथापुसं च्वंकः यांसःपीं जुया च्वन । भिच्छुपिसं भोजन भपा विज्याई बले यदि अपीं निह्णे छ्णसिनं तःती जुल धासा, संघपिसं थःगु इच्छानुसारं भोजन भपा विज्याईगु जुया च्वन । थुगुहे कारणं याना अपीं निह्णेसितं थःथःगु छ्ये भिच्छुपिन्तः भोजन प्रदान यांगु अवसर प्राप्त मज्जुग जुया च्वन । उकिया निंतिं

विशाखा उपसिकां “जिगु थासे च्वना सुनां भिक्षुपिन्तः भोजन प्रदान याई थे ?” धका विचार याना सो बले— थःह्म कांया ह्यंमचा छ्म खनाः—“थ्व हे उगू” धका छ्म ह्यंमचा यातः थःगु थासे तया बिल । व कन्यावं हे विशाखा महाउपासिका यागु छये भिक्षुसंघ पिन्तः भोजन प्रदान याईगु जुया च्वन । अनाथपिण्डक महाजनं न अथेहे विचार याना—महासुभद्रा धैह्म दकेसिवे तःधिह्म पुत्रियातः थःगु ज्या भार बिल । वं भिक्षुसंघ पिनिगु सेवा यायां धर्म-कथा न्यनाः स्रोतापत्ति-फल प्राप्त यानाली पति यागु कुले वन । महासुभद्रा पति यागु कुले वंसेली अनाथपिण्डकं सुभद्रा यां व्रोह्म—चूलसुभद्रा धैह्म दातिह्म ह्यंमसितः उगु ज्या यागु भार बिल । व नं उगुहे प्रकारं स्रोतापन्न जुया पतिकुले वन ।

अनली अनाथपिण्डकं श्वह्मह्म सुमनादेवी धैह्म ह्यंमसितः उगु ज्या यागु भार बिल । सुमनादेवी सकृदागामि जुल । सकृदागामि जुया कुमारी हे जुयाः चांगु जुल । उजागु अवस्थां सुमनादेवी यातः रोग जुया, नेगु नसा पर्यन्तं त्याग ज्वी धुंकल, अन पिता यागु खाः स्वैगु इच्छा जुया सःतके छोट । उगु बखते अनाथपिण्डक धासा म्येथां हे निमंत्रणां वना च्वन, तर ह्यंमसितः रोग जुल धैगु समाचार न्यनामात्रं त्याहाँ वयाः ह्यंमसया न्हौने च्वना—
“प्रिय पुत्रि ! सुमना ! छं छु धां मन्दु धा” धका धाल ।

सुमनादेवी—“छु धैगु किजा ?”

अनाथपिण्डक—“पुत्रि ! छं छं प्रलाप यानागु ?”

सुमनादेवी—“जि प्रलाप याना मच्च्वना किजा !”

अनाथपिण्डक—“यो पुता ! छु ग्याना ला ?”

सुमनादेवी—“किजा ! जि मग्याना, छं ग्यांगु ?”

थुली धयाः मात्रं प्राण तोतल । अनाथपिण्डक सोता-
पन्न जूसानं ह्य्यां ह्य सयागु मायां विरह शोक थामेयां
मफया, ह्य्यां ह्य सयागु कयाकारड यानाली ख्वख्वं भगवान
याथां वन ।

अन भगवानं “लुजुल ? गृहपति ! ह्यं ह्य दुखित-
मन् यानाः मिखां ख्वभि सोसो वेका ख्वया वयागु ?” धका
न्यना विज्यात ।

अनाथपिण्डकं “भन्ते ! जिह्व प्रियपुत्री सुमनादेवी
परलोक जुल” धका उत्तर बिल ।

भगवान—“उलिखेँ ह्य ख्वेमाःगु लुडु ? ह्यं मस्यूला ?
ह्यन्हु सकले परलोक वनी तिनि धका ।”

अनाथपिण्डक—“अथे धका जा सिया भन्ते ! अथ्यनं
जिह्व पुत्री लज्ज्याशीलिह्व, पाप खना अतिकं हे ग्याःह्य;
थुजाह्व जिह्व पुत्री, गुह्यसिनं प्राणतोते तेका स्मृति थाते
तेमफुत, प्रलाप यायां (=विहोपे खँ ल्हा ल्हां) हे प्राणतोता
वन । उकिया निंतिं जिगु चिते विशेषं दुक्ख उत्पन्न
जूगु भन्ते !”

भगवान—“ह्यु धाल गृहपति ! ह्यं ह्य्यानं ?”

सेठ—“भन्ते ! जिं वैतः—‘प्रिय पुत्रि सुमना !’ धका
सःता वं जितः—‘लु हां ? किजा !’ धका उत्तर बिल ।
अन पुनर्वार जिं ‘ह्यं प्रलाप यानागु पुता !’ धका धयां
वं जितः—‘जिं प्रलाप मयाना किजा !’ धका धाल । हानं
जिं ‘ग्याना ला ह्य ?’ धका न्यनां—‘जि मग्याना किजा !’
धका धाल । थुलि धया प्राणतोता वन ।”

अले भगवानं वैतः थथे आञ्जाजुया विज्यात—

“महा श्रेष्ठि ! छं ह्यानं प्रलाप वचन पिकाःगु मखु ।”

सेठ—“अथे धाःगु छं ज्वीले भन्ते ?”

भगवान्—“छ क्वजीह्व जूया निंतिं छंतः—‘किजा’ धका धाःगु । मार्ग-फल यागु हिसाबं छस्वया छं ह्य्यां ठं जीह्व जुया च्वन । छ जुलसां केवल स्रोतपन्न तिनि, छं ह्य्यां जुलसां सकृदागामी ज्वी धुंकःह्व जुया च्वन । व मार्ग-फल द्वारा ठंजीह्व जूया निंतिं छन्तः ‘किजा’ धका धाःगु ।”

सेठ—“ओ !! अथे धाःगुला ? भन्ते !”

भगवान्—“खः गृहपति, अथेला खःनि ।”

सेठ—“भन्ते ! आः व, गन उत्पन्न जूवनले ?”

भगवान्—“गृहपति ! व जा आः तुपितभुवने उत्पन्न जूवन ।”

थुलि शास्ता यागु मधुरशब्द श्रवण यानाः सेठं भगवान् याके विनम्रपूर्वक विन्ति यात—

“भन्ते ! जिह्व पुत्री थुगुलोके थःथिथिर्षी नाप आनन्द-पूर्वक विचरण याना, हानं थनं च्यूत जुया वना नं परलोके आनन्द-सुख ज्वीगु थासे हे उत्पन्न जुलला ?”

भगवान् “खः हे गृहपति, गुह्यसिनं अप्रमादपूर्वक जीविका याई, आचरण याई, उह्यसितः; गृहस्थो जुसां प्रव्रजित जुसां न्याह्य हे जुसां, थुगुलोके नं परलोके नं आनन्द जुई, सुख जुई” धका आज्ञाजुया विज्याना पुनर्वार निम्न गाथा आज्ञाजुया विज्यात—

“इध नन्दति पेच्च नन्दति,
 कतपुञ्जो उभयत्थ नन्दति ।
 पुञ्जं मे कतन्ति नन्दति,
 भिय्यो नन्दति सुगतिं गतो'ति ॥”

अर्थ—“पुरयवान्ह व्यक्ति यातः—थननं अननं आनन्दं जुई, तिख्येसनं आनन्दं जुई । ‘जिं पुरय यानागु दु’ धका आनन्दं जुई, सुगती वनाः थनयासिनं अधिकं अनं आनन्दं जुई, सुखं जुई ।”

पदार्थ—“इध = थन, थुगु लोके, नन्दति = आनन्दं जुई, हर्षितं जुई, पेच्च = लिपा, अन, परलोके, कतपुञ्जो = कृतं पुण्यं, पुरय यानातः, उभयत्थ = निखयेसनं, पुञ्जं मे कतन्ति = ‘जिं पुरय याना तैगु दु’ धका, नन्दति = हर्षितं जुई, खुशी जुई, सुगतिं गतो = स्वर्गलोके वनाः, भिय्यो नन्दति = अधिकं आनन्दं ताई, हर्षितं जुई ।”

विस्तारार्थ—“इध, थुगु लोके कृतं पुरय-कर्मं यागु आनन्दं आनन्दितं हर्षितं जुई । पेच्च, परलोके विराकं आनन्दं सुखं आनन्दितं हर्षितं जुई । कतपुञ्जो, अनेकं प्रकारं या पुण्य-कर्मं यानातः । उभयत्थ, थुगु लोके—‘जिं पुरय-कर्मं यानागु दु, पाप-कर्मं यानागु महु’ धका थःमं यानागु कर्मं लुमंका मने आनन्दं जुई, हर्षं जुई । परलोके—कुशल-कर्मं यागु सुखं फलं अनुभवं यासे थनं सोयानं अधिकं आनन्दं सुखं जुई । पुञ्जं मे, थुगु लोके ‘जिं पुरय यानागु दु’ धैगु सौमनस्यं चेतना द्वारा अर्थात् थःमं यानागु भिंगु कर्मं यागु सन्तोषं द्वारा आनन्दितं जुई । भिय्यो, विराकं आनन्दं भोगं यासे—न्हैन्यागू कोटि

व खवीगू लक्ष दँ (७५६००००००) तक दिव्य-सम्पत्ति अनुभव
यासे अन तुषितभुवने—यतयातिनं अधिकं आनन्द सुख भोग याई ।”

गाथा यागु अवसाने आपालं हे जनपीं सोतापत्ति आदि
फले प्रतिष्ठित जुल । आताजनपीं सकलसेतं थुगु धर्म-
देशना सार्थक हे जुयावन ।

१।१३।१३ इति सुमनादेवी या कथा समाप्त जुल ।

१।१४।१४ निह्न सहायक भिक्षुपिनि कथा ।

“बहुम्पि चे” धैगु थुगु धर्म-देशना शास्ता जेतवने विहार याना बिज्याना च्वंगु अवस्थां निह्न सहायक भिक्षुपिनि कारणं आज्ञाजुया बिज्यागु जुल ।

थावस्ता वासी कुलपुत्रपीं निह्न अतिकं हे मिले जूपीं जुया च्वन । छुहु अपीं निह्नं विहारे वनाः भगवान् यागु धर्मोपदेश न्यौवन । अपीं निह्नसिनं भगवान् यागु धर्मोपदेश न्यनाः, कामराग यातः त्याग यानाः तच्चवं हे श्रद्धा तथाः बुद्ध शासने प्रव्रज्या ग्रहण यात । प्रव्रजित जुया न्यादं तक आचार्य्य उपाध्याय पिनिगु आश्रये च्वनाः, छुहु शास्ता याथां वना—“बुद्ध-शासने गोगू धुर (=मूलगुज्या) दु” धका न्यन । अले अन भगवानं आज्ञाजुया बिज्यागु ग्रन्थ-धुर व विदर्शनाधुर यागु खं विस्तारपूर्वेक न्यनाःली, अपीं निह्न छुहसिनं भगवान् यातः विन्ति यात—“भन्ते ! जि वैस वंकाली प्रव्रजित जुयाह्न जूया निंतिं ग्रन्थ-धुर पूर्णयां फैमखु, तसर्थ विदर्शना-धुर हे जक पूर्णयां ।” थुगुप्रकारं विदर्शना यागु सम्बन्धे न्यनेगु इच्छा याना प्रार्थना यात ।

अन भगवानं अरहन्त ज्वीगु तक यागु उपदेश बिया बिज्यात । गुगु उपदेशानुकूलं उद्योग यानाः अप्रमादी जुया ननानं हे प्रतिसम्भदा सहित अरहन्त-पद प्राप्त याना काल ।

उके म्येह्न छुहसे—“जिं ग्रन्थ-धुर पूर्ण यां” धका त्रिपिटक-बुद्ध-दचन सेकाः वं वं थां मधुर स्वरं धर्मदेशना यानाः जुल । हानं न्याश ह्न भिक्षुपितः धर्म-शिक्षा बिया

वथे तुं भिञ्च्यागू महागण (= परिषद्) पिनि आचार्य्य जुया च्वं गु जुल ।

भिञ्चुपीं भगवान् याथां वनाः कर्मस्थान (= समाधि) यागु शिञ्जा कयाली अहन्त— स्थविर यांयां वनाः, वस्पोल यागु उपदेशानुसारं चर्या यानाः अहन्त-पद प्राप्त यानाः, अनली उपीं अहन्त-भिञ्चुपिसं स्थविर यातः वन्दना याना बिन्ति यात—“भन्ते ! जिपीं शास्ता याथां दर्शनार्थं वने त्यना ।”

अन स्थविरं नं “उथु हूँ, आवुसोपीं ! जिगु नामं नं भगवान् यागु श्रीचरणे वन्दना यानाव्यु, च्येह्न महाश्रावक पिन्तः नं वन्दना यानाव्यु, जिह्न पासा स्थविर याथां वनाः—“जिमि गुरुं छल्पोल यातः वन्दना याना हःगु दु” धका न्यंकाव्यु” धका धया छीत ।

अन वस्पोल भिञ्चुपीं विहारे विज्यानाः भगवान् यातः नं स्थविर पिन्तः नं वन्दना यानाः—“भन्ते ! जिमि आचार्य्यं नं छल्पोल यातः वन्दना यानाहःगु दु” धका गुरुह्नसिया पासाह्न स्थविर यातः निवेदन यात । अले स्थविर या पासाह्न भिक्षुं “सु व ?” धका न्यन । अन भिञ्चुपिसं “भन्ते ! छल्पोल या हे पासा खः” धका उत्तर बिल ।

थुगु प्रकारं स्थविरं उह्न पासाह्न स्थविर यातः बरोबर समाचार छीया च्वसेली छन्हु उह्न पासाह्न भिञ्चुं सहयां मफयाः— लिपा हानं नं—“जिमि गुरुं छल्पोल यातः वन्दना याना हःगु दु” धका धाःवोपिन्तः उह्न स्थविर भिक्षुं “व सु ?” धका न्यन । अन आगन्तुक भिञ्चुपिसं “छल्पोल या पासा हे खः” धका उत्तर बिल । अन स्थविर भिञ्चुं “हिमिसं वैकेलं छु शिञ्जा कयागु दु ? दीर्घनिकायादि

मञ्जिमनिकाय खिमितः वं स्यना बिलला ? त्रिपिटक मध्ये गुगु पिटक स्यना बिल ?” धका इत्यादि प्रश्न याना—
 “वं प्यंगूपद युक्तगु श्लोक छुपु हे जा स्यूगु मखुनि, अजाहसे पंगुकूल धुतङ्ग कयाः, प्रवजित जुसां नले अरण्ये च्वना चोहसे आः खुब हे शिष्यपीं मुंका च्वन का । व थन वल धासा वैके जिं प्रश्न यां मनि” धका मती लवीका च्वन ।

लिपा छको गुरुञ्ज स्थविर हे—“भगवान् दर्शन याः वने धका वनाः पासाह भिक्षु याथां पात्र-चीवर तथाः विहारे वनाः शास्ता यातः नं चेञ्ज महाश्रावक पित्तः नं वन्दना यानाः पासाह भिक्षु याथां तुं ल्याहाँ वल । अन पासाहसे आगन्तुकपित्तः यांमाःगु सत्कार नियम पालन यानाः, समानगु आसन छगू कया—“प्रश्न यां” धका फेटुत ।

थ्व खँ भगवानं सीका :—“थ्व भिक्षुं जिञ्ज पुत्र—थुजाह अरहन्त यातः हीःमहीः चोंक हांकाः नकं पतन उवीन” धका भगवानं वैगु उररे करुणा तथाः विहारे चाःहिला बिज्याह थें चोंक अपीं दुथां थ्यंकः बिज्यात ।

भगवान् यागु पालां भिक्षुपीं च्वं च्वनीगु धासे न्हाथां-सनं भगवान् या निंतिं आसन छगू देका तयू । भिक्षुपीं गनं वनाः विशेष छुं खँ लहांमाल धासानं बुद्धआसन छगू स्थापना याना तैगु प्रथा दु । उकिया निंतिं अन नं भगवान् थ्यंकः बिज्यानाः अये हे स्थापित यानातःगु आसने फेटुना बिज्यात ।

भगवान् थःगु वर-बुद्धासने फेटुना व त्रिपिटक-धारी भिक्षु याके प्रथम ध्यान यागु खँ न्यना बिज्यात । स्थविरं उकेयागु उत्तर बिल । हानं भगवानं द्वितीय ध्यानादि अष्टसमापत्ति व रूपारूप-ध्यान सम्बन्धे तकं नं प्रश्न याना

विज्यात । स्थविरं भगवान यागु प्रश्न या उत्तर फुकं बिल । अनंली भगवानं स्रोतापत्ति-मार्ग सम्बन्धे प्रश्न याना विज्यात । स्थविरं उके यागु उत्तर बीमफुत । वं उत्तर बीमफुसेंली भगवानं अरहन्त-भिक्षु याके न्यना विज्यात । अरहन्त भिक्षु उत्तर बिया विज्यात । अन भगवानं वरूपोल यातः— “साधु ! साधु !! भिक्षु !” धका अभिनन्दन याना विज्यात । अनंली स्येस्येगु मार्ग सम्बन्धे नं पति-पति यानाः प्रश्न याना विज्यात । परन्तु ग्रन्थ-धारी स्थविरं छुगू हे उत्तर बीमफुत । क्षीणस्त्रव-अरहन्त भिक्षुं फुक प्रश्न या उत्तर बिल । प्यंगूलीसनं वरूपोल यातः साधुवाद याना विज्यात ।

भगवानं साधुवाद व्यूगु शब्द तायाः भूमिवासी देवतां नसें याना ब्रह्मलोक थ्यकं दयाच्चक देवलोक पिसं तथा नाग-सुपर्ण पिसं नं साधुवाद याना हल ।

भगवानं वैतः साधुवाद व्यूगु तायाः ग्रन्थ-धारी स्थविर या शिष्य-भिक्षुपिसं भगवान् यागु बारे न्हेपं-दुया खँ ल्हात—“भगवानं थ्व छु याना विज्यागु ? थ्व वृद्ध भिक्षु छु स्यूह्ण धका ? छुं हे स्यूह्ण मखु; अथेनं भगवानं वैतः हे प्यको प्यको तक साधुवाद याना विज्यात । भीह्ण आचार्य गुह्ण जा त्रिपिटक फुकं धारण याना विज्याकःह्ण, हानं न्याशः भिक्षु पिनि मुख्यह्ण गुरू जुयाः विज्याकःह्ण; भीह्ण आचार्य यातः धासा छुके हे प्रशंसा मात्र नं याना विज्यागु मखु ।”

भिक्षु पिसं न्हेपं-दुया खँ ल्हागु खनाः, भगवानं अमिके न्यना विज्यात—“हे भिक्षुपीं, छिमिसं छु खँ ल्हाना च्व-नागु ?” भिक्षुपिसं अन जूगु खँ व्याकं निवेदन यात । अन भगवानं ‘भिक्षुपीं ! छिमि आचार्य, जिगु शासने

ज्याला कया सा भूःवनीह्व साभवा थें जक खः । जिह्व
पुत्र, न्याता प्रकार या गौरस परिभोग याह्व—साया
मालिक थें जाह्व खः !” धका आज्ञाजुया निम्न गाथा
निपु आज्ञाजुया विज्यात—

“वहुम्पि चे सहितं भासमानो,
न तक्करो होति नरोपमत्तो ।
गोपोव गावो गणयं परेसं,
न भागवा सामञ्जस्स होति ॥
अप्पम्पि चे सहितं भासमानो,
धम्मस्स होति अनुधम्मचारी ।
रागश्च दोसञ्च पहाय मोहं,
सम्मप्पजानो सुविमुत्तचित्तो ॥
अनुपादियानो इध वा हुरं वा,
स भागवा सामञ्जस्स होतीति ।”

अर्थ—“आपालं त्रिपिटक ग्रन्थ यागु व्याख्यान यांसःह्व
जुसानं, प्रमादी जुया तदनुसारं आचरण मयाःह्व व्यक्ति—
केवल कर्क्या सा भूवनीह्व सा भूवा थें हे जक खः । उजाह्व
व्यक्ति यातः गौरस समानं सारगु—श्रामण्यत्त्व या भाग्य
प्राप्त ज्वीमखु ।

भतिचा जक जुसां बुद्ध वचनामृत यागु खँ ल्हाईह्व, तथा
तदनुसारं आचरण नं याईह्व, राग, द्वेष, मोह यातः प्रहीण
यानाः, यथार्थ थें सत्य-धर्म श्वीका, चित्त मल शून्य यानाः,

थुगु-लोक व पर-लोक यागु विषयले चित्त लगे मज्झ, थुजोह
हे जक श्रामण्यत्त्व या भागी जुई ।”

पदार्थ—“बहुस्पि चे = आपलं जक, सहितं साहित्य, त्रिपिटक
यागु खँ भासमानो = भाषण याना जुया, न तक्करो होति =
(तर) थमं भाषण याना जुयागु अनुसारं आचरण मयाईह, नरो =
व्यक्ति, मनुष्य पमत्तो = प्रमादी जुया, प्रमादीह, परेसं = कर्क्यागु,
गावो = सा, गण्यं = ल्याख्याना ज्वीह, गोपोव = सा-भक्ता थे,
सामञ्जस्स = श्रामण्यत्त्व या, सामान्य-फल या, न भागवा होति =
भार्य प्राप्त यां फुल्ल ज्वीमखु, भागीह —अधिकारीह ज्वीमखु ।

अप्पस्पि चे = अल्प जक जुसां, सहितं = साहित्य, त्रिपिटक
यागु खँ, भासमानो = भाषण याना, धम्मस्स = धर्म यागु, अनु-
धम्मचारी होति = धर्मानुकूल अर्थात् धर्म या ल्यू ल्यू आचरण याना
वनोह जुई, रागञ्च = राग यातः नं, दोसञ्च = द्वेष यातः नं
मोहञ्च = मोह यातः नं, पहाय = प्रहाण याना, मदेका छोया,
सम्मपपजानो = प्रज्ञा द्वारा यर्थयें ज्वीका, सुचिमुत्त चित्तो =
गनं हे तक्यना मच्चंगु बांलाक मुक्त ज्वीधुंकूगु चित्तह, इध वा =
थुगुलोके नं, हुरं वा = परलोके नं (बाह्याभ्यन्तरे) छुक्सनं, अनुपादि-
यानो = ग्रहण मयाईह, स = उह व्यक्ति, सामञ्जस्स = श्रामण्यत्त्व
या अर्थात् मार्ग-फल या, भागवाहोति = भागीह जुई लाभ याईह
जुई ।”

विस्तारार्थ—“सहितं, सहितं धका त्रिपिटक बुद्ध-वचन यातः
धाःगु । उगु त्रिपिटक आचार्य याथां अध्ययन यानाः, परजन पित्तः आपालं
भाषणयाना जूसां नं, उगु धर्मभ्रवण यानाः गुगु कर्त्तव्य पालन याईपी

व्यक्तिपिसं यांमाःगु खः उगु पूर्णं यां फैमखु । 'गोङ्ग' पपु संकैगु समय
 तक्क नं गुहसिनं अनित्यादि भावना यातः वांलाक ज्ञानं विचार याना मती
 एकाग्रता लाभ याई मखु । उजाह्न व्यक्ति ठीक—गथे सा-भवानं न्हिच्छि
 यागु ज्याला कयाः, सुथ न्हापनं मालिक याकेलं सा कयाहयाः न्हिच्छि, यंकं
 सा-भःया सन्ध्या इले हानं अनसं तुं ल्याखयाना बुभे याना विया थकयू;
 परन्तु इच्छानुसारं पञ्चगौरस परिभोग यां दुगु मखु । वथेहे ग्रन्थ-
 धारी भिन्नु नं शिष्यपिसं सेवा-टहल याईगु गुलिखः उलि यागु हे जक
 भागी जुई; (सा भवा ज्याला या भागी थे) श्रामण्यत्व या भागी
 ज्वीमखु । गथे सा-भवान लिहःपीं सातैगु गौरस = दुरू साथुवा =
 मालिक पिसं हे जक परिभोग याई, वथेहे वं कंगु धर्मोपदेश न्यनाः
 धर्माचरण याईपिसं धर्मानुसारं आचरण यानाः, गुलिंसितः प्रथम-ध्यान
 प्राप्त जुई, गुलिस्तिनं धर्मश्रवण याना तदनुसारं विदर्शना वृद्धियानाः
 मार्ग-फलादि प्राप्त याई । गथे साथुवानं गौरस परिभोग याईगुखः
 वथेतुं उह अग्रमादी पुरुषं नं श्रामण्य सुख यागु अनुभव याना श्रामण्य-
 त्व या भागी जुई ।

[थुगु प्रकारं भगवानं शीलसम्पन्न, बहुश्रुत, प्रमादी जुयाचोपीं, अनित्य-
 ज्ञान यागु हिसाव प्रशां खंकाः च्वनेमाःगुली, खंकाः मचोसे भूले लाना-
 चोपीं भिन्नुपिनिगु निति थुगु प्रथम गाथा आज्ञाजुया विज्यात । तर
 यथे घका दुःशीलपिनिगु निति मखु । द्वितीय गाथा जक यथार्थे
 एकाग्र याना धर्माचरण याई पिनिगु उद्देश्यं आज्ञाजुया विज्यागु जुल ।]

अप्पम्पि चे, साधारण लुगू निगू वर्ग जक जुसां । धम्महस
 होति अनुधम्मचारी, अर्थ यातः सीका, धर्मयातः यथार्थं थे श्वीकाः,

गुंगू लोकोत्तर धर्म यागु अनुरूप धर्म जुया चोंगु—मार्ग-फल लाभ
 ज्वीगु या पूर्वभाग प्रतिपदा (मार्ग) या स्वरूप समानगु—चतुपारि-
 शुद्धि-शील, धुतङ्ग, अशुभकर्मस्थानादि यागु आचरण याईगु धरी—
 'अनुधर्मचारी' (=धर्म या ल्यू ल्यू आचरण याईह्य) जुई । उजाह्य
 व्यक्ति "थों फुसा थों, थों मफुसा कन्हे हे धर्मावबोध जुया कां" धैगु
 आकांक्षा याना जुई । वं थुगु हे प्रतिपत्ति द्वारा राग, द्वेष, मोह यातः
 मदेका निर्मूल याना, दुस्ख यागु हेतु यातः यथार्थरूपं सीका-ध्वीका,
 उपायकौशल्य ज्ञान-द्वारा ध्वीके माःगु धर्म यातः ध्वीकाः, तदङ्ग-विमुक्ति,
 [= कामावचर कुशल-चित्त, कामावचर कुशल-चित्त उत्पन्न ज्वीगु
 अवस्थां क्षणिक मात्र जुसां क्लेश-धर्म विमुक्त जुई ।] विक्खम्भन-
 विमुक्ति, [=रूपावचर व अरूपावचर कुशल-चित्त, थुगुचित्त यागु बलं
 ताकालं तक क्लेश-धर्म मुक्त याना तयू अर्थात् ताकालं तक ध्यान द्वारा
 क्लेशं चित्त यातः अलग् याना तेगु ।] समुच्छेद-विमुक्ति, [= लोकोत्तर-
 चित्त, थुगु चित्त उत्पन्न ज्वीगु अवस्थां सम्पूर्ण क्लेश-धर्म या हेतु निर्मूल
 याना नाश याई । अथवा गुगुचित्त उत्पन्न ज्वीगु बलते संसारे चाहिलीगु
 क्लेश = बन्धन यातः सम्पूर्ण नाश याई, निर्मूल याई उगुचित्त यागु
 प्रभावं क्लेश मदया वनीगु अवस्था यातः समुच्छेद = समूल छेदन]
 विमुक्ति धका धाई । पटिप्पस्सद्धि-विमुक्ति, [= लोकोत्तर विपाक-
 चित्त, अर्थात् क्लेश-धर्म विमुक्त जुया शान्त-प्रशान्त जुया च्वनीगु
 अवस्था ।] निस्सरण-विमुक्ति, [=निर्वाण यागु विषये आलम्बण जुया
 चोंगु लोकोत्तर परम शान्ति-चित्त, सर्व आस्रव-धर्म विमुक्तगु चित्त,
 अर्थात् भवसंसारं प्यहाँ वयाः मुक्त जुया चोंगु-चित्त ।] ध्वहे तदङ्ग,

विकल्मभन, समुच्छेद, पटिप्पस्सद्धि, निस्सरण-विमुक्तिं बांलाका क्लेशं चित्त मुक्त जुई ।

थुजागु चित्त प्राप्त ज्वी धुं कुह्ल अनुपादियानो इध वा हुरं वा, थुगु लोके व पर-लोके उत्पादन याईगु अथवा बाह्याम्भन्तर यागु स्कन्ध, आयतन, धातु, प्यंगू उपादान द्वारा उत्पन्न मज्जुसे, महात्तीणास्सव मार्ग-फल संख्यातगु पञ्च-अशैद्ध-धर्मस्कन्ध यागु नं भागी जुई । अर्थात् हानं थ्व संसार चक्रे गबले नं जन्म मरण ज्वीमोल, जन्म-मरणं मुक्त जुल धैगु अर्थ जुल । थुजागु जन्म-मरणं मुक्त जुया चोंगु शान्तगु निर्वाणत्त्व या भागी जुई धका मन्दिरे रत्नमयगजु तैगु बखते सोभायमान ज्वीगु थेंतुं भगवानं थुगु धर्मदेशना श्ररहन्त रूपि — गजु लुना समाप्त याना बिज्यात ।”

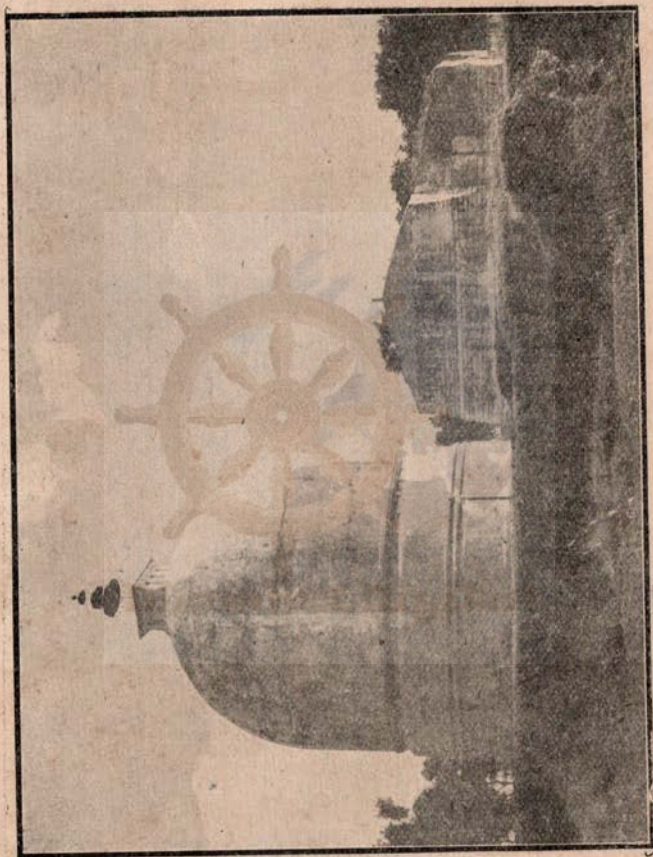
गाथा अवसान जूगु बखते आपलं हे जनपीं सोतापत्ति आदि मार्गफले प्रतिष्ठित जुल । शेष जन पिन्तः नं थुगु धर्मोपदेश सार्थक हे जुयावन ।

१।१४।१४ इति निह्ण सहायक भिन्नुपिनि कथा समाप्त जुल ।

धम्मपदट्टकथा या यमकवर्ग प्रथम खण्ड समाप्त जुल ।

भगवान बुद्ध सिंह शय्यां ।

भगवान बुद्ध पश्चिनिर्वाण जुया त्रिव्यागु स्थान—कुशीनगर, गोरखपुर ।

नमोतस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

परिशिष्ट

१—बोधिनी

अ

अकुशलमध्ये द्वेष मूलिक अकुशल चित्त हे जक खनेदु—२९,
न्हापां थन चित्तयागु प्रभेद गुलिदु ? धैगुनी ध्वीके माल । व्याकं
चित्त चेच्यागू (८२) दु । थुकिमध्ये थन यातः माःगु अकुशलचित्त
यागु प्रभेद जक क्यने जुल । यदि फुकं चित्त यागु विस्तर थन याना
च्वनेमाल धांवं अतिकं ताःहाक जुई । थुकि यागु वर्णन अभिधर्मार्थ-
संग्रहे स्वयादिसँ ।

थुकिमध्ये लोभमूलगु चित्त च्यागू (८) दु—

- (१) सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (२) सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।
- (३) सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (४) सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।
- (५) उपेक्खासहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (६) उपेक्खासहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।

(७) उपेकखासहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं असङ्कारिकमेकं ।

(८) उपेकखासहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं ससङ्कारिकमेकं ।

थुलि च्यागू चित्त यातः लोभमूलगु चित्त धाई ।

द्वेषमूलगु चित्त निगू (२) दु—

(१) दोमनस्ससहगतं पटिघसम्पयुत्तं असङ्कारिकमेकं ।

(२) दोमनस्ससहगतं पटिघसम्पयुत्तं ससङ्कारिकमेकं ।

थुलि निगू चित्त यातः द्वेषमूलगु चित्त धाई ।

मोहमूलगु चित्त निगू (२) दु—

(१) उपेकखासहगतं विचिकिच्छासम्पयुत्तमेकं ।

(२) उपेकखासहगतं उद्वच्चसम्पयुत्तमेकं ।

थुलि निगू चित्त यातः मोहमूलगु चित्त धाई । जम्मा चित्त भिंनिगू जुल । थुकि मध्ये चन्नुपाल या न्हापा यागु जन्मे 'मिखाकां यानावी' धका कल्पना याःगु अवस्थं । द्वेषमूलगु चित्त दुगु जुल । अकिं 'अकुशलमध्ये द्वेष ० खने दु' धका धाल ।

अग्रश्रावक—१३२, बुद्धपिनि शासने अग्रश्रावक धैपीं विशेषरूपं पारमि पुरे याना वइपीं शिष्यपीं मध्ये उत्तम शिष्यपीं । भगवान् यांली भगवान् थें जाःपीं । म्येम्येपीं श्रावकपीं सोया विशेषं ज्ञानशक्ति अपो-दुपीं । भगवान् या जवं खवं च्वनीपीं । भगवानं व्याख्यान याना विज्याईगु धर्म—सूत्र यातः वथेहे चोकि पुनः व्याख्यान यं फुपीं—सारि-पुत्र व मोगल्लायन थुपीं निहोसितः अग्रश्रावक धाई ।

अष्टपरिष्कार—१५०, भिच्छूपिन्तः श्रावश्यकगु वस्तु च्याता—

(१) संघाटि (= निवः दुगु चीवर), (२) उत्तरासंग (= ह्मे डेगु

छत्रः दुगु चीवर), (३) अन्तरवासक (= चीगु धोति), थुलि श्वता यातः त्रिचीवर धका नं धाई । (४) भिक्षापात्र (= भिक्षा फोनेगु गुल्पा), (५) खोचा वा चक्कु, (६) मुलु व सुका, (७) कायबन्धन (= जैँ चीगु जनि वा कमरपेटी), (८) लः छानेयांगु काप । थुलि च्याता यातः अष्टपरिष्कार धाई । थुलि च्याता परिष्कार मदेकं भिक्षुछवी मखु ।

अष्टसमापत्ति—१४५, २२०, स्वयादिसँ समापत्ति शब्द दुथां ।

अन्तरवासक—१०२, १११, भिक्षुपिसं चिईगु धोति अथवा लुंगि । च्यातापरिष्कार मध्ये छता ।

अनागामि—१२२, १६२, हानं जन्म काःमवैह । च्वेच्वंगु निगू बन्धन—कामराग व प्रतिघ यातः समूल नाशयां धुंकाःह भिक्षु । गुह्य भिक्षु थुगु देह तोता शुद्धावास ब्रह्मलोके जन्म जूवनी । अनं च्यूतजुया गुगु वखतसं बवे चोंगु भुवने वा मनुष्यलोके जन्म जूवई मखु, वरु अनं च्वेच्वंगु भुवने जन्म ज्वीफु । अनसं च्वना याकि दुगु क्लेश तथा संसार बन्धन यातः त्वाल्हाना निर्वाण प्राप्त याई । जन्म-मरणं मुक्त जुई ।

अनुजातपुत्र—१७६, पुत्र धैपी श्वताप्रकार यार्पी दु—(१) अवजातपुत्र, (२) अनुजातपुत्र, (३) अतिजातपुत्र । अवजातपुत्र धैह मां बौ पिनि इजत मिया, मां बौ पिसं यानातःगु ज्या-खँ चलेयां मफूह । मां बौ पिसं यानातःगु ज्या यातः क्वह्यंका छेईह, अर्द्धि याना अवजति पाखे वनीह । मां बौपी समान ह, मां बौ पिसं देकातःगुली धिया छग

अपोदेके फुल्लनं मखु, घटे याईहानं मखु । फुकं कार्यस मां बौ परम्परा चले जुया वयाचोंगुली संतुं जीवन विते याना अमिगु अनुगमन याईहान अनुजातपुत्र । मां बौ पिसं सोया न्यागु ज्या-खेँनं वृद्धि याना यंकेफुल्ल यथा—मां बौ पिसं प्यंगः कमे याइगु थासे थःमं च्यागः कमे याई । प्यंगः दान विया तःथं च्यागः दानविई, प्यह इस्तमित्र दुथं खुह च्याह इस्त-मित्र देकई । एवं रूपं न्याथेयानानं न्यागुलिं भिगु कार्य वृद्धियाना यंकईहान सितः अतिजातपुत्र धाई; मां बौपीं सोयानं च्वेयागु श्रेणी चोंहान पुत्र धाई । थ्वहे श्वताप्रकार या सन्तानपीं लोके दुगु जुल ।

अपाय—१०, २१०, नक, तिरच्छान, प्रेत, असुर, थ्व प्यंगू गति यातः अपाय धका धाई । 'अय' धका सुख दैगु थं यातः धाई, सुखं विमुख जुयाच्चंगु स्थान यातः अपाय धका धाई ।

अय्ये—१८६, १८७, स्त्रीवर्ग पित्तः आमंत्रण यंगु शब्द । गौरवपूर्वक थःसोया थकालिपित्तः 'अय्ये !' धका सःतेई । 'अजि !' धका सःते थे हे खः । परन्तु अजि धका केवल वृद्धपित्तः जक धाई 'अय्ये !' धका न्याहान स्त्रीपित्तः नं धांज्यू । भिन्नुणी पित्तः सःते माःसांतभी 'अय्ये !' धका सःते ज्यू ।

अरहत, अरहन्त—८, २७, ९७, १२२, १२३, १२७, १३२, १३७, १३८, १४१, १४६, १५०, १६५, २१८, २१९, २२०, २२१, जीवनमुक्तह । हानं थ्वसेसारे जन्मग्रहण ज्वीमोले धुकःहान । (१) रूपराग, (२) अरूपराग, (३) मान, (४) औधत्य हानं (५) अविद्या, थुली मूलगु न्याता बन्धन यातः हा स्मेतं नाश याना परमशान्तगु निर्वाण प्राप्त जूह । राग, द्वेष, मोह यातः हनन =

नाश = छेदन याहः जूया नितिं नं 'अरहन्त' धका धाई । थुजाक्ष पुद्गल या क्लेश फुकं नष्ट ज्वी धुंकल, आस्त्र मदे धुंकल; छु कर्तव्य यां माःगु खः उगु फुकं यां धुंकल, फुकं दुक्खस्सकन्ध यागु अन्त ज्वी धुंकल, उपादान मदे धुंकल, तृष्णा छुनं मदेधुंकल, संसारे अलिप्त जुये धुंकल, थ्व देह तोता हानं म्येगु देह धारण याई मखुत्त, जोवन स्रोत सदाकाल या निति सुनावने धुंकल, पुनः गुबले हे संसार चक्रयागु आवागमने लाई मखुत्त । थुजागु रूपं शान्तिपद प्राप्त याना जीवनमुक्त जूह सितः अरहत जुल धका वा अरहन्त धका धाई ।

गुलि गुलि सिया थुजागु धारणा नं दु कि अरहन्त ज्वी धुंकाःनं पुनः जन्म कावई तिति धैगु । यदि मोक्ष अर्थात् निर्वाण प्राप्त ज्वी धुंका हानं जन्म कावये मानिगु जूया कष्ट याना पारमि पुरेयाना निर्वाण प्राप्त यांगु या प्रयोजन हे छु ? निर्वाण धैगु या अर्थ हे छु ? हानं, निर्वाण प्राप्त यांया नितिं प्रार्थना यांगु हे छुं ?.....

अरहत-फल—३५, १२१, योगावचर भिच्छुं ध्यान यागु श्रेणी वृद्धि याना यंका च्वनीगु समये अविद्या यातः नाश याना निर्वाण यातः साक्षात्कार ज्वीगु चित्तयागु अवस्था निगू दु—मार्ग यागु अवस्था तथा फल यागु अवस्था । न्हागु ध्यानेसं थ्व निगू अवस्था दु । अतएव 'अरहत-मार्ग' धाल धांवं निर्वाण साक्षात्कार यायां वनाच्चंगु जुल, अन्त थ्यंगु मखुनि अर्थात् सम्पूर्णजगु मखुनि । 'अरहत-फल' धाल धांवं निर्वाण यातः साक्षात्कार यां धुंकल, क्लेश फुकं नाश ज्वी धुंकल । थुकियागु अर्थ थुलि हे थ्वीका कां माल कि अरहत-फले थ्यन धाःगु या मतलब अरहन्त जुल, संसार बन्धनं मुक्त जुल ।

अरहन्त-पद—१६, ८९, १०१, १५२, १५८, १९१, २१८, २१९ अरहत्
ज्वोगु ज्ञानतत्त्व । अरहन्त-पद यागु म्येगु विशेष अर्थं छुनं दुगु मखु,
अरहन्त ज्वीगु यातः हे धागु जुल । अरहत्त्व, अरहत् ज्वीगु ज्ञान ।

अवीचिनरक—१७६, १७७, २०६, २०९, पाताल पाखे, गुगु शच्छिगु
योजन पांधंगू थासे अन्त्यन्तहे छाःगु मियागु ज्वाला प्याहावया च्वन ।
गुकियागु फसं=रापं योजन प्रमाणं तापाक दुगु वृत्त यागु ह स्मेतं
भना वनिगु । सोयादिमं चुल्लवग्ग ७-४८, अंगुत्तरनिकाय ३-५६,
जातक १-७१-९६, तथा थुगुसफूति पृष्ठ २०३ ।

अशुभभावना—१०३, संसारे गुगु रूप खनीगु बखते मति शुभ,
बांला धका धारणा ज्वीगु खः उगु हे वस्तु यातः बांलाक ध्यान तथा
विचायाना स्वेगु बखते परिणामे बांमलागु खने दया वर्ई । अतएव
वहे परिणामे बांमलाक खने दैगु, असारगु, घृणागु, फोहरगु यातः खका
च्वनेगु अभ्यास बदे याना तेगु । यथा—शरीरे भरीपूर्णं जुया च्वंगु
ला, हि, क्वेँ, मल, मुत्र, खै, न्हि, इत्यादि खंका च्वनेगु । थ्व
संसारिक वस्तु फुकं परिणामे 'छुंसार मदुगु, बांला धका घेपुया तथागु
वस्तु फुकं छुसिं नसें बांमलाना जीण्यं जुया वनीगु' धका इत्यादि प्रकारं
राग उत्पन्न मज्जीगु उपाय, अशुभ यागु विचार मती बदे याना तेगु ।
थ्व भावना यांगु विधि तथा थुकि यागु नियम फुकं विसुद्धिमग्गे स्वया
दिसै । अशुभ भावना जम्माभितादु ।

अशुभसंज्ञा—१३७, अशुभसंज्ञा धाःगु नं अशुभभावना हे खः ।
केवल थन भावना शब्द व संज्ञा शब्द यागु मात्र भेद जुल ।

आ

आगन्तुकदान—१०९, 'आगन्तुकदान' धैगु अतिथि पित्तः बीगु दान या नां । कालदान सूत्रे निम्न न्याताप्रकार या दान क्येनातःगु दु—“भिक्षुर्पी ! कालदान धैगु न्याता दु । छुछु न्याता ? (१) आगन्तुक यातः दान विई, (२) गमन याईह्म अर्थात् परदेश वनीह्म यातः दान विई, (३) रोगी यातः दान विई, (४) दुर्भिक्षुगु समये दान विई, (५) न्हुन्हुगु अन्न-फल-मूल न्हापालाक शीलवानपिनि निंति भाग तथा विई । ध्वहे न्याता दान यातः भिक्षुर्पी ! कालदान धका धाई ।”

आचार्य—७, २१८, २१९, २२१, २२३ आचार्य—आचरियो धका शिक्षा विईह्म गुरु यातः धाई । गुहासिनं थःतः भिगु कल्याणमार्गे गमन याकई उहसितः 'आचार्य' धाई । धयानापं तःगु दु धर्मग्रन्थे—“आनेत्वा एत्थ (कुसल मग्गे) चरापेतीति—आचरियो ।” अर्थात् हया-हया भिगु लँप्वी छोया विईह्म सयातः आचार्य धाई । आचार्य ज्वीपिसं शिष्य पित्तः धर्म-शास्त्र, तर्क, न्याय, इतिहास, व्याकरण, दर्शन इत्यादि अध्ययन याकई अथवा ध्यानादि यागु आत्मज्ञान सेनाविई, लिसेलिसे शान्त-दान्त ज्वीगु आचरण नं स्यना विई । शिष्यपिनि विशेष भार आचार्य पित्तः जुई, अतएव आचार्य ज्वी पिसं शिष्यपिनि उपरे अत्यन्त ध्यान तथा च्वनेमाः ।

आचार्यव्रत—१२७ गुरुपित्तः सेवा यांगु नियम । सुथन्हापनं दना गुरु यातः दतिवन् बीगु, क्वालः मासा क्वालः ख्वाउंलः मासा ख्वाउंलः तथा बीगु । क्वठों सुधर सफाई याना तेगु । आसन लाया बीगु इत्यादि । से विनयपिटक चूलवग्ग वत्तकखन्धे ।

आनुपूर्विकथा—६५, १९४ छसिनसें कनायंके माःगु कथा (खँ) ।
 व छुछु धासा !—(१) दानकथा, दान यागु प्रभावं थुजा थुजागु
 ऐश्वर्यादि सुख सम्पत्ति लाभ जुई धका दान यागु वर्णन याना खँ
 कनेगु व्याख्यान यांगु । (२) शीलकथा, शीलपालन यांगुली थुलि-
 थुलि गुण दु, पालन मयांगुली थुलि-थुलि गुण मद्दु । शीलयागु
 आचरण द्वारा काय-वाक्-चित्त निर्मल जुई, थुकियागु हे आधारं तिति
 मोक्ष लाभ यां फईगु धका अनेकप्रकारं शील, सदाचार यागु वर्णन
 याना व्याख्यान यांगु । (३) सगगकथा, स्वर्गधैगुली मनुष्यलोके
 सेयानं उत्तमगु रूपं सुख भोगयां देई, मनुष्यलोके भोगयां मदैगु दिव्य
 सुख यागु अनुभव यांदई धका स्वर्गलोक यागु वर्णन यांगु । (४)
 कामानं आदिनवो, रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श थुलि न्यागु पञ्चकाम
 यागु दोष खँ कनेगु । उक्त न्यागु विषय यागु बारे निःसारगु, परिणामे
 छुनं यथार्थ सुख मद्दुगु तथा वहे पञ्चकाम यागु कारणं लोके नानाप्रकारं
 दुःख जुया चोंगु खँ कनेगु । स्वयादिसँ थुकियागु बारे मज्झिमनिकाय
 महादुःखखण्ड सूत्र तथा चुल्ल-दुःखखण्ड सूत्र । (५) ओकारो,
 गुगु पञ्चकाम यागु हेतुं हीनता ज्वीगु, नीचगु गती कुट्टं वनीगु, नके
 स्मेतं पतन जुया दुःख भोगादि याईगु खँ वर्णन याना व्याख्यान यांगु ।
 (६) सङ्किलेसो, गुगु गुगु कारणं चित्त मभिनिगु खः, बुलुसे च्वनीगु
 खः, उगु उगु वत्तेश यागु खँ व्याख्यान यांगु । (७) नेक्खम्म-
 आनिसंसं, अतएव अजागु क्लेशादि चित्तमुक्त यांगु, नानाप्रकार
 यागु बन्धनं मुक्तजुया, त्याग याना वनेगु या गुण खँ, कनेगु । गुगु
 कामगुण यातः त्याग याना तिति शील-समाधि-प्रज्ञा ज्ञान प्राप्त यांगु मार्ग

वांलाक चालावई; उजागु नेष्कम, त्याग यागु गुण खँ वर्णन यांगु ।
थुलि उपरोक्त खँ यातः छसिनिसे कनाहे माःगु जुया निति थुक्रियातः
आनुपूर्विकथा धाई ।

आयुष्मान—५५, १६१, १९५, १६७, १९९, 'आयुष्मान' धैगु आदर
सूचक शब्द । थःसेया थकालि पित्तः आमंत्रण यांगु वचन । भिन्नु
पित्तः थ्व शब्द उच्चारण याना आमंत्रण यायू । पालि साहित्ये
केवल थकालि पित्तः जक मखु थःसेया क्वकाली पित्तः नं प्रयोग
याना तःगु तःथां मसिं खनेदु । विशेषं थ्व शब्द भिन्नुसंघपिनि विचे
हे आपा प्रयोग यानातःगु खने दु । प्रियवाचक शब्द नं खः ।

आर्यश्रावक—४, ८९, ९५, स्रोतापत्ति मार्ग-फल, सकृदागामि मार्ग-
फल, अनागामि मार्ग-फल, अरहत मार्ग-फल, थुली प्यता मार्ग व फल
मध्ये न्हागुं छगू मार्ग वा फले थ्यने धुंकःह सयातः आर्यश्रावक धाई ।
भिन्नुजुसां गृहस्थि जुसां उपरोक्त मार्गफले थ्यने धुंकःह सितः आर्य-
श्रावक धाई ।

आर्यसंघ—१८१ च्वे कनागु प्यंगू मार्ग-फले प्रतिष्ठित जुया चोपित्तः
आर्यसंघ धाई । भिन्नुसंघ पिनि विचे निगू संघ दु—(१) आर्य-
संघ व (२) सम्मुतिसंघ । थुकि आर्यसंघ धैपीं च्वे कनाथे तुं खः ।
सम्मुतिसंघ, भगवान यागु विनयानुसारं उपसम्पन्न जुयाचोपीं संघ ।

आरक्षदेवता—७९, चतुर्महाराज देवतापीं । (१) धतरट्ठी =
धृतराष्ट्र, (२) कुम्भण्ड = कुम्भाण्ड, (३) विरूपकख = विरूपाक्ष,
(४) वेस्वण । थुपीं प्यह देवता पित्तः आरक्षदेवता धाई ।

आवुसे—१०, ५५, १९९, २१९, यःसेया क्वकालि पित्तः आमंत्रण
यांगु शब्द । भिन्नुपिनि विचे चाहे गृहस्थपिनि विचे 'आवुसे' शब्दं
यःसेया क्वकालि पित्तः आमंत्रण यांग्यु ।

आस्रव—२७, १६६, आस्रव = आसवो प्यता दुः—(१) कामास्रव
(काम-आस्रव), (२) भवासवो (भव-आस्रव), (३) दिट्ठासवो
(दृष्टि-आस्रव), (४) अविज्जासवो (अविद्या-आस्रव) । ध्व
प्यंगू कारण द्वारा संसाररूपी खुसि प्राणिपी वाःवाःवना च्वनी, अकि
'आस्रव' धका धाःगु ।

उ

उत्तरासंग—१११, भिन्नुपिनि छवःदुगु चीवर । गुगुभिन्नुपिसं
सदानं ह्ये थगां नियातई । अष्टपरिष्कार मध्ये छगू परिष्कार । से परि-
शिष्ट पृष्ठ २ ।

उदान-शब्द—१३९, १६७, १९८, हर्षितवचन । स्वयादिसँ 'नवांग
बुद्धशासन' यागु वण्णानां ।

उपस्थानशाला—५५, ५६, पिनेयापीं सुं वईगु अरवस्थां नाप-
लांगु स्थान । बैठक । सेवाटहल यांगु स्थान ।

उपसम्पन्न—७, बुद्धम-शासने भिन्नु व आमणेर धैगु निगू श्रेणी
दु । गृहस्थाभ्रम त्याग याना भिगू आमणेर-शील ग्रहण याना चीवर धारण
यात धांबं वैतः आमणेर धका धाई । आमणेर जुया चोँल्लसिनं-आचार्य-
याथां च्वना न्यादँ तक आचार्य यागु सेवा टहल याना दश-आमणेर-
शील पालन याई । दश-आमणे-शील थये :—

(१) पाशातिपाता वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

प्राणिघात यं गुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(२) अदिन्नादाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

खुयाकं गुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(३) अब्रह्मचरिया वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

अब्रह्मचर्यं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(४) मुसावादा वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

ह्येका खँ ल्हंगुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(५) सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

एला, थ्वँ, मय, कंयेंगुपदार्थं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(६) विकाल भोजना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

विकाले भोजन यं गुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(७) नच्चगीत वादित विसूक दस्सना वेरमणी सिक्खापदं

समादियामि ।

गीत वाद्य नानाप्रकार यागु (अकुशल उत्पन्न ज्वीगु) प्याखँ स्वेगुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(८) मालागन्ध विलेपन धारण मण्डन विभूषणट्ठाना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

माला, गन्ध, ख्वालेबुलेगु, मालां क्वख्वांगु, बांलाकेगु, ल्हांपा यं गुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(९) उच्चासयन महासयना वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

ताःजागु अतिताःजागु आसने द्यनेगुलिं विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहणयं ।

(१०) जातरूपरजत पटिग्गहणा वेरमणी सिक्खापदं समादियामि ।

लूँ वह प्रतिग्रहण यं। गुलि विरत ज्वीगु शिन्नापद ग्रहण यं।

थुलि शील पालन याना आचार्य पिथां च्वना ग्रन्थ पढेयाना न्यीदँ

(२०) यागु बैस ज्वीगु बखते तिनि उपसम्पन्न भिन्नुयाना विई । जम्बुद्वीप यागु दुने च्वंगु प्रदेशे जुल धासा; उपसम्पन्न ज्वीगु इच्छा दुह्न श्रामणेर, भिह्न (१०) भिन्नुपीं दुगु संघ सभां वना “जितः भिन्नु = उपसम्पन्न याना विया विज्याहुँ” धका याचना याई । जम्बुद्वीपं पिने जुल धासा प्यह्न भिन्नुपिनि सभां वना याचना याई । अले अन भिन्नुसंघपिसं उह्न भिन्नु ज्वीगु इच्छा याना बोह्न श्रामणेर यातः भिन्नु यं योग्य जूला मजुला धका विनयानुकूलं परिचायाई । थुकि उत्तिर्ण जुल धांवं सकल भिन्नुसंघपिसं छगू हे छन्दं (रायं) वैतः उपसम्पदा संस्कार याई । यदि उह्न श्रामणेर विनयानुकूलं परिशुद्धह्न निर्दोषीह्न थहरे मजुसा उपसम्पन्न ज्वीगु असम्भव । अतः इत्यादि विधि पूर्ण ज्वी धुंकःह्न यातः उपसम्पन्न धका धाई । थये यांगु नियम विधान यातः उपसम्पदा धका नं धाई । बांलाक विस्तर स्वेगु इच्छादुपिसं विनयपिटक स्वयादिसँ ।

[थ्व श्रामणेर शील पालन यांगु प्रथा भीथां मचातेतः वरळुईगु (चूडाकर्म) अवस्थां हे जक न्यान्दु तक पालन याकुनि । ज्ञानं थ्वीके फैगु अवस्थां पालन याकेगु नियम अभाग्य वश मदुगु या निति थौं भीगु नेपादेशे बौद्ध शासन यातः बास मदयाच्वन । यदि ज्ञानं थ्वीगु अवस्थां पालन याकुगु जूसा बुद्धशासन उद्दिप्तमज्वीला ! ध्यान तथा सेत धासा चूडाकर्म यांगु विधि पुस्तके थुजा थुजागु तथागत या अमूल्य

शिक्षा कुलि कुलि सिन्हापातं लहाना च्वन, थुक्रियातः बुलुहुँ उलास्वे मोलीला ?]

उपसम्पदा—५५, ९६, १३२, उपसम्पन्न भिन्नु ज्वीया निति यंमागु नियम कर्म । उपसम्पदा यागु अर्थ च्वेयागु शिक्षा ग्रहण यंगु, प्राप्तयंगु ।

उपोसथ-व्रत—४५, ४६, यद्यपि संस्कृत साहित्ये थुक्रियागु अर्थ उपवास कासांतभी पालिसाहित्ये थुक्रियागु अर्थ सम्पूर्ण हे भिन्न । थन उपोसथ या माने उपवास या किपालु दुसां तभी छुंहे मनंसे निराहार जुया च्वनेगु मखु । केवल विकाल भोजनं वञ्चित जुया च्यागूशील पालन याना च्वनेगु । केवल उपोसथ शब्द या अर्थ पालिसाहित्ये निगू रूपं धारण यायू । साधारण गृहस्थ उपासकोपासिका पिनि व्रतचोनीगु व भिन्नुपिनि प्रत्येक बाःछि छुके विनय कर्म याईगु । अतएव थुगु पद या अर्थ च्वे क्वे च्वंगु खँ नापं हंका थ्वीका कांमा । थुथं तु अष्टशील कया व्रतपालन याना च्वनेगु अर्थ । अष्टशील धैगु च्वे परिशिष्ट ११ पौली भिगू श्रामणेय यागु शीले, भिगूगु नवरगु शील तोता, च्यागूगु व गुंगूगु निगूलिं छगू यात धावं च्यागू जुई, वहे च्यागूशील यातः अष्ट-उपोसथशील धका धाई । थुलि पालन याईगु यातः हे उपोसथ-व्रत धाई ।

उपोसथ—७९, १९७, १९८, थन उपोसथ या अर्थ व्रत मखु । बाःछि छुके भिन्नुसंघर्षीं छथं मुना प्रातिमोक्ष यागु उद्देशण यंमा, दोष दुर्षीं भिन्नुपिनि परस्पर शुद्धि-कर्म यंमा, अथे याईगु यातः हे थन उपोसथ धका धाःगु । विस्तर खँ विनयापटके सोया दिसँ ।

क

कसिनापरिकम्म—१४५, कसिना (ध्यान) भिक्ता प्रकार या तु ।—(१) पठविकसिणा = पृथ्वीकसिणा, (२) आपोकसिणा = जलकसिणा, (३) तेजोकसिणा = अग्नि वा ज्वालाकसिणा, (४) वायोकसिणा = वायुकसिणा, (५) नीलकसिणा = वोंचुगुकसिणा, (६) पीतकसिणा = ह्यासुगुकसिणा, (७) लोहितकसिणा = ह्याउंगुकसिणा, (८) श्रोदातकसिणा = तुयूगुकसिणा, (९) आकासकसिणा = आकाशकसिणा, (१०) विञ्जाणकसिणा = विज्ञानकसिणा । थुलि भिक्ता-प्रकार यागु ध्यान यातः कसिनापरिकम्म धाई । विस्तर से विसुद्धिमग्ग, कम्मट्ठाननिहे से ।

कामावचर कुशलचित्त—५२, कामावचर कुशलचित्त जम्मा च्यागू तु :—

- (१) सोमनस्ससहगतं आणसम्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (२) सोमनस्ससहगतं आणसम्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।
- (३) सोमनस्ससहगतं आणविप्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (४) सोमनस्ससहगतं आणविप्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।
- (५) उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (६) उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।
- (७) उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं असङ्खारिकमेकं ।
- (८) उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं ससङ्खारिकमेकं ।

थुलि च्यागू यातः कामावचर कुशल चित्त धाई । थुलि च्यागू चित्तमध्ये न्ह्यागुं छगू चित्त थागु प्रभावं खुगू स्वर्गलोक* सहित मनुष्यलोके स्मेतं सुख विपाक विई । मरणभंचे च्वना चोह मद्द-कुण्डली यातः नं भगवान यागु दर्शन प्राप्त ज्वीमात्रं थ्वहे कामावचर कुशलचित्त मध्ये दकेसिवे प्रथमगु चित्त उत्पन्न जूगु जुल । थ्व चित्त थागु बांलाक विस्तर खँ अभिधर्मार्थसंग्रहे सोयादिसँ ।

कुलपुत्र—३१, ३९, २१८, पालिसाहित्ये भिच्छुभावे च्वनाचो पितः भगवानं कुलपुत्र धका धयाविज्याई । भिंगु उच्च कुलयापी पुत्र पित्तः नं कुलपुत्र धका धाई ।

कुशलवार्तालाप—४८, सुं अतिथिपी वैगु घरी सुख दुख थागु खँ ल्हंगु । सुं न्हूपी मनुत वइगु घरी उचितगु खँ ल्हंगु । 'हँ फूला मफूला' इत्यादि खँ ल्हंगु ।

क्लेश—४६, ११५, क्लेश भिन्ना दुः—(१) लोभो = लोभ, (२) दोषो = दोष, (३) मोहो = मोह, मूढता, (४) मानो = अभिमान, (५) दिट्ठि = मखुगु धारणा, (६) विचिकिच्छा = द्विविध शंका, (७) थीनं = आलस, (८) उद्धच्चं = औघत्य (मानसिक चंचलता), (९) अहिरिकं = निर्लज्जता, (१०) अनोत्तप्पं = अकुशल खना

* (१) चातुम्महाराजिका, (२) तावतिंसा, (३) यामा, (४) तुसिता, (५) निम्माणरति, (६) परनिमित्तवसवत्ति, (७) मनुष्य-लोक, थ्व न्हंगू यातः कामावचर भूमि धाई ।

मग्याईगु । थुलि किता कारणं चित्तसन्तति मलिन याईगु जूया निति थुक्रियातः क्लेश धाई ।

ग

गर्भपरिहार—१२४, न्हापा यागु समये प्वाठेदुपीं स्त्रीपिन्तः सुसार याकेया निति विशेष रूपं थःगु गच्छे अनुसारं दास दासीपीं तथा सुखपूर्वक तथा तई । प्वाठे दुह्न स्त्रीयातः फयां फळि गृह यागु तन्ता आपा याके विई मखु । वयागु रुचि अनुसारं नके त्वंके तिके याना सन्तोष याना तथा तई । तःतः धगु कुत्ते यथा राजा महाराजा पिनिगु कुत्तेजा, गर्भिणी पिन्तः अत्यन्त हे सेवा सुसार याना आनन्दपूर्वक तथा तई । छीं धासा—प्वाठेदुपीं स्त्रीपिसं छुं गथे जुया क्रोध, इर्षादि मभिगु नियत यात धांवं उक्रियागु प्रभाव अवश्यनं गर्भे चोह मचा यातः चोवनेफु । अतएव प्वाठेदुपीं स्त्रीपिन्तः फयां फळि चित्ते पीइ मब्यूसे, मभिगु चित्त उत्पन्न ज्वीगु लँ मदेकुसे आरक्षा याना तेमाः । थुगु प्रकारं गर्भिणी या चित्त रक्षा याना तेफत धासा अवश्यनं उह सन्तान बुद्धिमानि, ज्ञानि, वीरपुरुष जुई । थौं कन्हे यागु वैज्ञानिक शास्त्रं नं थुकि यागु पुष्टाई मब्यूगु मखु ।

च

चतुपारिशुद्धिशील—११६, २२५, (१) प्रातिमोक्ष संवरशील, (२) इन्द्रिय संवरशील, (३) आजीवपारिशुद्धिशील, (४) प्रत्यय-सन्निश्रितशील । थुलि प्यताप्रकार यागु शील यातः चतुपारिशुद्धिशील धाई । थुक्रियागु वर्णन विसुद्धिमग सीलनिद्देसे सोयादिसँ ।

चतुप्रत्यय—१३६, (१) चीवर (= श्वपु चीवर), (२)
पिण्डपात्र (= ने त्वनेगु वस्तु), (३) सयनासन (= चनेगु च्वनेगु
आसन, विहार, कुटी इत्यादि), (४) गिलानप्रत्यय (= रोगी पिन्तः
उपकार ज्वीगु वासः), थुलि प्यता यातः 'चतुप्रत्यय' घाई । श्व प्यंगू वस्तु
द्वारा भिच्छुपिनि जीवनवृत्ति यांत उपकार जुई । श्वहे प्यंगू वस्तु द्वारा
भद्दालु उपासकपासिका पिसं भिच्छु पिन्तः सेवा टहल याई ।

चतुरङ्गिनिसेना—१९० किशी, सल, रथ, पैदल वनीपीं सिपाई,
थुलि प्यता अगं पूर्णगु सैन्य तेतः चतुरङ्गिनिसैन्य धका घाई ।

चतुर्वैशारद्य—१२१, वैशारद्य = निर्भीत = निश्शंका । प्यंगू
वैशारद्य दु यथा :—“भिच्छुपीं ! श्व प्यंगू तथागत या वैशारद्य खः,
गुगु वैशारद्यं सम्प्रयुक्त जुया तथागतं ० परिषदे सिहनाद याना विज्याई ० ।
गुगु प्यंगू ?—(१) 'सम्यक्सम्बुद्ध धका धया विज्याईह हल्लपोलं
थुगु थुगु धर्म छपिसं श्वीका विज्यागु मदुनि' धका जिके, श्वलोके सुंहे
श्रमण, ब्राह्मण, देव, मार, ब्रह्मापिसं धर्मानुसारं न्यनी धैगु कारण,
लक्षण छुंहे खनागु मदु । श्व छुनं कारण, सारिपुत्र ! मखनागुलि
जि क्षेमप्राप्त जुया, अभय प्राप्त जुया, वैशारद्य = निर्भीत जुया विहार
याना च्वना । (२) 'क्षीणास्रव धका धया विज्याईह हल्लपोल या
थुगु थुगु आस्रव क्षीणमज्जूनि' धका जिके, श्वलोके सुंहे ० ब्रह्मापिसं
धर्मानुसारं न्यनी धैगु कारण, लक्षण छुंहे खनागु मदु । श्व छुनं
कारण सारिपुत्र ! मखनागुलि जि ० वैशारद्य जुया विहार याना च्वना ।
(३) 'गुगु धर्म सेवन यांगु बखते छपिसं अन्तराय ज्वी धका आशाजुया
विज्यागु खः, उगु धर्म सेवन यांगु बखते न-अन्तराय जू' धका जिके,

श्वलोके सुंहे ० ब्रह्मापिसं धर्मानुसारं न्यनी धैगु कारण, लक्षणं छुंहे खनागु मदु । श्वं छुंनं कारणं सारिपुत्र ! मखनागुलिं जि ० वैशारद्य जुया विहार याना च्वना । (४) 'गुगु दुक्खत्तय यंया नितिं छुल्लपोलं धर्मोपदेश याना विज्यागु खः, उगु धर्मोपदेशं उगु दुक्खत्तय याईगु मार्गे यंके फुगु मखु' धका जिक्के, श्वलोके सुंहे ० ब्रह्मापिसं धर्मानुसारं न्यनी धैगु कारण, लक्षणं छुंहे खनागु मदु । श्वं छुंनं कारणं सारिपुत्र ! मखनागुलिं जि ० वैशारद्य जुया विहार याना च्वना ।" मज्झिमनिकाय महासीहनाद सूत्र । श्वहे प्यंगू कारणे निर्भीतगतिं ज्वीगु यात चत्तवै-शाद्य धका धाई ।

चातुर्माहाभौतिक—१२, प्यंगू महाभूत द्वारा निर्मित जुया चोक्क फुकं 'चातुर्माहाभौतिक' धाई । बौद्धदर्शने केवल प्यंगू महाभूत जक ग्रहण याई । आकाश तु फुकेसनं अभिन्न रूपं दाईगु जुया नितिं थुक्कियातः ल्याखयाना तःगू मदु । परन्तु गनं गनं पञ्चमहाभूत धका नं वैगु थं दु । प्राय प्यंगू महाभूत जक धाई ।

चातुर्भौमिकचित्त—५२, प्यंगू भूमि यागु चित्त (१) कामावचर भूमि, (२) रूपावचर भूमि, (३) अरूपावचर भूमि, (४) लोकोत्तर भूमि । थुलि प्यंगू भूमियागु चित्त । सेा अभिधर्मार्थसंग्रह ।

चीवर—१११, भिच्छुपिसं पुनिगु काषाय वल्ल । अष्टपरिष्कार मध्ये ३ गू परिष्कार सेा बोधिनी पृष्ठ २ ।

चैतसिक—३२, ५२ चैतसिक (चेतसिक) धैगु जग्मा न्येन्यागू (५२) दु । यथाः—

[क] सब्रचित्तसाधारणा न्हेगू दु—(१) फस्सो, (२) वेदना, (३) सञ्जा, (४) चेतना, (५) एकग्गता, (६) जीवित्तिन्द्रिय, (७) मनसिकारो । थुलि न्हेगू यातः सकबनं दैगु चैतसिक धका धाई ।

[ख] पक्किण्णक खुगू दु—(१) वितक्को, (२) विचारो, (३) अधिमोक्खो, (४) विरियं, (५) पीति, (६) छन्दो । थुलि खुगू चैतसिक कुशल अकुशल अव्याकृत चित्ते गुलिं दईगु गुलिं मदैगु प्रकीर्णरूपं दईगु जूया नितिं थुकि यातः 'पक्किण्णक' धाई ।

च्चेचोंगु सब्रचित्तसाधारणा न्हेगू चैतसिक व थ्व खुगू पक्किण्णक चैतसिक जम्मा भिण्णवंगू (१३) चैतसिक यातः 'अञ्जसमाना चेतसिक' धाई ।

[ग] अकुशल चैतसिक भिण्णवंगू दु—(१) मोहो, (२) अहिरिकं, (३) अनोत्तप्पं, (४) उद्धच्चं, (५) लोभो, (६) दिट्ठि, (७) मानो, (८) दोसो, (९) इस्सा, (१०) मच्छरियं, (११) कुक्कुच्चं, (१२) थोन्नं, (१३) मिद्धं, (१४) विचिकिच्छा । थुलि भिण्णवंगू चैतसिक यातः 'अकुशल' धाई ।

[घ] सोभन (कुशल) चैतसिक भिण्णवंगू दु—(१) सद्धा, (२) सत्ति, (३) हिरि, (४) ओत्तप्पं, (५) अलोभो, (६) अदोसो, (७) तत्रमज्जत्तता, (८) कायपस्सद्धि, (९) चित्तपस्सद्धि, (१०) कायलहुता, (११) चित्तलहुता, (१२) कायमुदुता, (१३) चित्तमुदुता, (१४) कायकम्मञ्जता, (१५) चित्तकम्मञ्जता, (१६) कायपागुञ्जता, (१७) चित्तपागुञ्जता, (१८) कायजुक्ता, (१९)

चित्तुञ्जुकता । थुलि भिगुँगू चैतसिक यातः कुशल अथवा 'शोभन' धका धाई ।

[ङ] विरति चैतसिक श्वंगू दु—(१) सम्मावाचा, (२) सम्माकम्मन्तो, (३) सम्माआजीवो । थ्व श्वंगू यातः 'विरति' धाई ।

[च] अप्पमञ्जा चैतसिक निगू दु—(१) करुणा, (२) मुदिता । थ्व निगू यातः 'अप्पमञ्जा' धाई । फुकवनं पञ्जेन्द्रिय छगू नापं जम्मा न्येनिगू (५२) चैतसिक जुल ।

थुक थं ह्या ज्वरे याना दिसँ —

अञ्जसमाना चैतसिक	१३	
अकुशल चैतसिक	१४	
सोभन चैतसिक	१६	
विरति चैतसिक		} अनियत
अप्पमञ्जा चैतसिक	२	
पञ्जेन्द्रिय	१	
			५२	

थुलि थ्व चैतसिक, चित्त यागु आधार मदेकं थुगु चैतसिक दु धका व्यवस्थापन यां पैगु मखु । वरु गुलिं गुलिं चित्त, गुलिं गुलिं चैतसिक मदेकं नं उत्तरल ज्वीकु परन्तु चित्त उत्पन्न मज्जीकं चैतसिक खने दइगु मखु तस्मात् थ्व फुकं चैतसिक या न्ह्यौने च्वनीह्व मन, चित्त जगु ज्यूया नितिं मन हे पूर्वगामि धका धाल ।

च्युतिउत्पत्तिज्ञान—१२१, मरण व उत्पत्ति ज्वीगु यातः सीके पैगु ज्ञान । अर्थात् थुगुचित्त ज्वना मरण जुल धांवं थुगु गती लाई,

थुगुचित्त ज्वना मरण जुल धांवं थुगु गती लाई धका सीके फेगु ज्ञान ।
 थ्व ज्ञान अरहन्त ज्वी धुकः पीन्तः अथवा अरहन्त जुईगु मार्गे थ्यने
 धुकःसितः प्राप्त जुई । विशेष वर्णन सो मज्झिमनिकाय बोधि-
 राजकुमार सूत्र ।

छ

छन्दादि—६४, छन्द आदि । छन्द, दोष, भय, मोह । थुलि
 प्यता यातः मभिंगु गति यंकईगु मार्गं धका धाई अर्थात् पत्तपाति जुया
 पाप कर्म याकईगु या मूल कारण थ्वहे या प्यता जुल । सो सिगालवाद
 सूत्रे अथवा गृहविनये ।

झ

भिताप्रकार या पुण्यकृया—२४, (१) दानं, = दानवीगु (२)
 शीलं = शीलपालन यंगु, (३) भावना = ध्यानयंगु, (४) वेय्या-
 वच्चं = रोगीपिन्तः तथा आचार्यं पिन्तः सेवा टहल यंगु, (५)
 अपचायनं = पूजा यंगु, (६) पत्तिदानं = पुण्यदान वीगु, (६)
 पत्तानुमोदनं = म्येपिसं याःगु पुण्य थर्मनं कंगु अर्थात् अनुमोदन
 यंगु, (८) धम्मसवणं = धर्मोपदेश न्यनेगु, (९) धम्मदेसना =
 धर्मोपदेश याकेगु, (१०) दिट्ठिउजुक्कम्मं = दृष्टि तप्यंकेगु । थुलि
 भिता यातः 'दश-पुण्यकृया' धाई । भित्तु भित्तुणि उपासक उपासिका
 न्ह्याहसिने नं थ्व भिता पुण्यकृया पुरेयाना च्वनेमा ।

भिक्षाप्रकार या मिथ्यादृष्टि^१—१५६, “(१) दान वियागु या फल मदु, (२) यज्ञ यानागु^२ या फल मदु, (३) अतिथि सत्कार यानागु या फल मदु, (४) मि मभि यानागु या फल मदु, (५) थुगुलोक मदु, (६) परलोक मदु, (७) मां नं मदु, (८) बौ नं मदु, (९) जन्ममरण उवीपीं प्राणिपीं नं मदु, (१०) थुगुलोक व परलोक यातः स्वयं सीका ध्वीका साक्षात्कार याना धांफुपीं श्रमण, ब्राह्मण, सर्वज्ञ बुद्धपीं नं मदु” धका विश्वास याई । थुलिभिक्षा यातः मिथ्यादृष्टि धाई । ध्वहे भिक्षाकारणे आश्रित कया धर्मोपदेश याईगु यातः नं ‘असार’ धाई ।

भिक्षुताप्रज्ञा—१५०, (१) पटिलापञ्जा (पञ्जापटिलाभो), (२) बुद्धिपञ्जा (पञ्जाबुद्धि), (३) वेपुल्लपञ्जा (पञ्जावेपुल्ल), (४) महापञ्जा, (५) पुथुपञ्जा, (६) विपुलपञ्जा, (७) गम्भीर पञ्जा, (८) असामन्तपञ्जा, (९) भूरिपञ्जा, (१०) बाहुल्लपञ्जा,

१ “दसवस्थुक मिच्छादिट्ठि :—नत्थिदिन्नं, नत्थियिट्ठं, नत्थिहुतं, नत्थिसुकटदुक्कट कम्मानं फलविपाके, नत्थि अयंलोके, नत्थिपरलोके, नात्थिमाता, नात्थि पिता, नत्थिसत्ता ओपमातिका, नत्थि समण ब्राह्मण... ये अयं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जासच्छिक्त्वा पवेदेन्ति ।” दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय ।

२ यन यज्ञ शब्द यागु अर्थ, दीघनिकाय कुटदन्त सूत्रे आज्ञा जुया तः थें दानादि अर्थं कंमा । साधारण यज्ञ यागु अर्थं मखु ।

(११) सीघपञ्जा, (१२) लहुपञ्जा, (१३) हासुपञ्जा, (१४) जवनपञ्जा, (१५) तिक्खपञ्जा, (१६) निब्बेधिकपञ्जा । पटि-
सम्भिदामग्ग । अंगुत्तर निकाय ।

तथागत — २, ३, ४, १७, ३८, ४०, ४६, ८०, ८५, ९०, ११८, १७७, १३३,
१३४, १३७, १४२, १४३, १४५, १४७, १४९, १५०, १५१, १५२, १९४, १९६,
२०४, २०६, च्याताकारणं भगवान यातः 'तथागत' धाई :—(१)
तथा आगतोति तथागतो = न्हापा यापीं बुद्धपीं थे' तुं विज्यागु जूया नितिं
तथागत, (२) तथा गतोति तथागतो = न्हापा यापीं बुद्धपीं थे' तुं वंगु जूया
नितिं तथागत, (३) तथलक्खणं आगतोति तथागतो = पृथ्वी धातु या
लक्षणं क्वाचुसे च्वनीगु तथ् = सत्य खः, वहे तथ् लक्षणं ज्ञानमागो
विज्यागु जूया नितिं तथागत, (४) तथधम्मं याथावतो अभिसम्बुद्धोति
तथागतो = तथधर्मं धका चतुरार्यसत्यं यातः धाई, वहे सत्य यातः यथार्थ
रूपं बोधं जूहा जूया नितिं तथागत, (५) तथदस्सिताय तथागतो = तथ्
यातः खंका विज्यागु जूया नितिं तथागत, (६) तथावादिताय २

१ सोया दिस्सं 'आर्य्यसस्य' नेवाभाषां च्वयातःगु ।

२ "यञ्च चुन्द रत्तिं तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति,
यञ्च रत्तिं अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति, यं तस्मिं अन्तरे
भासति लपति निद्दिसति सब्वन्तं तथेव होति नो अञ्जथा, तस्मा तथा-
गतोति बुच्चति ।" दीघनिकाय पासादिक सूत्र ।

तथागतो = सत्य भाषण याना विज्याइह्म जूया निति तथागत, (७)
 तथाकारिताय^२ तथागतो = अथे हे याना विज्याइह्म जूया निति तथागत,
 (८) अभिभवनस्थेन^२ तथागतो = सकसितं स्यलातैगु जूया निति तथागत ।

त

तात—१४०, पुता, पुत्र । पालिसाहित्ये थ्व शब्द द्वारा आमंत्रण
 याइगु स्थाने प्रयोग याना:तगु दु । थ: सोया ढक्कालिपिन्त: तथा
 शिष्यपिन्त:, पुत्रपिन्त: 'तात' धका स:तई । वथे'तुं थ: सोया
 थकालिपी, अबु, दाजु पिन्त: स:तेगु थासेनं प्रयोग यानात:गु दु ।

त्रिपिटक—८, ३१, २१८, २२०, २२१, २२२, २२३, बुद्ध-धर्म यागु
 मौलिक ग्रन्थ त्रिपिटक (तिपिटक) यागु नामं प्रसिद्ध जुया च्वंगु दु ।
 थुपीं ग्रन्थे भगवान बुद्ध या उपदेश फुकं संग्रह यानात:गु दु । भगवानं
 थ:गु उपदेश मागधी (पालि, तन्ति) भाषां आज्ञाजुया विज्यात, गुगु
 भाषा थनं निदोस्या दं ति न्हापा व्यवहारे चलेजूगु भाषा ख: । अत: थुपीं
 ग्रन्थपीं नं वहे भाषां च्वयात:गु जुज । त्रिपिटक यागु संग्रह गुवले

१ “यथावादी भिक्ख वे तथागतो तथा कारी, यथाकारी तथावादी,
 इति यथावादो तथाकारी यथाकारी तथावादी तस्मा तथागतोति बुच्चति ।”
 अंगुत्तर, चतुक्क कालकाराम सूत्र ।

२ “सदेवके भिक्खवे लोके—०—सदेवमनुस्साय तथागतो अभिभू,
 अनधिभूतो अञ्जदत्थु दसो वसवत्ती तस्मा तथागतोति बुच्चति ।” अंगुत्तर,
 चतुक्क कालकाराम सूत्र ।

गथे लिपि बद्ध जुल धैगु इत्यादि यागु बारे संगायन यागु खँ स्वयादिसँ । हिन्दि भाषां अनुवाद यानातःगु 'बुद्धचर्या' यागु भूमिकां नं थुकि यागु वर्णन च्वयातःगु दु । संगायन यागु विस्तर स्वेगु इच्छा दु पिसं चुल्लवगग, समन्तपासादिका तथा म्येम्येगु नं अर्थकथा यागु निदान खँ स्वयादिसँ ।

'पिटक' शब्द या अर्थ जुल — 'घक्की, पिटारी, Basket' अकिं त्रिपिटक यागु शब्दार्थ, विनय, सूत्र, अभिधर्म दुगु श्वंगः घक्की जुल । थ्व श्वंगू पिटक या विस्तर थये—(१) सूत्र, (२) विनय, (३) अभिधर्म । भगवानं भिन्न-भिन्न अवस्थां, भिन्न-भिन्न मनुष्य पित्तः, भिन्न भिन्न कारणे गुगु उपदेश त्रिया विज्यागु खः, व फुकं संग्रह सूत्रपिटके दुगु जुल । विनयपिटके भिच्छुपिति नेगु, तोनेगु, च्वनेगु इत्यादि यागु नियम दुगु जुल हानं, आचार्य यागु प्रति शिष्यपिसं छु छु यंमाःगु खः वथे शिष्य यागु प्रति आचार्य पिसं छुछु यंमाःगु खः, छु छु कर्त्तव्य खः, विहारे चोपीं सत्रहचारिपिसं परस्पर छुछु यंमाःगु खः, पिनं वोपीं अतिथि पित्तः छुछु यंमाःगु खः, विहार यागु बारे गुकथं हेर-विचार यांगु खः थ्व फुकं नियम यागु संग्रह विनयपिटके दुगु जुल । अभिधर्मपिटके अत्यन्त हे गूढ तथा गम्भीरगु दर्शन यागु संग्रह दुगु जुल । गुगु दर्शन यागु खँ थासे थासे सूत्रपिटके वयाचोंगु दु, उकियातः हे छुटे छुटे याना बांलाक विश्लेषण याना पारिभाषिक शब्दं निरंकुश याना थ्वीक बांलाक कनातःगु दु । थुकियागु महस्व पालिसाहित्ये अतिकं हे तद्धं । विना अभिधर्म अध्ययन मयाकं बुद्ध-धर्म यागु पूर्णतया पक्कागु ज्ञान थ्वीके फैगु मखु । थुकि फुकं या फुकं

अध्यात्मिक, तत्त्व, धातु यागु बारे व्याख्यान दु । मुख्य याना थुकि (१) चित्त, (२) चैतसिक, (३) रूप हानं, (४) निर्वाण थुलि प्यता भाग याना क्येनातःगु दु । चित्त यागु बारे अत्यन्त हे बांलाक विश्लेषण याना तःगु दु । थौंकन्हे यागु मनोविज्ञान नाप थुकि यागु अध्ययन यांगु धास्थे हे उपयोगी जुई । थौंकन्हे यागु गुगु मनोविज्ञान खः, व सम्भवत आपायाना पिनेयागु बारे जुल, थुकि आपायाना दुने यागु जुल । धम्मसंगणि या भाष्य—अर्थकथा = अट्ठसालिनी च्वया-विज्यागु अवस्थां आचार्य बुद्धघोषं “अभिधर्म ले छुं न्हुगु खँ कनातःगु दुगु मखु सकभनं सूत्रे वया च्वंगु दर्शन यातः हे संग्रह याना प्रकरण देका पारिभाषिक शब्दं बांलाक विश्लेषण याना स्पष्ट याना क्येनातःगु खः” धका धया विज्यात । थुकि अभिधर्म-पिटक यागु बारे विभिन्न दृष्टि स्वैपिनिगु मिथ्या धारणा यातः निर्मूल याःगु खनेदु । अभिधर्म यागु अर्थ विशेषं धर्मयातः बांलाक थ्वीक विश्लेषण याना क्येनातःगु धका धाःगु जुल ।

सूत्रपिटके भगवान बुद्ध यागु उपदेश जक संग्रह यानातःगु मखु सारिपुत्र, आनन्द, मोग्गल्लायन आदि प्रधान शिष्यपिनिगु उपदेश यागु नं संग्रह दु ।

(१) सूत्रपिटक निम्न न्यागू निकाये विभक्त याना तःगु दु :—

१—दीघनिकाय	...	थुकी ३५ सूत्र दु ।
२—मज्झिमनिकाय	...	” १५२ ”
३—संयुत्तनिकाय	...	” ५६ संयुक्त दु ।
४—अंगुत्तरनिकाय	...	” ११ निपात दु ।

५—खुद्दक निकाय ... थुकि १५ ग्रन्थ दु ।

खुद्दक निकाय यागु १५ गू ग्रन्थ :—

(१) खुद्दक पाठ	(९) थेरीगाथा
(२) धम्मपद	(१०) जातक (५५० कथा)
(३) उदान	(११) निद्देस्स (चुल्ल, महा)
(४) इतिवुत्तक	(१२) पटिसम्भिदासंग
(५) सुत्तनिपात	(१३) अपदान
(६) विमानवत्थु	(१४) बुद्धवंस
(७) पेतवत्थु	(१५) चरियापिटक
(८) थेरगाथा	

(२) विनयपिटक निम्न न्यागू भागे दु :—

१—पाराजिक पालि (भिक्खुविभङ्ग)	} सुत्तविभङ्ग
२—पाचिच्चिय पालि (भिक्खुनीविभङ्ग)	
३—महावग्ग	} खन्धक
४—चुल्लवग्ग	
५—परिवार पालि	

(३) अभिधर्मपिटक निम्न न्हेगू भागे दु :—

१—धम्मसंगनी	५—कथावत्थु
२—विभंग	६—यमक
३—धातुकथा	७—पट्टान
४—पुग्गलपञ्जत्ति	

शुलि श्वंगू सूत्र, विनय, अभिधर्म यातः त्रिपिटक धाई । थुकियागु नं हानं छगू छगू पत्ति अर्थकथा दु ।

त्रिरत्न—१२७, बुद्धरत्न, धर्मरत्न, संवरत्न, शुलि श्वता यातः त्रिरत्न धाई । शील, समाधि प्रज्ञा यातः नं रत्न धाई । परन्तु त्रिरत्न धाःथां च्वे च्वंगू श्वंगू रत्न हे जुई ।

त्रिविद्या—१९१, (१) पूर्वनिवास ज्ञान, (२) दिव्यचक्षु ज्ञान, (३) आस्रवक्ष्य ज्ञान । थ्व श्वंगू विद्या = ज्ञान यातः 'त्रिविद्या' धाई । सो मङ्गिकमनिकाय बोधिराजकुमार सूत्र । दीघनिकाय तेविज्जमुत्त ।

त्रिशरण—६, १२३, बुद्ध यागु शरण, धर्म यागु शरण, संघ यागु शरण । बौद्ध धर्मे थुकियातः 'मूल मंत्र' घकानं व्यवहार याई । बौद्ध-सम्प्रदायिक पिनि न्हाथे जागु कार्येसनं त्रिशरण विना छुनं ज्या ज्वीमखु । शील ग्रहण यांतः प्रथम नं त्रिशरण नि ग्रहण यांमा । त्रिशरणे प्रतिष्ठित मज्जतले धात्थे याह्न बौद्ध ज्वीमखु । धात्थे याह्न बौद्ध मज्जतले दुक्खं मुक्तज्वी कैमखु । शरण या अर्थ, भरोसा, आधार । बुद्धमार्गी अथवा बुद्ध यागु उपदेशे वनीह्न व्यक्ति न्हापां बुद्ध याके शरण वनी, अनंली तिनि वस्पोलं ब्यूगु उपदेशानुसारं आचरण याई गुकिं वैतः जन्म-मरण दुक्खं मुक्त याई ।

त्रिलक्षण—६, अनित्य, दुक्ख, अनात्म, थ्व श्वंगू यातः 'त्रिलक्षण' धाई । थ्व श्वंगू लक्षण संसारे शृष्टि जुया च्वक्को पदार्थे दु । ससंस्कारिक वस्तु फुकलेसं दु । केवल असंस्कारिक निर्वाण धात्वी जक मदु ।

द

दशकुशल-कर्मपथ—५३, कायद्वारा सिद्ध ज्वीगु श्वता प्रकार या कुशल, वचन द्वारा सिद्ध ज्वीगु प्यताप्रकार या कुशल, मन द्वारा सिद्ध ज्वीगु श्वता प्रकार या कुशल श्वहे भिता प्रकार यागु कुशल यातः 'दशकुशल-कर्म' धाई । वहे भिगु कुशल कर्म पूर्ण ज्वीगु लँपु यातः अथवा भिता कुशलपूर्णयाना आचरण याना यंकेगु यातः हे 'दशकुशल-कर्मपथ' धाई । म्येगू कथं विचार याना स्वतधासा च्चे कनागु भिता प्रकार या कुशल, सुचरित्र कार्य द्वारा पुण्य प्राप्त ज्वीगु ज्या नितिं वहे भिता कुशल यातः हे वा 'दशकुशल-कर्मपथ' धका धाई ।

दशपारमिता—११८, (१) दान, (२) शील, (३) नेष्कम, (४) प्रज्ञा, (५) वीर्य (६) क्षान्ति, (७) सत्य, (८) अधिष्ठान, (९) मैत्रि, (१०) उपेक्षा । थुलि भिता गुणधर्म यातः थःके च्वंगु सर्वस्वहे फुसांतभी पूर्ण यंया निति उद्योग यंगु अर्थात् सर्वस्व हे फुका उपरोक्त भिता गुण-धर्म यातः पूर्ण यंगु यातः पारमी धका धाई । हानं थःगु शरीरे च्वंगु अङ्ग-प्रत्यङ्ग बिया पुरे यंगु यातः उपपारमी धका धाई । थःगु प्राण स्मेतं त्याग याना पुरे यंगु यातः परमार्थपारमी धका धाई । अतः वस्तु जक दान वीगु 'दान-पारमी' अंग-प्रत्यङ्ग स्मेतं दान वीगु—'दानउपपारमी' प्राणस्मेतं दान वीगु—'दानपरमार्थ पारमी' । थुगु हे प्रकारं भितां श्वीका कयादिसं । थुकि यागु विस्तर चरियापिटक अर्थकथां सोयादिसं । श्वहे दशपार-

मिता यातः तथागत यागु 'दशवल' धका अर्थ कांगु सम्पूर्ण हे भूल ।
'दशवल' धैगु म्येगु हे दु । सो भूमिका यागु तिप्पणीस ।

दशशील—१४१, भिता शील । सोयादिसँ बोधिनी पृष्ठ १०
उपसम्पन्न शब्द या अर्थ प्रकाश याना तः थं ।

दशाकुशल—३४, कायद्वारा ज्वीगु श्वता अकुशल, वचन द्वारा
ज्वीगु प्यता अकुशल, मन द्वारा ज्वीगु श्वता अकुशल, थ्व भिता
अकुशल यातः दशाकुशल (दश अकुशल) धाई ।

दानानुमोदन—१०३, दान ब्यूपीं दाता पित्तः भोजन दान अथवा
अन्य दानब्यूगु या वारे मोदन, प्रशंसा यांगु । साधारणं भित्तु पित्तः
भगवानं आदेश नं विया विज्यागु दु । तथा भगवान् यागु अवस्थीं
नं थ्व दस्तुर नियम चलेजुया वंगु दु । आः नं बौद्ध देशे थुगु नियम
चलेहे जून । भोजन दान ब्यूह दाता यातः दान काइपीं भित्तुपिसं धर्मा-
नुसारं उपदेश बीगु भित्तुपिनि कर्त्तव्य खः । थुक्रियातः हे 'भुक्तानुमोदन'
धका नं धाई । न्हागु दानकार्येसं दान कां धुंका पश्चात
दान, शील, भावना यागु वारे, विईगु उपदेश यातः दानानुमोदन
धाई ।

दिव्यचक्षु—२२, देवता पिनिगु चत्तु । थ्व चत्तु सर्वसाधारण
मनुष्यपित्तः दैगु मखु । देवलोके चोपित्त व अथवा भिताअकार
या कसिना परिकम्म ध्यान याना, उकि यागु प्रभावं तिनि छगू अजागु
चत्तु प्राप्त जुई कि गथे देवलोके चोपिसं न्ह्योने चोंगु तथा तापाक चोंगु,
खनेदुगु खने मदुगु यातः खंका काई, उगु हे रूपं उह्य योगावचर
भित्तु यातः नं खंका कां फईगु ऋद्धि प्राप्त जुई । देवतापिनि समानगु

चक्षु ज्ञया नितिं दिव्यचक्षु धका धाई । थुक्रियागु वर्णन विमुद्धिमगो
बांलाक कनातःगु दु । अन, थ्व चक्षु प्रात यांगु विधि फुकं क्रमशः
कनातःगु दु । मञ्जिम निकाय महावच्छगोत्त सूत्रे नं सोयादिसँ ।

दुर्गति—५३, २१०, नरक, तिर्यक, प्रेत, असुर, थुलि प्यंगू
गति यातः दुर्गति धाई । थ्व प्यंगू गतिस सुख अभाव ज्ञया निति,
ममिगु गति ज्ञया नितिं दुर्गति धाई ।

दुश्चरित्र—३५, दुराचरण । ममिगुचरित्र । प्रत्येक उगु ज्ञया,
गुगु ज्ञया याईगु बखते थःगु जीवने ममिगु दाग च्वनी, गुक्रियागु फल
दुस्ख जुई, गुक्रियागु फलं ममिगु गति जन्म जुई ।

देशना—८३, प्रकाशयांगु । सुंभिच्छु यातः विनयानुकूलं दोष =
आपत्ति सिद्ध जुल धांवं व भिच्छु गन थःसोया थकालिह वा क्वकालिह
भिच्छु दु अनवनी, वनाः थकालिह ज्ञया चरणे वन्दना याना “भन्ते !
जितः थुजा थुजागु दोष सिद्ध जुल, थुकि यातः जि छुहोल यागु अभि-
मुखे प्रकाश याना, थ्वजिगु दोष खः धका जि सीके धुन, आवंनसें जि
थुजागु दोष सिद्ध ज्वीगु ज्ञया यां मखु”* धका धाई । इत्यादि रूपं
म्बेम्बेगुनं विनयानुकूलं सिद्ध जगु दोषयातः प्रकाशित याना भविष्ये
संवर यांथा नितिं प्रतिज्ञा यांगु कार्य यातः देशना वा देशनाकर्म धका
धाई । थुकि यागु बारे विनयपिटक सोधादिसँ ।

* थःमं यानागु दोष यातः दोष धका खका थ्वीका काहसितः थ्व
शासने वृद्धि हे सिवाय अवृद्धि ज्वीमखु । थःगु दोषयातः दोष धका
खका कांगु यातः हे पाण्डित्य धका घम्मपदे नं आज्ञाजुया विज्यागु दु ।

ध

धर्मचक्रसूत्र—२, बुद्धत्वं प्राप्तं ज्ञी धुंका भगवानबुद्धं गुगु दके
 न्हापनं पंचभद्रवर्गियं पित्तः सारनाथ मृगदावने चतुरार्यसत्य तथा अष्टा-
 ङ्गिक मार्गं अन्तरगतं याना उपदेशं याना विज्यागु खः, वहे उपदेशं सूत्र
 या नां 'धम्मचक्रमुत्त' । स्वयादिसँ विनयपिटक महावग्ग ।

धातुकर्मस्थान—१३३, पृथ्वी, आप, तेज, वायु यातः धातु धाई,
 धुकि याताः हे मतिं खंका च्वनेगु अभ्यास यांगु । चक्षुधातु, श्रोतधातु,
 प्राणधातु, जिह्वाधातु, कायधातु, मनधातु, विज्ञानधातु धका इत्यादि प्रकारं
 खंका च्वनेगु अभ्यास यांगु । न्हागु रूप खंकां तभी ध्व फुकं 'धातुमात्र
 खः' धका भावना याना च्वनेगु यातः धातुकर्मस्थान धाई । सो
 विसुद्धिमग्ग ।

धुतङ्ग—१७, २२५, धुतङ्ग या अर्थं क्लेश यातः नष्ट-ध्वष्ट याईगु
 अङ्ग । ध्व धुतङ्गशील जम्मा भिंश्वंगू (१३) दुः--

(१) गृहपतिदानचीवरं पटिक्लिपामि, पंसुकूलिकङ्गं समादियामि ।

गृहपतिपिसं दानं त्रिईगु चीवरं स्वीकारं यांमखु, धू समानगु चीवरं
 धारणं यांगु शिक्षां ग्रहणयां ।

(२) चतुत्थचीवरं पटिक्लिपामि, तेचीवरिकङ्गं समादियामि ।

प्यपुचीवरं धारणयां मखु, श्वपु चीवरं जक धारणयांगु शिक्षां
 ग्रहणयां ।

(३) अतिरेकलाभं पटिक्लिपामि, पिण्डपातिकङ्गं समादियामि ।

म्येगु लाभजुगु भोजनं ग्रहणयां मखु, केवलं भिक्षाफोना जक भोजनं
 यांगु शिक्षां ग्रहणयां ।

(४) लोलुप्पचारं पटिक्खिपामि, सपदानचारिकङ्गं समादियामि ।
लोम लालच याना भिच्चावनेगु तोतेजुल, छुसिनिसें भिच्चावनेगु
शिक्षा ग्रहणयां ।

(५) नानासनभोजनं पटिक्खिपामि, एकासनिकङ्गं समादियामि ।
भिन्न-भिन्न आसने च्वना भोजन यांगु तोतेजुल, छुगू हे जक
आसने च्वना भोजनयांगु शिक्षा ग्रहणयां ।

(६) दुत्थिकभाजनं पटिक्खिपामि, पत्तपिण्डिकङ्गं समादियामि ।
निगू थत्ते तथा भोजन यांगु तोतेजुल, छुगू हे जक थत्ते तथा भोजन
यांगु शिक्षा ग्रहणयां ।

(७) अतिरिक्तभोजनं पटिक्खिपामि, खजुपच्छाभोजनं समादियामि ।
हानं हानं लिसाकया भोजन यांगु तोते जुल, छुक्के तथा विक्के^१ जक
नयेगु शिक्षा ग्रहणयां ।

(८) गामन्तसेनासनं पटिक्खिपामि, आरञ्जकङ्गं समादियामि ।
गामे दुने वास यांगु तोतेजुल, अरण्ये = वने दुने वास यांगु शिक्षा
ग्रहणयां ।

(९) छन्नं पटिक्खिपामि, रुक्खमूलिकङ्गं समादियामि ।
पलिचिनातःगु थासे वास यांगु तोतेजुल, सिमावत्ते वास यांगु शिक्षा ग्रहणयां ।

(१०) छन्नञ्च रुक्खमूलञ्च पटिक्खिपामि, अन्नोकासिकङ्गं
समादियामि ।

१ थुकि गुलिं आचार्यं पिसं जापे कया नेगु बखते जापेलं जाग्वो
कुट्टं वन धांवं हानं मनेगु धकानं अर्थं काई ।

पलिं चिनातःगु थासे नं सिमाक्वे नं वास यांगु तोतेजुल, खुल्लम् खुल्लागु ख्यले जकां वास यांगु शिच्चा ग्रहणयां ।

(११) न सुसानं पटिकिखपामि, सुसानिकङ्गं समादियामि ।

श्मशान मखुगु थासे वास यांगु तोतेजुल, श्मशाने जक वास यांगु शिच्चा ग्रहणयां ।

(१२) सेनासनलोलुपं पटिकिखपामि, यथासनथतिकङ्गं समादियामि ।

शयन आसन यागु लोभ लालच यांमखु, थःतः ब्यूगु वा वनाकथं प्रात जगु आसने सन्तोषज्वीगु शिच्चा ग्रहणयां ।

(१३) सेथ्यं पटिकिखपामि, नेसज्जिकङ्गं समादियामि ।

गोटुला धनेगु तोतेजुल, गोटुला मद्यनेगु शिच्चा ग्रहणयां ।

थुलि च्वे कनागु भिश्चंगू नियम = शिच्चा यातः 'धुतङ्ग' धाई । थ्व धुतङ्गशील इच्छा दुहासे गुरु याथं वना ग्रहण याना इच्छादतले पालन यांज्यू । थुलि स्मृति तयाते माःकि शिच्चा ग्रहण यांगु अवस्थां हे 'थ्वन्हु तक पालन यां' थका प्रतिज्ञा यांमा । थ्वनं छगू स्मृतिले तयाते माःगु खँ खःकि थ्व शील पालन यांगु विधि बांलाक न्हापां सीकेमाः । थुकि हीन, मध्यम, उच्चम, थका क्रम आपलं दनि । तस्मात् सुं भिच्छु याथं वना वा थमं तुं पुस्तक स्वया नियम नि बांलाक सीकातेमाः । थुकि यागु नियम बांलाक मसीकं ग्रहण यात धांवं विचे मञ्जिनिगु ग्रन्थ कारण आपालं देकु ।

थ्व भिश्चंगू धुतङ्ग भिच्छु, भिच्छुणी, श्रामणेर, श्रामणेरी, सिद्धमाणिका, उपासक उपासिका फुकंसितं समान मजु । थ्व भिश्चंगू धुतङ्ग नेवल उपसम्पन्न भिच्छुपिनि नितिं जक खः । भिच्छुणि पिसं नं ७, ८, ९, १०, ११

तोता बाकि च्यागू (८) मात्र पालन यां योग्य । श्रामणेरे पिसं नं० २ तोता बाकि किनिगू (१२) मात्र पालन यां योग्य । उपसम्पदा ज्वीया नितिं शिक्षा नियम अध्ययन यानाचोर्पी शिक्षमाणिका व श्रामणेरे पिसं नं० २, ७, ८, ९, १०, ११ तोता बाकि न्हेगू (७) मात्र पालन यां योग्य । गृहस्थ उपासक, उपासिका पिसं नं० ५, ६ थुलि निगू (२) मात्र पालन यां योग्य । थ्व थुकथं विभाग यां माःगु उद्ध उद्ध व्यक्ति पिनि श्रेणियागु अनुसारं जुल । थुकियागु विस्तर विमुद्धिमग्ग धुतङ्ग निद्देसे सोयादिसँ ।

न

नवांगबुद्धशासन—३१, गुंगूअङ्गं युक्तगु बुद्धशासन । व थयेः—

(१) सुत्तं, सुत्तविमङ्ग^१ निद्देसे^१ खन्धक^२ परिवार^१ दानं सुत्तनिपाते^१ चयाचौंगु मंगलसूत्र, रतनसूत्र, नालकसूत्र, तुवट्टकसूत्र आदि तथा म्येम्येगु नं सूत्र नामं उच्चारण जुया च्वंगु तथागत वचन यातः सुत्तं धाई । (२) गेट्यं, गाथादुगु अथवा गाथा सहितं फुकं सूत्र यातः गेट्यं^२ धाई । विशेषं संयुक्त निकाये गाथा सहितगु वर्ग यातः

१ स्वयादिसँ बोधिनी पृष्ठ २४ त्रिपिटक शब्द यागु अर्थ प्रकाश याना तःथं ।

२ अलगद्दुपम सूत्र (मज्झिमनिकाय २२ सूत्र) या अर्थकथां— सूत्रे गुगु गाथा = श्लोक यागु भाग खः उलिहे जक 'गेट्यं' खः धका न धया तःगु दु ।

गेय्यं धाई यथा देवता संयुक्त । (३) वेय्याकरणां, थुकियागु
 अर्थ स्वः व्याख्या । न्यागुं सूत्र यागु विस्तारपूर्वक अर्थे क्यनेया निति
 व्याख्यान, विभाजन याना क्यनीगु यातः 'वेय्याकरण' धाई ।
 अट्ठसालिनिस्स (धम्मसंगनि या अर्थकथा) फुकं अभिधर्मपिटक,
 श्लोक रहितगु सूत्र हानं गुगुखः भ्येगू च्यागू अङ्गं युक्तमज्जु
 बुद्धवचन यातः 'वेय्याकरण' धाई धका धयातःगु दु । 'वेय्याकरण' शब्द
 भविष्यद्वाणि यागु अर्थे जातक निदान कथां सुमेधरिषि यागु कथां
 वयाच्चोगु दु । तर थन उपरोक्त अर्थ यागु छुनं सम्बन्ध महु । अतएव
 'वेय्याकरण' यागु अर्थ मुख्यनं धम्मसंगनि अर्थकथां धयातःगु अनुसारं
 ग्रहण यांगु उचित जुई । (४) गाथा, धम्मपद,^१ थेरगाथा,^२ थेरी-
 गाथा,^३ सुत्तनिपाते^४ सूत्रनां महुगु केवल गाथा जक यातः 'गाथा' धका
 धाई । थेरगाथां बुद्धकालिन स्थविर पिनिगु गाथा यां अतिरिक्त
 अशोक महाराज या किजा वीतशोक यागु गाथा नं उपलब्ध हु^२ ।
 थुकिं भीतः थ्व सिद्ध जूकि थ्व ग्रन्थ यागु वर्तमान रूप भगवान परिनि-
 वाण जुयालि श्वशःति दँ लिपा यागु स्वः । (५) उदान, थुकि
 यागु मूल अर्थ जुल उल्लास = हर्षवाक्य । खुद्धकनिकायले^१ गुगु उदान^२

१ मेया दिसें बोधिनी पृष्ठ २४ त्रिपिटक शब्द या अर्थ
 प्रकाश याना तःथां ।

२ "इमस्मिं बुद्धुष्पादे अट्ठारस वस्साधिकानं द्विन्नं वस्स सतानं
 मत्थके धम्मासेको रज्जो कण्णिट्ठभाता हुत्वा निव्वत्ति । तस्स
 वीतसेकेति नाम अहोसि ।" (वीतसेक थेरस्स गाथा वणणा ।)

ग्रन्थ वया चोंगु दु उकि च्वंगु वचन ब्याकं उदान धाई । थुलिजक मखु थनं अतिरिक्त सूत्रपिटके नं उखे थुखे उल्लास-वाक्य वयाचोक्व फुकं यातः उदान हे धका धाई । उल्लास वाक्य धीं मात्रं न्ह्योनेलागु वाक्य यातः उदान धका धाई मखु, ज्ञानं युक्तगु सौमनस्य यागु प्रभावं हर्ष-पूर्वकं ह्युदं प्रकाशित जूगु चेनिपु (८२) सूत्र यातः 'उदान' धाई । (६) इतिवुत्तक, खुद्द कनिकायले 'इतिवुत्तक' धका वयाचोंगु ग्रन्थ यातः तथा म्येम्येगु थासेनं "वुत्तं हेतं भगवता 'ति' धका वयाच्वक्वो फुकं यातः 'इतिवुत्तक' धाई । (७) जातक, अप्पणक जातकादि जम्मा (५५०) न्याशः व न्येपु जातक यातः 'जातक'^१ धाई । (८) अद्भुतधम्म, असाधारण धर्म । भगवान तथा वस्पोल या शिष्यपिनि कारणं गुलि तक अद्भुत धर्म यागु वर्णन यानातःगु दु व फुकं यातः 'अद्भुतधम्म' धाई । यथा आनन्द भिन्नु यागु वारे भगवानं आज्ञाजुथा विज्यात—“भिन्नुपो ! ख्व प्यंगू अद्भुत धर्म, आश्चर्य धर्म आनन्द याके दु । गुगु प्यंगू !.....” * इत्यादि प्रकारं आश्चर्य अद्भुत धर्म दुगु सूत्रधीं ब्याकं यातः 'अद्भुतधम्म' धाई । (९) वेदस्सलं, न्यनागु खं वांलाक उत्तर दैगु, उत्तर दुषे यतः नं श्वीगु, गुकियागु प्रभावं चित्तं सन्तोष भाव प्राप्त ज्वीगु इत्यादि घटना दुगु यातः

१ जातक भाग निगू हिन्दी भाषां अनुवाद जुया चोंगु दु ।

* “चत्तारो मे भिक्खवे ! अञ्जरिया अद्भुता धम्मा आनन्देति...”

अंगुत्तर चतुक्कनिपाते ।

‘वेदल्ल’ धाई । यथा:—महावेदल्ल,^१ चुल्लवेदल्ल,^२ सम्मादिट्ठि,^३ सक्कपण्ड^४, संखार भाजनीय,^५ महापुण्णम,^६ आदि सूत्र यात: ‘वेदल्ल’ धाई । श्वहे गुंगू अंगं युक्तगु वस्पोल या शासन जुया निति नवांग-बुद्धशासन धका धा:गु ।

निरोधसमापत्ति—१४९, निरोधसमापत्ति धैगु ध्यान केवल अना-गामि व अरहन्त पित्त: जक लाभ जुई । थुकि यात: हे ‘सञ्जावेदहत-निरोध’ ध्यान धका नं धाई । संज्ञा यात: निरोध यानातैगु अवस्था ।

१ मज्झिमनिकाय सूत्रनं० ४३ । थुकि महाकोट्ठित व सारिपुत्र या प्रश्नोत्तर दु ।

२ मज्झिमनिकाय सूत्र नं० ४४ । थुकि भिच्छुणि धम्मदिच्चा तथा वस्पोल या न्हापा गृहस्थ याह पति नापं प्रश्नोत्तर जुगु दु ।

३ मज्झिमनिकाय सूत्र नं० ९ । थुकि सारिपुत्र भिच्छुं, भिच्छु परि-षदपित्त: स्वयं सम्यक्दृष्टि यागु वारे प्रश्नोत्तर यानात:गु दु ।

४ दीघनिकाय सूत्र नं० २१ । थुकि शक्रदेव या खुगू प्रश्नयात: भगवानं उत्तर वियाविज्यागु दु ।

५ मज्झिमनिकाय सूत्र नं० १२० । थुकियात: मज्झिमनिकाये ‘संखारुपपत्ति’ धका धयातल । थुकि भगवानं स्वयं प्रश्नोत्तर याना संस्कार यागु वारे भिच्छुपित्त: उपदेश वियात:गु दु ।

६ मज्झिमनिकाय सूत्र नं० १०६ । थुकि भिच्छुपिसं भगवानयाके पञ्चस्कन्ध यागु वारे प्रश्न या:गु या उत्तर आशा जुया विज्यागु दु ।

फुकं वेदना निरोध जुया अत्यन्त शान्त जुया चांगु ध्यान अवस्था । ध्यान मध्ये दक्केसिबे उच्च श्रेणिगु ध्यान ।

न्याताप्रकार या प्रीति—१३५, (१) खुद्दिकापोति, (२) खणि-
कापोति, (३) ओक्कन्तिकापोति, (४) उब्बेगापोति, (५) करणापोति ।

न्याताप्रकार या गौरस—२२२ पञ्चगौरस । (१) दुरु, (२)
धौ, (३) महि, (४) नौनि, (५) ध्यो ।

न्हेताप्रकार या आर्यधन—१६१, सप्तार्यधन । (१) अद्धा,
(२) शील, (३) हिरी = लज्जया, (४) ओतप्प = पापखनां भय,
(५) श्रुत, (६) त्याग, (७) प्रज्ञा, थुलि न्हेता यातः
'आर्यधन' धाई । हानं न्हेगू बोध्यङ्ग यातः नं आर्यधन धाई—(१)
स्मृति-सम्बोध्यङ्ग, (२) धर्मविचय-सम्बोध्यङ्ग, (३) वीर्य-सम्बोध्यङ्ग,
(४) प्रीति-सम्बोध्यङ्ग, (५) प्रश्रब्धि-सम्बोध्यङ्ग, (६) समाधि-
सम्बोध्यङ्ग, (७) उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग । भ्येभ्येगु धन फुकं असारगु,
ध्व सारगु निर्वाण प्राप्त ज्वीगु धन जूया निति थुक्रियातः आर्यधन धाई ।

प

पञ्च अशौच-धर्मस्कन्ध—२२६, (१) शीलस्कन्ध, (२) समा-
धिस्कन्ध, (३) प्रज्ञास्कन्ध, (४) विमुक्तिस्कन्ध, (५) विमुक्ति-
ज्ञानदर्शनस्कन्ध । थुलि न्यागू यातः धर्मस्कन्ध धका धाई । न्यागू
धर्म या भाग, खण्ड, धका धाई । अरहन्त-फले प्रतिष्ठित ज्वी धुंकाःहा
सितः अशौच धका धाई । बाकि खोतापत्ति आदि मार्ग-फले थ्यंहा व अर्हत्
मार्गे थ्यंहासितः शौच धका धाई । ध्व निगूलं प्रकार यार्पी योगावचर

मिन्तु पिंके उपरोक्त न्यागूलि धर्मस्कन्ध देफू । तर शैन्न जुया चांतले यात थ्व न्यागू धर्मस्कन्ध यातः शैन्न-धर्मस्कन्ध धका घाई, अरहन्त ज्वीधुंका दैगु शोलादि धर्मस्कन्ध यातः अशैन्न-धर्मस्कन्ध घाई । अशैन्न धाल धांवं अरहन्त या शील, शैन्न धाल धांवं अरहन्त मज्जुनिहसया शील । अरहन्त या न्यागू धर्मस्कन्ध यातः पञ्चधर्मस्कन्ध घाई ।

पञ्चकाम—९६, रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श, थुलि न्यागू विषय यातः 'पञ्चकाम' घाई । थ्व न्यागू विषये प्राणिपिनि कामना, इच्छा प्रबलं ज्वीगु जुया निति 'पञ्चकाम' धाःगु ।

पञ्चमहाविलोकन—११८, स्वेतकेतु बोधिसत्त्व पुपितभुवनं बवहां विज्यंतिः न्हापां स्वया विज्याईगु न्यागू कारण—काल, द्वीप, देस, कुल, मां यागु आयु परिच्छेद । “(१) काल, थुगु काले बुद्धपीं जन्म ज्वीगु उचित जूला ? थुगु काले बुद्धपीं जन्म जूसा लोकयातः हित ज्वीला मज्वीला ? धका काल समय, अवस्था यागु विचार याई वयेंतुं मनुष्य-पिनि आयुप्रमाण विचार याना स्वई । (२) द्वीप, द्वीप यागु वारे विचार याना स्वई । गुगु द्वीपे बुद्धपीं जन्म जुई ? जम्बुद्वीपे ला ? अथवा अन्य द्वीपे ? जम्बुद्वीप बाहिकं म्पेगु द्वीपे जन्म ग्रहण याईमखु । (३) देश, जम्बुद्वीपे गुगु प्रदेशे जन्मकांमाः ? धका देश यागु वारे अर्थात् स्थान यागु वारे विचार याना स्वई । अन, हाकलं श्वश योजन दुगु, व्याकथं निशःत्या योजन दुगु, छुचाखपलं गुराः योजन दुगु मध्य देश खनी । (४) कुल, गुगु कुले जन्म ज्वीमा ? धका

१ “माज्झिमदेशा नाम पुरत्थिमदिसाय कज्जलं नाम निगमो तस्स अपरेन महासाला, ततोपरं पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, पुव्वदक्खि-

कुलयागु बारे विचार याना स्वई । (५) माता, मां ज्वीह्न सुख ?
सुया केखे जन्मग्रहण ज्वीगु ? जितः जन्म बीह्न सया आयुप्रमाण
गुलि दु ? धका मां ज्वीह्न सया आयु प्रमाण यागु बारे विचार
याना स्वई ।” थुलि न्याता कारण यागु बारे विचार याना स्वईगु यातः
पञ्चमहाविलोकन धाई । थुकियागु विस्तर जातक निदान कथां
स्वया दिसँ ।

पञ्चशील—१३८, गृहस्थपिसं नित्यप्रति पालन यांमाःगु न्यागू
शिक्षा—(१) प्राणिघात मयांगु, (२) खुया मकांगु, (३)
व्यभिचार मयांगु, (४) ह्यका खँ मल्होंगु, (५) सुरापानादि कांयोगु
वस्तु पान मयांगु ।

पञ्चअभिज्ञा—१४५, न्यागू ऋद्धि, न्यागू अलौकिक शक्ति ।

यथा :—

णाय दिसाय सललवती नाम नदी, ततोपरं पञ्चन्तिमा जनपदा ओरतो
मज्जे, दक्खिणाय दिसाय सेतकण्णिकं नाम निगमो, ततोपरं पञ्चन्तिमा
जनपदा ओरतो मज्जे, पच्छिमाय दिसाय थूनं नाम ब्राह्मणगामो, ततोपरं
पञ्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जे, उत्तराय दिसाय उसीरद्धजो नाम
पञ्चतो, ततोपरं पञ्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्जेति एवं विनये वुत्तो
पदेसे ।”

(१) दिव्यचक्षु-ज्ञान	}	पञ्चअभिज्ञा
(२) दिव्यश्रोत-ज्ञान		
(३) ऋद्धि विध-ज्ञान		
(४) परचित्तविज्ञान-ज्ञान		
(५) पूर्वेनिवास-ज्ञान		

स्वयादिसँ मज्झिमनिकाय 'महावच्छगोत्त' सूत्र ।

पञ्चांगप्रणाम—१२९, १४६, कपा, निगःपुलि, चुल्या निध जम्मा
ध्व न्यागू अंगं बेँ दिका वन्दना यांगु । सो पञ्चाङ्ग प्रणाम याना
च्वंगु चित्र पृष्ठ ५४ ।

परिष्कार—७९, भिच्छुपिन्तः सालिगु सामाग्नि यातः 'परिष्कार' धाई ।
भोजन वाहिकं म्येगु चीवर, पात्र खाटा, लासा इत्यादि ज्वलँ ।

पवारणा—७, ११, १२२, वर्षावास अघिष्ठान याना चोंपी भिच्छु
पिनि वर्षावास व्यं धुंका कार्तिक वदि १ खुनु अघिष्ठान फ्याना छोई ।
थुक्रियातः हे 'पवारणा' धाई । ध्व पवारणा याईखुनु विहारे
च्वना च्वके भिच्छुपी निश्चित सिमां मुना परस्पर थः थःगु दोश प्रकाश-
याना देशनाकर्म^१ याना तत्पश्चात् अघिष्ठान फ्याना छोई । थुकि नं
संघपवारणा, गणपवारणा, पुगलपवारणा, अघिष्ठानपवारणा धका
प्यंगु प्रभेद दु । संघ पवारणा न्याह्य तथा न्याहं अपो भिच्छुपी मुना

१ सो बोधिनी पृष्ठ ३१ देशना शब्द या अर्थ ।

याई । मणपवारणा श्वहा भिन्नु च्वना याई । पुग्गलपवारणा निहा जक च्वना याई । अधिट्टानपवारणा याकचां जक याई । से विस्तर विनयपिटक महावग्ग ।

पूर्वनिवास-ज्ञान—१२१, न्हापा न्हापा यागु जन्म या खँ लुमंका हेफैगु ज्ञान । यथा—न्हापा जि अमुकगु जन्मे थुलि आयु भ्वाना, थुजागु ज्या याना, थुजागु जिगु वर्ण धका इत्यादि प्रकारं लुमंका हेफैगु ज्ञान । से मज्झिमनिकाय बोधिगजकुमार सूत्र ।

पुष्करवृष्टि—१५८, पुष्करवृष्टि धका बुद्ध तथा बोधिसत्त्व पिनिगु कारखं विशेष लुं घटना ज्वीगु बखते असाधारण रूपं वृष्टि ज्वीगु । गुगु वृष्टि ज्वीगु बखते इच्छादुपिन्तः हे जक वृष्टिजुगु लखं प्याईगु सिवाय इच्छा मज्जुपिनिगु वस्त्रे वृष्टि पात जूसां तमि पलेस्वाया इले लः ज्वीगु थें जुया कुटुंबनी ।

प्यंगूपकार या दुश्चरित्रगु खँ—३४ (१) मुसावाद=होका ल्हाईगु खँ, (२) पिमुनवाचा=मिलेजुया चोपिन्तः फांगु खँ, प्रिय शून्य याईगु खँ, (३) फसवाचा=चुपि थें जागु खँ, चुपि थें च्वंगु खँ, (४) सम्पफलाप=भ्वामदुगु खँ, थुगुलोक व परलोक यातः हित मज्जुगु खँ, न्यनीहासितः नं कनीहा सितः नं लाभ मदुगु खँ । थ्व प्यंगूपकार यागु खँ यातः 'वचनं याईगु दुश्चरित्र' धाई । से मज्झिमनिकाय चुल्लहत्थिपदोपम सूत्र ।

प्यंगूपकार या सुचरित्रगु खँ—५३, लुट्टं ल्हाइगु भिगु खँ प्यत्ता—(१) सत्य खँ, (२) मिलेमज्जुपिन्तः मिलेयांगु ख, मिलेजुया चोपिन्तः भन् प्रेम वढे ज्वीगु खँ, (३) चुपिथें मच्चंगु खँ, प्रियगु

खँ, नायुगु खँ, (४) ज्याख्यलेदुगु खँ, न्यनीद्वसितः नं कनीद्वसितः नं हित ज्वीगु खँ, इहलोके व परलोके हित ज्वीगु खँ । थुलि प्यता-प्रकार यागु खँ यातः 'ह्युदु' ल्हाईगु सुचरित्र खँ' धाई । सो मज्झिमनि-काय बुल्लहत्थिपदोम सूत्र ।

पंशुकूल धुतङ्ग—२२० सो बोधिनी पृष्ठ ३२ धुतङ्ग शब्द या वर्णानां ।

प्यंगू इरियापथ—१०६ शरीर यागु कृया । शरीर यागु प्रवान ज्या = कृया प्यता दु—(१) दनेगु, (२) फेदुइगु, (३) दुलेज्वीगु, (४) गोदुलेगु । थुलि प्यता यातः 'इरियापथ' धाई ।

प्यताप्रकार या प्रत्यय—१५७, सोयादिसँ बोधिनी पृष्ठ १७ चतुप्रत्यय शब्द दुथां ।

प्रतिसम्भिदा—१६, ३५, १०१, २१८, प्रत्येक ज्ञान यागु विविधाकारं ध्वीके फैगु ज्ञान । ज्ञान यागु प्रमेद । प्यंगू ज्ञान यागु बारे प्रमेद ध्वीका कां फैगु ज्ञान न्ह्याह सित नं प्राप्त ज्वीगु मखु । गुह्यसिनं विशेष रूपं पारमि पुरेयाना वया च्वन वैतः हे जक ध्व ज्ञान प्राप्त जुई । तस्मात् सर्वसाधारण अरहन्त पिंके नं मदु, गुलि गुलि अरहन्त पिंके जक दु । ध्वज्ञान यागु भेद प्यता थये :—(१) अर्थप्रतिसम्भिदा, (२) धर्मप्रतिसम्भिदा, (३) निरुक्तिप्रतिसम्भिदा, (४) प्रतिभाण (= बोध ज्वीगु) प्रतिसम्भिदा । अर्थ, धर्म, निरुक्ति यागु बारे नानाप्रकारं खण्ड-खण्ड याना, विभक्तयाना ध्वीका कां फैगु ज्ञान । प्रतिभाण = बोध ज्वीगुलि नं नानातरहं, छगू खँ कंसा देलं दो आकारं ध्वीका कां फैगु ज्ञान । स्वयादि सँ पटिसम्भिदामग्ग ।

प्रतिसन्धि—११३, पटिसन्धि = पुनसन्धि = हानं स्वाइगु चित्त । पुनर्जन्म ज्वीगु चित्त । अभिधर्मानुसारं थुगु जन्म यागु पटिसन्धिचित्त यागु वेग अथवा धारा = स्रोत पवीयं म्येगु जन्मे सम्बन्ध जू वनी, गुकि यातः 'पटिसन्धिचित्त' घाई । थ्व हे प्रतिसन्धिचित्त यागु प्रभाव' जन्म ग्रहण जुयू । प्रत्येक अरहन्त मज्जनिपी प्राणि पिनिगु छगू जीवन प्रवाहे अर्थात् छगू आत्म भावे पटिसन्धि चित्त व चुत्तिचित्त धैगु निगू चित्त दु । क्लेश नाश मज्जनिपी प्राणिपिनि चुत्तिचित्त प्राप्त ज्वीकथं तदनन्तर हानं पटिसन्धि चित्त प्राप्त जुई । थ्व थये, गथे ज्वीगु धासा—छगू छगू हेतु यागु कारणं हानं म्येगू हेतु यातः उपकार सहायता ज्वीगु थेंतु' थुगु जन्म यागु अविद्या संस्कारादि यागु कारणं, थन प्राण तोतेव' तदनन्तर पटिसन्धि धैगु चित्त द्वारा म्येथं सम्बन्ध जू वनि, थुलि ज्वीवं थन यागु वासना संस्कार फुकं अन बद्ध जुया कर्म याई ।

पुनर्जन्म माने याई पिनिगु निति थ्व छगू अतिकं हे महत्त्वपूर्णगु वर्थे हे सूद्धमगु प्रश्न जुल कि प्राणिपी शीना हानं गथे जुया म्येगु थासे जन्म जुई ? थुकि यागु बारे म्येम्येगु दर्शने स्वयंसिद्ध अर्थात् आत्मा जन्म काःवनी धका माने याना तल किन्तु थ्वीका बीया निति प्रयत्न याना मत । बौद्ध-धर्म, थुकियागु बारे इत्यन्त हे स्पष्ट ज्वीक चित्त यागु स्रोत यातः क्यना तदनुसारं बालाक थ्वीक क्येनातःगु दु । तर थ्व कारण सूद्धमाति सूद्धमज्ञानं खंका कां मागु जूया निति साधारण जनपन्तः निरसगु व्यञ्जन थें छुनं मथ्वीफु तस्मात् बौद्ध-धर्म यागु महत्त्व तथा सार थ्वीकेया निति अभिधर्म अध्ययन यांगु अनिवार्य । थुकि यागु बारे सोयादिसं अभिधम्मट्ठसंगहो ।

प्रत्ययाकारेज्ञानं—१२१, (पञ्चयाकारेजाणं) थुगु प्रत्ययं = हेतुं थुगु दत्त, थुगुप्रत्ययं थुगु दत्त धका सीका कायगु ज्ञान। यथा :—
 “अविद्या यागु कारणं संस्कार दत्त, संस्कार यागु कारणं विज्ञान दत्त, विज्ञान यागु कारणं नामरूप, नामरूप यागु कारणं स्पर्श, स्पर्श यागु कारणं सुख-दुःख यागु अनुभव वेदना, वेदना यागु कारणं तृष्णा, तृष्णा यागु कारणं आशा = उपादान, उपादान यागु कारणं जन्म ज्वी मालीगु कर्म = भव, भव यागु कारणं जन्मजुल, जन्म या कारणं जरामरण नानाप्रकार यागु दुःख जुल। थुगु हेतु मन्त धांवं थुगु हेतु दै मखु यथा:—अविद्या मन्त धांवं संस्कार दैमखु, संस्कार मन्त धांवं० जरा-मरण नानाप्रकार यागु दुःख दैमखु, निरोध जुई शान्त जुई” धका थुकथं द्वादशाकार प्रतित्यसमुद्पाद यागु वारे खंका कांगु ज्ञान यातः ‘प्रत्ययाकारे-ज्ञान’ धाई। स्वयादिसँ उदान, तथा मञ्जिमनिकाय आदि।

प्रत्यवेक्षण—१६४, पुनः पुनः स्वेगु। भूत, भविष्य, वर्त्तमान यागु विषये बांलाक ध्यानतया स्वेगु। जाग्रत जुया च्वनेगु। होपतया च्वनेगु। खंका च्वनेगु। स्मृति तथा च्वनेगु।

प्रातिमोक्ष—१३३, भिन्नु भिन्नुणी पिसं पालन यं मागु शील-समूह। [१] भिक्खुप्रातिमोक्ख = भिन्नुप्रातिमोक्ष [२] भिक्खुणि-प्रातिमोक्ख = भिन्नुणिएप्रातिमोक्ष थ्व हे निगू प्रातिमोक्ष दु। थुकिमध्ये [१] भिन्नुप्रातिमोक्ष-शील २२७ दु। यथा :—

(१) पाराजिका	...	४
(२) संघादिसेस	...	१३
(३) अनियत	...	२

(४) निस्सग्गिय पाच्चित्तिय ...	३०
(५) पाच्चित्तिय ...	६२
(६) पाट्टिदेसनीय ...	४
(७) सेखिया ...	७५
(८) अधिक्कण ...	७

फुकं २२७

[२] भिच्छुण्णिप्रातिमोच्च शील ३११ दु । यथा :—

(१) पाराजिका ...	८
(२) संपादिसेसा ...	१७
(३) निस्सग्गिय पाच्चित्तिय ...	३०
(४) पाच्चित्तिय ...	१६६
(५) पाट्टिदेसनिय ...	८
(६) सेखिया ...	७५
(७) अधिक्कण ...	७

फुकं ३११

थुलि फुकं यातः 'प्रातिमोच्च' धाई । भिच्छुपिनि वारे भिच्छुप्रातिमोच्च कांगु भिच्छुण्णिपिनि वारे भिच्छुण्णिप्रातिमोच्च कांगु । से विस्तर विनयपिटक महावग्ग ।

पृथग्जन—४,७६,१६३ भिन्न-भिन्न विचार, भिन्न-भिन्न गती वनी पिन्तः पृथग्जन धाई । विशेषं स्रोतापत्ति मार्ग-फले, सकृदागामि मार्ग-फले, अनागामि मार्ग-फले, अरहत मार्ग-फले मध्यनिर्षी जनपिन्तः

‘पृथग्जन’ धाई । लोतापत्ति आदि मार्ग-फले प्राप्तिः ज्वी धुं कपिन्तः
‘आर्यजन’ धाई ।

ब

बुद्धचक्षु—१२१, ‘चक्षु’ मिखा निता दुः—[क] मांसचक्षु,
[ख] प्रज्ञाचक्षु । थुकिमध्ये निम्न न्याता प्रकार या चक्षु यातः
प्रज्ञाचक्षु धाईः—(१) बुद्धचक्षु, (२) ज्ञानचक्षु, (३) समन्त-
चक्षु, (४) दिव्यचक्षु, (५) धर्मचक्षु । बुद्धचक्षु धैगु बुद्ध यागु
ज्ञानद्वारा लोके असाधारण रूपं खंके फैगु ज्ञानशक्ति । समन्तचक्षु
धैगु सर्वशता यागु ज्ञान, गुगु ज्ञान सकभनं फिजेजुया वनेफ्यू, सकभनं
व्यात जुया वनीगु ज्ञानशक्ति । ज्ञानचक्षु धैगु मथूगु कारण यातः ध्वीके
फैगु ज्ञानशक्ति । धर्मचक्र सूत्रे ‘चक्षुं उदपादि जाणं उदपादि’ धका
धयातःथे अश्वोध ज्वीगु ज्ञानशक्ति । दिव्यचक्षु धैगु ऋद्धि द्वारा
देवतापिसं थे खंका कांफैगु । धर्मचक्षु धैगु श्वंगू मार्ग-फल यातः
साक्षात्कार ज्वीगु ज्ञान । यथा—धम्मचक्रसुत्ते ‘विरजं वीतमलं धम्म-
चक्षुं उदपादि’ धैयां क्वेयागु श्वंगू मार्ग-फल यातः अश्वोध जूगु
ज्ञानशक्ति यातः धाःगु जुल । मांसचक्षु तु मांसचक्षु हे जुल ।

बोधिज्ञान—१६२, गुगु ज्ञानं जगतप्राणि पिनि दुक्ख निरोध यां
फैगु खः उगु ज्ञान । बुद्ध ज्वीगु ज्ञान । बोधजुया कांमाःगु ज्ञान ।
बोध मजूसे मगागु चतुरार्यसत्य तथा आर्यष्टाङ्गिक मार्ग यागु ज्ञान ।
बुद्धपिसं उपदेश जूगु ज्ञान ।

ब्रह्मचर्य—१३२, श्रेष्ठगु उत्तमगु चर्या । भिगु चर्या । म्येभ्येगु
सिद्धान्ते थे थन ब्रह्मचर्या यागु अर्थ केवल सैथुनं विरत ज्वीगु जक मखु,

किन्तु अरहत ज्वीगु अर्थ अष्टाङ्गिक मार्गं आचरणं यागु वनीगु यात हे ब्रह्मचर्यं श्रेष्ठगु चर्या धका धाई । अतः बौद्ध सिद्धान्ते व अन्य सिद्धान्ते वहे छगू शब्द या नाना अर्थ ज्वीगु कारण स्मरणं तयातेमा । श्व शब्द जक मखु अन्य धार्मिक भाषा यागु शब्दे नं थुगु रूपं अर्थ पानावनीगु सम्भव यकेलं दु । जातक आदि साधारण, बोधिसत्त्वपिनि जीवनि यागु खं दुथां प्रायः मैथुनं विरत ज्वीगु यात ब्रह्मचर्यं शब्द प्रयोग याना मतःगु थं महु । अथेजा मैथुनं विरत जुया च्वनीगु वारे बालब्रह्मचारी, एकनारीब्रह्मचारी धका जातके वया च्वंगु दु । हानं जातके गुलि गुलि थासे पञ्चशोल पालन याइगु यात नं ब्रह्मचर्यं धका धयातःगु दु । छं धासा कामेसुमिथ्याचार मयासे एकनारी ब्रह्मचर्यं पालन याना च्वंगुलि । थुगु प्रकारं ब्रह्मचर्यं यागु अर्थभेद पालि साहित्ये अनेक दु । परन्तु थुलि श्वीका तेगु अतिउत्तम कि ब्रह्मचर्यं या अर्थ शुद्ध = श्रेष्ठ = उत्तम आचरण खः ।

भ

भदन्त—६, बौद्ध भिन्नु पित्तः सम्बोधन याईगु आदरसूचक शब्द । भिन्नुपिनि समाज दुने प्रायः सःतेत 'भन्ते' धका नं सःतेई, श्व शब्द नं 'भदन्त' शब्द यागु हे म्येगु रूप खः । हानं सुंभिन्नु या नां यागु न्ह्यौने नं मृदस्थ उपासक उपासिका पिसं भदन्त धका ज्वरे याई, थन केवल पूज्य वा गौरवनीय इत्यादि यागु अर्थ लगे जुई । गनं गगं थुकि यागु अर्थ छल्लपोल वस्पोल धकानं जुई ।

भद्रे—१९, मिसातेतः सःतेगु बखते वचन तथा सःतेगु, अथवा शिष्ट स्वभावं सःतेगु थासे 'भद्रे' धाई ।

भुक्तानुमोदन—१५४, सोयादिसँ बोधिनी पृष्ठ ३० दानानुमोदन शब्द या अर्थ प्रकाश यानातःगु थासे । दानागुमोदन धैगु न्हागु दानकया अनुमोदन याईगु जुल । भुक्तानुमोदन धाल धाँव' भोजन यां धुंका अनुमोदन याईगु जुल ।

महाउपासिका—२,३,८६,२१२,२१३ बौद्ध धर्म माने याईपीं गृहस्थ पुरुष पित्तः 'उपासक' स्त्रीपित्तः 'उपासिका' धाई । उपासक उपासिकापीं त्रिरत्न यागु शरणे वनी पञ्चशील नित्यप्रति पालन याई । उपासक व उपासिकापिनि कर्तव्य भिन्नुपिनि आवश्यकता यात पूर्णयाना वीगु । सुंभिन्नु यातः सेवा-टहल याईपीं उपासक जा आपलं दु, किन्तु गुहासिनं विशेष रूपं सेवा याई तथा बुद्ध, धर्म, संव या प्रति गौरव तई धर्माचरण याई, उपासक या भिक्तागुणे^१ प्रतिष्ठित जुया अखण्ड शील रत्ना याई उहासितः (महाउपासक) महाउपासिका धाई ।

१ उपासक पिनिभक्ता गुण—“महाराज ! (१) उपासकं यः-
पिनि भिन्नुपीं नापं सहानुभूति तयु, (२) धर्म हे फुकंसिबे तद्धं धका
भालपिई, (३) गच्छे अनुसारं दानविई, (४) धर्म अधोपतन जुया
चवंगु खना उक्कियातः ठनेगुली पूर्ण-पूर्ण उद्योग याई, (५) सम्यक्-
दृष्टि जुई, (६) कौतुहल यागु कारणं जीवन भर तक म्ये म्येगु
मत् यागु पासले तन्नयना च्वनी मखु, (७) शरीर व मन यातः बांलाक
संयम याई, (८) शान्ति यागु इच्छा याई, (९) समगी—

म

महाकरुणासमापत्ति—३७, १४५, करुणां युक्तगु ध्याने (समा-
पत्तिस) युक्तजुया च्वं च्वनेगु । गुगु समापत्तिस च्वना तिनि भगवान्
बुद्धं जगते 'थों जि स्वैतः हित यं' धका स्वया विज्याई । आः थन
ध्व प्रश्न जुयू कि 'गुगु वखते वस्पोल, ध्व ध्याने च्वना विज्याई !'
थुकि यागु उत्तर विस्तारपूर्वक थन क्वे प्रकाश यं ।

भगवान् बुद्ध या न्हिया न्हियं याना विज्याईगु कृत्य (किच्चं)
ज्या दु । कृत्य = ज्या धैगु सार्थक व निरर्थक निता दु थुकिमध्ये
निरर्थक ज्या जा वस्पोलं बोधिवृत्त मूले हे हाः स्मेतं मदेका
विज्यां धुंकल । आः थन वस्पोल या केवल सार्थकगु ज्या जक दुगु
जुल । व ज्या न्याता दुः—(१) पुरेभत्तकिच्चं (= भोजन यंगु
यां न्हापा यागु ज्या), (२) पच्छाभत्तकिच्चं (= भोजन यां
लिपा यागु ज्या), (३) पुरिमयामकिच्चं (= बहिनसया प्रथमप्रहर
यागु ज्या), (४) मज्झिमयामकिच्चं (= दुतियप्रहर यागु ज्या), (५)
पच्छिमयामकिच्चं (= तृतीयप्रहर यागु ज्या) ।

भगवान् सुयन्हापनं दना विज्याना उपासक पिन्तः तथा शिष्य पिन्तः
अनुग्रह यंया निंतिं अमिसं ठीक यानातःगु लखं रव्वासिलेगु आदि शरीर

एकता प्रेमदुह जूह, (१०) केवल क्यनेया निंति धर्मयात व्यवसा
याना ज्वीमखु किन्तु यथार्थ रूपं बुद्ध, धर्म, संघ यागु शरणे वयाचोंह
जूई...।" मिलिन्द-प्रश्न ।

सम्बन्धि यामाः गु ज्या यानाः भिक्षाफों विज्यां मस्योत्तं गणपीं नापं अलग
 जुया एकास्तगु आसने चोना विज्याई । भिक्षा फोंवनेगु ई जुलधावं
 चीवर पारूपन याना पात्र ज्वना, गुबले याकचा गुबले भिक्षुसंघ परिवारपीं
 नापं गामे बा शहरे भिक्षाफों विज्याई; गुबले प्रकृति स्वभावं, गुबले
 नानाविध प्रातिहार्य ऋद्धि क्यना । गुकथं ऋद्धिक्यना ?—गुगु
 ऋद्धि यागु प्रभावं महाजनपिसं “थै भगवान थन भिक्षाफों विज्याई बा
 विज्याना च्वन” धका सीका काई । (अज्ज भगवा इध पिएडाय पवि-
 ट्ठोति ।) थुलि सीकेवं महाजनपीं बांवांलाक वस तिसां तिया, छं पा जुया,
 सुगन्ध पुष्पादि ल्हाटिं ज्वना, छ्ये पिने प्याहाँ वया लँ दश्वी भगवान
 या न्ह्यौने वनाः सुगन्ध पुष्पादिं वसोल यातः गौरव पूर्वक पूजा यानाः
 “मन्ते ! जिमितः भिक्ष भिक्षु, जिमितः न्थील भिक्षु, जिमितः शच्छिद्ध
 भिक्षु विया विज्याहुं” धका याचना याना, भगवान् यागु नं पात्र कया,
 आसनलाया आदरपूर्वक भोजनदान विया उपस्थान याई । भोजन भःपा
 विज्यां धुंकाः भगवान् अमिगु संस्कार वासना यागु अनुरूपं धर्मोपदेश
 याना अनुमोदन याना विज्याई । गुगु उपदेश श्रवण याना अर्पीमध्ये
 गुलिं त्रिशरखे वनी, १ गुलिं पञ्चशीले च्वनी, गुलिं सोतापन्नजुई, गुलिं

१ भगवान यागु समये नं सकलप्राणिपीं सम्यक् दृष्टि दुपिं मखु,
 नानाप्रकारं यागु दृष्टि, धारणा दुपीं खः । तस्मात् छुके छुके धर्मोपदेश
 याना विज्यां सिधैगु अवस्थां दोलं दो मनुत बैद्ध अनुयाई जुई । थुगु-
 प्रकारं म्येपिन्तः सम्यक् मार्गे तेगु नं बैद्ध पिनि छगू उद्देश्यखः ।

सकृदागामि जुई, गुलिं अनागामि, गुलिं अरहत फले प्रतिष्ठित जुई ।
थुकथं महाजनपीतः उपकार याना अनुग्रह याना स्वर्ग व मोक्षमार्गं तथा
आसनं दना विहारे ल्याहाँ विज्याई । अन भगवान विहारे विज्याना
अलंकृतगु श्रेष्ठगु बुद्धासने, भिक्षुसंघपिनि भोजन यां। सिमधेकुतले,
विश्राम याना विज्याई । भिक्षुसंघपिनि भोजन यां सिधल थांवं
उपस्थाक वया भगवान यातः गन्धकुटी विज्याकेत निवेदन याई, अले
भगवान गन्धकुटी (सुगन्धं युक्तगु क्वथा) द्राहाँ विज्याई । थुलि
यात भोजन थांगु यां न्हापा यागु ज्या—पुरेभत्तकिच्चं धाई ।

द्राहाँ विज्याना उपस्थाकं जोरे यानातःगु आसने विज्याना तुटी
सिला, गन्धगुटी यागु मणिसेपान यागु त्वाथले दना विज्याना भिक्षु-
पिन्तः थये धका अश्रवाद = उपदेश विया विज्याई “भिक्षु पी ! अप्रमादी
जुया सम्पादनया ! लोके बुद्धोत्पाद ज्वीगु दुर्लभ, मनुष्य जुया जन्मज्वीगु
दुर्लभ, क्षण (= बुद्ध उत्पन्न जुयाचेगु समय)सम्पत्ति दुर्लभ, प्रव्रज्या ज्वीगु
दुर्लभ, सद्दर्म श्रवण थांगु नं दुर्लभ ।*” उथां लाक भिक्षु पिसं ध्यान
यागु खँ न्यनी । भगवानं सकलसयागु चरित्रानुकूलं ध्यान विया विज्याई ।
अले सकले भिक्षु पी भगवान यागु चरणे वन्दना याना थः थः गु थासे

* “भिक्षुखवे अप्रमादेन सम्पादेथ, दुर्लभो बुद्धुत्पादो लोकस्मिं,
दुर्लभो मनुस्सत्तपटिलाभो, दुर्लभा खणसम्पत्ति, दुर्लभा पव्वजा,
दुर्लभं सद्दम्मसवणं ‘ति ।”

ल्याहो वनाः गुलिं अरख्ये, गुलिं सिमाक्खे, गुलिं पर्वते, गुलिं वस-
वतिं देवभुवने वनी । थुलि ज्या सिधेक्का तिनि भगवान गन्धकुटी
विज्यानाः यदि आकांता जुलघासा जपाखे जुयाः स्मृतिंयुक्त जुया
पलख सिंइशय्यां^१ विश्राम याना विज्याई । थुकथं धर्मकाय यातः
विश्राम बीधुंका पलख लिपा दना विज्यानाः न्हिने सिया दुतियप्रहरे
बुद्धचन्दुं लोक पाखे छुके स्वया विज्याई । तृतीयप्रहरे, गुगु गां वा
शहर यागु आश्रय कया विहार याना विज्याई, उगु गामे वा शहरे चोपीं
जनतापीं सुये दानबिया ने-त्वने यं धुंका वां बांलाक छोपा जुया यच्चुसे
पिच्चुसे चोक् वसतं पुनाः सुगन्ध, पुष्पादि ज्वना विहारे मुनाच्चनी ।
अले भगवान, धर्मसभो ज्वरे यानातःगु वर-बुद्धासने विज्याना मुनाचोपीं
महाजन पिनिगु निति कालयुक्तगु, समययुक्तगु, इमितः अनुरूपगु धर्मोपदेश
याना विज्याई । वथे तुं ई सीका परिषद् पिन्तः विदा बियाछोई ।
महाजनपीं नं भगवान यात सादरं वन्दना याना ल्याहो वनी । थुलि
ज्या यातः पच्छाभत्तकिच्चं धाई ।

थुगु प्रकारं भोजनं लिपा यंमाःगु ज्या समाप्त यानाः यदि मोल्हुया
विज्यांगु इच्छा जुल घासा, बुद्धासनं क्वहाँ विज्याना मोल्होंगु क्वयं
(Bath Room) द्वाहो विज्यानाः उपस्थाकं ज्वरेयानातःगु—क्वालखं
इच्छा जुवा क्वालखं, ख्वाउं लखं इच्छा जुसा ख्वाउंलखं (शरोरे
ऋतु गुण मिले यं या निति) मोल्हुया विज्याई । उपस्थाकं बुद्धासन

१ सो सिंइशय्या यागु चित्र ।

हया गन्धकुटी यागु अँगने (परिवेषणे) लाया तई । भगवान नं ह्याउगु वर्णगु निबःदुगु चीवर-वस्त्रं पुनाः अन विज्याना पलखति थः याकचा जक एकान्त वास याना विज्याई । अले अन भिक्षुपी थः थःगु थसं वयाः भगवान या न्हौने चोंवई । अन गुलिसिनं प्रश्न याई, गुलिसिनं ध्यान फोनि, गुलिसिनं धर्मभ्रवण थंगु फोनी । भगवानं अमिगु अभिप्राय पूर्णयाना विज्यासे वहनिसया प्रथमप्रहर वितेयाना विज्याई । थुलि ज्या यातः पुरिमयामकिच्चं धाई ।

प्रथमप्रहर यागु ज्या = कर्त्तव्य सिधेवं भिक्षुपी भगवान यात वन्दना यायां ल्याहाँ वनी, ल्याहाँ वने सिधेवं, भिदोल चक्रवाले चोपी देव-ब्रह्मा पिसं अवकास प्राप्त याना भगवान या न्हौने उपस्थित जुया थःतः थःतः शंकादुगु प्रश्न याई, गुलिसिनं म्पेपिनिगु लागिं नं प्रश्न याई, प्यंगः आख जुतले नं भगवान याके न्यनी । भगवानं अमिगु प्रश्न या उत्तर विद्याविज्यासे मज्झिमयाम = दुतीयप्रहर वितेयाना विज्याई थुक्रियातः मज्झिमयामकिच्चं धाई ।

आः वाकि जुल तृतीयप्रहर यागु ज्या । तृतीयप्रहर यातः श्वंगू भाग याना छगूभागे, प्रातकालं नसें ज्यां व्यस्त जुया त्यानुया चोंगु शरीर यातः विश्राम वीया निति चंक्रमण याना विज्याई । दुतियभाग समये गन्धकुटी द्वाहाँ विज्याना स्मृतिसम्प्रयुक्त जुया विज्यासे सिंहशय्या याना गोदुला विज्याई । तृतीयभाग समये दना विज्यानाः न्हापा न्हापा यापी बुद्धपिन्तः दान विद्या पुण्यकर्म याना वरदानादि फोना बोपी पुद्गलपी खंकेया निति बुद्धचक्षु द्वारा लोके स्वया विज्याई । थ्व हे वस्पोल या पच्छिमयामकिच्चं जुल । थ्व हे तृतीयप्रहरे दना ध्यान

- (१) वितक्कविचारपीतिसुखेकगतासहितं पठमज्झानकुसलचित्तं ।
- (२) विचारपीतिसुखेकगतासहितं दुतियज्झानकुसलचित्तं ।
- (३) पीतिसुखेकगतासहितं ततियज्झानकुसलचित्तं ।
- (४) सुखेकगतासहितं चतुत्थज्झानकुसलचित्तं ।
- (५) उपेक्खेकगतासहितं पच्चमज्झानकुसलचित्तं ।

अरूपावचर कुशलचित्तं प्यंगू दुः—

- (१) आकासानञ्जायतनकुसलचित्तं ।
- (२) विञ्जानञ्जायतनकुसलचित्तं ।
- (३) आकिञ्चञ्जायतनकुसलचित्तं ।
- (४) नेवसञ्जानासञ्जायतनकुसलचित्तं ।

सो अभिधम्मट्टसंगहो ।

रूपारूप-ध्यान — २२०, रूप व अरूप यागु ध्यान । रूपध्यान न्यागू । अरूपध्यान प्यंगू । च्वे च्वंगू रूपावचर व अरूपावचर चित्तं यातः हे ध्यान नं धाई ।

ल

लोकोत्तरचित्तं — २२५, लोकं उत्तिर्णं जुया वनीगु चित्तं । थ्व जम्मा च्यागू दुः—(१) सोतापत्तिमग्गचित्तं, (२) सकदागामिमग्गचित्तं, (३) अनागामिमग्गचित्तं, (४) अरहत्तमग्गचित्तं । थुलि प्यंगू यातः लोकोत्तर कुशलचित्तं धाई । थ्वथे तुं हानं फलचित्तं नं प्यंगू दु जम्मा च्यागू । क्लेश नाश याना वनीगु चित्तयातः लोकोत्तर-चित्तं धाई सो अभिधम्मट्टसंगहो ।

व

वचीविज्ञप्ति—१६७, वचनं श्वीक धया फोनेगु । विशेषं भिन्नुपिनि नियमे यःतः मालिगु, गुलि-गुलि वस्तु वचनं प्रकाश याना श्रयात् वचन द्वारा भ्येपिन्तः बांलाक श्वीक धया तप्यंक फोना कांगुलि दोषदु । उकिं थन देवदत्त यागु खँ ‘वचीविज्ञप्ति द्वारा’.....’ धका धाःगु ।

विदर्शना भावना—१६८, २२४, न्यागु वस्वी सं अनित्य, दुक्ख, अनात्म, थुलि श्वंगु लक्षण मध्ये न्यागुसां छगू लक्षण खंका च्चने-गु अभ्यास यंगु । अथवा विशेषं यथार्थतः खंकेगु यातः नं विदर्शना घाई । सो थुकि यागु विस्तर विसुद्धिमग्ग ।

विपश्यना—१०१, १६१, विपश्यना धैगु, ध्यान मध्ये छगू ध्यान खः । “श्व अनित्य जुया वनीगु, अनित्य जुया बोलिसे अनित्य यागु कारणं दुक्ख जुया वैगु जूया निति श्व फुकं वस्तु दुक्खं व्याप्त जुया च्चंगु जुल, दुक्ख ज्जीगु वस्तु जिगु मखु, जितः मयो, जिगु अधिने महु” धका ज्ञानं खंका च्चनेगु यातः ‘विपश्यना’ घाई । विदर्शना व विपश्यना वहे छगू तुंखः । सो विस्तर विसुद्धिमग्ग ।

विमुक्तिचित्त, विमुक्तिप्रज्ञा—१६६, समाधिले युक्तगु चित्त रागं मुक्तजुया वनीगु जूया निति ‘विमुक्तिचित्त’ अथवा ‘चित्तविमुक्ति’ घाई । ‘प्रज्ञा’ अविद्यां मुक्त ज्जीगु जूया निति अथवा प्रज्ञाद्वारा तिमि अविद्या सम्पूर्णं मदैगु जूया निति ‘विमुक्तिप्रज्ञा’ । अथवा ‘प्रज्ञाविमुक्ति’ घाई । थुकि यथे धयातःगु दुः—“यो हिस्स भिक्खवे समाधि, तदस्स समाधिन्द्रियं, या भिक्खवे पञ्जा, तदस्स पञ्जिन्द्रियं । इति खो

भिक्षुखवे रागविरागा चेतोविमुत्ति, अविज्जाविरागा पञ्जावि-
मुत्तीति ।” समाधिन्द्रिय यातः हे चित्तविमुक्ति धाई, प्रज्ञेन्द्रिय
यातः हे प्रज्ञाविमुक्ति धाई । राग मदेकैगु समाधिन्द्रिय, अविद्या मदेकैगु
प्रज्ञेन्द्रिय ।

विमुक्तिरस—८०, क्लेशं मुक्त जुया चोंगु यातः विमुक्ति धाई ।
उगु अवस्थं। हुरस अनुभव ज्वी धालसा निर्वाणरस = विमुक्तिरस अनुभव
ज्वी अर्थात् क्लेश मंत धांवं शान्ति ज्वीगु यातः नानाप्रकार बागु रस,
मुख धका व्यवहार वचनं प्रयोग याई । अतएव विमुक्तिरस या अर्थ
निर्वाणसुख ।

विहार—११, ‘विहार’ धका केवल भिक्षुपी च्वनीगु स्थान यातः
हे जक धाई । आनन्दपूर्वक शान्तिपूर्वक च्वनीगु स्थान जुया निति
भिक्षु संघपी बास याईगु आश्रम, कुटी, आवास यातः ‘विहार’ धाई ।
मन्दिर यातः नं धाई ।

व्याकरण—११७, भविष्यद् वाणि अथवा ह्युं अन्य खँ ध्वोक
प्रकाशित योंगु । बांलाक धांंगु, कनेगु ।

श

शतपुरायलक्षण—२०६, छगू-छगू पुरायकार्य शञ्छिके शञ्छिके
याना प्राप्त जूगु लक्षण यातः ‘शतपुरायलक्षण’ धाई । स्वयादिसँ
दीघनिकाय ‘लक्खण’ सूत्र ।

शास्ता — ४,६,१६,१७,१९,४०,५१,५५,५६,६६,७२,८३, ९५,
१०९,११५,१२३,१२९,१३०,१४२,१५८,१८५, त्रिलोके चोंपी प्राणि-

पिन्तः धर्मानुशासनं याता विज्याईह । सकलसेतं सुगति मोक्षमार्गे
तया विज्यंति उपदेश याता विज्याईह । शिक्षा त्रिया विज्याईह भगवान्
बुद्ध यातः हे 'शास्ता' धाई ।

शुष्कविषयक अरहन्त—१४, अरहन्त धैर्यं निधि दु—(१)
शुष्कविषयक, (२) प्रतिसम्भिदालाभी । शुष्क अरहन्त धैर्य
केवल क्लेश, संसार बन्धनं जक मुक्त ज्ञया निर्वाण प्राप्त जूह,
भ्येगु विशेष गुण मदुह । केवल जीवन मुक्तह । प्रतिसम्भिदा ज्ञान
हानं ऋद्धिविध आदि लौकिक अलौकिक ऋद्धि ह्युं दैमखु तस्मात्
धाल शुष्क = सुखा । प्रतिसम्भिदालाभी पिंके थे ऋद्धि आदि ज्ञान
मदूह ज्ञया निति उजाह अरहन्त यातः शुष्क विषयक अरहन्त,
विदर्शनादि ध्यान द्वारा केवल अरहन्त जक जूह धाई ।

श्मशानिकधुतङ्ग—६७, श्मशाने च्वनेगु नियम । छगू प्रकार
या चर्या । सो बोधिनी पृष्ठ ३२ धुतङ्ग शब्द या अर्थ दुथा ।

श्वंगूप्रकार या दुश्चरित्रगु ज्या—३४, (१) प्राणिघात याईगु,
(२) खुया काईगु, (३) परस्त्री गमन याईगु । शुलि श्वता ज्या
शरीरं याईगु दुश्चरित्र जुल । शुलि श्वताप्रकार या ज्या यातः
कायिक दुष्कर्म धाई ।

श्वंगूप्रकार या दुश्चरित्र—३४, (१) अभिध्या = लोभ, (२)
व्यापाद = क्रोध, (३) मिथ्यादृष्टि—दान पुण्य यांगु फुकं व्यर्थ, न
भिगु कर्म या भिगुफल दु, न मभिगु कमे या मभिगुफल दु धका
याईगु 'विश्वास' । शुलि श्वता मभिगु विचार-धारणा मनद्वारा

ज्वीगु तस्मात् उपरोक्त श्वंगू कारण यातः मनोदुश्चरित्र अथवा मनद्वारा ज्वीगु दुश्चरित्र धाई । दुश्चरित्र या अर्थ भिंगु लॅप्वी वनेगु ।

श्वंगू प्रकार या सुचरित्रगु ज्या —५३, शरीरं याईगु श्वंगूप्रकार या भिंगु ज्या :—(१) प्राणिघात मयाईगु, प्राणिपिनि उपरे दयातया सेवाटहल याईगु, (२) खुया मकाईगु, बीका जककाईगु, (३) परखो-गमन मयाईगु, थःह छी यागु उपरे सन्तोष जुया पत्तिव्रत पालन याना च्वनीगु । सुचरित्र या अर्थ भिंगु लॅप्वी वनेगु, शुद्धगु आचरण यायेगु ।

श्वंगूप्रकार या मन-सुचरित्र—५३, (१) म्येपिनिगु वस्त्वो लोम मयाईगु, (२) द्वेषभाव, क्रोधभाव मयाईगु, (३) सम्यक् दृष्टि जुईगु । थुलि श्वता यातः मनद्वारा सिद्ध ज्वीगु सुचरित्र, भिंगु कुशलगु ज्या धाई ।

श्वंगूमार्ग—१३२, स्रोतापत्ति च्वेयागु सकृदागामि, अनागामि, अरहत्, थुलि श्वंगू मार्ग यागु वारे धाःगु ।

श्रमण-धर्म—७,१०,१४,६६ श्रमण-धर्म धका क्लेश शान्त जुया चनीगु धर्म = नियम = शील यातः धाई । विशेषं निम्न द्वात्तिषाकार विचार याना च्वनेगु यातः 'श्रमण-धर्म' धका थासे थासे अर्थ कथं वया चोंगु दु :—“(१) केसा = सँ, (२) लोमा = चिमिसँ, (३) नखा = लुसी, (४) दन्ता, = वा (ह्नुटी च्वंगु), (५) तचो = त्वक् (छ्यंगु), (६) मंसं = ला, (७) न्हारु = शँप्वाँ, (८) अट्ठि = क्वेँ, (९) अट्ठिमिज्जं = क्वेँ श्यो, (१०) वक्कं = वृक्क = Kidney, (११) हृदयं = हृदय (नुग), (१२) यकनं = यकृत = Liver, (१३)

किलोमकं = क्लोमन् (पिलि), (१४) पिहकं = पित्तहन् = Spleen,
 (१५) पफ्फासं = सेां, (१६) अन्तं = तःपु आतापुति, (१७)
 अन्तगुणं = चिकीपु आतापुति, (१८) उदरियं = प्वा (मलच्चनीगु)
 (१९) करिसं = विष्ठा (खी), (२०) मत्थलुङ्गं = न्ह्यप्पु, (२१)
 पित्तं = पित्त, (२२) सेम्हं = सै = Phlegm, (२३) पुब्बो = न्ही
 (घाले दैगु), (२४) लोहितं = हि, (२५) सेदो = चःती, (२६)
 मेदो = चिकं (लां दैगु), (२७) अस्सु = ख्वभी, (२८) वसा =
 दा, (२९) खेलो = लाल(बुट्टं यालाहाँ वईगु), (३०) सिङ्खानिका =
 न्दि (न्हासं वैगु), (३१) लसिका = शरीर यागु साह साहले दैगु, (३२)
 मुत्तं = मूत्र । ” थुकि यातः बरोवर च्वेलं नसें क्वेथ्यंक (अनुलोम)
 क्वेलं नसें क्वेथ्यंक (प्रतिलोम) याना सदाकालं थुली श्वीनिता शरीरे
 च्वंगु घ्रीणागु वस्तु खंका च्वनेगुली अभ्यास बढेयायगु यातः हे श्रमण-
 धर्म धाई । थुगु भावना ध्यान द्वारा शीघ्रं हे राग फुना क्लेश शान्त
 जुया वनी । सेा विमुद्धिमग्ग ।

श्रमणेर—३, १८, १९, २०, २५, श्रमण = भिद्धुपिनि पुत्र भावे प्राप्त
 जूहा ‘श्रमणेर’ । गृहस्थ त्याग याना कापायवस्त्र धारण याना श्रमणेर
 प्रवज्या दशशील पालन याना चोह्य यातः ‘श्रमणेर’ धाई । सेा
 बोधिनि पृष्ठ १० उपसम्पन्न शब्द या ग्रथं प्रकाश यानातःयं ।

श्रामाण्यत्त्व—२२२, २२३, २२४, क्लेश यातः शान्त याना चोह्य
 सयातः श्रमण धाई, वहे श्रमण यागु तत्त्व-स्वभाव यातः ‘श्रामाण्यत्त्व’
 धाई । खोतापत्ति आदि प्यंगू मार्ग-फल या ज्ञान । श्रमणत्त्व या भागी ।

स

संसारचक्र—१२, बार-बार जन्म-मरण जू जू चाः चाःहिला
चवनीगु यात संसारचक्र धाई ।

सकृदागामी, सकृदागामि-फल—१५९, १६९, २१३, २१५, हानं
छको मात्र थुगुलोके जन्मग्रहण जुया निर्वाण प्राप्ति ज्वीह । प्रत्येक
लोकोत्तर चित्त, मार्ग व फल धैगु निगू अवस्था दु । मार्गघाःतले
वनावं च्वनतिनि । फल घांवं वने माःथां थ्यने धुंगु जुल, सफल
ज्वी धुकःगु जुल । सोतापत्ति फले प्रतिष्ठित ज्वी धुकःह योगावचर
भिन्तुं अनंनं उखे यागु मार्गफल प्राप्त यांया निति उद्योग याना ध्यान
बदे याना यंकु यंकु कामराग व प्रतिघ धैगु थ्व निगू क्लेश, बन्धन यातः
अत्यन्त हे दुर्बल याई, थुगु तत्त्वे थ्यंहसितः सकृदागामि धाई ।
फुसा उह योगावचर भिन्तुं थुगुहे जन्मे निर्वाण यातः साक्षात्कार यांगु
कोशिश याई, यदि मफैगु घरी पुनर्वार छको सिवे अपो जन्म कां
मोहजुई । हानं छको जक जन्म जुया दक्वो क्लेश यातः नष्ट या ना
निर्वाण प्राप्त याई । कदाचित्त निको जन्म ज्वीमखु ।

सलाकभोजन—७६, १७६, भगवान् यागु समये आपलं भिन्तुपीं
दुगु या निति दानधीपीं दाता पिसं निमंत्रण याना तैपीं भिन्तुपींतः
हासीके या निति थः थःगु चिन्ह दुगु, अथवा निमंत्रण बियातःह
दाता याथां थुह-थुह भिन्तुपीं वनेगु घका सीकेया निति, निमंत्रणं
वनीपीं भिन्तुपिन्तः छत्वा छत्वा सलाक (सिन्का वा सिंता) बिया तैगु

जुल । थुकथं सिंता विया निमंत्रण व्यूगु यातः 'सलाकभोजन' 'सलाक-
दान' धाई ।

समापत्ति—१२०, निम्न च्याता ध्यान यातः समापत्ति धाई :—

रूपवचर ध्यान ।	}	(१) प्रथम ध्यान ।
		(२) दु तीय ध्यान ।
		(३) तृतीय ध्यान ।
		(४) चतुर्थ ध्यान ।
अरूपवचर ध्यान ।	}	(५) आकाशानन्त्यायतन ।
		(६) विज्ञानानन्त्यायतन ।
		(७) आकिंचन्यायतन ।
		(८) नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ।

थुलि च्याता ध्यान यातः 'समापत्ति' धाई । 'अष्टसमापत्ति' धका
नं थुक्रियातः हे धाई ।

सम्प्रयुक्तज्ञान—६४, प्रज्ञां युक्तगु विचार । संसारे च्वंगु फुकं
वस्तु 'अनित्य, दुक्ख, अनात्म' धका खंका च्वनेगु ज्ञान—विचार धारा
यातः 'सम्प्रयुक्तज्ञान' धाई ।

साधु—४७, साधु शब्द या अर्थ विविध दु यथाः—इवनेगु अर्थे,
स्वीकार यंगु अर्थे, धन्यवाद वीगु अर्थे, प्रशंसा यंगु अर्थे, बाँला
धांथां, दढ या धैथां, आदि थासे प्रयोग जू । गनं गनं 'जयपुकार'
याथां नं प्रयोग जू । परन्तु थन धन्यवाद व्यूगु अर्थे प्रयोग जुया
च्वंगु जुल । म्येम्ये थां खँ स्वया उचितानुसारं अर्थ ध्वीका
कांफिके माल ।

सामान्य फल—२२३, स्रोतापत्ति आदि प्यंगूलिं मार्ग-फल यातः सामान्य फल घाई । थन या थनसं तुरन्त फल दैगु जूया निति । सोयादिसं दीघनिकाय सामाञ्जफल सूत्र ।

सारणीय खँ—५८, सुं अतिथि नापलाईगु अवस्थं ल्हं योअयगु सुख दुख यागु खँ । कुशलवार्ता ।

स्रोतापन्न—५४, १०८, ११६, १२२, १८४, २११, २१३, २१४, निर्वाण रूपि सागरे थ्यंकः वनीगु स्रोते = धारे लांयुकह । थुह व्यक्त्ति या निम्न श्वंगू संयोजन दैमखु :—(१) सक्कायदिट्ठि, भौतिक शरीर यातः 'सत्' भालपा च्वनीगु दृष्टि = विश्वास, अथवा थ्व शरीर या दुने गुबलें हे नाश मज्जीह, नित्यह, ध्रुवह, सास्वतह = आत्म कुट्ट दु धका विश्वास याईगु । (थुजागु विश्वास नं छगू बन्धन खः) (२) विचिकिच्छा, विचिकित्सा, शंका । 'थ्व बुद्ध खःला ? थुयागु धर्म निर्वाणदायक खःला ? थ्व हे धर्म सत्य खःला ? थ्व धर्म निर्वाणे थ्यनीला ?' धका अने अनेगु प्रकारं बुद्ध, धर्म, संघ, शिक्षा, सब्रह्मचारी पिनिगु उपरे शंका जुया च्वनीगु । (३) शीलव्रतपरामास, शीलव्रतपरामर्श अर्थात् अनसन याना च्वनेगु शील, छयों क्वे लाका तुटि च्वे लाका च्वनेगु शील, गोणशील, कुक्कुटशील इत्यादि नियम, व्रत, दुक्कर्म यं'वं हे मुक्ति प्राप्त ज्वी धैगु धारणा (क्लेश यातः अथे'तुं तथा केवल शरीर यातः जक पीड़ा विईगु ।) विश्वास । थुलि श्वता प्रकार यागु मिथ्या धारणा स्रोतापन्न ज्वी धुं'कःह सिक्के दुगु मखे धुं'कल । थुलि श्वंगू संयोजन, बन्धन, यातः मदेके धुं'का तिनि स्रोतापन्न जुई । स्रोतापन्न ज्वी धुं'कःहसिक्के सक्कायदृष्टि यागु धारणा, विचिकित्सा, शीलव्रत-

परामर्श, थुलि श्वंगू क्लेश निर्मूल जुई । उजाह्न योगावचर
 भिन्नु थ्व संसारे अपोलं अपो हानं न्हेको तक्क जक जन्म जुई । अनं
 अपो जन्म गुबलें हे ज्वीमखु । बरु श्वको जन्म जुया, प्यको, न्याको
 जन्म जुया निर्वाण जुई । थुजाह्न स्रोतापन्न ज्वी धुंकःह्न पुद्गल
 गबलें दुर्गति पतन ज्वी मखु । वया गति निश्चित ज्वी धुंकल । थ्व
 लोक यागु भवदुक्खं अवश्यं मुक्त ज्वीह्न ज्वी धुंकल । स्रोतापन्न व
 स्रोतापत्ति धैगु वहे अर्थतुं ख; केवल थुलि पाःकि स्रोतापन्न धाल धांवं
 व्यक्ति वाचक, स्रोतापत्ति धालधांवं भाववाचक ।

स्रोतापत्ति - फल—६५, ९४, १२२, १२३, १२९, १३०, १५४,
 १५७, १५६, १७८, १९१, १६२, १९४, २१३, २१७, २२१, २२६, प्रत्येक आर्य
 मार्गे, मार्ग व फल धका निगू चित्तक्षण यागु अवस्था दु । थ्व चित्त
 अवस्था ध्याने दैगु । स्रोतापत्ति-मार्ग धाल धांवं मार्गे वना च्वन
 तिनि, ज्या सम्पूर्ण मज्जनि, फल धाल धांवं स्रोतापन्न ज्वी धुंकल गुगु
 थासे वनेमाःगु खः उगु थासे थ्यने धुंकल । मार्गे थ्यना तिनि फले
 थ्यनिगु । मार्ग धैगु वनेगु लँ, फल धैगु वनेमाथां थ्यनेधुंकःगु; न्ह्यागुलि
 सन थयेहे धका सीका कांमा ।

ह

हिंसाचेतना—२७, 'श्यं' धैगु शंकल्प, कल्पना । 'श्यं' धैगु
 चेतना—दुने मती द्वेष, क्रोध या सूक्ष्म रूप । प्रतिध यागु कारणं दैगु ।
 अरहन्त ज्वीधुंकः पिके मानसिक दुश्चरित्र यागु मूल—प्रतिधादि क्लेश

मदेधुकःगु जया निति कदाचित इमिगु चित्ते 'हिंसाचेतना' दई मखु ।
चेतना = संकल्प, कल्पना, राय, नियत ।

क्ष

क्षीणास्रव—७३, ११४, आस्रव मदे धुकःह । आस्रव प्यता
दुः—(१) काम-आस्रव, (२) भव-आस्रव, (३) दृष्टि-आस्रव,
(४) अविद्या-आस्रव, संसारे च्चीक यं कईगु क्लेश, संयोजन
मदेधुकःह अरहन्त, जीवन मुक्तह ।

परिशिष्ट

२—शब्दावली

अ

अकर्तव्य—यं मत्योगु ज्या । यं मज्युगु ज्या ।

अकस्मात्—आकाभ्काका । अचानक । भविष्यामदेक ।

अखण्ड—सदानं । विचे मतोतुसे । टोमधूगु ।

अप्रपुद्गल—उत्तमह्य व्यक्ति । श्रेष्ठह्यमनु ।

अजीवधारी—जीवमदुगु । वस्तु । पदार्थ । प्राणमदुगु ।

अतः—अले । अन । (खँ लुयेत न्हापालाक ज्वरे याईगु शब्द ।)

अतएव—उकि या नितिं । थुकि या नितिं ।

अतिक्रम—कतेज्वोगु । क्वचाईगु । हाचांगंगु । पुलावनेगु ।

अधिष्ठान—निश्चय । प्रतिज्ञा (Determination) च्वनेगु थां ।

अध्ययन—च्वनेगु । सेकेगु । कण्ठस्थ यांगु । पढ़े यांगु ।

अनर्थ—हानि । अलाभ । मभिगु । नाश ।

अनात्म—आत्ममखु । थःगु अधिने मदुगु । अनित्यगु । धैर्ये

मदुगु ।

अनादि—न्हापांनसेयागु । आदि मदुगु ।

अनास्रव—आस्रव मदुगु । क्लेश मदुगु ।

अनित्य—श्यना वनीगु । सदाकालं दया मच्चनीगु । पुलां
जुया वनीगु ।

अनिच्छित्त—इच्छा मयाःगु । मयोगु । अशामदुगु । इच्छामदुगु ।

अनुग्रह—दया । करुणा । कृपा । उपकार ।

अनुचर—दास । पासा । लिसें वनीपीं । ल्यू ल्यू ज्वीपीं ।

अनुकरण—म्येपिसं याःथे यंगु । नकल । लिसें यंगु ।

अनुज्ञा—वचन । आज्ञा । विदा ।

अनुस्मरण—लुमंकेगु । स्मरण यंगु ।

अन्त—क्वेयागु । प्वका । कू । अवसान भाग ।

अन्धकार—ख्युंसे च्वंगु । जः मदुगु ।

अन्वेषण—मालेगु । गवेषण यंगु । खोजियंगु ।

अन्तेवासिक—शिष्य । विद्यार्थी । चेला । न्ह्योनेसं च्वनीह ।

अप्रमादी—स्मृतिवान् । भूलेजुया मच्चनीह । निरालसी ।

होसियारी ।

अर्पण—त्याग । तोतावीगु । दान वीगु ।

अभिप्राय—मतलब । आशय । विचार । राय ।

अभिध्या—म्येपिनिगु धने लोभ । लोभ । लालच ।

अभिलाषा—इच्छा । तृष्णा ।

अभिनिष्क्रमण—त्याग याना वनेगु । तोता वनेगु । वांछोया
वनेगु ।

अभिज्ञान—विशेषज्ञान । ज्ञान । प्रज्ञा । बुद्धि ।

अभिनन्दन—प्रशंसा । स्तुति ।

- अमनुष्य—मनुष्य बाहिक म्येपी । धुं, भालु, जन्तु ।
 अयुत—भिक्षु । (१०,०००)
 अरण्य—गू । जंगल । वन ।
 अरहत्त्व—अरहत् ज्वीगु ज्ञान । जीवनमुक्त ज्वीगु ज्ञान ।
 अर्थसिद्धि—कार्य सिद्ध । यानागु ज्या पूर्ण ज्वीगु ।
 अलंकार—बांलाकेगु । बांलाकेगु वस्तु । तिसावस ।
 अलंकृत—बांलाकेगु । बांलाकातःगु । छ्वांपा । सजेयाना तःगु ।
 अल्पाहारी—माच्छि जक नईह । भतिचा जक नईह ।
 अशिक्षितह्य—सेवत मदुह्य । शिक्षित स्वभाव मदुह्य । छुच्चह्य ।
 अरवरथ—सलं सालीगु रथ । बग्गी । एक्का ।
 असमर्थ—बलमदु । सनेमफु । नाताकत । दुर्बल ।
 अष्ट—च्यागु । च्या ।

आ

- आकर्षण—सालाकांगु । थःपाखे स्वका कांगु । थःपाखे पेगुकेगु ।
 आकाशष्ट—आकाशे व्वनीपी । (देवता)
 आकांक्ष—इच्छा । तृष्णा । अभिजापा ।
 आगामि—न्होने वया चोंगु । वईगु । ल्युने वईगु ।
 आगन्तुक—अतिथि । पाहुना । पाहां । वया ल्याहां वनीपी ।
 आद्यन्न—तोपुयातगुः । खनेमदुगु । ल्हाकातःगु ।
 आदि—न्हापा । च्वे । शुरू । पुलांगु ।
 आभरण—तिसा । भूषण । छ्वांपा यांगु वस्तु ।

आयोजना—तयार यांगु । प्रबन्ध । उवरे यांगु ।

आरम्भण—विषय । चित्त च्वनीगु थां । चित्तं ज्वना काईगु
(रूप) ।

आसक्त—मुग्ध । अनुरक्त । प्यप्पुनेगु । लिप्त ज्वीगु ।

आसन्न—सतिक्क । सतीयां । तापामजुथां । न्ह्यौनेसं ।

आश्रय—भरोसा । आधार । शरण । सहायता ।

उ

उत्तर—लिस । जवाब । (Reply)

उत्तरोत्तर—भोःलं । छगू सिधेवं छगू । हानं हानं ।

उत्तराधिकारी—गुह्य, सुं छह्य मदैगु घरी वैके दुगु धन या हक
दुह्य । सुं छह्यसया लीपा हक वालाह्य ।

उदय—उत्पन्न । प्यहाँ वईगु । उद्गमन । थाहाँ वईगु ।

उद्देशन—शिन्हा बीगु । प्रकाश यांगु ।

उद्यान—बगीचा । ब्यव ।

उपभोग—अनुभव यांगु । सेवन यांगु । ज्या कंगु ।

उपरोक्तानुसारं—च्चेकना तःथे । च्चे धयाथे । च्चे कनाथे तुं ।

उपलक्ष—संकेत । (Aim) चिन्ह ।

उपस्थाक—सेवा-टहल याईह्य । सेवक । सुसा-कुसा याईह्य ।

उपस्थित—न्ह्यौने च्वनेगु । हाजिर । न्ह्यौनेदु । युक्त ।

उपाध्याय—दिक्षा विईह्य गुरु । प्रथमह्य गुरु ।

क

कञ्जूस—कपटि । मतिकुराहा । थःके च्वंगु वस्तु म्येपिन्तः
वीमफैगुचित्त ।

कटुकगु—ठाकुगु । क्वाचुगु । छाःगु । रौद्रगु ।

कतिबद्ध—कवलित । पक्का यंगु । वाचा ।

कर्त्तव्य—यंगुमागु ज्या । यंगुयोग्यगु ज्या ।

कर्ष—बुँ । वा पीगु थं ।

कल्लोल—आतुरनाद । उमंग । जोषपिकया हालेगु । आकुल-
ब्याकुल जुया इथां चाना हालेगु ।

कल्याण-धर्म—भंगु धर्म । कुशल धर्म । वृद्धि ज्वीगुज्या ।

हितज्वीगु धर्म = ज्या ।

क्रन्दन—ख्वेगु । विलाप यंगु ।

क्रमशः—छसिनसें । कथंनसें । च्वंनिते । रूतं ।

कांति—बांलागु । चमक । तेज । शोभा ।

किलिष्ट—ह्लुगु । मभिगु । अकुशलगु ।

कुटुम्बपी—थः थिथिपी । जत्ताखलापी । दाजुकिजापी ।

कृत्या—ज्या । चालवाल । आचरण । स्वभाव ।

केशाग्र—सँ च्वका । सँ यागु तुप्पा ।

कोषाध्यक्ष—दँ धिवा कयातैह ।

ख ग

खाद्यपदार्थ—नेगु वस्तु । सिसा-बुसा । मधि-चधि ।

गर्भधारण—प्वाठे दईगु । मचा प्वाठे दयावईगु ।

- गभंपतन—मचाक्वठलीगु । प्वाठेचोह मचा कुट्केगु ।
 गव्यूति—निकवे ।
 गाथा—श्लोक । पद्य । कविता । छन्द ।
 गावुत—गव्यूति । निकवे ।
 गौतम—भगवान् बुद्ध या गोत्रवाचक नां । बुद्ध ।
 ग्रहण—कांगु । ज्वनेगु । पालनयांगु । स्वीकार ।
 ग्राम—गां । भतिचा छ्येँ दुगु थं ।
 ग्रामवासी—गामे च्वनीपीं । गामात । शहरं पिने च्वनीपीं ।
 ग्रीव—गःप । ककु ।
 गृह—छ्येँ । जालदुगु ।
 गृहलक्ष्मी—(थःह) मिसा । स्त्री । कला ।

च

- चंक्रमण—इरु थिरु ज्वीगु । तहलेज्वीगु । (Walk)
 चंक्रमणस्थल—तहले ज्वीगु थं । इरुथिरु ज्वीगु फः ।
 चरणकमल—तुटीपाली । तुटी ।
 चातुर्भौमिक—प्यंगू भूमि यागु । प्यंगू स्थल यागु ।
 चारिका—चाह्यू वनेगु । भ्रमण यांगु । उखे' थुखे' वनेगु ।
 चिकित्सा—वासः यांगु । प्रतिकार । उपकार ।
 चेष्टा—प्रयत्न । उपाय । इच्छा । युक्ति ।
 चैतसिक—चित्तयागु दुने लाना च्वंगु । चित्तयागु अंग ।
 चैतसिकविपाक—मानसिक फल । मने सुख दुक्ख अनुभव ज्वीगु ।

ज भ

जनाकीर्ण—आपलं मनु या भीर । यक्को मनुत ।

जीवधारी—जीवदुपीं । प्राणदुपीं । म्वानिपीं । पशु-पत्ति ।

भमेला—लंथा । तंता । प्रपञ्च । अरुभो । वन्धन ।

त

तत्क्षण—उतनाघरी । तुरन्त । धांवं

तदर्थ—उकियागु अर्थ । उकियागु मतलव । उकियागु भाव ।

तदनन्तर—तुरन्त । छगूसिधेवंतुं । सिधेकथं ।

तदनु रूप—वयेंचोंक । उकिनापं मिलेज्वीक । वयेंजागु ।

तद्सम्बन्ध—उकियागु बारे । उगु सम्बन्ध । उकियागु कारणे ।

तद्यथा—तत् + यथा । व थये । थये ।

तसर्थ—उकिया नितिं । अथेजुगु या नितिं । तस्मात् ।

तिरस्कार—अनादर । उपेक्षा । गनेगु ।

तिरस्कृत—अलग् जुया च्वने माःह । हटे याका च्वनेगु ।

त्रैभौमिक—श्वंगू भूमि यागु । श्वंगू लोक यागु ।

द

दर्शन—स्वेगु । मिखा यागु ज्या पूर्णयांगु । खंकेगु ।

दर्शनीय—दर्शन यां योग्यगु । स्वे योग्यगु । सीके योग्यगु ।

दिठ्यसम्पत्ति—देवता पिनिगु सम्पत्ति । मनुष्य पिनि स्वयां

थाई वंगु सम्पत्ति

दुर्गती—मभिगु गती । मभिगु थां । दुख ज्वीगु थां ।
 दुर्बलहा—बःमलाहा । निर्वल । सक्तिमदुहा । बलमदुहा ।
 दुर्वच—खँ न्यंके ठाकूहा । उपदेश न्यंके ठाकूहा । धैगु खँ
 मन्यनीहा ।

दुष्करगु—ठाकुगु । यानां थां ठाकुगु । कठोरगु ।
 देह—शरीर । हा । काय । (Body)
 दौर्मनस्य—छुं छगू हेतु द्वारा चित्त अशान्ति । प्रतिघ युक्तगु ।

ध

धर्म-मार्ग—भिगु लँपु । धर्म यागु लँपु । भिगु ज्या-खँ ।
 धुर—मूल । मुख्य । गाङ्गायागु धुर । धुरी ।
 धूर्त—जू द्वितैपी । वञ्चक । छल-कपट याईपी ।

न

नहुत—भिदे । (१०,०००)
 निगम—बजार । पसदुगु शहर । चिकिचा घंगु शहर ।
 निग्रह—दमन । शासन । हक्केगु ।
 नित्यप्रति—न्हिया न्हियं । सदानं ।
 निधिकुम्भ—घनदुगु घँप । घन दुगु घः ।
 निम्न—क्वे । थन क्वे च्वंगु । थनं क्वेसं च्वंगु ।
 नियुक्त—लगेजुया च्वनेगु । ज्वरे थांगु । लगे जुया च्वंगु ।
 निरन्तर—अट्ट । अखंड । छन्हुहे टुटेमयासे । सदानं ।

निराशंक—भयमद्गु । निर्भय । क्षेम । शंका मद्गु ।
 निर्देश—निश्चित याना लु (वस्तु) क्यना वीगु । क्यनेगु ।
 निर्वृष्ट—निश्चय याना तेषु कःगु । निर्देशयाना तःगु ।
 निर्वल—बल मद्गु । सक्ति मद्गु । ताकत मद्गु । बःमलाह ।
 निवारण—गनेगु । रोकेयांगु । प्रतिक्षेप ।
 निवेदन—धांगु । विन्ती यांगु । कनेगु । फोनेगु ।
 निश्शोकी—शोक मदे धुंकःह । अरहन्त । जीवनमुक्त ।
 निसंकोच—भ्या भतिचा नं मती अन्कने मज्जीगु । लज्जा
 मचाईगु ।

नेत्र—मिखा । चक्षु । खंकेगु शक्ति ।
 नेत्रहीनह—मिखांमखं ह । मिखामद्गु । कां ह ।

प

पतन—कुटुंबनीगु । च्युत । कुटुंबकेगु । हीन ज्वीगु ।
 पथ्य—नियम । रोगीपिन्त हित ज्वीगु मार्ग । यःबुंसे च्वंगु
 भोजन । ह्युटु ह्यालेगु ।

परस्पर—यवथः । वंवैतः वंवैतः । थवं थिथि ।

पराजय—मत्याईगु । लुइगु । हार ज्वीगु ।

परायण—शरण । आघार । भरोसा । त्यवा ।

परिचय—ह्यसीकेगु । प्रमाण । ह्यस्यूगु । थ्वीका वीगु ।

परिच्छेद—अलग्ग । भाग । सीमा । विभाजन । खण्ड ।

परिजन—नापं च्वं च्वनीपी । चाकळि च्वनीपी । ल्यू-ल्यू ज्वीपी ।

- परिपक्व—पाकेजूगु । अत्यन्त पाके जूगु । चतुर । छिपेजूगु ।
 परिवार—थः थिथिरी । नापंज्वीपी । ल्यू-ल्यू ज्वीपी ।
 परिवेष्टित—चाःउयेका तःगु । घेरेयानातःगु । छुचाखयरं दुगु ।
 परिव्राजक—हिन्दू सन्यासी । जोगी । साधु ।
 परिवृत—चाहुयेका तःगु । आवृत । घेरे यानातःगु ।
 परिश्रम—त्यानुईगु । कष्ट । कोशिश । मेहनत ।
 परिषद्—सभा । समूह । आपलं मुनाचोंगु ।
 परिष्कार—वस्तु । सामान । सफाई । भित्तु पिनतः मालीगु वस्तु ।
 पाण्डुरोग—ह्य ह्येह्ये धाया हि सुनावनीगु छगू प्रकार या रोग ।
 पारुपन—बांलाक गोल मिले याना चीवरं पुनेगु । पुनेगु ।
 पुण्यसम्भार—पुण्य रासी । पुण्य यागु द्वों । पुण्य सम्पत्ति ।
 पुष्करणी—पुखु । जलाशय ।
 पैतृक—अबु पिनिगु । न्वा पिनिगु ।
 पौराणिक—पुलांगु । प्राचीनगु । न्हापा-न्हापा यागु ।
 प्रतिघ—द्वेष । क्रोध । भतीचा जक जुसां द्वेष या भाव ।
 प्रतिपत्ति—मार्ग । लँ । वनेगु उपाय । नियम ।
 प्रतिष्ठित—स्थापित । तयेगु । मानेयं। योग्यह्य ।
 प्रतिस्थापित—बांलाक तेगु । स्थिर याना तेगु । तेगु ।
 प्रतिक्षेप—रोके यांगु । माने मज्जीगु । गनेगु । अस्वीकार ।
 प्रत्यवेक्षण—बांलाक विचार यांगु । हानं हानं विचार याना स्वेगु ।
 प्रत्युगमन—न्हीने पाखे वनेगु । लँसे वनेगु ।
 प्रत्यूषसमय—नसांचा इत्ते । सुथ न्हापन । प्रातकाल ।

प्रदान—दान । बीगु । गौरव तथा बीगु । बांलाक त्याग
याना बीगु ।

प्रमादी—भूले जुया च्वनीह । स्मृतिमदुह ।

प्रमाद—भूलेजुया च्वनेगु । विहोष । आलसी ।

प्रमुख—सहित । मुख्य । नापं । प्रधान ।

प्रलाप—वे खँ । विहोषे हालोगु खँ । मो मद्गु खँ ।

प्रत्रज्या—भिन्नु भाव । संन्यास भाव । भिन्नु मेष ।

प्रत्रज्यात्त्व—भिन्नुत्त्व । संन्यासि स्वभाव । भिन्नुतत्त्व ।

प्रत्रजित—भिन्नु । छ्येँ त्यागयाना वंहा । संन्यासी ।

प्रसव—देकेगु । मचाबुईगु । उत्पन्न ज्वीगु ।

प्रहीण—तोता छोयगु । मदेकेगु । नाश याना छोयगु ।

प्रक्षेप—तेगु । बांछोयगु । जांका बीगु । बढे याना बीगु ।

प्राचीन—पुलांगु । न्हापा-न्हापा यागु ।

प्रारम्भ—आरम्भ । शुरू ।

प्रार्थना—बिन्ति यांगु । फोनेगु । आशिका ।

प्राज्ञह्व—प्रज्ञादुह । बुद्धिमानी । ज्ञानदुह ।

प्रेरणा—ज्या खँ लगे याकेगु । ज्याखँ नियुक्त यांया निंति फोनेगु ।

ब

बुद्ध—बोधजूह । प्रबोधजूह । फूकं ज्ञान थुह । भगवान ।

बुद्धत्त्व—बुद्ध ज्वीगु ज्ञान । बुद्ध भाव ।

बुद्धभाषित—बुद्ध आशा देका बिज्यागु । बुद्ध वचन ।

बिह्वन—ग्राकुल व्याकुल । यथे यांमा अथे यांमा मसीगु ।
व्यय ज्वीगु— फुनावनीगु । छसिनसे ज्यलावनीगु ।

भ

भगवान्—राग, द्वेष, मोह मदे धुं कःह । भाग्यवान्ह ।
भिच्चाचार—फोंवनेगु । भिच्चा फोंवनेगु ।
भिच्चाचारार्थ—भिच्चाफों वनेया निति । फोंवनेत ।
भूषित—बांला । छोंपा । बांलाका तःगु ।
भैषय्य—वास । रोगीपिन्तः बीगु जरी, बुति । औषट ।
भोगसम्पत्ति—ज्या काय वहगु वस्तु । ज्यां ख्यले दैगु वस्तु ।
भ्रष्ट—श्यनीगु । पतित । च्यूत । नाश । दूषित ।
भ्रातृस्नेह—दाजु किजा पिनि प्रेम ।

म

मंजुवोष—बांलागु शः । कोकिल यागु थे जागु शब्द ।
मंदबुद्धि—मूर्ख । बुद्धिमदुर्षी । अशानि । छुंमस्यूपी ।
महात्मा—भिगु तथा उत्तमगु शील स्वभाव दुहमनु । महापुरुष ।
महापुरस्कार—महानगु बकसीस । तद्धंगु कोस्यालु ।
माणवक्र—ल्यांहह । नवयुवक । तरुण ।
मार्गगामि—लेँ वनीह । लेँ वनाचोंह । परदेशी ।
मिथ्यादृष्टि—मखुगु धारणा । मखुगु विश्वास ।
मुक्तयाना—तोता बिया । छुटे याना बिया ।

मौन—नमवासे च्वनेगु । सुमुक च्वनेगु । शान्तपूर्वक च्वनेगु ।
मृतशरीर—प्राण मदेधुंकुह । शिह ।

य

यथायोग्य—योग्यगु । दोषमदुगु । ठिक्कगु । उचितगु ।
यवागु—क्वाति । जाकि छल्लुली लः भिह्मुति तथा दांका तःगु ।
याचना—फोनेगु । प्रार्थना ।
युक्ति—उपाय । मार्ग । बुद्धि । अकल् ।
युवती—ल्यासेह मिहा । वैस जाया वया चोह मिहा ।
योग्य—उचित । लाईक । ठीक । पांछि ।
योजन—प्यक्वे ।

र

रमणीय—न्हयापुसे च्वंगु भां । श्रमस्पी च्वनेत योग्यगु थां ।
रक्षा—विचायांगु । ज्वगे यांगु । बचे यांगु ।
राजमुद्रा—ज्जु वागु छाप ।
रुहगु—गंगु । सुक्खागु । अतिकं ठाकुगु । कठिनगु ।
रौद्र—भयानक । क्रोधपूर्ण । निर्दया । दुष्ट ।

व

वत्स—पुत्र । मस्त । मचा । गुरुपिसं सःतैगु वचन ।
वर्षावास—चतुर्मास प्यला । आषाढ पुन्हिसंसे असेज पुन्हितक ।
विकृत—श्यना च्वंगु । अस्वभाविकगु । विरूप । कुरूप ।

विग्रह—ह्वापु । मेलमदैगु । मिले मज्जीगु ।
 विचरण—भ्रमण । चाहिला ज्वीगु । उखे[ं] थुखे[ं] ज्वीगु ।
 विचित्रलीला—अद्भुतगु चरित्र । असाधारणगु लीला । बांलागु
 चरित्र ।

विनम्रपूर्वक—अत्यन्त कोमुलि जुया । सुशीलगुरूपं ।
 विनीत—शिक्षित । इन्द्रिय वशे तेगु । दमन । संयमी ।
 विपुल—महान । आपालं । तद्गु । यक्को । महत् ।
 विरल—अलग्-अलग्गु । भती-भती पाक । गुलि-गुलि ।
 विवरण—व्याख्या । छुं छ्गू विषय यातः बांलाक कनेगु । विस्तर ।
 विवाद—ह्वापु । तर्क-वितर्क । अमेल ।
 विवादग्रस्त—ह्वापुली दुये जुया च्वनीगु । ह्वापुलि ज्वंका च्वनेगु ।
 विशाल—महानगु । तद्गु । बडं धंगु ।
 विश्राम—त्यानुगुत्तकेगु । (Rest) आराम कांगु । फुरसत ।
 विषैली—विषधारी । विषदुगु । विषयुक्तगु ।
 विहार—त्यागीपीं च्वनीगु आश्रम । भिक्षुपीं च्वनीगु थं । मन्दिर ।
 विक्षिप्त—चञ्चल । अनिस्थिर । चिचादना च्वंगु ।
 वेदना—अनुभव । सुख, दुक्ख अनुभव ज्वीगु । दुक्ख ।
 व्यक्ति—मनु । पुरुष बा स्त्री । पुद्गल ।
 व्यवहृत—व्यवहार याना तःगु । चले याना तःगु । चले जुया
 च्वंगु ।
 व्याख्यान—भाषण । खँ कनेगु । उपदेश बीगु । स्पष्ट ज्वीक
 कनेगु ।

व्याप्त—फिजेजुया च्वंगु । जाया च्वंगु । सकभनंदुगु । तोपुया
तःगु ।

वृतान्त—फुकं । व्याकं । चोनेसें क्वथ्यं क । सम्पूर्णं ।

वृद्ध—बुढा । बैस अपो दे धुंक.ह । पुलां ह ।

वृत्त—सिमा । तरु ।

वृत्तमूल—सिमाक्वे । सिमायागु आसपासे । सिमां ।

श

शक्र—इन्द्र । देवेन्द्र । देवतापिनि जुजु ।

शक्ति—बल । ताकत । पराक्रम । पुरुषार्थ ।

शतसहस्र—छगू लाख । (१०००००)

शरणागत—शरणे बोल्ल । भगेसां बोल्ल । शरणे बनेगु ।

शरीरकृत्य—शरीर या निति यां माःगु ज्या । शरीर यागु ज्या ।

शान्त्वना—धैर्य । त्यवावीगु । आस्वासन । मनतयावीगु ।

शास्ता—देव-मनुष्य पित्तः शिच्चा बीह । भगवान् बुद्ध ।

शेष—वाकि दुगु । ल्यां दुगु । अगे दुगु । म्येगु ।

शैलासन—लोह यागु आसन । इन्द्र महाराज या आसन ।

श्रमण—श्रमणेर । त्यागी । इन्द्रिय शान्तह । संयमि ।

श्रमणत्त्व—श्रमणभाव । श्रमणेर भाव । संयम स्वभाव ।

श्रवण—न्यनेगु । न्हेपँ यागु ज्या पूर्ण यांगु ।

श्रावक—शिष्य । भगवान् या शिष्यर्पी । भिच्छुर्पी ।

श्रोतागण—न्यना चोर्पी । श्रवण याता चोर्पी । न्यना च्वं पिनिगु
समूह ।

श्रोताजन—न्यनाचोर्पी मनुत ।

स

सत्पुरुष—सज्जन । भिहमनु । सत्य पुरुष । द्रग्णिह ।

सदाचार—सत् आचार । भिगु आचारण । भिगु वानि ।

सन्मुखे—न्हौने । ख्वाले न्हौने । अभिमुखे ।

सन्तोषजनकगु—सन्तोष उत्पन्न याईगु । हर्ष ज्वीगु । सन्तोष
ज्वीगु ।

सफल—कार्य सिद्ध । लाभ । अभिवृद्धि । यानागु ज्या सिद्ध
ज्वीगु ।

सफलता—पूर्ण । सिद्ध । यानागु ज्या सिद्ध यंगु । लाभ ।

समन्तचक्षु—छ्वाख्यरं मिखा दुह । सर्वज्ञान ।

समागम—छ्वांसं मुनेगु । छ्वागूहे गोल । सभा । छ्वागूहे दल ।

समाप्त—सिधकेगु । क्वचाकेगु । फुकेगु ।

समूह—दल । फौज । भीड़ । आपलं मुना च्वंगु ।

संबोधन—सत्तेगु । थः पाखे स्वकेगु ।

सम्यक्दृष्टि—भिगु धारणा । सत्य विश्वास । भिगु दृष्टि । भिगु
विश्वास ।

सम्यक्सम्बुद्ध—यमं तुं आर्यसत्य ज्ञान श्रवबोध याना म्येपिन्तः
नं वांलाक ध्वीक कना विज्यं फुह 'भगवान् बुद्ध' ।

समृद्धिशाली—धनसम्पत्ति यक्को दुह । धनी । वृद्धि जुया चोँह ।
 सहवास—नापं च्वनेगु । छथंसं च्वनेगु । छथंसं वास याइगु ।
 सहयोग—नापं । मिलेज्वीगु । छथंसं मुनेगु । छगू गोल
 ज्वीगु ।

सादर—आदरसहित । बांलाक भक्ति दुगु ।

साधुवाद—धन्यवाद । स्यावास । प्रशंसा । क्यावात ।
 सार्थक—अर्थ सहित । हित । उपकार । सिद्ध । लाभ । सार ।
 सालंकृत—अत्यन्त बांलाका तःगु । छंपा याना तःगु । अलंकृत
 सहित ।

सिविका—पालकी । उलिकाठ ।

सीमान्त—सीमायागु अन्त । चिन्ह दुथं ।

सुकोमल—बांलाकं हे कोमल । अतिकं नायुगु ।

सुखमाल—कोमलगु शरीरह । सुखले च्वना तःधिक जूह ।

सुगति—भिगु गति । देवलोक, मनुष्यलोक । सुखदैगु थं ।

सुरस—रसयुक्तगु । अतिकं साःगु । रसयक्को दुगु ।

सुवच—धैगुखं न्यनीह । उपदेश थं अपुह । शिक्षा सिरोपर
 याना काईह ।

सुवर्ण—लुँ । छगू प्रकार या धातु ।

सुवर्णमयगु—लुँ यागु । लुँ भुनातःगु । लुँ तोपुयातःगु । लुँ

मुक्कगु ।

सूचना—विज्ञप्ति । संकेत । खबर । समाचार ।

संघाटि—(भिन्नु पिनि) निवः दुगु चीवर ।

संचालन—संकेगु । प्रबन्ध यंगु । अधिकारी जुया (ज्या) यंगु ।

संयुक्त—मिले जुया चोंगु । स्वाना तःगु । जोड़े जुया च्वंगु ।

सहित ।

संवेग—विरक्त । वैराग्य । मनलगे मञ्जीगु । मन प्येमपुनिगु ।

संस्कार—पूर्वजन्म यागु वासना । हेतु । पुसा । कर्मयागु पुसा ।

संहार—नाश । भंग । विनाश । हत्या । श्यंकेगु । श्यंगु ।

संक्षिप्त—भतिचा । छोटकरी । छुमाजक । छुत्वाचा ।

संज्ञा—लुभंसी वैगु । नां । साधारण रूपं श्वी केगु । छुमाजक

श्वीगु ।

संक्रलेश—बुलुसे च्वनीगु । मलीन ज्वीगु ।

स्कन्ध—छधि जुया च्वंगु । धी । ग्वारा । पिण्ड ।

स्तुति—प्रशंसा । वरणना । गुणगान ।

स्निग्ध—दूने थ्यंक गाड़े ज्वीगु । द्वाहाँ वनीगु । नाईसे च्वंगु ।

स्नेह—प्रेम । माया । अनुराग । चित्त प्येपुनीगु । मोह ।

क्ष

क्षयज्वीगु—फुना वनीगु । नाश ज्वीगु । नष्टजुयावनीगु ।

क्षीण—नाश । निगोध । फ्वीगु । मदैगु । नष्ट ज्वोंगु ।

क्षीणास्त्रव—आस्त्रव = बन्धन = कनेश मदे धुंकःक्ष । अरहन्त ।

ज्ञाति—यः थिथि । फुकित । यः वं कयोर्पी । हि सम्बन्धदुर्पी ।

दाजुकिजापी ।

परिशिष्ट

३—नामानुक्रमणी

अंगुलिमाल । २०४	अनुपिय । १८५
अकनिष्ठ । (ब्रह्मलोक) ७६	अनुबद्ध । १८३, १८६, १८७, १८८,
अग्रश्रावक । १०९, ११०, ११२,	१८९, १९०, १९१, १९२
११७, १३२, १३४, १३६, १४४,	अनोत्तमदह । ७०
१४५, १४७, १४८, १४९, १५०,	अनोमदस्ती । ११८, १४५, १५१,
१५१, १५२, १५३, १५४, १६८,	१५२
२००	अनोम । (स्थविर) १५१
अञ्जाकोण्डञ्ज । १२१, १३४	अनोमा । (नदी) १२०
अजपाल । १२१	अभिज्ञान । १२४
अजातशत्रु । १६२, १६३, १९४	अमरवति । ११७
अद्विस्तर । २०६	अजुन । १४५
अत्थदस्ती । ११८	अवीचि । (महानरक) १७५,
अश्लिषुण्वक । ३६, ३६, (ब्राह्मण)	१७६, १७७, १६७, २०६, २०९
५०, ५४	अष्टसमापत्ति । २२०
अलहार । १८६	अस्वजित । १२७, (स्थविर)
अनाथपिण्डिक । २, ३, ४, ८६, ८९,	१३०, १५४
९२, १६२, २१२, २१३, २१४	आकाशशठ देवता । ७६

आगन्तुक । ३३, १०९, (भिज्जु)	उपाध्याय । ७, ७८, २१८
११६, २१९	उपालि । १९०, १९१
आदित्तपरियाय । (सूत्र) १२२	उपासक । ११, १३, (उपासिका)
आनन्द । ७२, (स्थविर) ८६,	१५, १७, १९, २४, ५८, ७९, ८२,
८७, ८८, १५१, १८५, १९०,	८३, ८७, १००, १०६ ११०,
१९१, १९२, १६४, १६५, १९७	१११, १७९, १८०, १८१, १८२,
आरक्षदेवता । ७९, १८६	१८३, १९४
आराम । ७७	कक्कट । (जातक) १६५
आर्यश्रावक । ९५	ककुसन्ध । ११८, १४२, १४३
आर्यपुत्र । १०३, १६३	कण्टक । (सल) १२०
आलार । १२१	कन्दगलक । (जातक) २०१
अरुवेल । (काश्यप) १२२, १३४,	कनकविमान । ३८, ४०, ६१, १८२
१३८	कण्पट । १६६, १७२
उद्दक । १२०, १२१	कपिलवस्तु । १५८, १६०
उदञ्चन । १५४	कपिलनगर । १५८
उपक । १२१	कल्लवाल । १३२
उपतिस्स । १२३, (ग्राम) १२४,	कलानुराज । २०७
१२५, (परित्राजक) १२०,	कस्सप । ११८, १४२
१२८ १२९, १३०, १३२	काल्मृग । २००
उपरिष्ठ । (प्रत्येकबुद्ध) १८६	कालुदायी । १५८
उपस्थाक । ८७	काशि । ६२
उपस्थान शाला । ५५, ५६	काश्यप । १६२

काष्ठनगर । १९	गन्धर्व । ४४
किम्बिल । १८५, १८८, १८६, १९०, १६१, १९२	गयाकाश्यप । १२२
कुटुम्ब । २५, (कुटुम्बि) १११	गयासीर्ष पर्वत । १२२, १६८
कुम्भकार । ६१	गिरगसमज्जं । १२४
कुमार । ४०, १५९, १६१, १८७, १६०, १६२	गोतम । ११७, १४२, १५१, १५२
कुरङ्गमिग । (जातक) २०३	गौतम । ४९, (बुद्ध) १५१
कुलपुत्र । ११, ३६, ६६, १६५, १८८, २१८	गृध्रकूट पर्वत । १६४
कृपागौतमी । ११६	गृहपति । ४, १२३, (महाशाल) १४४, २१४, २१५
कोकालिक । १६६	घोसक । ७७
कोणागमन । ११८, १४२	घोसिताराम । ७७
कोण्डञ्ज । ११८, १३६	चक्रवर्ति । (जुजु) १४५, १४६, १६१
कोलित । १२३, (ग्राम) १२४, १२५, १२६, १३०, १३२	चक्रवाल । ३८, ११८, १२१
कोशम्वि । ७७, ८१, ८२, ९१, ६२, १६१, १६२	चक्रुपाल । १, २२, २३, २४, (स्थविर) २६, २८
कोशल । (राजा) ८०, ९२, १६२	चतुरङ्गणी सेना । १९०
कोषाध्यक्ष । १४०, २४१	चन्दकिन्नर । (जातक) १५९
खन्तिवादी । (जातक) २०८	चुन्दसूकरीक । १७४, १७५, १७६, १७८
क्षान्तिवादी । २०७	चूलकाल । ६५, ९६, ९९, १०१, १०३, १३५

चूलधम्मपाल । (जातक) २०८	१४६, १५०, १५१, १५९, १९४,
चूलमुभद्रा । २१३	१६६, २०४, २०६
चूलहंस । (जातक) १९५	तपस्वी । ५८, ६१, १४७, १४८,
चेह्न महाश्रावक । १९२	१५०, १५१, १५२, १५३
छन्न । १२०	तालउद्यान । १२३
जगतगुरू । १७९	तावतिस । ३८, (देवलोक) ३६,
जनपदकल्याणी । १६० १६३, १६४,	(भुवन) ४५, ४६ (देवभुवन)
१६६, १७२	८६, १६४
जटिल । १४१, १४४, १४५, १४६,	तिरोकुड्ड । (सूत्र) १४३
१४७, १४६, १५०	तिस्स । ५५, ५७, ६३, ११८, १३६
जम्बुद्वीप । ८६, १२६	तिस्से । ५३
जयसुमन । २२	तुण्डिल । १३८
जबसकुन । (जातक) २०२	तुषित । (भुवन) ११८, (देवलोक)
जेतवनविहार । (महा) २, २४,	१८२, १८३, २१५, २१७
२५, ३७, ५५, ६६, ७१, ७७, ६१	त्रायत्रिंश । १६४
६५, १०६, १५८, १६२, १६५,	त्रिपिटक । ८, ३१, १५०, (बुद्ध-
१७६, १८५, २०३, २०५,	वचन) २१८, २२०, २२१,
२१२, २१८	२२२, २२३
तथागत । २, ३, ४, १२, १७, ३८, ४०,	थुल्लतिस्स । ५५, ५६, ५७
४६, ५५, ८०, ८५, ९०, ६१, ६५,	दन्तो । ३२
११७, ११८, १३३, १३५, १३७,	दीघनल । (परिव्राजक) १३३
१०२, १४३, १४५, १४७, १४८,	दीघायुकुमार । ८१, ६२

दीर्घातिथि । ८०	धनपाल । १०४
दीपङ्कर । ११७, ११८	धम्मदस्सी । ११८
दीर्घनिकाय । २१६	धम्मिक । १७९ (धार्मिक उपा- सक)
दुक्खस्कन्ध । (सूत्र) ९५	धर्म । ४, (कथिक) ७७, ७८
देवता । १, २, २४, ४४, ११८, १२० १४७, १६१, १८०, १८९, १८३, १८७, १८८, १६०, १९१	धर्मचक्र । (सूत्र) २
देवदत्त । १०९, १११, ११४, १८५, १६२, १६३, १९४, १६५, १६६, १९७, १६८, १६६, २२१, २०२, २०३, २०४, २०५, २०६, २०७ २०८, २०९	धर्मसेनापति । १५१ (सारिपुत्र)
देवपुत्र । ३६, ४१, ४२, ४६, ४८, ५०	नदीकाश्यप । १२२
देवराज । २३, (इन्द्र) २४, २१, १६४	नन्द । १५८, (राजकुमार) १५६, १६०, १६३, १६४, १६५, १६६
देवलोक । २४, ५०, ११९, १४१, १८०, १८१, १८२, १८३	नागराजा । १२०
देवलो । ५७ (तपस्वी) ५६, ६०, ६२, ६३	नारद । ५८, ५९, ६०, ६१, ६२, ६३, ११८
देवभुवन । ४०, १६४, १८०	नालागिरि । १९४, (किशि) १६५
देवेन्द्र । २३, २४	निगम । २७, १२६
	निरोधसमापत्ति । १४६
	निसम । १४५, (स्थविर) १४९, १५१, १५२
	नेरञ्जरा । (नदी) १२०
	पञ्चवर्गीय । २, १२१, १२७, १३४
	पशुङ्कम्बल । २२

पण्डुरोग । ३६	पुष्करणी । ११६
पदुम । ११८	पुष्करवृष्टि । १५८
पदुमोत्तर । ११८, २३७	पुष्पासन । १४८, १४९
परित्राजक । १२५, १२७, (आसन) १२८, १२६, (आराम) १३०, १३२	पृथगुज्जन । ७९, १९३
प्रजापतिगौतमी । (महा) ५६	प्रेत । (लोक) १४१
प्रत्येकबुद्ध । ७३, ११२, ११३, ११४, १८६, २०६	फुस्त । ५२, ११८, १३६
पाण्डवपर्वत । १२०	बज्रासन । १२०
पारिलेयक । (वन) ८२, (वन- खण्ड) ८२, ८३, (किशि) ८४, ८६, ८७, (हस्तिराज) ८८, ८९, ९०, (देवपुत्र) ९१	बन्धुमति । १४५
पालित । १२, १४, (श्रामणेर) १८	बनारस । २७, ५७, ८०
पालो । २, (महा) (चूल) ५, ६, ७, ८, १७, १८, २१	बालकलोण । (विहार) ८१
प्राचीनवंशमृगदाव । ८१	विम्बिसार । (जुजु) १२३, १४१, १४२, १९२
प्रातिहाय्य । १९९	बुद्ध । १०, (भगवान) (शासन) १२, ३१, ३८, ४६, ४८, ५०, ५४, ७२, ७३, ८१, (सुखुमाल) ८८, ९०, ९२, १०१, १२३, १२८ १३१, १३५, १३७, १३९, १४१, १४३, (चलु) १४५, १४६, १४७, १४८, १५०, १५१, १५३, १६०, १६९, १८०, १८२, १८४, २०६, २१८, (वचनामृत) २२२
पिङ्गल । २०८, २०९	
पियदस्सी । ११८	
पुरोहित । १३९	

बोधिमण्डल । २२०, १२१	१५५, १५८, १५९, १६०, १६१,
बोधिवृत्त । १६१	१६२, १६३, १६४, १६५, १६६,
बोधिसत्त्व । ७३, ११३, (किशि)	१६७, १६८, १७२, १७४, १७५,
११४, ११८, ११९, १८२, २०८	१७६, १७७, १७८, १८२, १८३,
ब्रह्मदत्त । ८०, ८१, ८२, ११२, १६६	१८५, १९१, १९२, १९३, १९४,
ब्रह्मलोक । ७६	१९५, १९६, १९८, १९९, २००,
ब्रह्मा । १२१	२०३, २०५, २०६, २०७, २०८,
ब्राह्मण । ३६, (पुत्र) ३७, ३८,	३०६, २१४, २१८, २१९, २२१,
३९, ४०, ४१, ४२, ४३, ४५, ४६,	२२६
४७, ४८, ४९, ५४, १२०, १२३,	मगु । १९०, १९१, १९२
१२६, (महाशाल) १४४	महिय । १८५, १८६ (राजा)
भगवान । २, ३, ५, ६, (बुद्ध)	१९०, १९१, १९२
८, १०, १२, १९, २६, २७, २८,	मद्रवर्गीय १२२, १३४, १३८
३३, ३६, ३८, ३९, ४०, ४६, ४८,	मद्रशालवृत्त । ८२, ८४
४९, ५०, ५१, ५५, ५७, ६३, ७१,	भिन्नु । ३, (संघ) ८, ९, १०,
७४, ७९, ८०, ८१, ८४, ८६, ८७,	११, १५, १६, १७, १८, २०, २६,
८८, ८९, ९१, ९२, ९३, ९५, ९६	२७, २८, ३१, ३३, ३५, ५५, ५६
९७, १०१, १०३, १०८, ११४,	६३, ६५, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१,
११७, १२१, १२२, १२६, १२७,	८२, ८७, ८८, ८९, ९०, ९२,
१३१, १३२, १३३, १३४, १३६,	१०१, १०२, १०३, १०८, १०९,
१३८, १३९, १४२, १४४, १४६,	११०, १११, ११२, ११३, १२२,
१४८, १५०, १५२, १५३, १५४,	१२७, १२८, १३२, १३३, १३४,

१३५, १३६, १३७, १४०, १४१,	महाकाश्यप । १६२
१४३, १४४, १४५, १४७, १४८,	महाजन । ४, ५, १७, ४८, ४९, ५०,
१५०, १५१, १५२, १५३, १५४,	६५, ७७, ८६, १३१, १३५,
१६३, १६४, १६५, १६६, १६७,	१५३, १६९, १७२, १९४, १९६
१६९, १७२, १७६, १७७, १८०,	महात्मा । २३
१८१, १८२, १८३, १९३, १९५,	महाधम्मपाल । (जातक) १६२
१९६, १९७, १९८, १९९, २०४,	महानाम । (शाक्य) १८६, १८८,
२२५, २०७, २०८, २०९, २१२,	१८९
२१३, २१८, २१९, २२०, २२१,	महापुरुष । १४६, १४७
२२४	महापुरुष वितक्क । (सूत्र) १६१
भृगु । ८१	महाप्रताप । २०८
मगध । (राजा) १२०, (देश) १३२	महाब्रह्मा । १२०
मङ्गल । ११८	महामाया । १५१
मज्झिमकाल । ६५	महाराज । ६२, ९१, १४३, १७५
मज्झिम निकाय । २२०	महाशीलवनागराज । (जातक)
मट्टकुण्डली । ३६, ३८, ३९, ४०,	२०७
४१, ४९, ५२, (देवपुत्र) ५४	महाश्रमण्य । १२६
मण्डप । १५२, १५३	महाश्रेष्ठी । २१५
मन्तो । ३२	महास्थविर । ५५
मल्ल । १८५	महासत्व । ११३
महाकाल । ९५, ९६, ९७, (स्थविर)	महासुमद्रा । २१३
१०१, १०३, १०८, १३४	महाहंस । (जातक) १६५

महेन्द्र । १३६	(माता) १५६, १६०, १६१,
मार । १०४, १०५, (क्लेश) १०६,	१६२, २०४
१०७	रूपसारी । १२४
माणवक । ३८, ३९, ४०, ४२, ४३,	रेवत । ११८
४४, ४५, ४६, १२५	लक्ष्मणमिग । (जातक) १६६
मोग्गली । १२४	लडुक्कि । (जातक) ८०
मोग्गल्लायन । १०१, १२३, (महा)	वज्जिपुत्र । १९८
१३२, १३३, १९९	वट्टक । ८०
मौद्गल्यायन । १४४, १५१, १६२	वहण । १४५
मृगदावन । २	वारानशि । ११२, १६६, २०८
यमराज । २०६	विपस्ती । ११८, १३४, १३६
यशकुलपुत्र । १२२	विनयधर । ७७, ७८
यशकुमार । १३७, १३८	विरोचक । २०१
यशोधरा । १४५, १६०	विशाखा । २, (महाउपासिका)
रम्मनगर । ११७	८६, २१२, २१३
राजकुमार । १४०, १४१, १५९,	विश्वकर्मा । (देवपुत्र) ११९
१९१, १६२	विहार । ११, २५, २६, ४८, ५५, ७२,
राजगृह । १०६, ११२, १२०, १२३,	८२, १५४, १६०, १७५, १७६,
१२४, १२६, १२७, १३३,	१८२, १६३, २२०
१५८, १६२, १९२, १९३, १९४,	वीरक । (जातक) २००, २०१
१९७, २०३	वेणुवन । १२७, १२६, १३०, १५८,
राहुल । (कुमार) ११६, १५१,	१७४, १९३

वेदनापरिग्गह । (सूत्र) १३३	१५८, १५९, १७९, १८५,
वेलुवन । ११७, (आराम) १२३	२१२, २१५, २१८, २१९
वेस्सन्तर । ११८, १५८	शीलवहस्तिराज । २०७
वेस्सभू । ११८	शुद्धोदन । १५१, (महाराज) १५८,
वेस्सवण्ण । ७०	१६१
वैशाखपूर्णि । १२०	श्रमण । २१, २६, (गौतम) ४८,
वृक्षदेवता । २, २४	४९, १२६, १३१, १५४, १६०
शक्र । २५, (देव) ४४	१६१, १६३, १६४
श्मशान । ३८, ४०, ६७, ९८, ९९,	श्रमणेर । ३, १८, १९, २०, २५
१३७, १३८	श्रावक । ११७, (द्वितीय) १५०,
शाक्यपुत्र । १८५	१५१, १५२, १५३, १६५,
शाक्यराज । ११८, १६०	१६१, २०४, १३३
शासन । १२, १९, १२८, १५०	श्रावस्ती । १, ४, ८, २३, २४, २५,
१५१, १५३, १५४, १६५,	२६, ३७, ३९, ६६, ७०, ८६,
२२१	९१, ९५, ११२, १६३, १७९,
शास्ता । ४, ६, ८, १६, १७, २५, ४०,	२०३, २१२, २१८
४८, (यागु) ५०, ५१, ५५, ५६,	संघ । ४७, ७९, ९४, ११२
६६, ७२, ७७, ८२, ८३, ८४, ८५,	संजय । ११७, १२५, १२६ (परि-
८६, ९१, ९५, ९६, १०१, १०२,	त्रावक) १३०, १३१, १५५
१०८, १०९, ११२, ११७, १२३,	सतिपट्ठान । (सूत्र) १८०
१२९, १३०, १३१, १३३, १३९,	सम्यक्सम्बुद्ध । ३७, १०६
१४०, १४२, १४७, १४८, १५२,	समापत्ति । १२०
२१	

सरद । (मानव) १४४, १४५	सिखी । ११८
(तपस्वी) १४६, १४८, १४९,	सिद्धास्थ । ११८
१५०, १५२	सिरिवड्डक । १४४, १४५, १४६,
सर्वज्ञवृद्ध । १४६, १४७	१५१, १५२, १५३
सविट्ठक । २०१	सिरिवड्डकुटुम्बि । १४४
सहम्पति ब्रह्मा । १२१	सुजाता । ११८
स्थविर । ९, ११, १२, १३, १४, १५,	सुदर्शन । ११७
१६, (महा) १७, १८, १९,	सुभद्रा । २१३
२१, २३, २४, २५, २६, ५५, ६७,	सुमन । ७२, ११८
६८, ९९, १००, १०८, १२७,	सुमनादेवी । २१२, २१३, २१४
१२८, १२९, १३२, १३३, १३४,	सुमेध । ११७, ११८
१५१, १५२, १५८, १७५, २१९,	सूकरखतलेन । १३३
१२०, २२१	सेतन्य । ९५, १०१
सारिपुत्र । १०१, १०९, (स्थविर)	सेपण्ण । २०३
१११, ११२, १३०, १३२, १३३,	सेभितो । ११८
१४४, १६१, १६२, १६९	हंसवती । १३७
सारिब्राह्मणी । १२४	हस्तिराज । ८९, ११४
सिसपावन । १०१	हिमालय । ५७, ५८, ११७

परिशिष्ट

४— शुद्धि-पत्र

[भो ल्याख्यांगु समये शीर्शक तोता ल्याख्यांगु । शीर्शक देना
 च्वंगु थासे (शीर्शक) धका तैबियागु दु]

पौल्या	भोल्या	अशुद्ध	शुद्ध
१७	१७	भाष	भाषं
१६	५	स्वविरं	स्थविरं
२०	६	आशक्त	आसक्त
२७	२	आश्रव	आस्रव
३१	५	गु लि गु लि	गुलि गुलि
३२	१६	चैतसिक-धर्म	चैतसिक
३६	१८	यातः कां या	या कां यातः
४६	११	वपी	वपी
४६	१५	भा गौतम	भो गौतम
४६	२५	अमिगु	अमिगु मन
५०	२०	थपां धंगु	थपां धंगु
५१	१३	मनासा न	मनसा चे

६८]

परिशिष्ट

पौल्या	भोल्या	अशुद्ध	शुद्ध
५१	१७	ख	खँ
५२	१७	नायो गामीद्ध खः	पूर्वगामीद्ध नायो खः
६०	१५	श्रापां बल	श्राप बिल
६२	१६	तुटापाली	तुटीपाली
६२	१६	भागयाकल	भागियाकल
६२	२६	छ्वेवँ	छ्वेवँ
६७	२	छ	छँ
६७	१६	ह्यां	ह्यं
६८	१६	अर्त्तबिल	अर्त्तबिल
६६	२७	भोनं	भौनं
७१	१४	ले	लँ
७३	२१	क्षीणाश्रवपिसं	क्षीणाश्रवपिसं
८०	६	दालं दो	दोलं दो
८१	१५	जनाकिर्ण	जनाकीर्ण
८३	८	आबुसा	आबुसेा
८३	९	अथ जूसा	अथे जूसा
८४	१८	पारिलेप्यक	पारिलेय्यक
८५	१६	थें	थेँ
८६	५	छ्योँ	छ्योँ
८६	१०	(शीर्क) गमन	आगमन
९१	५	भुगि-माग	भूमि-भाग

पौल्या	भोल्या	अशुद्ध	शुद्ध
६५	१२	श्रावस्ता	श्रावस्ती
६७	७	धूतङ्ग	धुतङ्ग
६७	९	श्मशानिक-धूतङ्ग	श्मशा० धुतङ्ग
६६	९	(शीर्शक) महापाल	महाकाल
६६	१७	छुं छं	छुं छुं
१००	६	छ्यने	छ्यने
१००	१२	सिँ पे	सिँ पेँ
१०१	६	घांसा	घासा
१०१	२३	छ्येँ, छ्ये	छ्येँ
१०२	१४	निश्शंकेचित	निःसंकेचित
१०५	१२	खकै	खकै
१०८	२	ज्वागु	ज्वीगु
१०६	६	लाके	लोके
११०	२१	वीफु ?	वीफु ?
१११	२५	उत्तरासंघ	उत्तरासङ्ग
११२	१५	छ्यंगू	छ्यंगू
११३	१६	न्ह्याथां	न्ह्याथां
११३	१९	शका	शंका
११४	५	चीणाश्रव	चीणारव
११४	१०	छ	छं
११७	५	(शीर्शक) भविष्यत् वाणी	भविष्य वाणी

१००]

परिशिष्ट

पौल्या	भौल्या	अशुद्ध	शुद्ध
११८	१	(शीर्षक) सन्नि	संज्ञित
१२०	१	छ्वया	छ्वाया
१२०	७	अनोमनदी	अनोमानदी
१२०	२२	घ्याँ	घाँ
१२०	२३	घ्याँ	घाँ
१२०	२४	आश्रव	आस्रव
१२०	२५	थत्थ्यानागु	लत्थ्यानागु
१२४	२३	दिन	दिने
१२५	४	थौ	थौ
१२६	१०	भापी	भीपी
१२६	२१	लखत	लँखत
१३१	१२	माल वत्स !	मोल वत्स !
१३३	६	फां ह्यायाः	फां ह्यायाः
१४१	२०	कल्याण-कम	कल्याण-कर्म
१४४	१६	छ्यां	छ्यां
१४५	२०	उपठाक	उपस्थाक
१४६	३	बोधुन	बीधुन
१४६	२५	महापुरस्कार	महापुरस्कार
१५२	२	छ्येँ	छ्येँ
१५२	१०	धमोपदेश	धमोपदेश
१५२	२३	छ्ये	छ्ये

पौल्या	भोल्या	अशुद्ध	शुद्ध
१५४	११	जीवनि ख	जीवनि खँ
१५९	२३	धला	धका
१६०	२१	धा वा	धासा
१६१	१७	छ्वे	छ्वे
१६४	१०	बखु	बखुँ
१६४	२१	यांतः	यांत
१६६	१	आश्रव	आस्रव
१६६	२	अनाश्रव	अनास्रव
”	”	विमुक्तचित्त	विमुक्तिचित्त
”	”	विमुक्तप्रज्ञा	विमुक्तिप्रज्ञा
१६६	५	आश्रव	आस्रव
”	”	अनाश्रवह्य	अनास्रवह्य
१६६	१५	आश्रव	आस्रव
१६६	१७	आश्रवक्षय	आस्रवक्षय
१६८	१	छये	छ्येँ
१७०	१५	सुनं नदु	सुनं मदु
१७५	२३	चुन्दसुकरीक	चुन्दसूकरिक
१८६	८	छुचुमदि	छुचुंमदि
१८७	४	धका	धका
१८६	६	ज्वीग	ज्वीगु
१८६	२५	गात घां	गात घां

१०२]

परिशिष्ट

पौल्या	भोल्या	अशुद्ध	शुद्ध
१९०	९	सनरुद्ध	अनरुद्ध
१६०	१२	सुखु-भोग	सुख-भोग
१९०	१३	चतुरङ्गिणी	चतुरङ्गनी
१६३	१५	छल्पालं	छल्पोलं
१९३	२१	तिरष्कार	तिरस्कार
१९५	१७	घातः	घात
१६६	७	भिन्नुपा	भिन्नुपी
१६६	१०	मभिगु	मभिगु
२०३	१	।सं हं	सिंहं
२०४	७	देवदत्त धाल	देवदत्तं धाल
२१२	१७	भिन्नु संघ	भिन्नु संघ
२१३	५	छ्ये	छ्ये
२१४	१८	ह्यायानं	ह्यायानं
२१५	१	ह्यायानं	ह्यायानं
२१५	५	स्रोतपन्न	स्रोतापन्न
२१८	२	निह्य	निह्य
२१९	४	यांयां	याथां
२१६	१०	च्येह्य	चेह्य
२२१	१७	वृद्धभिन्नु	वृद्धभिन्नु
२२१	२५	हे भिन्नुपी	हे भिन्नुपी
२२३	१३	द्वेष	द्वेष

नेवा भाषा या बौद्ध-साहित्य

१—महासतिपट्टान सूत्र [मूल पालि]	१०—गृहविनय	॥३॥
२—परित्तमुत्त [मूलपालि छुं अनुवाद]	११—धम्मपद [मूल सहित अनुवाद]	॥॥
३—बुद्धगुण	१२—त्रिरत्न वन्दना	॥॥
४—अनुत्तर विजय गुरुमण्ड ॥	१३—कर्म-विभाग	॥॥
५—प्रज्ञादर्शन भाग १	१४—आर्य सत्य	॥॥
६— " भाग २	१५—ज्ञानमाला भाग १, २,	॥॥
७—धातुभेदानुपस्सना	१६—धम्मपदट्ठकथा	॥॥
८—बुद्धोपदेश	[कापयागु सुन्दर जिल्द]	॥॥
९—विशुद्धि ज्ञान दर्शन	१७—पूजा विधि	॥॥
	१८—शील व मैत्री भावना	॥॥

सफू काँगु ठिकाना :—

महाबोधि पुस्तक भण्डार
सारनाथ, बनारस ।

एस० पि० एरड डि० पि० उपासक
बुकसेलर, कालिम्पोंग, दार्जिलिंग ।

आनन्दकुटी स्वयम्भू
कान्तिपुर, नेपाल ।